H. Rider Haggard_KUNINGAS SAALOMONI KAEVANDUSED

SARI «SEIKLUSJUTUD"

KUNINGAS
SAALOMONI KAEVANDUSED

Originaali tiitel: KING SOLOMON'S MINES H. RIDER HAGGARD London, Paris, New York and Melbourne Cassell and Company, Limited 1907
Tõlkinud L. Rajandi Illustreerinud E. Vaher Kaanekujundus: J. Witam

PÜHENDUS
Selle tõepärase, kuid tagasihoidliku jutustus ühest tähelepanuväärsest seiklusest pühendab jutustaja Allan Quatermain sügava lugupidamisega kõigile suurtele ja väikestele poistele, kes seda loevad.

SISSEJUHATUS

Nüüd, kus see raamat on trükitud ja peagi lugejate kätte minemas, rõhub mind raskelt teadmine, et selles on nii stiili kui ka sisu os'as suuri puudusi. Mis puutub viimasesse, siis võin vaid öelda, et see ei taotlegi olla täielik aruanne kõigest sellest, mis me kuulsime ja nägime. Meie retkega Kukuaanamaale oli seoses paljugi asju, millest ma oleksin meeleldi pikalt-laialt pajatanud, millele aga nüüd vaevalt vihjatakse. Nende hulgas on huvitavad legendid soomussärkide kohta, mis päästsid meid surmast suures lahingus Loo all, samuti ka «Vaikijate» ehk kolosside kohta, mis seisavad Stalaktiitkoopa sissepääsul. Veel enam: kui oleksin endale vaba voli andnud, oleksin meelsasti käsitlenud suulu ja kukuaana keelemurrete erinevusi, milledest mõned on minu arvates väga tähendusrikkad. Tulus oleks ka olnud pühendada paar lehekülge Kukuaanamaa omapärasele floorale ja faunale.1 Samuti jäi käsitlemata äärmiselt huvitav aine, mida allpool ainult põgusalt on puudutatud — nimelt tolleJ maal kehtiv suurepärane sõjaväeorganisatsioon, mis minu arvates on võrratult täiuslikum sellest, mille Tšaka 2 Suulumaal maksma pani, kuna see võimaldab mobilisat-siooni veelgi kiiremini teostada ega nõua kahjulikku sundusliku tsölibaadi3 süsteemi. Ja lõpuks, ma pole peaaegu midagi rääkinud kukuaanade kodustest ja perekondlikest tavadest, milledest mõned on üpris iseäralikud, samuti ka mitte nende suurest vilumusest metallide sulatamises ning sepatöös. Selle kunsti on nad arendanud märkimisväärsele kõrgusele, mille parimaks tunnistajaks on nende tõllad ehk rasked viskenoad: nende relvade käepidemed on taotud
7
rauast ja tera heast terasest, mis suure osavusega on sobitatud rauast tiiviku külge. Asi on nimelt selles —. ja minu arvamusega ühinesid ka sir Henry Curtis ja kapten Good —, et kõige õigem tundus olevat jutustada oma lugu lihtsal ja otsekohesel viisil ja jätta kõigi nende teemade lähem käsitlus edaspidiseks, ükskõik millises vormis see siis peaks soovitavaks osutuma. Seni ag&olen ma iseenesestki mõista rõõmuga valmis andma kõigile, keda sellised asjad huvitavad, igasugust informatsiooni, niipalju kui see minu võimuses on.

[1] Leidsin kaheksa antiloobiliiki, mis mulle seni täiesti tundmatud olid, ja palju uusi taimeliike, enamasti mugulaliste sugukonnast, (AUan Quatermaln.)
[2] T š a k a — suulude kuningaSj kes elas 19, sajandi alguses,
[3] T s ö l i b a a t — vallaspõlv.

Nüüd jääb mul veel ainult vabandust paluda oma tahumatu kirjutamisviisi pärast. Võin oma õigustuseks vaid öelda, et olen harjunud käsitsema rohkem püssi kuisulge ega või pretendeerida ülevatele kirjanduslikele keerdudele ja konksudele, mida ma romaanides tähele panen — sest vahetevahel meeldib mulle lugeda läbi mõni romaan. Arvatavasti on need keerud ja konksud väga soovitavad ja ma kahetsen, et pole osanud neid juurde panna; samal ajal aga tundub mulle, et lihtsad asjad on siiski alati kõige mõjuvamad ja et raamatuid on kergem mõista, kui nad on kirjutatud arusaadavas keeles, kuigi mul ehk pole õigust nii-suguses asjas oma arvamust esitada. Kukuaanamaal on käibel kõnekäänd: «Vahedat oda pole vaja läikima nühkida,» ja samast põhimõttest lähtudes julgen loota, et tõepärane lugu, kui tahes kummaline, see ka poleks, ei nõua kaunisõnalisi ehteid.

ALLAN QUATERMAIN

1 PEATÜKK KOHTUN SIR HENRY CURTISEGA

On õige imelik, et minu eas — sain viimasel sünnipäeval viiekümne viie aastaseks — haaran järsku sule ja katsun kirja panna üht ebatavalist lugu. Ma ei tea veel isegi, mis laadi lugu sellest õieti tuleb — kui ma meie retke, kirjeldamisega üldse kunagi lõpuni jõuan. Olen üpris palju korda saatnud oma elu jooksul, mis tundub mulle õige pikana — võib-olla seepärast, et hakkasin nii noorelt tööle. Vanuses, kui teised poisid veel koolis käivad, teenisin mina juba vanas koloonias[4] kaubitsemisega leiba. Sellest ajast peale olen vahetpidamata kaubelnud, küttinud, lahinguid pidanud ja maapõuevarasid otsinud. Aga rikkaks sain mä alles kaheksa kuud tagasi. Nüüd, kus mul varandus käes, võin öelda, et see on tõesti suur, ja ma ei teagi veel, kui palju teda just on. Ometi ei usu ma, et oleksin nõus selle eest veel kord läbi tegema kõik, mis juhtus viimase viieteistkümne või kuueteistkümne kuu jooksul. Ei, isegi siis mitte, kui teaksin, et tulen sellest lõpuks koos varandusega terve nahaga välja. Olen ju vaikse loomuga inimene ega armasta vägivalda, ja üldse on mul seiklemisest kõrini. Imestan isegi; miks ma seda raamatut kirjutama hakkan — see pole hoopiski minu äia. Mul pole kirjanduslikke kalduvusi, kuigi olen .suur vana testamendi ja samuti ka «Ingoldsby legendide»[5] austaja. Püüan siis esitada oma põhjendused — lihtsalt selleks, et näha, kas mul neid üldse on.

Esimene põhjus: sir Henry Curtis ja kapten John Good palusid mind kirjutada.

Teine põhjus: istun siin Durbanis oma haige vasaku jala pärast. Sellest ajast peale, kui tolle neetud lõvi kätte

jäin, teeb jalg mulle sageli piina ja just praegu annab see end jälle üsna kõvasti tunda, pannes mind lonkama rohkem kui kunagi varem. Lõvi hambad peavad olema mürgised, sest kuidas on muidu võimalik, et juba paranenud haavad löövad ikka uuesti lahti ja, pange tähele, enamasti samal aastaajal, mil te selle vea külge saite. Kui inimene on lasknud oma elus kuuskümmend lõvi või rohkem, nagu mina, siis on väga narr lugu, kui kuuekümne esimene järab teie jala ära nagu mõne tubakajunni. See rikub kindlakskujunenud korda, ja kõiki muid kaalutlusi kõrvale jättes pean ütlema, et olen korraarmastaja inimene ja niisugused asjad mulle ei meeldi. See olgu öeldud muuseas.

Kolmas põhjus: tahan, et mu pojal Harryl, kes on ühes Londoni hospidalis arstiks õppimas, oleks midagi, mis teda lõbustaks ja hoiaks teda kas või nädalaks ajaks üleanne-tusi tegemast. Küllap haiglatöögi tüütab ja läheb vahel õige igavaks, sest isegi laipade lahkamisest võib lõpuks isu täis saada. See lugu aga, olgu ta muud mis tahes, ei ole vähemalt igav, ja päevaks-paariks, kuni Harry meie seiklusi loeb, annab see tema argipäevale pisut elavust.

---

[4] 1 Mõeldakse Kapimaad.

[5] «I n g o l d s b y l e g e n d i d » — ballaadide kogu, mille autoriks on inglise kirjanik Richard Harris Barham (1788—1845), kes kirjutas Thomas Ingoldsby varjunime all.

Neljas ja viimane põhjus: tahan jutustada kõige kummalisemat lugu, mida tean. See kõlab ehk veidralt, eriti kui pidada silmas, et kogu-selles loos pole ühtki naist — välja arvatud Foulata. Ent pidage!' Ka Gaguul, kui ta üldse oli naine ja mitte paharet. Aga tema oli vähemalt saja aastane ja seega mitte enam abieluealine, nii et teda ma ei loe. Igatahes võin ma päris kindlasti öelda, et terves loos pole ühtki seelikut.

Ja nüüd peaksin end vist ikkesse panema. See on väga raske koht ja mul on "tunne, nagu oleks mu vanker telgedeni rappa vajunud. Aga «sutjes, sutjes», nagu buurid ütlevad — mul pole aimugi, kuidas nad seda kirjutavad —, küllap veame tasapisi välja. Tugev rakend tuleb lõpuks ikka läbi, kui loomad just liiga kehvad ei ole. Kehvade härgadega ei jõua te iial kuskile. Ja nüüd teen algust.

Mina, Allan Quatermain, pärit Durbanist Natalis, džen-telmen, vannun ja ütlen... Jah, nii alustasin ma kohtus oma tunnistust vaese Khiva ja Ventvögeli kurva surma kohta, kuid raamatule ei tundu see siiski päris õige algus olevat. Ja pealegi, kas ma olengi džentelmen? Mis on õieti džentelmen? Mulle pole see päris selge ja ometi on mul olnud küllalt tegemist mustadega — ei, selle sõna «mustad» kriipsutan maha, sest see ei meeldi mulle. Olen näinud

pärismaalasi, kes o n džentelmenid, ja seda tunnistad ka sina, Harry, mu poiss, veel enne kui sa selle looga lõpule oled jõudnud, ja ma olen näinud alatuid valgeid, kellel on tohutu palju raha ja kes on just alles kodumaalt tulnud, kes aga ei ole mitte džentelmenid.

Olgu kuidas on, ma olen sündinud džentelmenina, kuigi ma pole kogu oma elu olnud muud kui vaene ringirändav kaubitseja ja kütt. Kas ma aga olen džentelmeniks jäänud, seda ma ei tea, jäägu see teie otsustada. Taevas teab, et ma olen seda püüdnud. Olen omal ajal maha löönud palju inimesi, aga ma pole kunagi olnud alatu mõrtsukas ega määrinud oma käsi süütu verega, vaid olen tapnud ainult enesekaitseks. Mina olen alati sel põhimõttel toiminud ja ma loodan, et seda mulle süüks ei panda, kui mu tund tuleb. Mis parata, maailm on halastamatu ja õel, ja nii tagasihoidlik inimene kui ma olengi, on mind tihti võitlusse kis-tud. Ma ei oska öelda, kas mul on õigus olnud või mitte, aga ma pole vähemalt iialgi varastanud, kuigi ma petsin ühelt kahvrilt1 välja ta veisekarja. Aga ta oli mulle mänginud väga näruse tüki ja pealegi valutab mu süda sellepärast tänini.

Päevast, mil ma esimest korda kohtasin sir Henry Cur-tist ja kapten Goodi, on nüüd möödunud poolteist aastat. See oli niiviisi. Olin parajasti tulnud elevandijahilt Bamangvato[2] tagant, kus mul oli väga vähe õnne. Kõik vedas sel retkel viltu ja tagatipuks jäin veel raskelt palavikku. Seepärast pöördusin, niipea kui tervis lubas, oma härjavankriga tagasi teemandiväljadele, müüsin maha selle natukese elevandiluud, mis mul oli, niisamuti ka vankri ja härjad, maksin oma küttidele palga välja ja asusin posti-tõllas teele Kaplinna poole. Kui olin veetnud seal nädalapäevad, taibanud, et mind hotellis nööritakse, ja vaadanud ära, mis vaadata oli, muuhulgas ka botaanikaaia, mis minu arvates maale suurt kasu toob, ja uue parlamendihoone, millest küll mingit tulu loota ei ole, otsustasin sõita tagasi Natalisse. Kavatsesin reisida «Dunkeldiga» — see seisis parajasti sadamas ja ootas «Edinburgh CastleMl», mis oli saabumas Inglismaalt. Panin koha kinni ja läksin pardale. Samal õhtupoolikul tulid «Edinburgh Castle'i» rei-

1 Kahvrid — vananenud nimetus Kagu-Aafrlka rahvaste kohta.

2 Bamangvato — asula Betšuaanamaal,

sijad, kes edasi Natalisse sõitsid, «Dunkeldi» pardale üle, me hiivasime ankru ja läksime merele.

Äsja pardale tulnud uute reisijate hulgas oli kaks meest, kes äratasid minus uudishimu, Uks neist oli umbes kolmekümneaastane džentelmen ja laiemat turja ning pikemaid käsi kui temal pole ma vist iial näinud. Tal olid heledad juuksed, tihe kollane habe, teravad näojooned ja sügaval koobastes seisvad suured hallid silmad. Ma pole kunagi näinud toredama välimusega meest ja ta meenutas mulle millegipärast muistset taanlast. Ma ei taha

sellega öelda, nagu teaksin palju muistsetest taanlastest, kuigi tundsin kunagi üht tänapäeva taanlast kes minult kümme naela välja pettis; aga ma mäletan, et olen paari niisugust kuskil pildil näinud ja mulle on jäänud mulje, et nad on midagi valgete suulude taolist. Pilt kujutas neid joomas .suurtest sarvedest ja nende pikad juuksed langesid mööda selga alla. Silmitsedes oma kaasreisijat, kes seisis kajutitrepi kõrval, mõtlesin, et kui ta juukseid väheke kasvada Laseks, rõngashame üle oma laiade õlgade tõmbaks ja haaraks pihku sõjakirve ning joogisarve, oleks ta võinud täie eduga sellele pildile modelliks olla. Ja muide — kummaline lugu küll, mis aga näitab, kui visalt tõutunnused alal hoiduvad —, nagu ma hiljem teada sain, voolaski sir Henry Cur-tise soonis taani verd. Lisaks meenutas ta mulle väga veel kedagi teist, kuid tol korral ei suutnud ma meelde tuletada, keda nimelt.

Teine mees, kes seisis sir Henry kõrval ja ajas temaga juttu, oli jässakas ja tõmmu ning hoopis teist tüüpi. Pidasin teda otsekohe mereväeohvitseriks. Ei tea, miks see nii on, aga mereväelast võib alati peaaegu eksimatult ära tunda. Olen oma elu jooksul mitmetega neist jahiretkedel käinud ja alati on nad end näidanud parimate ja vahvaimate kaaslastena, keda ma kunagi olen kohanud, kuigi nad kahjuks pahatihti kalduvad tarvitama labaseid vandesõnu. Paar lehekülge tagasi küsisin, mis on õieti džentelmen. Vastan nüüd: kuningliku sõjalaevastiku ohvitser on seda enamasti alati, ent muidugi võib ka nende hulka aeg-ajalt eksida mõni must lammas. Usun, et piiritu meri ja vabade tuulte hingus puhastab nende südameid, puhub nende hingest minema kibeduse ja teeb neist mehed, nagu mehed olema peavad.

Ent tuleme oma loo juurde tagasi. Selgus, et mul oli ka seekord õigus: tõmmu isand o 1 i mereväelane, kolmekümne

ühe aastane ohvitser, kes pärast seitsmeteistkümne aasta pikkust teenistust oli tühipalja kaptenleitnandi aukraadiga Tema Majesteedi laevastikust vabastatud, sest ülendus ei võinud tema puhul kõne alla tulla. Selline on inimeste saatus, kes kuningannat[6] teenivad: just siis, kui nad nakkavad oma tööd tõeliselt mõistma ja jõuavad parimasse ikka, heidetakse nad vaenulikku maailma, kus neil tuleb hakata uut elukutset otsima. Nähtavasti ei pane nad seda pahaks, kuid mina isiklikult eelistan siiski küttimisega leiba teenida. Sellega teenite võib-olla küll ainult penne, aga vähemalt ei saa te nii palju jalahoope tagumikku.

Ohvitseri nimi, nagu ma reisijate nimestikust välja uurisin, oli Good, kapten John Good. Ta oli laia kondiga, keskmist kasvu, tõmmu ja turske — kokkuvõttes üsna huvitava välimusega. Ta oli äärmiselt puhas, hästi raseeritud ja kandis alati paremas silmas monoklit. See näis olevat sinna kinni kasvanud, sest klaasil polnud nööri küljes ja ta võttis selle ära ainult siis, kui ta seda puhastas. Algul mõtlesin, et see on tal ka magades ees, kuid hiljem selgus, et eksisin. Voodisse heites pistis ta monokli püksitaskusse koos oma valehammastega — neid oli tal kaks ilusat komplekti, ja kuna minu enda omad polnud kaugeltki parimat sorti, rikkusin nende pärast korduvalt kümnendat käsku. Ent ma ruttan sündmuste käigust ette.

Varsti pärast väljasõitu hakkas pimenema ja öö tulekul muutus ilm üpris sandiks. Hakkas puhuma tugev maatuul, ja hullem udu kui Sotimaa oma kihutas kõik reisijad tekilt minema. «Dunkeld» on muide lamedapõhjaline küna, ja kuna purjetasime ilma lastita, rullas ta koledasti. Alatasa oli tunne, et nüüd vajub ta otsemaid kummuli, kuid ometi ei juhtunud seda. Oli täiesti võimatu ringi liikuda ja seepärast seisin ma masinaruumi lähedal, kus oli soe, ja jälgisin ajaviiteks laeva pendlit, mis rippus otse minu vastas, võnkudes vastavalt laeva kõikumisele aeglaselt edasi-tagasi ja märkides igakordset kalderturka.

«See pendel on korrast ära, ta pole õigesti reguleeritud,» ütles äkki minu kõrval kellegi pisut nagu pahur hääl. Ümber pöördudes märkasin mereväeohvitseri, keda olin laevale tulevaid reisijaid silmitsedes tähele pannud.

«Nonoh, miks te seda arvate?» küsisin.

[6] Mõeldakse Inglise kuningannat Victoriat (1819—1901).

«Arvan! Siin polegi midagi arvata. Asi on lihtsalt selles,» jätkas ta, kui laev end pärast küljele kaldumist jälle püsti ajas, «et kui see aurik oleks tõesti rullanud nii sügavalt, nagu see värk seal näitab, siis oleks tema rullamisel igaveseks lõpp olnud. Aga see on just nende kaubalaev-nike moodi, nad on alati nii neetult ettevaatamatud.»

Sel hetkel helises söögikell ja see oli mulle päris meeltmööda, sest on talumatu kuulata mereväeohvitseri, kui ta niisugusele jutuainele satub. Tean ainult ühte asja, mis on veelgi talumatum — nimelt kuulata kaubalaevastiku kipperi avameelseid arvamuseavaldusi kuningliku sõjalaevastiku ohvitseride kohta.

Kapten Good ja mina läksime koos alla söögisaali, kus leidsime sir Henry Curtise juba eest. Tema ja kapten Goodi kohad olid kõrvuti, mina istusin nende vastu. Kapten ja mina sattusime peagi vestlusse küttimisest ja muust tühjast-tähjast. Good esitas mulle rohkesti küsimusi, sest ta oli väga teadmishimuline, ning mina vastasin talle nii hästi, kui oskasin. Lõpuks jõudis ta välja elevantide juurde.

«Ohoo, härra,» hüüdis keegi minu lähedal istujaist, «selles küsimuses olete küll õige mehe peale juhtunud. Kui keegi teile elevantidest üldse midagi jutustada teab, siis on see igatahes kütt Quatermain!»

Sir Henry, kes istus seni üsna vaikselt ja kuulas meie kõnelust pealt, võpatas märgatavalt ja kummardus üle laua minu poole:

«Vabandage, härra,» ütles ta sügaval kõmiseval häälel, just niisugusel häälel, nagu see minu arvates sellisest võimsast rinnast kõlama pidi, «vabandage, härra, kas teie nimi on Allan Quatermain?»

Kinnitasin talle, et. nii see on.

Hiiglane ei lausunud enam midagi, aga ma kuulsin, kuidas ta endale habemesse pomises: «Õnnega koos!»

Lõunasöök jõudis peagi lõpule ja me olime juba salongist lahkumas, kui sir Henry minu juurde astus ja küsis, kas ma ei tahaks korraks tema kajutisse tulla, et teha koos üks piip. Nõustusin ning ta viis mu «Dunkeldi» tekikajutisse, mis on tõesti väga hea kajut. Kunagi oli seal olnud õieti kaks kajutit, aga kord, kui sir Garnet Wolseley või keegi teine tähtis tegelane «Dunkcldil» mööda rannikut üles sõitis, võeti vahesein maha ega ole seda sest ajast peale enam üles seatud. Kajutis oli diivan ja selle ees väike

lauake. Sir Henry saatis stjuuardi pudeli viski järele, me võtsime kõik kolmekesi istet ja läitsime piibud.

«Härra Quatermain,» sõnas sir Henry Curtis, kui mees oli viski kohale toonud ja lambi põlema süüdanud, «kui ma ei eksi, viibisite ülemöödunud aastal umbes samal ajal Transvaali põhjaosas, ühes paigas, mida nimetatakse Bamangvatoks?»

«Olin küll,» vastasin mina, olles õige üllatatud, et too džentelmen oli minu retkedest nii hästi informeeritud, sest niipalju kui mina teadsin, polnud need sugugi laialdast tähelepanu võitnud.

«Te olite seal kauplemas, eks ole?» pistis kapten Good kärmesti vahele, nagu see tal viisiks oli.

«Nii see oli. Võtsin kaasa vankritäie kaupu, lõin asunduse lähedal laagri üles ja jäin sinna, kuni olin kõik maha müünud.»

Sir Henry istus minu vastas korvtoolis, käed toetatud lauale. Nüüd tõstis ta pilgu ja uuris oma suurte hallide silmadega teravalt minu nägu. Arvasin ta pilgus märkavat veidrat rahutust.

«Ega te juhtumisi ei kohanud seal üht meest nimega Neville?»

«Jah, kohtasin küll. Ta oli paar nädalat minu naabruses laagris — laskis härgadel puhata, enne kui asus teele sisemaale. Mõni kuu tagasi sain ühelt advokaadilt kirja, milles mind paluti teatada, kas mul on andmeid, mis temast on saanud. Ma vastasin sellele nii põhjalikult, kui tookord suutsin.»

«Ma tean,» ütles sir Henry, «teie kiri anti mulle edasi. Te kirjutasite, et too Neville'i-nimeline džentelmen lahkus Bamangvatost mai algul ühe vankriga koos härjaajaja, rakendijuhi ja kahvrist kütiga, kelle nimi oli Jim, kavatsusega jõuda, kui võimalik, Injatisse, mis on Matabele piirkonna kõige kaugem kaubapunkt. Seal mõtles ta oma vankri maha müüa ja jalgsi edasi matkata. Te kirjutasite veel, et ta müüs oma vankri tõepoolest ära, sest kuus kuud hiljem nägite seda juba ühe portugali kaupmehe valduses, kes teile jutustas, et oli selle ostnud Injatis kelleltki valgelt, kelle nime ta ei mäletanud, ja et tema teada oli see valge asunud pärismaalasest teenri saatel teele pikemale jahiretkele sisemaale.»

«Õige.»

Tekkis vaikus.

15

«Härra Quatermain,» ütles sir Henry äkki, «ma usun, et ega te vist ei tea ega oska oletadagi neid põhjusi, miks minu... miks härra Neville võttis ette selle reisi põhja poole, ning et teil pole ka aimu tema reisi sihtkohast?»

«Ma olen üht-teist kuulnud,» vastasin mina, ent peatusin. See oli kõneaine, millest ma parema meelega hoidusin.

Sir Henry ja kapten Good vaatasid teineteisele otsa ja kapten Good noogutas.

«Härra Quatermain,» jätkas esimene, «tahaksin teile jutustada ühe loo ning paluda teilt nõu ja võib-olla ka abi. Too vahendaja, kes teie kirja mulle edasi andis, kinnitas, et võin seda täielikult usaldada, kuna te olete tema sõnade järgi «Natalis hästi tuntud ja ära teeninud üldise lugupidamise, kusjuures teie kõige tunnustatumaks omaduseks on usaldusväärsus».»

Kummardasin ning jõin lonksu viskit ja soodat, et varjata oma kohmetust, sest ma olen tagasihoidlik inimene.

Sir Henry jätkas:

«Härra Neville oli minu vend.»

«Oo!» hüüatasin ma üllatunult, sest nüüd teadsin, keda sir Henry mulle meenutas, kui teda esmakordselt nägin. Ta vend oli küll hoopis lühem ja tal oli tume habe, ent nüüd, kus ma sellele mõtlesin, meenus mulle, et tal olid olnud samasugust tooni hallid silmad ja neis silmis samasugune terav pilk. Ka näojoontes oli tubiisti sarnasust.

«Ta oli minu noorem ja ainus vend,» pajatas sir Henry edasi, «ja kahekümne viie aasta jooksul ei juhtunud küll vist kordagi, et me oleksime teineteisest kauem kui kuu aega lahus olnud. Kuid just viis aastat tagasi tabas meid õnnetus, nagu neid mõnikord perekondades ette tuleb. Me läksime ägedasti tülli ja vihas käitusin ma venna suhtes ebaõiglaselt.»

Siinkohal noogutas kapten Good endamisi innukalt pead. Parajasti sel hetkel vajus laev sügavalt pakpoordi, nii et peegel, mis rippus vastasseinas, tõusis hetkeks peaaegu meie pea kohale. Istudes, käed taskus, ja vahtides ülespoole, nägin seda noogutamist peeglist.

«Te teate arvatavasti,» jätkas sir Henry, «et kui isa sureb testamenti tegemata ja tal pole muud varandust peale maa — nimisomandi, nagu Inglismaal öeldakse —, läheb kõik tervenisti vanimale pojale. Juhtus nii, et just sel ajal, kui me tülis olime, suri meie isa testamenti tegemata. Ta oli oma viimse tahte kirjapanemist nii kaua edasi lükanud,

16

kuni oli hilja. Tagajärjeks oli, et mu vend, kes oli omandanud hariduse, saamata seejuures ettevalmistust ühekski elukutseks, jäi pennita. Muidugi oleks olnud minu kohus.tema eest hoolitseda, kuid parajasti sel ajal oli meie vahekord nii terav, et — pean seda oma häbiks tunnistama —» ja ta ohkas sügavalt, «ma ei pakkunud talle midagi. Mitte sellepärast, et oleksin tahtnud talle ülekohut teha, kuid ma ootasin, et ta ise astuks esimese sammu. Tema aga ei võtnud selles asjas midagi ette. Kahetsen, et pean teid kõige sellega tüütama, härra Quatermain, kuid asjad tuleb selgeks teha — eks ole, Good?»

«Muidugi, muidugi,» kinnitas kapten. «Olen kindel, et härra Quatermain jätab selle loo enda teada.» «Iseenesest mõista,» ütlesin mina, sest olin üsna uhke ^usaldusväärse inimese kuulsusele, mis mul, nagu sir Henry r-roli kuulnud, pidi olema.

«Mu vennal oli sel ajal isiklikul arvel mõnisada naela,» jätkas sir Henry. «Minule sõnagi lausumata võttis ta selle armetu summa välja, muutis oma nime Neville'iks ja asus teele Lõuna-Aafrikasse, meeletus lootuses siin rikkaks saada. Seda sain ma teada alles hiljem. Möödus kolm aastat ja ma ei kuulnud oma vennast midagi, kuigi kirjutasin talle korduvalt. Kahtlemata ei saanud ta neid kirju üldse kättegi. Aja möödudes hakkasin tema pärast üha suuremat muret tundma. Jõudsin veendumusele, härra Quatermain, et veri on ikkagi paksem kui vesi.»

«See on tõsi,» sõnasin mina, tuletades meelde oma poega Harryt.

«Leidsin, härra Quatermain, et oleksin valmis ohverdama poole oma varandusest teadmise eest, et mu vend George (teisi omakseid mul ei ole) on elus ja terve ning et ma teda jälle näha saan.»

«Kuid te jätsite selle siiski ohverdamata, Curtis,» nähvas kapten Good, vaadates hiiglasele otse silma.

«Aeg kadus, härra Quatermain, ja minus kasvas üha suuremaks soov teada saada, kas mu vend on elus või surnud, ning kui ta elus peaks olema, siis teda koju tagasi kutsuda. Alustasin järelepärimisi ja üheks tulemuseks oli muuseas ka teie kiri. Sellest saadud andmed olid rõõmustavad, sest kirjast selgus, et veel hiljuti oli George elus, kuid sellest teadmisest üksi oli vähe abi. Niisiis, lühidalt, ma otsustasin siia sõita ja ta ise üles otsida, kapten Good aga oli nii lahke ja tuli minuga kaasa.»

«Jah,» kinnitas kapten, «mul, nagu näete, pole muud teha. Armsad admiraliteedi-isandad viskasid mu ukse taha poole palga peale nälgima. Ja nüüd, mu härra, jutustate meile ehk sellest, mida te teate või olete kuulnud džentel-menist, kelle nimi on Neville.»

II PEATÜKK LEGEND SAALOMONI KAEVANDUSTEST

«Mida te Bamangvatos minu venna retke kohta kuulsite?» küsis sir Henry, kui ma enne kapten Goodile vastamist oma piipu toppides hetkeks vaikisin.

«Sellest, mis ma kuulsin, pole ma tänini ühelegi hingelisele sõnakestki lausunud. Kuulsin nimelt, et ta kavatseb minna otsima Saalomoni' kaevandusi.»

«Saalomoni kaevandusi!» hüüdsid mu mõlemad kaasvestlejad nagu ühest suust. «Kus need asuvad?»

«Ma ei tea seda,» vastasin. «Tean vaid, kus nad öeldakse asuvat. Nägin kunagi mägede tippe, mis neid piiravad, kuid mind lahutas neist saja kolmekümne miili laiune kõrbeala ja minu teada on selle õnnelikult ületanud üksainus valge mees. Ent võib-olla on kõige parem, kui jutustan teiie Saalomoni kaevanduste legendi, nagu mina seda tean. Kas te annate sõna, et ei avalda seda ilma minu loata kellelegi? Kas olete nõus? Mul on põhjusi seda paluda.»

Sir Henry noogutas ja kapten Good vastas: «Muidugi, muidugi.»

«Nagu te isegi arvata võite,» alustasin ma, «on elevan-dikütid üldiselt võttes üsna tahumatu rahvas, keda kahvrite juures enamasti ei huvita muu kui nende igapäevase elu kombed ja viisid. Vahetevahel võib aga siiski leida mehi, kes vaevaks võtavad pärismaalastelt nende pärimusi koguda ja kes püüavad valgust heita kas või väikeselegi lõigule selle tundmatu maa ajaloost. See oli-just üks niisuguseid mehi, kellelt ma esimest korda kuulsin legendi Saalomoni kaevandustest. Sellest on nüüd möödunud juba ligi kolmkümmend aastat. Olin siis oma esimesel elevan-dijahil Matabelemaal. Mehe nimi oli Evans ja järgmise! aastal sai ta vaeseke surma. Haavatud pühvel tappis ta

S aa l o m o n (1020—980 e. m. a.) — iisraeli rahva kuningas.

ja ta maeti Sambesi joa lähedale. Mäletan, et jutustasin Evansile ühel õhtul imetlusväärsest kaevandusest, mis ma olin leidnud, küttides kudusid jä veiskitsi maakohas, millest nüüd on saanud Transvaali Lydenburgi distrikt. Nagu olen kuulnud, on ka

kullaotsijad hiljuti sellele kaevandusele sattunud, mina aga teadsin sellest juba aastaid tagasi. Seal on massiivsesse kaljusse raiutud lai tee, mis viib mingi kaevanduskäigu või galerii väravasse. Galeriis, kohe sissekäigu juures, seisavad särdamiseks valmispandud kullaliiva kuhjad, mis tunnistab, et töölised, kes nad siis ka polnud, pidid kiiruga lahkuma. Kakskümmend sammu eda.si ristub galerii teise käiguga ja too ristvõlv on suurepärane müüri-töö.

«Olgu pealegi,» ütles mulle Evans, «aga mina pajatan teile veel imelikuma loo kui see.»

Ja ta jutustas mulle, kuidas ta oli leidnud kaugel sisemaal varemetelinna, mis tema arvates oligi piiblist tuntud Ofiir. Ning.muide, mitmed palju õpetatumad mehed kui vaene Evans on juba ammu enne teda korduvalt öelnud sedasama. Mäletan, et kuulasin kõrvad kikkis ta jutustust kõigist neist imedest, sest olin sellal veel noor ja lugu muistsest tsivilisatsioonist ning aaretest, mida nood vanad juudi või foiniikia seiklejad oskasid välja pigistada maast, mis pärast neid nii kauaks barbaarsuse pimedusse vajus, köitis tugevasti mu kujutlust. Äkki küsis ta minult:

«Noormees, kas olete kunagi kuulnud Suleimani mägedest Mašukulumbvemaa loodeosas?»

Kinnitasin talle, et ma ei tea neist midagi.

«Sealsamas olidki Saalomoni kaevandused — ma mõtlen tema teemandikaevandusi.»

«Kust te seda teate?» küsisin mina.

«Kust ma seda tean? Aga «Suleiman» pole ju midagi muud kui moonutatud «Saalomon» Pealegi jutustas mulle sellest-põhjalikult üks vana «isanusi» ehk nõid-arst kaugel Manikamaal. Ta rääkis, et rahvas, kes elab nende mägede taga, on suulu hõim, kõneleb suulu murret, aga on suuludest veelgi peenemat ja pikakasvulisemat tõugu. Nende hulgas elavat suuri võlureid, kes olevat õppinud oma kunsti valgetelt meestelt aegadel, «mil kogu maailm oli pime», ja kes teadvat suurepärase «säravate kivide» kaevanduse saladust.»

' Suleiman on Saalomoni araabiakeelne kuju.

19

Ma naersin tookord selle loo üle, kuigi ta huvitas mind, sest teemandiväljad polnud siis veel avastatud. Vaene Evarts aga sõitis minema, sai surma ja kahekümne aasta jooksul ei tulnud asi mulle kordagi meelde. Aga täpselt kakskümmend aastat hiljem — ja see on pikk aeg, mu härrad: pidevalt oma ametiga tegeldes peab elevandikütt harva vastu üle kahekümne aasta —, kakskümmend aastat hiljem sain täpsemaid andmeid Suleimani mägedest ja maast, mis asub nende taga. Olin siis kaugel ülal Manika-maal, paigas, mida nimetatakse Sitanda kraaliks. See on armetu koht, sest inimene ei leia seal midagi süüa ja jahiloomi on vähe ringi liikumas. Mind tabas palavikuhöog ja ma olin üldse üsna viletsas seisukorras, kui sirtna jõudis üks portugallane üheainsa segaverelise kaaslasega. Tunnen neid alamat sorti Delagoa portugallasi üsna hästi. Üldiselt võttes pole maailmas närusemaid võllast pääsnud kuradeid; nad lähevad rasva inimeste piinast ja viletsusest, sest niisugune see orjakauplemine ju on. Kuid too mees erines kaugelt neist alatutest lontrustest, keda ma olin harjunud kohtama. Välimuselt meenutas ta mulle pigem viisakat domi ', kelledest ma olen raamatuist lugenud, sest ta oli pikk ja sihvakas, suurte tumedate silmadega ia käharate hallide vurrudega. Jutlesime pisut, sest tema purssis inglise keelt ja mina jälle mõistan veidi portugali keelt. Ta jutustas mulle, et ta nimi on José Silvestre ning et tal on Delagoa lahe ääres farm. Kui ta järgmisel päeval koos oma kaaslasega edasi reisis, jättis ta viisakalt jumalaga ja kergitas kübarat tõelise hea vana kombe järgi.

«Jumalaga, senjoor,» ütles ta, «kui me peaksime veel kunagi kohtuma, olen ma rikkaim mees maailmas ja ma pean teid siis meeles!» Naersin hädiselt — olin liiga nõrk, et kõvasti naerda — ja vaatasin talle järele. Ta suundus läände, suure kõrbe poole, ning ma pidasin endamisi aru, kas ta mitte hullumeelne poie, sest mida ia sealt küll lootis leida?

Möödus nädal ja ma sain palavikust jagu. Ühel õhtul istusin maas väikese telgi ees, mis mul kaasas oli, närisin viimast konti armetust kanast, mille olin ostnud ühelt pärismaalaselt

riidetüki eest, mis oli väärt kakskümmend kana, ja vahtisin kõrbesse vajuvat hõõguvalt punast päikeseke-tast, kui äkki märkasin umbes kolmesaja jardi kaugusel

1 D o m — tiitel portugali aadlimeeste nime ees; vrd. hisp. «don».

otse minu vastas asuva künka nõlval inimkogu — see oli ilmselt eurooplane, sest tal oli kuub seljas. Kogu ronis nel-jakäpukil edasi, ajas end siis püsti, tuigerdas paar jardi jalgel, aga ainult selleks, et uuesti kukkuda ja roomama hakata. Nähes, et inimene on äärmises hädas, saatsin ühe oma küttidest talle appi. Peagi jõudis ta kohale, ja mis te arvate, kes see mees oli?»

«José Silvestre loomulikult,» ütles kapten Good.

«Jah, José Silvestre, või õigemini tema luukere ja veidike nahka. Ta nägu oli kollapalavikust erekollane ja ta suured tumedad silmad olid peast välja kukkumas, sest kogu liha oli näolt kadunud. Temast polnud muud järele jäänud kui valged juuksed ja kollane pärgamenditaoline nahk, mille all seisid püsti kõhetud kondid.

«Vetti Jumala nimel, vett!» ägas ta ja ma nägin, et ta huuled olid lõhenenud ning nende vahelt ripnev keel paistetanud ja mustaks tõmbunud.

Andsin talle vett, millesse oli segatud pisut piima, ning ta jõi seda suurte sõõmudega ja hinge tõmbamata paar liitrit korraga. Rohkem ei tohtinud ma talle anda. Seejärel haaras teda uus palavikuhöög, ta vajus maha ning hakkas sonima Suleimani mägedest, teemantidest ja kõrbest. Kandsin ta telki ja tegin tema heaks, mis suutsin — seda oli aga väga vähe. Mulle oli selge, millega lugu lõpeb. Kella üheteistkümne paiku jäi ta rahulikumaks, nüüd heitsin minagi pikali, et pisut puhata, ja uinusin. Ärkasin koidu ajal ja märkasin aovalguses Silvestre pentsikut kuivetunud kogu — ta oli istukile tõusnud ja vahtis üksisilmi kõrbe poole. Sel hetkel vilksatas esimene päikesekiir üle avara lagendiku, mis laius meie ees, ja langes ühele Suleimani mägede kõrgematest tippudest rohkem kui saja miili kaugusel.

«Seal ta on,» hüüdis surija portugali keeles, sirutades välja oma pika kõhna käsivarre, «kuid iialgi ei jõua ma sinna, ei iialgi! Iial ei jõua keegi sinna!»

Äkki vaikis ta ja näis tegevat mingi otsuse. «Sõber,» sõnas ta minu poole pöördudes, «kas olete seal? Mu silme ees läheb mustaks.»

«Jah,» vastasin, «olen siin, heitke nüüd pikali ja puhake.»

«Oh, küllap ma varsti puhkan,» ütles ta, «mul on aega puhata — terve igavik. Kuulake mind, olen suremas. Te olite minu vastu hea. Jätan kirja teile. Võib-olla õnnestub teil sinna jõuda, kui te ei hukku kõrbes, mis tappis mu vaese teenri ja minu.»

Ta otsis midagi kobamisi oma särgi alt ja võttis välja mingi eseme, mida ma pidasin swart-vet-pens'i ehk kõrbe-antiloobi nahast tehtud buuri tubakakotiks. See oli kinni tõmmatud naharibaga, mida meil nimetatakse «rimpiks». Ta püüdis seda lahti harutada, kuid ei saanud hakkama ja ulatas koti mulle. «Tehke sõlm lahti,» ütles ta. Tegin, nagu kästud, ja tõmbasin kotist näruse koltunud lõuenditüki, millele oli pruunikate tähtedega midagi kirjutatud. Nartsu sees oli paberileht.

Siis jätkas ta jõuetul häälel, sest ta hakkas juba nõrkema: «Paberil seisab sama mis lõuendilgi. Mul kulus aastaid, enne kui suutsin selle ära lugeda. Kuulake: minu esivanem, keegi poliitiline põgenik Lissabonist ja üks esimesi portugallasi, kes neil randadel maabus, kirjutas selle, kui ta lamas surmaga võideldes nois mägedes, kuhu ei enne ega pärast teda pole astunud ühegi valge jalg. Ta nimi oli José da Silvestra ja ta elas kolmesaja aasta eest. Ta ori, kes ootas teda mäestiku siinpoolsel nõlval, leidis ta surnukeha ja tõi selle kirja koju Delagoasse'. Kiri on sellest ajast peale olnud meie perekonna valduses, ent keegi ei vaevunud teda lugema, kuni mina seda lõpuks tegin. Kaotasin selle tõttu oma elu, kuid mõnel teisel on võib-olla õnne ja temast saab rikkaim mees maailmas, rikkaim mees maailmas! Ärge ainult andke seda kellelegi, senjoor, minge ise!»

Siis hakkas ta jälle sonima ja tunni aja pärast oli kõik möödas.

Puhaku ta rahus! Ta suri väga vaikselt, ma matsin ta sügavale ning veeretasin' rasked kivirünkad ta kalmule. Seepärast ei usu ma, et šaakalid oleksid ta välja kaevanud. Ja siis tulin ma sealt tulema.»

«Aga paber?» küsis sir Henry elavalt huvitatud toonil.

«Jah, too paber?» kordas kapten. «Mis seal oli kirjutatud?»

«Noh, härrad, kui te just soovite, jutustan teile. Ma pole seda iialgi kellelegi näidanud, välja arvatud ühele purjus portugali kaupmehele, kes selle mulle ära tõlkis ja järgmiseks hommikuks kõik oli unustanud. Riidetükile (.kirjutatud originaal koos vaese dom José ümberkirjutusega on mul kodus Durbanis, aga ingliskeelne tõlge on mul tasku-raamatus, samuti koopia kaardist, kui seda üldse kaardiks võib nimetada. Siin nad on.»

Mina, José da Silvestra, kes ma- olen praega nälga suremas väikeses ilma lumeta kaljuõõnsuses, mäe põhjaküljel tipu lähedal, lõunapoolsemal neist kahest mäest, milledele ma nimeks andsin Seeba Kuninganna;' mäed, kirjutan seda aastal '590 luukilluga oma katkikärisenud riiete tükile ja tindiks on mu enda veri. Kui mu ori peaks selle leidma, kui ta mind otsima tuleb, ja peaks selle Delagoasse kaasa viima, andku mu sõber (nimi mitteloetav) asjast kuningale teada, et ta sõjaväe välja saadaks, sest kui see kõrbes ja mägedes ei hukku ja võttu saab vapratest kukuaanadest ja nende saatanlikest nõiakunstidest, mille-vastu võitlemiseks tuleks palju preestreid kaasa tuua, tõuseb ta kõige rikkamaks kuningaks Saalomoni päevist saadik. .Omaenda silmaga olen ma näinud arvutuid teemante, mis on kuhjatud Saalomoni varakambrisse Valge Surma taga. Aga äraand-liku nõiaküti Gaguuli pärast ei saanud ma teps midagi kaasa võtta ja pääsesin hädavaevalt eluga. Mingu see, kes tuleb, kaardi järgi ja ronigu läbi lume Seeba Kuninganna vasakpoolse mäe tipuni. Selle põhjaküljelt läheb suur tee, mille ehitas Saalomon, ja sedakaudu saab kolme päeva tee kuninga lossi. Tapku ta Gaguul. Palvetage minu hinge eest. Jääge jumalaga.

José da Silvestra.

Kui olin ülaltoodud kirja ette lugenud ja näidanud koopiat kaardist, mille originaali oli joonistanud vana sureva domi nõrk käsi, kes kasutas omaenda verd tindiks, järgnes hämmastunud vaikus.

«Ma olen küll sõitnud kaks korda ümber maailma ja heitnud ankru enamikus sadamates, aga poodagu mind raa külge nagu mässaja, kui ma kunagi sellist lugu oleksin kuulnud; elus pole ma niisugust asja näinud ega ole tõtt öelda juturaamatustki lugenud.»

«See on kummaline jutustus, härra Quatermain,» sõnas sir Henry. «Ma loodan, et te meile kärbseid pähe ei aja. Tean, et vahel ei panda paljuks mõnd kollanokka sel kombel sisse vedada.»

«Kui te tõesti nii mõtlete, sir Henry,» ütlesin mina üsna pahaselt, pistes oma paberid taskusse, sest mulle ei meeldi, et mind peetakse mõneks neist tobudest, kes peavad luiska-

1 Seeba (Saaba) kuninganna — muistse Lõuna-Araabia (praeguse Jeemeni) legendaarne valitsejanna, oli kuningas Saalomoniga sõbralikes suhetes ja käis teda külastamas.

mist teravmeelsuseks ja hooplevad ilmast ilma uustulnukate ees uskumatute jahilugudega, mida kunagi ei ole juhtunud, «kui te tõesti nii mõtlete, siis olgu sel jutul lõpp.» Ja ma tõusin, et lahkuda.

Slr Henry pani oma suure käe mu õlale. «Istuge, härra Quatermain,» ütles ta, «palun vabandage mind. Ma näen väga hästi, et te ei kavatse sugugi meid petta, aga teie lugu kõlas nii veidrana, et suutsin seda vaevalt uskuda.»

«Te saate näha originaalkaarti ja kirja, kui me Durba-nissc jõuame,» vastasin ma pisut leplikumalt, sest kui ma asja üle järele mõtlesin, leidsin isegi, et polnud midagi imestada, kui ta minu sõnades kahtlema lõi.

«Aga ma pole ju teile veel jutustanud teie vennast,» jätkasin siis. «Tundsin meest, kes oli temaga kaasas. Nimeks on tal Jim, ta on sünni poolest betšuaanalane, hea kütt ja pärismaalase kohta väga tark mees. Sel hommikul, kui härra Neville pidi teele asuma, nägin Jimi, kui ta seisis minu vankri juures ja lõikas tiislipuul tubakat.

«Jim,» küsisin temalt, «kuhu see retk teid õieti viib? Kas elevandijahile?»

«Ei, baas ',» vastas tema, «me läheme otsima midagi hoopis väärtuslikumat kui elevandiluu.»

«Ja mis see võiks küll olla?» jätkasin mina, sest muutusin uudishimulikuks. «Kas kuld?»

«Ei, baas, veel väärtuslikum kui kuld,» irvitas tema.

Ma ei küsinud rohkem, sest ma ei tahtnud uudishimu ilmutades oma väärikust alandada, kuid mu rahu oli häiritud. Jim sai oma tubaka lõikamisega valmis.

«Baas,» ütles ta.

Ma ei teinud väljagi.

«Baas,» ütles ta jälle.

«Noh, poiss, mis on?» küsisin mina.

«Baas, me läheme teemante otsima.»

«Teemante! Noh, sel juhul sihite küll valesse kanti. Peaksite seadma sammud teemandiväljade poole.»

«Baas, kas olete kunagi kuulnud Suleiman Bergist?» — see tähendab Saalomoni mägedest, sir Henry.

«Jah,» vastasin mina.

«Kas olete kuulnud, et Seal on teemante?»

«Ma olen kuulnud mingit rumalat loba.»

«See ei ole loba, baas. Ma tundsin kord üht naist, kes

24

tuli sealt ja jõudis Natalisse koos oma lapsega. Tema jutustas mulle. Nüüd on ta surnud.»

«Jim,» ütlesin mina, «sinu isand saab roaks aasvo-g-e/'itele — see tähendab raisakullidele—, «kui ta teeb katset Suleimani maale jõuda, ja sina niisamuti, kui nad sinu viletsatelt vanadelt kontidelt üldse midagi leiavad noka vahele võtta.»

Tema irvitas. «Võib ju olla, baas. Kõik inimesed peavad kord surema. Mina lähen üsna hea meelega uusi kohti vaatama. Siinsed paigad hakkavad juba elevantidest tühjaks jääma.»

«No oota, poiss,» ütlesin mina, «kui see «kondine vanamees» sul ükskord kõrist kinni võtab, eks kuuleme, mis laulu sa siis laulad!»

Pool tundi hiljem nägin Neville'i vankrit minema sõitmas. Äkki pöördus Jim jooksuga tagasi. «Jumalaga, baas,» ütles ta, «ma ei tahtnud teele asuda, ilma et oleksin teiega jumalaga jätnud, sest ma kardan, et teil on õigus ja et me ei sõida enam kunagi tagasi lõuna poole.»

«Kas sinu isand kavatseb tõesti minna Suleimani mägedesse, Jim, või valetad sa?»

«Ei valeta,» vastas tema, «sinna ta läheb. Ta rääkis mulle, et peab iga hinna eest rikkaks saama või vähemalt püüdma saada. Seepärast võib ta ju sama hästi kui ükskõik mille muuga ka teemantidega õnne katsuda.»

«Oota natuke, Jim,» ütlesin mina, «ole hea, võta oma isanda jaoks kirjake kaasa ja luba mulle, et sa seda temale enne kätte ei anna, kui jõuate Injatisse.» — See oli mitusada miili eemal.

«Jah, baas.»

Niisiis võtsin paberilehe ja kirjutasin sinna: «Ronigu see, kes tuleb, läbi lume Seeba Kuninganna vasakpoolse mäe tipuni. Selle põhjaküljelt läheb suur tee, mille ehitas Saalomon... »

«Pane nüüd tähele, Jim,» ütlesin siis, «kui sa kirjakese oma isandale kätte annad, ütle talle, et talitagu ta kõhklematult selle nõuande järgi. Praegu ei tohi sa talle seda kätte anda, sest ma ei taha, et ta tagasi pöörduks ja hakkaks mulle küsimusi esitama, millele ma niikuinii ei vasta. Ja nüüd lase käia, venivillem, vanker on juba peaaegu silmapiirilt kadunud.»

Jim võttis kirjakese ja läks, ning see on kõik, mis ma teie vennast tean, sir Henry. Aga ma kardan väga ... »

«Härra Quatermain,» sõnas nüüd sir Henry, «raa lähen oma venda otsima. Lähen tema jälgedes Suleimani mägedesse ja ka üle nende, kui vaja, kuni ma ta leian või kuni ma kindlasti teada saan, et ta on surnud. Kas tulete minuga kaasa?»

Ma olen, nagu ma vist juba kuskil ütlesin, väga ettevaatlik inimene, õieti lausa kartlik, ja see ettepanek hirmutas mind. Mulle tundus, et sellisele retkele minek tähendab kindlat surma, ja jättes kõrvale kõik muud kaalutlused, ei võinud ma veel surma minna, sest mul on poeg, kes •vajab minu toetust.

«Ei, tänan teid, sir Henry, arvan, et ma ei tule,» vastasin. «Olen liiga vana niisuguste pöörasuste jaoks. Me lõpetaksime niisamuti nagu mu vaene sõber Silvestre. Mul on poeg, kes minust sõltub, ja seepärast ei tohi ma mõttetult eluga riskida.»

Nii sir Henry kui ka kapten Good näisid olevat väga pettunud.

«Härra Quatermain,» sõnas esimene, «ma olen jõukas mees ja see asi on mul väga südamel. Te võite nõuda oma teenete eest mõistlikkuse piires nii kõrget tasu kui iganes heaks arvate ja see makstakse teile enne teeleasumist välja. Veel enam — ma teen korralduse, et juhul kui meid kõiki Või teid peaks tabama õnnetus, kindlustatakse teie pojale korralik elatis. Sellest pakkumisest näete, kui hädavajalikuks ma pean teie osavõttu. Ja kui me õnnekombel siiski sinna jõuame ja leiame teemante, jagatakse need võrdselt teie ja Goodi vahel. Mina neid ei taha. Ent muidugi mõista on selline suusõnaline lubadus täiesti väärtusetu, ehkki see käib samuti ka elevandiluu kohta, kui meil peaks õnnestuma seda hankida. Te võite mulle esitada oma tingimused, härra Quatermain. Ja loomulikult kannan mina kõik retkega seoses olevad kulud.»

«Sir Henry,» vastasin talle, «see on kõige suuremeelseni pakkumine, mis mulle iial on tehtud, pakkumine, mille peale vaene kütt ja kaubitseja loomulikult ei tohi käega lüüa. Aga see on suurim ettevõte, millega mul kunagi tegemist on olnud, ja ma vajan- aega, et selle üle järele mõelda. Annan teile vastuse, enne kui jõuame Durbani.»

«Väga hea,» nõustus sir Henry.

Seepeale soovisin head ööd ja läksin oma kajutisse ning nägin und vaesest ammu surnud Silvestrest ja teemantidest.

III PEATÜKK UMBOPA ASTUB MEIE TEENISTUSSE

Olenevalt laeva sõidukiirusest ja ilmast kulub Kaplinnast Durbanisse reisimiseks neli kuni viis päeva. Mõnikord, kui halb ilm takistab maabumist East Londonis, kuhu pole seni ikka veel ehitatud seda suurepärast sadamat, millest nii palju räägitakse ja mis pidavat tohutult raha neelama, peab laev kakskümmend neli tundi ootama, kuni sadamapraamid saavad Välja sõita ja kaubad kaldale toimetada. Seekord aga ei tulnud meil üldse oodata, sest madalikel polnud mainimisväärset murdlainetust ja puksiirid tulid viibimata, pikk rodu näotuid lamedapõhjalisi praame järel, milledesse laadung hoolimatult kuhja loobiti. Ükskõik mis kastides peitus, kõik läks raginal ja kolinal üle parda; oli seal siis hiina portselan või riidepallid —kõike koheldi ühteviisi. Nägin, kuidas üks kast nelja tosina šampanjapudeliga tükkideks lendas, ning kihisedes ja vahutades valgus šampanja räpase kaubapraami põhjas laiali. See oli toores raiskamine ja nähtavasti mõtlesid seda ka kahvrid praamil, sest nad leidsid paar terveks jäänud pudelit, lõid neil kaelad maha ja jõid sisu ära. Kuid vahuveinis peituv gaas hakkas neis ootamatult paisuma, ja tundes end sellest puhevile minevat, veerlesid nad praami-põhjal ringi, kisendades, et see hea vedelik on «tagati», see tähendab nõiutud. Kõnetasin neid laevatekilt ja rääkisin, et see on üks valge mehe kangemaid arstirohte ning et nad on nüüd niisama hästi kui kadunud mehed. Kahv-rid läksid kaldale suurimas hirmus ja ma ei usu, et nad kunagi enam šampanjat suhu võtavad.

Muide, kogu aeg, kui me üles Natali poole tossutasimc, mõtlesin ma sir Henry Curtise ettepaneku üle järele. Päeva või paari jooksul ei teinud me sellest enam juttu, kuigi ma pajatasin neile palju jahilugusid, aga ainult tõestisündinuid. Mul pole põhjust jahiseiklustc asjas valesid välja mõelda, sest mees, kellele küttimine on elukutseks, saab niigi rääkida paljudest kummalistest sündmustest. Aga olgu see öeldud niisama jutujätkuks.

Lõpuks, ühel ilusal jaanuariõhtul — see on meie kõige palavam kuu — lähenesime Natali rannikule, lootes piki randa edasi sõites päevaloojanguks Durbani alla jõuda. East Londonist peale on rannik imekaunis oma punaste liivakivimägedega ja halja roheluse lappidega. Siin-seal

elustavad seda kahvrite kraalid ' ning mere poolt palistab lainemurru Valge riba, paiskudes kõrgete vahusammastena üles seal, kus vood vastu kaljusid põrkavad. Just enne Dur-banit muutub maastik kuidagi eriti mitmekesiseks. Järskude nõlvadega uhteorgudes, mille on mägedesse uuristanud sajandite jooksul sealt allatormavad vihmaveed, sädelevad jõed; võsa, mis kasvab nii, nagu jumal ta on istutanud, näitab oma sügavat rohelust, teises toonis haljad on maisi-väljad ja suhkruistandused, ning aeg-ajalt naeratab vaiksele merele mõni valge hoone, kroonides kogu panoraami ja andes sellele koduse ilme. Sest minu arvates vajab iga looduspilt, kui kaunis ta ka ei oleks, märki inimese juuresolekust, mis ta alles tõesti täiuslikuks teeb. Võib-olla tuleb niisugune arvamus sellest, et olen nii kaua elanud metsi-kuis, asustamata paikades ja tunnen seepärast tsivilisatsiooni väärtust, kuigi see, tõsi küll, jahiloomad eemale peletab. Kahtlemata nägi Eedeni aed enne inimese loomist Kaunis välja, aga ma mõtlen ikka, et veel kaunim pidi ta olema siis, kui Eeva ta ehteks sai.

Meie loo juurde tagasi tulles olgu öeldud, et olime arvestanud pisut valesti ja päike oli juba ammu loojas, kui me Durbani all ankru merre heitsime ja kuulsime kahuri-pauku, mis kuulutas Durbani ausaile kodanikele, et Inglismaa post on sadamasse jõudnud. Oli juba liiga hilja ega olnud mõeldav samal ööl üle madalike sõita. Niisiis vaatasime, kuidas post päästepaadis maale viidi, ja läksime seejärel mõnusalt einestama.

Kui me jälle tekile tulime, paistis kuu, kallates merele ja rannikule nii heledat sära, et sundis peaaegu kahvatama tuletorni laia, kiiresti vilkuva.valgusvihu. Rannalt hoovas magusat vürtsilõhna, mis tuletab mulle alati.meelde vaimulikke laule ja misjonimaju, ning Berea kõrgendik säras sadades tuledes. Suurelt prikilt2, mis meie lähedal seisis, kostis madruste laulu, kes ankrut üles vinnasid, et valmis olla, kui tõuseb sobiv tuul. Ühesõnaga, oli suurepärane öö, öö, mäherdusi vaid Lõuna-Aafrikas vahel ette tuleb, ja see laotas rahu kõigi inimeste hinge, nagu kuu heitis oma hõbedase liniku üle kogu looduse. Isegi suur buldog, kes kuulus ühele oma lõbuks reisivale härrasmehele, näis alistuvat

' Kraal — põõsastaraga ümbritsetud, sõõrikujuline, kindlustatud küla Lõuna-Aafrikas.

2 Prikk — kahemastiline purjekas.

leebe öö mõjule, unustas oma iha õiendada arveid paavia-niga, kelle puur seisis bakilja norskas mõnuledes kaju-tiukse ees, nähes kahtlemata õndsat und, et on oma vihavaenlasega valmis saanud.

Meie kolmekesi — tähendab sir Henfy Curtis, kapten Good ja mina — läksime istusime tüüriratta juurde ja vaikisime mõni aeg.

«Noh, härra Quatermain,» ütles lõpuks sir Henry, «kas olete minu ettepaneku üle järele mõelnud?»

«Jah,» kõlas nagu kaja kapten Goodilt, «mis te sellest arvate? Loodan, et teete meile seda rõõmu ja saadate meid Saalomoni varakambriteni või kuhu iganes võis minna too džentelmen, keda teie Neville'i nime lil tunnete.»

Tõusin ja koputasin enne vastamist piibu tühjaks. Ma polnud veel otsust langetanud ja vajasin veel mõne hetke, et lõplikult selgusele jõuda. Enne kui hõõguv tubakas merre langes,

olin ma otsuse teinud. Just see viimane sekund otsustas asja. Tihti on see nii, kui olete kaua millegi üle pead murdnud.

«Jah, mu härrad,» vastasin, võttes uuesti istet, «tulen kaasa, ja kui lubate, siis räägin teile, miks, ning esitan oma tingimused. Kõigepealt soovin sõlmida järgmise lepingu.

Punkt üks. Teie tasute kõik kulud, ja kogu elevandiluu ning muud väärismaterjalid, mis meie valdusse langevad, jagatakse kapten Goodi ja minu vahel.

Punkt kaks. Enne kui me teele asume, maksate mulle viissada naela, kusjuures mina kohustun teid truult teenima, kuni te otsustate ettevõttest loobuda või kuni me selle edukalt lõpetame — või kuni meid tabab õnnetus.

Punkt kolm. Enne teeleminekut teete korralduse, mille põhjal minu surma või raske vigastuse puhul makstakse mu pojale Harryle, kes õpib Londonis Guy hospidalis arsti-teadust, viie aasta jooksul kakssada naela aastas — pärast seda peaks ta võimeline olema ise leiba teenima, kui temast üldse asja saab. See on minu arvates kõik ja ma usun, et seda pole just vähe.»

.«Ei,» vastas sir Henry, «ma nõustun nende tingimustega meeleldi. See ettevõte on mul väga südamel ja ma mak-saksin teie abi eest rohkemgi, arvestades teile teada olevaid ebatavalisi ja ainulaadseid andmeid.»

' B a k k — laeva vööris olev kõrgem osa, kus asetsevad meeskonna eluruumid,

«Kahju siis, et ma ei küsinud rohkem,.aga ma ei tagane oma sõnast. Ja nüüd, kus olen esitanud oma nõudmised, avaldan teile põhjused, mis viisid mu otsusele kaasa tulla. Kõigepealt, mu härrad, ma olen teid viimastel päevadel jälginud, ja kui te seda minu poolt häbematuks ei loe, ütleksin, et meeldite mulle ja ma usun, et me ühises ettevõttes omavahel hästi hakkama saame. See on küllaltki oluline, lubage seda kinnitada, kui ees seisab selline pikk reis nagu meil.

Mis puutub nüüd otseselt retkesse, siis ütlen ma teile avameelselt, sir Henry ja kapten Good: ma ei usu, et me sellest eluga pääseme — see tähendab juhul, kui teeme katset tungida üle Suleimani mägede. Milline oli vana dom da Silvestra saatus kolmsada aastat tagasi? Milline oli tema järeltulija saatus kahekümne aasta eest? Milline oli teie venna saatus? Ütlen teile avalikult, mu härrad, et kuna nende saatus oli selline, siis usun, et samasugune saab osaks ka meile.»

Peatusin, et jälgida oma-sõnade mõju. Kapten Good näis muutuvat pisut rahutuks, kuid sir Henry nägu jäi liikumatuks. «Peame õnne katsuma,» sõnas ta.

«Te võib-olla imestate,» jätkasin siis, «miks mina, kes ma olen, nagu ma teile juba ütlesin, kartlik inimene, seesuguse veendumusega siiski säherduse retke ette võtan? Selleks on kaks põhjust. Esiteks olen ma fatalist ja usun, et minu tund tuleb täiesti sõltumatult mu enda tegevusest ja tahtest ning et kui mulle on määratud minna Suleimani mägedesse ja seal elu kaotada, siis ma sinna ka lähen ja seal suren. Kõigevägevamal jumalal on minuga kahtlemata oma plaan ja seepärast pole mul vaja selle üle muret tunda. Ja teiseks — ma olen vaene mees. Ligi nelikümmend aastat olen ma küttinud ja kaubitsenud, aga kunagi pole ma teeninud rohkem, kui elu ülalpidamiseks vaja. Ma ei tea, mu härrad, kas teil on aimu sellest, et elevandiküti keskmine eluiga, arvestatuna sellest hetkest, kus ta oma ameti juurde asub, on neli kuni viis aastat. Te näete niisiis, et ma olen elanud üle oma ametivendade seitse põlve ja mul on põhjust arvata, et mu tund ei või niikuinii enam kaugel olla Kui mind peaks tabama õnnetus mu hariliku tegevuse juures, siis ei jää pärast mu võlgade tasumist midagi järele, mis oleks mu pojale Harryle toetuseks, kuni ta ise endale leiba teenima võib hakata, nüüd aga on ta viieks aastaks kindlustatud. Selles ongi kogu asja tuum ... »

«Härra Quatermain,» sõnas sir Henry, kes oli mind suurima tähelepanuga kuulanud, «motiivid, mis sunnivad teid osa võtma ettevõttest, mis teie arvates võib lõppeda ainult katastroofiga, seavad teid kõige paremasse valgusse. Kas teil on õigus või mitte, seda võib

loomulikult näidata ainult aeg ja sündmuste käik. Kuid olgu teil õigus või mitte, ütlen teile otsekohe,- et viin selle asja lõpule, olgu see lõpp siis õnnelik või õnnetu. Mul jääb vaid lisada, et kui meile peakski pähe koputatama, laseme enne siiski relvadel pisut kõnelda, eks ole, Good.»

«Jah, muidugi,» kinnitas kapten, «me oleme kõik kolm harjunud hädaohule vastu astuma ning mitmesugustes; olukordades oma elu eest väljas olema, nii et ei ole põhjust praegugi taganeda. Ja nüüd teen ma ettepaneku minna salongi ja oma edušansid vaatluse alla võtta.» Vaatlesimegi siis neid ... läbi õllekannu põhja.

Järgmisel päeval läksime maale ja ma paigutasin sir Henry ja kapten Goodi väikesesse majauberikku, mille ma. endale Berea nõlvale olen ehitanud ja .mida ma oma koduks nimetan. Seal on ainult kolm tuba ja köök. Majake-on rohelisest telliskivist, plekk-katusega, aga teda ümbritseb ilus aed; paremaid lokvapuid pole ma kuskil näinud: ja samuti on mul mõned kenad noored mangod, .millest ma: loodan palju. Sain need botaanikaaia juhataja käest. Aia järele vaatab üks minu vana kütt, nimega Jack, kellel' pühvel Sikukunisimaal nii pahasti puusaluu murdis, et mehest enam kunagi jahimeest ei saa. Aga ta võib väikest: viisi tööd nokitseda ja aia eest hoolitseda — sünnilt on ta nimelt grikva. Suulus ei suuda te kunagi aiatöö vastu huvi äratada. See on rahulik tegevus ja rahulikud .toimetused temale ei istu.

Sir Henry ja Good magasid väikeses telgis, mille me aia kaugemas sopis apelsinipuude all üles lõime,, sest majas ei jätkunud nende jaoks ruumi. Aroom, mis hoovab apelsiniõitest, ja nii rohelised kui ka juba kuldsed viljad (Dur-banis võib neid kõiki korraga näha ühel puul) teevad selle minu arvates väga meeldivaks ööbimiskohaks, sest siin Bereal on meil vähe moskiitosid — muidugi kui ainult ei. juhtu tulema ebatavaliselt ägedat vihmahoogu.

Et aga nüüd jälle jutujärjega edasi jõuda — sest kui ma seda ci tee, Harry, siis tüdid sa minu jutustusest ammu enne, kui me Suleimani mägedele ronime —, kui olin kord juba otsustanud kaasa minna, asusin tegema vajalikke

ettevalmistusi. Esiteks hankisin šir Henrylt dokumendi, mis sind, mu poiss, õnnetuse korral rahaliselt oleks kindlustanud. Selle seadusliku vormistamisega oli mõningaid raskusi, sest sir Henry oli siin võõras ja summad, millega oli vaja opereerida, asusid teisel pool ookeani. Lõpuks korraldati see asi siiski ühe advokaadi abiga, kes nõudis oma teenete eest kakskümmend naela — hind, mida mina igatahes lausa röövimiseks pidasin. Seejärel realiseerisin oma tšeki viiesajale naelale.

Kui olin end nende ettevaatusabinõudega igati kindlustanud, ostsin sir Henry ülesandel vankri ja härjarakendi — kõik esmaklassilised. Vanker oli kakskümmend kaks jalga pikk, raudassidega, väga tugev, väga kerge ja läbini hästi kuivatatud puidust. Ta polnud mitte päris uus, sest oli juba teinud ühe otsa teemandiväljadele ja tagasi, aga minu meelest oli see paremgi, sest nüüd võisin kindel olla, et vanker on korralikust materjalist. Kui vankril on mõni nõrk koht või kuskil tükk toorest puitu sees, siis tuleb.see juba esimesel retkel tingimata ilmsiks. Meie sõiduk oli, nagu siinpool öeldakse, «poolkattega» vanker — see tähendab, et tal oli kaetud ainult tagumine osa kaheteistkümne jala pikkuselt, kuna eesmine osa oli katteta. Sinna paigutasime kõik vajalikud esemed, mis meil tuli kaasa võtta. Tagu-misse, kaetud ossa mahutasime nahast «koi» — aseme, milles oli ruumi kahele inimesele —, samuti püssivarna ja mitmed muud väiksemad tarbeasjad. Maksin kõige eest kokku sada kakskümmend viis naela ja leian, et sain odavasti kätte.

Siis ostsin toreda, kahekümnest suulu härjast koosneva rakendi, millel olin juba paar aastat silma peal hoidnud. Tavalises rakendis ort kuusteist looma, aga ma võtsin igaks juhuks neli rohkem, et vajaduse korral kaotusi tasa teha. Suulu härjad on väikesed ja kerged, poole väiksemad kui aafrikandefi härjad, keda üldiselt vedudel kasutatakse, kuid seal, kus aafrikanderid nälga kärvavad, jäävad nemad ellu, ja mõõduka koormaga teevad nad viis miili päevas rohkem, sest on väledamad 'ega hõõru nii kergesti sõrgu hellaks. Ja mis veel tähtsam, nad olid hästi «soolatud», see tähendab olid töötanud kõikjal Lõuna-Aafrikas ja

seepärast suhteliselt immuunsed hematuuria vastu, mis nii sageli tapab terve rakendi, kui satutakse võõrale veldilc ehk rohumaale. Kopsutaudi vastu aga, mis on kopsupõletiku äge vorm ja siin maal väga levinud, olid nad kõik saanud

32

kaitsepookimise. Selleks tehakse härja sabasse sisselõige jä seotakse sinna tükike sellesse taudi lõpnud härja kopsust. Tagajärjeks on, et loom haigestub, põeb haiguse kergel kujul läbi, kusjuures saba langeb enamasti alati umbes jala kaugusel sabajuure küljest ära, ja härg edaspidi enam ei nakatu. Näib võib-olla julmana röövida loomalt saba, eriti maal, kus on nii palju kärbseid. Aga parem on ohverdada saba ja säilitada härg, kui kaotada härg tükkis sabaga, sest saba ilma härjata ei kõlba muuks kui vaid

33

tolmupühkimiseks. Ometi on imelik tunne vahtida rännakul kahtkümmend tüügast, mille asemel õieti peaksid olema sabad. Näib, nagu oleks loodus teinud väikese vea ja torganud auhinnaliste buldogite ahtrikaunistused kogemata härgadele tagumiku külge.

Seejärel tuli lahendada kaasavõetavate toiduainete ja arstimite küsimus — küsimus, millele tuli osutada suurimat tähelepanu, sest me ei tohtinud vankrit tarbetu koliga üle koormata, pidime aga kaasa võtma kõik hädavajaliku. Õnneks osutus, et Good on ka väikest viisi arst, sest ta oli sõjaväeteenistuses kunagi läbi teinud meditsiinilised kursused, ja seal omandatud teadmised olid tal veel enamvähem meeles. Ta pole muidugi kvalifitseeritud arst, aga nagu meile hiljem selgus, tundis ta asja siiski paremini kui nii mõnigi teine mees, kellel on õigus kirjutada oma nime ette dr. med. Tal oli ka suurepärane reisil kasutatav arsti-kohver ja komplekt arstiriistu. Sel ajal kui me veel Dur-banis olime, lõikas ta ühel kahvrii suure varba nii osavalt maha, et lust vaadata. Aga ta oli päris rabatud, kui kahver, kes oli tuima rahuga istunud ja operatsiooni pealt vaadanud, palus tal lõpuks uus varvas otsa panna, kinnitades, et hädakorral kõlbavat ka valge.

Kui kõik need küsimused olid leidnud rahuldava lahenduse, tuli arutuse alla veel kaks tähtsat punkti, nimelt relvad ja teenrid. Mis puutub esimesse, siis on ehk kõige parem, kui lisan nimestiku relvadest, mis me lõpuks otsustasime kaasa võtta arvukast tagavarast, mille sir Henry oli Inglismaalt kaasa toonud, ja minu omadest. Kirjutan selle maha oma taskuraamatust, kuhu ma tookord sissekandeid tegin.

Kolm rasket tagantlaetavat kaheraudset elevandipüssi, mis kaalusid igaüks umbes viisteist naela ja mille laenguks oli üksteist drahmi' musta püssirohtu. Kaks neist olid ühe tuntud Londoni firma tooted, suurepärased relvad, aga kus oli valmistatud minu oma, mis pole nii peenelt viimistletud, seda ma ei tea. Olen seda kasutanud mitmel jahiretkel, lasknud temaga hulga elevante ja ta on alati näidanud ennast esmaklassilise relvana, mille peale võib täiesti kindel olla."

Kolm «Express'i»-tüüpi kaheraudset, kaliiber 500 [2], ette-

' Drahm — kaubakaaluühikuna 1,771 g.

' Inglise relvakaliiber antakse tuhandiktollides. Kaliiber 500 on pool tolli ehk 10,26 mm,

34

nähtud laengukaal kuus drahmi, — mõnusad riistad, mis suurepäraselt sobivad keskmise suurusega jahiloomade jaoks, nagu veiskits ja kõrbeantiloop, aga ka inimeste vastu, eriti lagedal maastikul ning poolõõnsa kuuliga.

Uks kaheraudne «Keeper 12», kesksalvega jahipüss, koonduva rauaõõnega. See püss osutus meile hiljem toidu hankimisel äärmiselt kasulikuks.

Kolm «Winchester»-automaatpüssi (mitte karabiini) — igaks juhuks tagavaraks.

Kolm harilikku kolti revolvrit raskemate, ameerika tüüpi padrunitega.

See oli kogu meie relvastus ja lugeja paneb kahtlemata tähele, et kõik vastavalt ühe klassi relvad olid sama marki ja ühe kaliibriga, nii et võis padruneid vastastikku vahetada — see on muide väga tähtis. Ma ei hakka vabandama, et selle küsimuse juures nii pikalt ja

üksikasjaliselt peatun, sest iga kogenud kütt teab, kui tähtsat osa retke õnnestumises mängivad relvad ja laskemoon.

Nüüd tuleme meeste juurde, kes pidid meiega kaasa tulema. Pärast pikemat kaalumist otsustasime, et nende arv peab piirduma viiega — nimelt rakendijuht, ajaja ja kolm teenrit.

Rakendijuhi ning ajaja leidsin ma ilma suuremate raskusteta — nendeks said kaks suulut, kelle nimed olid Goza ja Torn. Teenrite leidmine kujunes aga hoopis raskemaks ülesandeks. Nad pidid tingimata olema läbi ja läbi usaldusväärsed ja tublid mehed, kuna seda laadi ettevõttes võis nende käitumisest kergesti sõltuda meie elu. Lõpuks palkasin kaks meest — ühe hotentoti, nimega Ventvögel, mis tähendab «tuulelind», ja ühe väikese suulu, nimega Khiva, kelle eeliseks oli, et ta rääkis laitmatult inglise keelt. Ventvögelit tundsin juba varasemast ajast; ta oli üks parimaid spoorer'e\d, see tähendab jäljeajajaid, kellega mul kunagi tegemist on olnud, ja sitke nagu piitsakeel. Ta näis olevat väsimatu. Aga tal oli üks nõrkus, mis tema tõule nii üldiselt omane on, — viin. Kui tema käeulatusse jäi pudel džinni, ei võinud teda enam usaldada. Et me aga pidime reisima kõrtside piirkonnast välja, ei olnud sel väikesel nõrkusel erilist tähtsust.

Palganud need kaks meest, otsisin asjata kolmandat, kes oleks meile sobiv olnud, ning me otsustasime ilma kolmanda teenrita teele asuda, lootuses, et leiame selle teel põhja poole. Asjad aga kujunesid nii, et kindlaksmääratud

ärasõidupäeva eelõhtul teatas mulk suulu Khiva, et ükl kahver soovib minuga kokku saada. Istusime parajasti lauas, ja kui olime lõunasöögi lõpetanud, käskisin Khival ta sisse juhatada. Tuppa astus pikk ilusa välimusega meesl äastailt umbes kolmekümnene ja suulu kchta väga heleda nahavärvusega. Ta kergitas tervituseks oma nupuga keppij kükitas, nurka ja jäi vaikides sinna konutama. Ma ei teij nud temast mõni aeg väljagi, sest teisiti toimida oleks suur viga. Kui te kiirustate viibimatult kõnelust alustama, siis kaldub suulu arvama, et te olete ebaväärikas ja tähtsusetu isik. Panin muide siiski tähele, et ta oli «kešla» ehk rõngakandja, see tähendab, et ta kandis peas musta võru, mis on valmistatud kummist, rasvaga läikima hõõj rutud ja juustesse kinnitatud, Suulude hulgas kannavadi seda mehed, kes on jõudnud teatud vanusesse või auastmesse. Mulle tundus ka ta nägu kuidagi tuttavana.

«Mis su nimi on?» küsisin lõpuks.

«Umbopa,» .vastas mees aeglaselt sügaval häälel.

«Olen su nägu varem näinud.»

«Jah, inkoosi', mu pealik ja isa, sa nägid mu nägul kohas, mida nimetatakse Little Hand,» (see on Isand-hlvana[2]), «päeval enne lahingut.»

Nüüd meenus mulle. Olin tolles õnnetus Suulu sõjas üksi lord Chelmsfordi3 teejuhte ja lahkusin õnnekombel mõninJ gate vankrite saatjana lahingu eelpäeval laagrist. Loomadel etterakendamist oodates sattusin vestlusse tollesama! mehega, kes oli pärismaalastest koosnevais abiüksustes mingil väiksemal juhtival kohal, ning ta avaldas mulle oma kahtlusi meie laagri julgeoleku suhtes. Tol korral käskisin tal suu pidada ja jätta sellised asjad targemata peade otsustada, hiljem aga. tuletasin ta sõnu meelde.

«Ma mäletan,» ütlesin mina. «Mida sa soovid?»

«Asi on nii, Makumazahn.» (See on minu kahvrikeelncl nimi ja tähendab meest, kes öösel üles tõuseb, ehk, lihtsamalt öeldud, meest, kes silmad lahti hoiab.) «Kuulsin, et sa lähed suurele retkele kaugele põhja poole koos valgete pealikutega, kes tulid üle vee. Kas mu sõnad on õiged?»

' Inkoosi — pealik, juht.

[2] Island-hlvanas, hävitasid suulud 22. Jaanuaril 1879, a. 1400-mehelise inglaste väe koos 60 ohvitseriga.

[3]Lord Chelmsford — inglise kindral, kes juhatas inglise sojajõude Louna-Aafnkas, sõjas suulude vastu, aastal 1879.

«On küll.»
«Kuulsin, et sa lähed isegi Lukanga äärde, mis on ühe kuu teekonna kaugusel Manikamaalt. Kas see on nii, Makumazahn?»
«Miks sa küsid, kuhu jne läheme? Mis sinul sellega tegemist on?» vastasin mina kahtlustavalt, sest olime oma retke eesmärki sügavas saladuses hoidnud.
«Sellepärast, et on nii, oh valged mehed: kui te tõesti nii kaugele reisite, siis reisin mina koos teiega.»
Mehe kõneviisis oli teatud uhkust ja väärikust, eriti torkas mulle kõrva, et ta tarvitas sõnu «oh valged mehed» ja mitte tavalist väljendit «oh inkoosid», see on pealikud.
«Sa unustad end,» ütlesin mina. «Sinu sõnad tulevad mõtlematult. Nõnda ei sobi kõnelda. Mis on su nimi ja kus on sinu kraal? Otle meile, et me teaksime, kellega meil tegemist on.»
«Minu nimi on Umbopa. Ma olen suulu rahva hulgast, aga ma pole mitte nende seas sündinud. Minu suguharu eluase on kaugel põhjas. See jäeti maha, kui suulud tuhat aastat tagasi siia lõunasse tulid, ammu enne seda, kui Tšaka valitses Suulumaa üle. Mul polegi kraali. Olen rännanud palju aastaid. Tulin lapsena põhjast Suulumaale. Ma teenisin Cetewayo[1] juures Nkomabakosi rügemendis, sõdisin suure väepealiku Umslopogaasi, Kirvemehe all, kes mu käed võitlema õpetas. Siis põgenesin, ma-Suulumaalt ära ja tulin Natalisse, sest tahtsin valge mehe kombeid tundma õppida. Seejärel võitlesin sõjas Cetewayo vastu. Sellest ajast olen ma töötanud Natalis. Nüüd olen mä tüdinud ja tahaksin jälle põhja poole tagasi minna. Minu koht ei ole siin. Mul pole vaja raha, aga. ma olen vapper mees ja teenin oma koha ja söögi ära. Ma olen rääkinud.»
Olin tolle mehe käitumisest ja sõnadest üsna hämmastunud. Tema käitumisest nägin ma selgesti, et ta kõneles põhiliselt tõtt, aga ta oli tavalistest suuludest kuidagi erinev ja ta pakkumine ilma palgata kaasa tulla . tekitas, minus umbusku. Oma kimbatuses tõlkisin tema sõnad sir Henryle ja Goodile ning küsisin nende arvamust.
Sir Henry palus mind talle öelda, et ta püsti tõuseks. Umbopa tegi seda, laskis samal ajal õlult libiseda pika

1 C e t e w a y o ehk Ketšvajo — suulude kuningas 19. sajandi lõpupoolel; organiseeris igal ajal löögivalmis oleva, hästi relvastatud sõjaväe. Sõjas inglaste vastu saavutas algul nimetamisväärseid võite (vt. viide 2 eelmisel leheküljel), hiljem aga sai täielikult lüüa.

sõjaväekuue, mida ta kandis, ja jäi meie ette alasti, arves tarnata niudevööd kõhu ümber ja lõviküüntest kaelakeec kaelas. Ta oli tõesti suurepärase välimusega mees; mi pole iial näinud toredamat pärismaalast. Ta oli umbes kuus jalga kolm tolli pikk, proportsionaalselt laiade õlgade ning haruldaselt ilusa kehaehitusega. Ja selles valguses näis ka ta nahk vaevalt tõmmuna, välja arvatud siin-seal nähtavad mustad armid, mis tähistasid vanu assegai 1 haavu. Sir Henry astus ta juurde ning vaatas ta uhkesse ilusasse näkku.
«Nad on kokku kena paar, eks ole?» arvas Good. «Uks ei jää teisest maha.»
«Te meeldite mulle, isand Umbopa, ja ma võtan teid oma teenrina kaasa,» sõnas sir Henry inglise keeles.
Umbopa mõistis seda nähtavasti, sest ta vastas suulu keeles: «See on hästi,» ja lisas siis, heites pilgu turjakale ja laiaõlgsele valgele mehele: «Sina ja mina; meie oleme mehed!»

IV PEATÜKK. ELEVANDIJAHT

Ma ei pea vajalikuks pikalt-laialt jutustada kõigest, mv juhtus meie aeganõudval reisil üles Sitanda kraali, sinna kus ühinevad Lukanga ja Kalukve jõed. Durbanist tulel sinna rohkem kui tuhande miili pikkune teekond, milles me viimased kolmsada miili pidime katma jalgsi hirmsate tsetsekärbeste tõttu, kelle hammustus on surmav kõigile loomadele peale eesli ja inimese.

Lahkusime Durbanist jaanuari lõpul ja alles mai teise nädalal lõime- oma laagri üles Sitanda kraali naabruses Teel oli meil palju mitmesuguseid seiklusi, aga kuna need olid kõik seda laadi, mis juhtuvad igale Aafrika kütile -välja arvatud üks lugu, mida allpool üksikasjaliselt kir jeldatakse —, ei hakka ma neid siin kirja panema, sest muidu muutuks see jutustus liiga tüütavaks.

Injatis, kaugeimas kaubapunktis Matabelemaal, mille valitsejaks on Lobengula (suur närukael ja julmur), lahkusime suure kahetsusega oma mugavast vankrist. Kahe. kümnest ilusast härjast, mis ma Durbanis ostsin, oli järel jäänud ainult kaksteist: üks oli hukkunud kobrahammus

1 Assegai — Lõuna-Aafrika neegrite viskeoda.

38

tusest, kolm lõppenud hõrkuse ja veepuuduse kätte, üks ära eksinud ja kolm ülejäänut kärvanud sellest, et sõid mürgist taime, mida seal nimetatakse tulbiks. Samal põhjusel haigestusid veel viis, aga neid õnnestus meil terveks ravida, andes neile sama tulbi lehtedest valmistatud keedist, õigel ajal sisseantuna on see väga mõjusaks vastumürgiks.

Vankri ja härjad jätsime Goza ja Torni, meie rakendi-juhi ja ajaja otsese valve alla, kes mõlemad olid usaldusväärsed poisid, ja palusime selles kauges maanurgas elavat auväärset šoti misjonäri neil silma peal hoida. Ning siis asusime Umbopa, Khiva, Ventvögeli ja kohapeal palgatud poole tosina kandja saatel jalgsi oma pöörasele retkele. Nagu mäletan, olime lahkumise puhul kõik pisut vaiksed ja ma usun, et igaüks meist küsis endalt, kas me kunagi veel oma vankrit näeme. Mina igatahes seda ei lootnudki. Mõni aeg sammusime vaikides, kuni Umbopa, kes käis kõige ees, alustas mingit suulu laulu, milles jutustati vapratest meestest, kes igavast elust tüdinuna asusid teele ääretule metsikule maale, et leida midagi uut või surra. Ent ennäe! Kui nad metsikule maale olid rännanud, leidsid nad, et see maa polnud sugugi metsik, vaid hoopis kaunis paik, kus oli palju noori naisi ja rammusaid veiseid, rohkesti jahiloomi, keda küttida, ja arvukalt vaenlasi, keda tappa.

Me kõik naersime ja lugesime seda heaks endeks. Umbopa oli oma väärikal viisil väga rõõmsameelne pärismaalane, kui ta just parajasti ei kannatanud tusatuju all, ning ta oskas suurepäraselt meie meeleolu üleval hoida. Hakkasime kõik teda väga armastama.

Nüüd aga tehkem juttu ühest seiklusest, millega ma end lõbustada kavatsen, sest armastan väga jahilugusid.

Umbes kahe nädala tee kaugusel Injatist jõudsime imetoredale veerohkelc metsaalale. Lõhangutes mägede vahel kasvas tihe põõsastik — idooro-võsa, nagu pärismaalased seda nimetavad; siin-seal nägime okkalisi põõsaid, nimega wacht een beche, mis tähendab «oota pisut»; arvukalt leidus seal ka nägusaid matšabelli-puid, mis kannavad rikkalikult tohutu suure kiviga, kollaseid ja kosutavaid vilju. Selle puu vili on elevantide maiuspalaks, ja oligi märke, mis näitasid, et need elukad on sealt läbi läinud: leidsime rohkesti nende jälgi ja tihti nägime murtud ning koguni juurtega väljakistud puid. Toitu otsiv elevant on suur laastaja.

39

Ühel õhtul pärast pikka päevateekonda jõudsime ime-armsasse maakohta. Võsastikuga kaetud mäe jalal lookles kuivanud jõesäng, kus siiski oli leida kristallpuhta veega loike, mille ümber oli maapind täis metsloomade jälgi. Mäeveeru all laiuspargitaoline tasandik, kus kasvas lamedavõralise mimoosi puhmaid ja üksikuid läikivalehe-lisi matšabelle, ümberringi aga avanes pilgule hääletu ja rajatu võsaookean.

Mööda rada jõesängi äärde välja jõudes kohutasime äkki suurte kaelkirjakute karja, kes oma veidral kõnnakul, sabad seljas, otsekui purjetades minema kihutasid, plagistades kapjadega nagu kastanjettidega. Nad olid meist umbkaudu kolmesaja jardi kaugusel ja seepärast niisama hästi kui laskeulatusest väljas, ent Goodil, kes sammus kõige ees, juhtus olema laetud püss käes. Ta ei suutnud kiusatusele vastu panna, tõstis relva ning tulistas viimase looma, noore emase pihta. Ebahariliku juhuse tõttu tungis kuul loomale tagantpoolt

kaela, vigastades selgroogu, ja kaelkirjak lendas ülepeakaela kukerpalli nagu kodujänes. Ma pole kunagi näinud imelikumat vaatepilti.

«Oh sa kurat!» ütles Good — ma pean kurvastusega tunnistama, et kui ta erutus, oli tal halvaks harjumuseks tarvitada vägisõnu; kahtlemata oli ta seda õppinud mere-väeteenistuses olles «Oh sa kurat! Tapsin ta!»

«Ow, Bougvan,» kisendasid kahvrid, «ou,.ou\»

Nad nimetasid Goodi Bougvaniks ehk Klaassilmaks ta lahutamatu monokli pärast.

«Oo, Bougvan!» kordasime meie sir Henryga nagu kaja ning sellest päevast peale ümbritses Goodi vähemalt kahy-rite silmis imetlusväärse laskuri kuulsus. Tegelikult laskis ta viletsasti, aga iga kord, kui ta hiljem märki ei. tabanud, vaatasime sellele tolle kaelkirjaku pärast läbi sõrmede.

Andsime mõnedele «poistele» korralduse kaelkirjakust paremad palad välja lõigata ja asusime ise ühe veelombi lähedale, umbes sada jardi sellest paremale, «šerrni» ehitama. Selleks raiutakse maha paras jagu okaspõõsaid ja kuhjatakse need sõõrikujuliseks hekiks. Sõõri sisse jääv maa-ala puhastatakse, ning kui on -käepärast kuiva tam-buuki-rohtu, tehakse sellest ringi keskele magamisasemed ja süüdatakse sealsamas lõke või lõkked.

Kui me šermi ehitamisega lõpule jõudsime, tõusis kuu, ja meie õhtueine, .mis koosnes kaelkirjakupraest ja küpsetatud kontidest, sai valmis.'Millise mõnuga me-kontidest

üdi välja imesime, kuigi tuli tublisti vaeva näha, enne kui kondid katki saime! Ma ei tea paremat maiuspala kui kaelkirjaku üdi — peale elevandi südame võib-olla, ja seda saime me juba järgmisel päeval. Sõime oma lihtsat einet kuuvalgel, pidades aeg-ajalt vahet, et tänada Goodi selle imepärase lasu eest. Seejärel suitsetasime ja puhusime juttu nin& usun, et pakkusime seal tule ümber kükitades üsna veidrat vaatepilti. Mina oma lühikeste hallikate harjasjuustega ja sir Henry oma heledate lokkidega, mis olid tal juba kaunis pikaks kasvanud, olime täielikud vastandid, eriti kuna mina olen tumedavereline, kõhn ja lühikest kasvu ning kaalun ainult sada kolmkümmend kolm naela, sir Henry aga on pikk, laiaõlgne ja blond ning kaalub kakssada kümme naela. Ent kõiki asjaolusid arvestades oli veidraima välimusega meist kolmest siiski vahest kapten John Good kuninglikust sõjalaevastikust. Seal ta istus-oma nahkpaunal, nähes välja, nagu oleks ta just äsja tagasi jõudnud ühepäevaselt jahiretkelt mõnel tsiviliseeritud maal — absoluutselt puhas, korralik ja hästi riietatud. Ta kandis pruunist tviidist jahiülikonda, sinna juurde sobivat kübarat ja peeni kedrisid. Ta oli hoolikalt rasee-ritud nagu alati, ta monokkel ja valehambäd näisid olevat laitmatus korras, ja ma pole neis metsikuis paigus ülepea kohanud hoolitsetuma välimusega meest kui tema. Ta edvistas koguni valgest' gutapertšist kraedega, mida talterve tagavara kaasas oli.

«Nad kaaluvad ju nii vähe,» ütles ta mulle süütult, kui ma selle asjaolu üle imestust avaldasin, «ja mulle meeldib alati välja näha, nagu džentelmenile kohane.» Ah, kui ta oleks vaid osanud tulevikku ette näha ja aimata, milliseid kehakatteid talle oli määratud kanda!

Nii me kolmekesi seal siis istusime, heietasime ilusal kuupaistel jutulõnga ja jälgisime kahvreid, kes meist mõni samm eemal, imesid uimastavat «dakkat» piipudest, mille pits on tehtud antiloobisarvest. Lõpuks mässisid nad end üksteise järel vaipadesse ja uinusid sealsamas tule ääres magama — kõik peale Umbopa, kes istus pisut eemal, lõug toetatud käele, ja oli vajunud sügavaisse mõtteisse. Panin tähele, et ta kunagi eriti ei seltsinud teiste kahvritega.

Äkki kostis võsast meie selja taga valjult: «Uuf, uuf!»

«See on lõvi,» sõnasin mina ja me kõik ajasime end üles ning jäime kuulatama. Vaevalt olime seda teinud, kui kuulsime ühe lombi äärest umbes saja sammu kauguselt

elevandi läbilõikavat pasundamist. «Unkungunklovol Ind-lovuh (Elevant! Elevant!) sosistasid kahvrid ja mõne minuti parast nägime tumedaid hiiglaslikke kogusid aeglaselt ridamisi lombi äärest tulemas ja võsa poole suundumas.

Tapahimust põledes kargas Good püsti, mõeldes nähtavasti, et elevanti on niisama lihtne tappa kui kaelkirjakut maha lasta, aga ma haarasin tal käsivarrest ja tõmbasin ta uuesti istuma.

«Ei ole mõtet,» sosistasin, «las nad lähevad.»

«Paistab, et-oleme sattunud päris jahiloomade paradiisi. Mina teen ettepaneku siin päev või paar peatuda ja nad tõsiselt käsile võtta,» sõnas nüüd sir Henry.

Olin õige üllatatud, sest seni oli sir Henry tahtnud ainult nii kiiresti kui võimalik edasi rühkida, eriti sest ajast peale, kui me Injatis välja uurisime, et umbes kaks aastat tagasi müüs keegi inglane, nimega Neville, seal maha oma vankri ja suundus sisemaale. Aga arvatavasti said ta kütiinstink-tid temast hetkeks võitu.

Good haaras sellest ettepanekust kahel käel kinni, sest ta põles soovist noid elevante kirbule võtta, ja mina tõtt öelda niisamuti, sest oleksin kaotanud südamerahu, kui selline kari oleks minema pääsenud, ilma et ma oleksin katsetki teinud neid tabada.

«Hea küll, sõbrad,» ütlesin mina. «Ma arvan samuti, et vajame pisut vaheldust. Nüüd aga heidame puhkama, sest peame juba koidu ajal tõusma — võib-olla õnnestub meil neid tabada, kui nad hommikul enne edasiminekut sööma hakkavad.»

Sellega olid kõik nõus ja me asusime ööbimiseks ettevalmistusi tegema. Good võttis riided seljast, raputas neid, pistis monokli ja valehambad püksitaskusse, pani iga rõivastuseseme korralikult kokku ja peitis need kaste eest veekindla riidetüki, nurga alla. Sir Henry ja mina rahuldusime pealiskaudsemate ettevalmistustega. Peagi olime endid vaipadesse mässinud ja vajusime unenägudeta unne, mis on tasuks rännaku vaevade eest.

Uni, magus uni... Aga mis see nüüd oli?

Veelombi poolt kostis äkki ägedat rabinat ja järgmisel hetkel lõikus meie kõrvu rida kõige õudsemaid mõirgeid. Polnud enam vähematki kahtlust: niisugust häält võib teha ainult lõvi. Kargasime kõik püsti ja vaatasime veelombi poole ning nägime seal ähmaselt mingit kollase- ja mustakirjut

42

kogu, mis kõikudes ja rabeldcs meie suunas liikus. Haarasime püssid, tõmbasime jalga oma veldtschoon'id — see tähendab parkimata nahast kingad — ja tormasime šermist välja. Vahepeal oli kogu juba maha langenud ja veerles maapinnal. Kui me kohale jõudsime, ei liigutanud ta end enam, vaid lamas täiesti vaikselt.

Nüüd nägime siis, mis see õieti oli. Rohul lebas isane kõrbeantiloop, kes on ilusaim kõigist Aafrika antiloopidest. Ta oli surnud. Kuid oma pikkade kõverate sarvedega oli ta läbi pistnud toreda mustalakalise lõvi, kes oli samuti surnud. Ilmselt oli see kõik juhtunud nii: kõrbeantiloop oli tulnud jooma lombi äärde, kus varitses lõvi, kahtlemata seesama, keda olime kuulnud. Kui antiloop jõi, kargas lõvi talle peale, aga kohtas antiloobi teravaid kõveraid sarvi, mis tal kehast läbi tungisid. Ma olen kord varemgi niisugust asja näinud. Tookord rebis ning hammustas lõvi, kes end enam vabastada ei suutnud, antiloobi turja ja kaela, ning hirmust ja valust hullunult kihutas see edasi, kuni lõpuks surnult maha langes.

Kui olime loomi küllalt silmitsenud, kutsusime kahvrid ja ühisel jõul suutsime korjused šermi tirida. Seejärel heitsime puhkama ega ärganud enam, enne kui koitis.

Juba aovalgel olime jalul ja hakkasime end jahiretkeks valmis seadma. Võtsime kaasa oma kolm suurekaliibrilist püssi, tubli tagavara laskemoona ja suured veepudelid, mis olid täidetud lahja külma teega — olen alati leidnud, et see on jahiretkel kõige sobivam jook. Neelasime kiiruga kerge hommikueine ning asusime Umbopa, Khiva ja Vent-vögeli saatel teele. Teised kahvrid jätsime laagrisse ülesandega lõvi ja kõrbeantiloop nülgida ning viimane tükkideks lõigata.

Üsna kergesti leidsime üles elevantide laia raja, ja kui Ventvögel oli seda uurinud, kuulutas ta, et siit on läbi läinud kakskümmend kuni kolmkümmend looma, enamikus täiskasvanud isased. Kari oli aga öösel hulga maad edasi liikunud ning alles kell üheksa, kui ilm oli juba väga kuumaks läinud, nägime murtud puude, katkirebitud lehtede, kriimustatud puukoore ja veel auravate väljaheidete järgi, et me pole neist enam kaugel.

Peagi märkasimegi karja,' mis, nagu Ventvögel oli ennustanud, koosnes umbes kahekümnest-kolmekümnest loomast, kes olid parajasti lõpetanud hommikuse söömaaja ja seisid oma suuri kõrvu lehvitades väikeses orus. See

43

oli suurepärane vaatepilt, sest nad olid meist ainult paarisaja jardi kaugusel. Kitkusin peotäie kuivanud rohtu ja viskasin selle õhku, et näha, kustpoolt tuul puhub: tead' sin, et kui loomad meid haistavad, siis on nad läinud; enne kui me tulistada jõuame. Leidsin, et kui üldse mingit tuuleõhku oli, siis puhus see elevantide poolt meie suunas, ja me hakkasime vargsi lähemale hiilima. Ning tänu sellele meid varjavale asjaolule õnnestus meil hiiglaeluka-tele umbes neljakümne jardi kaugusele läheneda. Otse meie ees, küljega meie poole, seisid kolm uhket isalooma, üks neist tohutute kihvadega. Sosistasin teistele, et võtan endale keskmise, sir Henryle jäi vasakpoolne elevant ja Goodile suurte kihvadega pull. «Nüüd!»

Trahh! Trahh! Trahh! mürisesid kolm rasket püssi ja sir Henry elevant vajus kokku nagu kott, tabatuna otse südamesse. Minu oma vajus põlvili ja ma arvasin juba, et ta kohe sureb. Ent järgmisel hetkel oli ta jälle jalul ja pistis jooksu, kihutades minust mööda. Tühjendasin talle teise raua jooksu pealt ribidesse ja see pani ta lõpuks pikali. Lükkasin kiiruga kaks uut padrunit rauda, jooksin looma juurde ja lõpetasin vaesekese piinad, kihutades talle kuuli pähe. Seejärel ruttasin vaatama, kuidas Good on toime tulnud oma suure pulliga, keda ma kuulsin valust ja vihast kisendavat, sel ajal kui enda omale otsa peale tegin. Kapteni juurde jõudes leidsin ta suures erutuses. Selgus, et saanud kuuli kerre, oli elevant kõrvale pöördu-nud ja tormanud otse küti poole, kes vaevalt mahti sai kõrvale hüpata. Seejärel oli ta meeletult temast mööda meie laagri poole kihutanud. Kari aga sööstis vahepeal metsikus ärevuses vastupidises suunas minema.

Pidasime pisut aega nõu, kas asuda jälitama haavatud elevanti või järgneda karjale. Lõpuks otsustasime' viimase plaani kasuks ja asusime teele, arvates, et me suurekihva-list pulli enam kunagi ei näe. Hiljem olen sageli soovinud, et see nii oleks olnudki.

Elevante oli kerge jälitada, sest nad jätsid endi'taha paraja külavahetee laiuse raja, tallates pöörases pagemis-hoos maha paksu võsa, nagu oleks see olnud tambuuki-rohi.

Ent neile järele jõuda oli juba hoopis teine asi ja meil tuli vantsida kõrvetava päikese all rohkem kui kaks tundi, enne kui nad leidsime. Välja arvatud üks isaloom, seisid

44

kõik tihedasti, koos ning nende rahutust olekust ja viisist, kuidas nad ühtelugu lonte tõstsid ning õhku haistsid, mõistsin, et nad aimavad hädaohtu ja on valvel. Üksik isa-elevant seisis karjast, kelle üle ta nähtavasti valvet pidas, umbes viiskümmend jardi meie poole, ja meieni jäi veel ligikaudu kuuskümmend jardi. Kartes, et ta võib meid näha või haista ja karja jälle põgenema ajada, kui me katset teeme lähemale hiilida, — seda enam et maastik ei pakkunud siin suuremat varju — sihtisime kõik is.aele-vandi pihta ja tulistasime minu sosinal antud käskluse peale. Kolm korraga' lastud kuuli tegid, mis vaja, ja elevant kukkus surnult maha. Kari tormas jällegi minema, kuid nende õnnetuseks oli sada jardi eemal niinimetatud «nulla» ehk kõrgete kallastega kuivanud jõesäng — koht, mis väga meenutas paika Suulumaal, kus tapeti keiserlik prints. Elevandid sööstsid sinna sisse, ja kui meie kal.dale jõudsime, leidsime nad hirmsas paanikas tegemas katset vastaskaldast üles.ronida, õhk oli täis nende kisa ja pasun-damist, kui nad isekas kabuhirmus üksteist kõrvale tõrjusid, nagu sageli teevad inimolendidki. Nüüd oli meil hea võimalus, ja tulistades nii kiiresti, kui vaid suutsime •uuesti laadida, tapsime viis vaest looma ning oleksime kahtlemata kogu karjale otsa peale teinud, kui nad mitte poleks äkki loobunud katsetest kaldast üles ronida ja tuhatnelja mööda nullat alla tormanud. Olime liiga väsinud, et neid jälitada, ja võib-olla tundsime ka pisut pööri-tust sellest tapatalgust — kaheksa elevanti on ühe päeva kohta üsna ilus saak.

Niisiis, kui olime pisut puhanud ja kahvrid olid kahe elevandi südamed õhtueine jaoks välja lõiganud, asusime tagasiteele, olles oma päevatööga üpris rahul, ja otsustasime saata kandjad järgmisel päeval kihvu ära tooma.

Varsti pärast seda, kui olime möödunud kohast, kus Good oli haavanud vana isaelevanti, kohtasime veiskitse-karja, kuid ei tulistanud neid, sest meil oli liha küllalt. Nad traavisid meist mööda, peatusid siis meist umbes saja jardi kaugusel puhmastiku taga ja jäid ümber pöördudes meid silmitsema. Kuna Good tahtis väga neid täpsemalt vaadata, sest ta polnud kunagi veiskitse lähedalt näinud, ulatas ta oma püssi Umbopa kätte ja liikus Khiva'saatel puhmastiku poole. Meie istusime, ja jäime teda ootama, olles rõõmsad ettekäände üle, mis võimaldas meil veidi puhata.

45

Loojuv päike punetas verevalt ning sir Henry ja mina imetlesime kaunist vaatepilti. Äkki kuulsime elevandi kisa ja hetkeks paistis suure lõõmava päikeseketta taustal tema kiiresti tormava kuju siluett, lont ja saba püsti. Järgmisel momendil nägime juba midagi muud — nimelt Goodi ja Khivat, kes sööstsid tagasi meie poole, haavatud isaele-vant — sest tema see oli — nende kannul. Mc ei söandanud kohe tulistada — sellisest kaugusest poleks see muide võinudki erilist kasu tuua —, kuna kartsime, et võime tabada üht neist. Ja siis juhtus kohutav lugu: Goodile sai saatus-

46

likuks tema kirg peenelt riietuda. Oleks ta nõustunud loobuma pükstest ja kedridest nagu meie ning läinud jahile flanellsärgi ning paari veldtschoon'idega, oleks kõik korras olnud. Nüüd aga takistasid püksid ta meeleheitlikku jooksu ja äkki, kui tä oli meist veel umbes kuuekümne jardi kaugusel, libastus ta kuival rohul libedaks hõõrdunud saa-patald ning ta kukkus otse elevandi ette näoli maha.

Meil jäi hing kinni, sest teadsime, et teda ootab surm, ning jooksime nii kiiresti kui jalad võtsid tema poole. Kolme sekundi pärast oli kõik lõppenud, aga teisiti, kui meie arvasime. Suulust teener Khiva, vapper poiss, nagu ta oli, pöördus isanda kukkumist nähes ümber ja virutas oma assegai elevandile otse vastu vahtimist. See tabas looma londi pihta.

Möiratades valust, haaras elukas vaese suulu kinni, paiskas ta maha, asetas oma tohutu jala talle peale, umbes keskkeha kohale, keeras londi ümber piha ja kiskus ta pooleks.

õudusest meeletuina tormasime lähemale, tulistades üha uuesti, kuni elevant suulu jäänuste kohal kokku vajus.

Mis puutub Goodisse, siis tõusis ta ja ringutas ahastuses käsi vapra mehe laiba kohal, kes oli tema päästmiseks andnud oma elu, ja kuigi mina olen paljunäinud mees, tundsin, kuidas mul miski kõri kinni nööris.

Umbopa silmitses surnud elevandi tohutut keha ja vaese Khiva lömastatud jäänuseid.

«Mis parata,» ütles ta siis, «ta .on surnud, aga ta suri nagu mees!»

V PEATÜKK MEIE TEEKOND KÕRBESSE'

Olime tapnud üheksa elevanti ning meil kulus kaks päeva, et neil kõigil kihvad ära lõigata ja laagrisse tuua, kus me need hoolikalt liiva sisse matsime — suure puu alla, mis selgelt nähtava tähisena mitme miili kaugusele paistis. See oli imetlusväärne elevandiluusaak. Ma pole iial näinud paremat — iga kihv kaalus keskelt läbi nelikümmend kuni viiskümmend naela. Suure isaelevandi kihvad aga, kes oli surmanud vaese Khiva, kaalusid kokku sada seitsekümmend naela — nii me vähemalt arvestasime.

47

Mis puutub Khivasse, siis matsime, selle, mis temast järele oli jäänud, sipelgakaru urgu koos assegaiga, et ta ennast matkal paremasse maailma kaitsta võiks. Kolmandal päeval hakkasime jälle edasi liikuma, lootes ellu jääda ning tagasitulekul oma maapõue peidetud elevandiluu üles kaevata. Pärast pikka ja vaevarikast teekonda ning paljusid seiklusi, mille üksikasjaliseks kirjeldamiseks mul ruumi ei jätku, jõudsime Sitanda kraali Lukanga jõe ääres, meie ekspeditsiooni tegelikku lähtepunkti. Mul on meie sinnajõudmine väga hästi

meeles. Paremal pool asus laialipillatult pärismaalaste küla paari kivist karjatarändikuga ja vähese põllumaaga all jõe kaldal, kus kasvas metslaste kasin teravili, ning selle taga laius avar veld, mida kattis kõrge-tuules õõtsuv rohi ja kus liikus ringi väiksemaid metsloomi. Vasakul laius tohutu kõrb. See paik näib olevat viljakandva maa viimane eelpost ja on raske öelda, millised looduslikud põhjused sellise järsu muutuse pinnases esile kutsuvad. Aga nii see on.

Otse meie laagripaiga ees voolas väike veenire, mille vastaskallas moodustas kivise nõlvaku. See oli sama nõlvak, millel ma kakskümmend aastat tagasi nägin õnnetut Silvestret vaevaliselt tagasi roomamas pärast katset jõuda Saalomoni kaevanduste juurde. Selle nõlva taga algab veetu kõrb, mida katab mingit liiki karruupõõsastik'.

OÜ juba õhtu, kui me oma laagri üles lõime, ning suur päikeseketas vajus kõrbesse, saates mitmevärvilisi valguskiiri üle laia lagendiku. Jätsin Goodi ülesandeks juhatada meie väikese laagri sisseseadmist ja võtsin sir Henry endaga kaasa: sammusime kahekesi vastas asuva nõlvaku harjale ning heitsime pilgu kõrbesse. Ohk oli väga puhas ja kaugel, kaugel eemal suutsin eraldada Sulcimani mägede sün-seal valgega ääristatud õrnsiniseid kontuure.

«Seal,» ütlesin ma, «seal on müür,«mis piirab Saalomoni kaevandusi, aga jumal teab, kas me kunagi sellest üle ronime.»

«Usutavasti on minu vend seal, ja kui ta seal on, küllap ma siis kuidagi tema juurde jõuan,» sõnas sir Henry vaikse kindlusega, mis seda meest iseloomustas.'

«Minagi loodan seda,» vastasin ja pöördusin ümber, et laagrisse tagasi minna, kui äkki märkasin, et me pole üksi

1 Karruu — kuiv hari- ja lavamägismaa Kapimaal Lõuna-Aafrikas.

Meie selja taga seisis suur kahver Umbopa ja silmitses nagu meiegi tõsiselt noid kaugeid mägesid.

Kui suulu nägi, et olin teda tähele pannud, pöördus ta sir Henry poole, kellesse ta oli juba jõudnud kiinduda:

«Kas see on maa, kuhu sa mõtled reisida, Inkubu?» («inkubu» on suulukeelne sõna, mis minu arvates tähendab elevanti — niisuguse nime olid kahvrid pannud sir Hen-ryle) küsis ta, osutades oma laiateralise assegaiga mägede poole.

Ma küsisin temalt teraval toonil, mis talle pähe tuleb, et ta nii aupakkumatul viisil oma isanda poole pöördub. Sellest pole midagi, et pärismaalased on pannud meile nimed, millega nad meid omavahel nimetavad, aga pole ometi sünnis paganlikke hüüdnimesid valgele mehele otse näkku öelda. Suulu naeris vaikset naeru, mis ajas mind vihale.

«Kust sa tead, et ma pole võrdne inkoosiga, keda ma praegu teenin?» küsis ta. «Ta on kahtlemata kuninglikust majast, seda võib näha tema kehakasvust ja palgest. Aga võib-olla olen minagi sama päritolu. Vähemalt olen ma niisama suur mees. Oh Makumazahn, ole mulle suuks ja ütle edasi mu sõnad inkoosi Inkubule, minu isandale, sest ma tahan rääkida temaga ja sinuga.»

Ma vihastasin selle mehe peale, sest ma pole harjunud, et kahvrid minuga sel viisil kõnelevad, kuid ta avaldas mulle siiski teatud mõju ja pealegi ootasin huviga, mis tal öelda on. Niisiis tõlkisin tema sõnad, väljendades samal ajal arvamust, et ta on häbematu tüüp ning et ta kelkimine on lausa jultunud.

«Jah, Umbopa,» vastas sir Henry, «sinna tahan ma reisida.»

«Kõrb on suur ja seal pole vett, mäed on kõrged ja neid katab lumi ning keegi ei tea, mis on nende taga, seal, kuhu päike praegu loojub. Kuidas sa siia tulid, Inkubu, ja mispärast sa küll tahad sinna minna?»

Tõlkisin jällegi.

«Öelge talle,» vastas sir Henry, «et lähen sinna, kuna usun, et üks mees minuga ühest verest, nimelt minu vend, on läinud sinna enne mind, ja ma lähen teda otsima.»

«Nii see on, Inkubu. Üks 'hotentott, keda ma teel kohtasin, rääkis mulle, et kaks aastat tagasi asus. üks valge mees nende mägede poole teele. Teda saatis üksainus teener, keegi kütt. Nad ei tulnud enam tagasi.»
«Kust sa tead, et see oli minu vend?» küsis sir Henry.
49
«Ma ei teagi seda. Aga kui ma küsisin hotentotilt, missugune too valge mees oli, siis vastas ta, et tal olid sinu silmad ja must habe, Ta rääkis veel, et kütti, kes temaga kaasas oli, nimetati Jimiks. See oli betšuaanalane ja ta kandis rõivaid.»
«Pole enam kahtlust,» sõnasin mina. «Ma tundsin Jimi hästi.»
Sir Henry noogutas. «Ma olin selles kindel,» ütles ta. «Kui George juba otsustas midagi teha, siis ta seda enamasti ka tegi. Nii oli see juba poisikesepõlvest peale. Kui ta kavatses ületada Suleimani mäed, siis ta need ka jile-tas, muidugi kui teda mitte mõni õnnetus ci tabanud, ja me peame teda otsima teiselt poolt mägesid.»
Umbopa sai inglise keelest aru, kuigi ta seda harvc kõneles.
«See on pikk reis, Inkubu,» sõnas ta ja ma tõlkisin ta märkuse.
«Jah,» nõustus sir Henry, «teekond on pikk. Kuid siin maa peal pole teekonda, mida inimene ei võiks ära käia, kui ta südamega asja juurde asub. Pole midagi, millega ta hakkama ei saaks, Umbopa, pole olemas mägesid, mida ta ületada ei suudaks, pole kõrbeid, mida ta ei jõuaks läbida; ta suudab seda, kui teda juhib armastus ning kui ta ei ripu oma elu küljes ega pea seda mikski, olles valmis seda säilitama või kaotama, nii nagu taevas tahab.»
Tõlkisin.
«Suured sõnad, mu isa,» vastas suulu — ma hüüdsin teda ikka suuluks, kuigi ta õieti seda ei olnudki —, «suured ja uhked sõnad, mis on mehe suus õigel kohal. Sa räägid õigust, mu isa Inkubu. Sest kuulal Mis on elu? See on sulg, rohuseeme, mida tuul heidab siia-sinna, mis vahel paljuneb ja sealsamas sureb ning mida mõnikord tuuleiil taevasse tõstab. Kui aga see seeme on hea ja raske,'võib ta rännata pisut ka oma tahtmise järgi ja võidelda tuulega. Inimene peab surema. Kõige halvemal juhul võib ta vaid pisut varem surra. Ma tulen koos sinuga läbi kõrbe ja üle mägede, mu isa, kui ma ainult juhuse tahtel teel maha ei lange.»
Ta peatus hetkeks ja jätkas1 .siis oma kummalist ilukõne-hoogu, millistele suulud mõnikord anduvad ja mis minu arvates tõendavad — kuigi kubisevad tühjasõnalistest kor-rutustest —, et sel rahvatõul ei puudu sugugi poeetiline vaist ja vaimujõud.
50
Mis on elu? Ütelge mulle, oh valged mehed, kes te olete ead kes te tunnete maailma saladusi ja tähtede maaema saladusi ja selle maailma saladusi, mis asub tähtede \ea valged mehed, kes te oma sõnu kaugelt edasi saa-Hate' hääletult ja kiirelt nagu välk, öelge mulle, milles n meie elu saladus — kust ta tuleb ja kuhu läheb? ° Te ei oska mulle vastata. Te ei tea. Kuulake, mina vastan: pimedusest me tulime, pimedusse me läheme. Nagu torrnihoost kantud linnud lendame me välja ei millestki. Üheks silmapilguks näitame oma tiibu tulepaistel, ja vaataj luba oleme me jälle kadunud ei miskisse. Elu on tühjus! Elu on kõik. See on käsi, millega me surma tagasi tõrjume. See on jaaniussike, mis öösel särab ja päeval on tuhm. See on härgade hingeaur talvel. See on vari, mis libiseb üle rohu ja kaob loojangu ajal.»
«Sa oled imelik mees,» ütles sir Henry, kui ta oli lõpetanud.
Umbopa naeris. «Mulle paistab, Inkubu, et me oleme väga sarnased. Võib-olla otsin minagi mägede tagant venda.»
Vaatasin talle kahtlustavalt otsa. «Mida sa sellega mõtled?» küsisin. «Mis sa neist mägedest tead?»
«Vähe, väga vähe. Nende taga. on kummaline maa, nõiakunsti ja ilusate asjade maa. Seal on vapper rahvas, metsad, jõed ja lumised mäetipud ja suur valge tee. Ma olen sellest kuulnud. Aga mis kasu on sõnadest? Läheb pimedaks. Need, kes elama jäävad, näevad ise oma silmadega.»
Silmitsesin teda jälle umbusklikult. Mees teadis liiga palju.

«Sul pole tarvis mind karta, Makumazahn,» ütles ta, mõistes minu pilku. «Ma ei kaeva su teele auke, millesse sa peaksid kukkuma. Ma ei pea salaplaani. Kui me kunagi üle pääseme neist -mägedest, mille taha kaob päike, siis ■"äägin teile, mida ma tean. Aga seal mägedel varitseb surm. Olge mõistlikud ja pöörduge tagasi. Minge ja küt-tige elevante, isandad. Ma olen rääkinud.»

Sõnagi rohkem lausumata tõstis ta jumalagajätuks oma °da ning pöördus tagasi laagrisse, kus me ta veidi aja Pärast leidsime püssi puhastamas nagu teisedki kahvrid.

«Ta on kummaline mees,» ütles sir Henry.

«Jah,» vastasin mina, «peaaegu et liigagi kummaline. Mulle tema kombed ei meeldi. Ta teab midagi, aga ei taha sellest rääkida. Kuid ma usun, et pole mõtet temaga tülli

51

minna. Me oleme niigi väga ebaharilikul retkel ja üks salapäratsev suulu ei muuda eriti asja.»

Järgmisel päeval seadsime end teeleasumiseks valmis. Iseendast mõista polnud võimalik raskeid elevandipüsse ja muud varustust kõrbesse kaasa vedada. Niisiis maksime oma kandjatele palga välja ja leppisime kokku ühe vana pärismaalasega, lähedal asuva kraali vanemaga, et ta need meie tagasitulekuni oma hoole alla võtaks. Mu süda kiskus kokku, et pidime sellised toredad riistad jätma metslasest varganäo hirmu ja armu alla, kes, nagu ma tähele panin, neid aplal pilgul luuras. Kuid ma Võtsin tarvitusele mõned ettevaatusabinõud.

Esiteks laadisin kõik relvad, seadsin nad laskevalmis ning teatasin pealikule, et niipea kui ta neid puudutab, lähevad nad lahti. Ta tegi minu «kaheksasega» otsekohe katset ja see läks tõesti lahti ning kihutas kuuli kerre ühele ta oma härgadest, keda parajasti kraali juurde aeti, rääkimata sellest, et relva tagasilöök virutas mehikese uperkuuti. Ta ajas end üsna kohkunult püsti, üpris nördinud härja kaotusest, mille eest tal jätkus häbematust minult tasu nõuda, ja ükski vägi poleks teda enam sundinud relvi puudutama.

«Pane need elusad kuradid siit eest ära üles katuse alla,» ütles ta, «muidu nad tapavad veel meid kõiki.»

Seejärel kinnitasin talle, et kui me tagasi tulles leiame ühe neist asjadest puudu olevat, tapan ma oma nõiakunstiga tema ja ta rahva. Kui mc aga peaksime surema ja tema peaks katsuma püsse varastada, tulen teda vaimuna kollitama, ajan ta karja marru ning teen lehmade piima kibedaks, nii et tal eluisu kaob, lasen kuradid relvadest välja tulla ning käsin neid temaga rääkida viisil, mis talle sugugi meele järgi ci ole, — ühesõnaga andsin talle üsna hea ettekujutuse ähvardavast kohtumõistmisest. Selle peale tõotas ta relvi hoida nagu oma isa vaimu. Ta oli väga ebausklik vana kahver jä suur suli.

Kui olime üleliigse varustuse sel kombel ära paigutanud, panime kokku kõik, mis meie viiekesi — sir Henry, Good, mina ise, Umbopa ja hotentott Ventvögel — retkele kaasa pidime võtma. Seda oli küllaltki vähe, aga kuidas me ka ei proovinud, me ei suutnud selle kaalu vähendada palju alla neljakümne naela mehe peale. Meie varustus oli järgmine.

Kolm ekspresspüssi ja kakssada padrunit..

52

Kaks «Winchester»-automaatpüssi (Umbopa ja Ventvögeli jaoks) kahesaja padruniga. Kolm kolti tüüpi revolvrit ja kuuskümmend padrunit. Viis Cochrane'i veepudelit, igaüks mahuga neli pinti7. Viis vaipa.

Kakskümmend viis naela «biltongi», see tähendab päikese käes kuivatatud ulukiliha.

Kümme naela parimaid kirjusid helmeid kingituseks pärismaalastele;

Komplekt ravimeid, kus leidus muuseas üks unts8 hiniini ja mõned lihtsad kirurgiriistad.

Noad ja mõningad pisiasjad, nagu kompass ja tikud, väike veefilter, tubakas, käsilabidas, puder konjakit ja seljariided.

See oligi kogu meie varustus, tõesti väga napp selliseks retkeks, aga me ei julgenud rohkem selga võtta. Kandam mehe kohta oli niigi küllalt raske teekonnaks läbi kõrvetavalt

---

[7] P i n t — 0,5679 liitrit.

[a] U n t s — 28,349 grammi.

kuuma kõrbe, sest sellises kohas annab iga liigne unts end valusasti tunda. Aga me ei osanud varustuse kaalu enam kuidagi vähendada. Kaasas ei olnud midagi peale hädavajaliku.

Suure vaevaga ja lubadusega kinkida igale mehele hea jahinuga õnnestus mul keelitada kolme pärismaalast samast külast meiega esimesel etapil — umbes kahekümne miili kaugusele — kaasa tulema ja kandma suuri kõrvits-pudeleid, millest igaüks mahutas ühe galloni9 vett. Sellega saavutasin, et võisime täita oma veepudelid pärast esimese öö rännakut, sest me kavatsesime teele asuda õhtujaheduses. Pärismaalastele andsin mõista, et läheme küttima jaanalinde, keda kõrbes rohkesti leidus. Nad vadistasid ja kehitasid õlgu, kinnitades, et oleme hullud ja sureme janusse, ning ma pean ütlema, et see näis üsna tõenäolisena. Aga kuna nad väga himustasid nuge, mis olid siin kaugel peaaegu tundmatuiks aardeiks, nõustusid nad tulema, mõeldes arvatavasti, et meie hukkumine pole juba enam nende asi.

Kogu järgneva päeva me puhkasime ja magasime. Päe-valoojangul kinnitasime keha tubli värske härjapraega! rüübates peale teed, mida, nagu Good kurvalt tähendas, me vist tükk aega enam ei näe. Ning kui olime teinud viimased

ettevalmistused, heitsime pikali jâ jäime ootama kuu tõusmist.

Kella üheksa ajal kerkiski ta lõpuks täies hiilguses, valades selle metsiku kõnnumaa valgusega üle ning laotades hõbedase liniku üle piiritu lainetava kõrbe meie ees, mis näis niisama pühalik ja vaikne ja niisama kättesaamatu kui tähtedest sirendav taevavõlv meie pea kohal. Me tõusime ja olime mõne minutiga minekuvalmis, kõhklesime aga siiski veel hetke, nagu on inimloomusele omane — kõhelda, enne kui astutakse otsustav samm, mida hiljem pole võimalik muuta. Meie, kolm valget meest, seisime kõrvuti. Umbopa, assegai peos ja püss seljas, silmitses meist mõni samm eespool teraselt kõrbet. Palgatud pärismaalased veepudelitega ja Ventvögel olid kogunenud väikesesse salka meie selja taha.

«Mu härrad,» ütles äkki sir Henry oma sügaval häälel, «meil seisab ees kõige ohtlikum ja tundmatum tee, mida inimene siin maailmas üldse võib jalge alla võtta. On väga kahtlane, kas meil sel teel õnne on. Aga me oleme kolm meest, kes nii õnnes kui õnnetuses viimse hingetõmbeni kokku hoiavad. Palvetagem nüüd enne teeleasumist selle ees, kes inimsaatusi kujundab, et ta võtaks juhtida meie samme, nii nagu see tema tahtmine on.»

Ta võttis kübara peast ja peitis umbes minutiks näo kätesse ning Good ja mina tegime niisamuti.

«Ja nüüd,» ütles šir Henry, «teele!»

Asusime minekule.

Meil polnud muid teejuhte kui vaid kauged mäed ning vana José da Silvestra kaart, ja kui arvestada asjaolu, et selle oli tervelt kolm sajandit tagasi riidetükile joonistanud surev mees, kelle mõistus polnud ehk enam täiesti selge, siis ei olnud see just eriti usaldusväärne. Ent oli ta milline tahes, meie edu sõltus ainult sellest. Kui meil ei õnnestu leida veelompi, mille asukoha vana dom oli märkinud keset kõrbet, umbes kuuskümmend miili teekonna lähtepunktist ja niisama kaugel mägedest, on väga tõenäoline, et sureme janusse. Ja minu arvates olid meie lootused seda tolles piiritus liiva ja karruupõõsaste meres leida lausa mikroskoopilised. Isegi oletades, et da Silvestra oli veelombi asukoha tähistanud täpselt, — mis andis;nieile alust arvata, et see pole juba mitu inimpõlve tagasi päikesest kuivatatud, loomade poolt kinni trambitud või täitunud tuiskliivaga?

Vaikselt nagu varjud sammusime edasi läbi öö ja pehme liiva. Meie jalad takerdusid karruupõõsastesse, mis aeglustasid meie edasiliikumist, ning liiv tungis meie veldt-schooriidesse ja Goodi jahisaabastesse, nii et iga paari miili tagant olime sunnitud peatuma ja nad tühjaks puistama. Kuigi Õhk oli paks ja raske, nii et see tundus nagu rõõsk koor, oli öö siiski mõnusalt jahe ja me liikusime jõudsalt edasi. Kõrb oli nii väga vaikne ja

» G a **1 1** o n — 4,543 liitrit,

mahajäetud, et see meid otse masendas. Ka Good tundis seda ja hakkas korraks vilistama laulukest «Mul koju jäi üks neiu», aga vile kolas tolles avaruses haledalt jä ta jättis järele.

Veidi aja pärast leidis aset väike vahejuhtum, mis meid algul küll ehmatas, siis aga naerma ajas. Good sammus kõige ees. Tema käes oli kompass, mida ta kui meremees muidugi põhjalikult tundis, ning meie teised rühkisime hanereas tema järel. Äkki kostis ehmatushüüd ja Good kadus silmist. Järgmisel hetkel algas kõikjal meie ümber imelik segane kära, norskamine, möirgamine ja metsikult tormavate jalgade müdin. Kahvatus kuuvalguses märkasime ähmaseid sagivaid kujusid, mida poolenisti varjasid liivapilved. Pärismaalased viskasid oma kandamid maha ja olid valmis plehku pistma, aga kuna neile meenus, et joosta polnud õieti kuhugi, viskusid nad kummuli ja kisendasid, et need on vaimud. Sir Henry ja mina seisatasime hämmastunult ja meie hämmastus ei vähenenud sugugi, kui märkasime Goodi nähtavasti mingisuguse hobuse turjal istuvat ja metsikult huilates edasi mägede poole kihutavat. Järgmisel hetkel ajas ta käed laiali ja me kuulsime, kuidas ta tumeda mütsuga maha langes.

Nüüd mõistsin, m1 is oli juhtunud. Me olime sattunud magavate kvagade 1 karjale ning Good oli lihtsalt ühele loomale selga kukkunud. Elajas oli muidugi püsti karanud ja koos temaga jooksu pistnud. Hüüdsin teistele, et kõik on korras, ja ruttasin Goodi juurde, kartes väga, et ta on ehk viga saanud, aga oma suureks kergenduseks leidsin ta liival istumas, monokkel endiselt kõvasti silmas, õige vapustatud- ja kohkunud, ("aga muidu täiesti vigastamata.

Siis matkasime ilma eriliste äpardusteta edasi kuni kella üheni, mil tegime peatuse, jõime pisut vett — mitte

1 Kvaga - hiljuti väljasurnud seebrataollne-loom Lõuna-Aafrikas.

palju, sest vesi oli kallis —, puhkasime pool tundi ja asusime uuesti teele.

Sammusime üha edasi ja edasi, kuni viimaks idakaar lõi õhetama nagu noore neiu pale. Siis ilmusid esimesed kahvatukollased valguskiired, mis muutusid kiiresti laiadeks kuldseteks vöötideks. Üle kõrbe libises koiduküma. Tähed kahvatasid vähehaaval, kuni lõpuks kadusid, kuldne kuu tõmbus kahkjaks ning mäeseljandikud ta haiglasel näol kerkisid esile nagu surija põseluud. Seejärel vilksatasid üksteise järel valgusnooled üle ääretu kõnnu, tungides läbi uduloori ja rebestades seda, kuni kogu kõrb lõi kuldselt sädelema. Päev oli käes.

Me ei peatunud siiski veel, kuigi oleksime seda nüüd juba rõõmuga teinud* sest me teadsime, et kui päike kõrgele taevasse tõuseb, on juba peaaegu võimatu teekonda jätkata. Viimaks, umbes tunni aja pärast, märkasime lagendikul kerkivat väikest kaljukuhilat ja selle juurde me end lohistasimegi. õnnekombel leidsime seal etteulatuva kaljunuki, mille all oli pehme liivavaip. See pakkus suurepärast varju päikeselõõsa eest. Ronisime rahnu alla, jõime pisut veli, sõime natuke kuivatatud liha ja vajusime varsti sügavasse unne.

Kell oli juba kolm pärast lõunat, kui ärkasime ja leidsime oma kandjad tegemas ettevalmistusi tagasipöördumiseks. Neil oli juba kõrbest villand ning me oleksime võinud neile lubada kui palju nuge tahes, miski poleks neid enam meelitanud sammugi kaugemale tulema. Seepärast jõime tublisti, ning kui olime tühjendanud oma veepudelid, täitsime nad uuesti anumatest, mis pärismaalased kaasa olid võtnud. Vaatasime neile järele, kui nad asusid oma kahekümne miili pikkusele koduteele.

Kell pool viis asusime meiegi minekule. Tundsime end üksinda ja mahajäetuma, sest välja arvatud mõned üksikud jaanalinnud, polnud sellel laial liivasel lagendikul näha ühtki elavat olevust. Nähtavasti oli see neljajalgsetele liiga veevaene ning peale ühe või kahe ohtliku väljanägemisega kobra ei märganud me ka mingeid roomajaid. Aga üht putukat kohtasime tohutul hulgal — nimelt harilikku ehk toakärbest. Neid lendles «mitte üksikute luurajatena, vaid tervete väehulkadena», nagu vist öeldakse kuskil vanas testamendis.1 Toakärbes on üks üpris imelik putukas.

1 Lugeja vaadaku ette ja ärgu võtku härra Quatermaini viiteid .täiesti kindlatena. Nagu on selgunud, kalduvad mõned seda tegema,

56

Võite minna kuhu tahes, kõikjal leidub, teda, ja nii on see nähtavasti alati olnud. Ma olen teda näinud kivistununa merevaigus, mis, nagu mulle on räägitud, olevat tublisti oma pool miljonit aastat vana, ja ta nägi välja täpselt niisamasugune nagu ta järeltulijad tänapäeval. Olen päris Veendunud, et kui kõige viimane inimene surres maas lamab, piriseb ka tema ümber ringi kärbes — muidugi kui see peaks juhtuma suvel —, valvates võimalust ta ninale istuda.

Päikeseloojangul tegime peatuse ja jäime ootama, kuni tõuseb kuu. Lõpuks ta kerkiski, ilus ja sirendav nagu alati, ning välja arvatud üks vahepeatus öösel kell kaks, vantsisime me vaevaliselt edasi- kogu öö, kuni viimaks päike, mida me .rõõmuga tervitasime, meie pingutustele seks korraks lõpu tegi. Jõime pisut, heitsime siis surmani väsinult liivale pikali ning peagi magasime kõik. Polnud vajadust vahti välja panna, sest sellel määratul asustamata lagendikul polnud meil kellegi ega millegi poolt vähimatki karta. Meie ainukesed vaenlased olid kuumus, janu ja kärbsed, aga hoopis meelsamini oleksin ma siiski vastu astunud hädaohule inimeste või kiskjate näol kui sellele hirmsale kolmikule. Seekord polnud meil õnne leida kaljut, mis oleks meid päikeselõõsa eest kaitsnud, ning seepärast ärkasime juba kell seitse, tundes end täpselt nii; nagu võiks end tunda biifsteek praerestil. Olime sõna otseses mõttes läbini ära küpsemas. Kõrvetav päike näis meil veregi soontest välja imevat..Ajasime end õhku ahmides istuli.

«Puhh!» ütlesin mina, vehkides eemale kärbsepilve, mis rõõmsalt mu pea ümber sumises. Neile ei teinud kuumus midagi.

«Tõesõnal» ütles sir Henry.

«Küll on aga kuumi» kajas Goodilt.

Oli tõesti kuum ja polnud leida vähimatki varju. Vaata kuhu tahad, kuskil polnud ühtki puud ega kaljut, ei midagi muud kui lõpmatu helendus, ja selle muutis lausa pimestavaks kuumenenud õhk, mis virvendas kõrbe kohal, nagu ta virvendab punaseks köetud pliidi kohal.

«Mis meil tuleks teha?» küsis sir Henry. «Me ei suuda seda kaua välja kannatada.»

Kuigi ta polnud just eriti palju lugenud, segunesid raamatuist saadud muljed tema peas ja seepärast on vana testament ja Shakespeare talle autoriteedid, keda ta võib rahumeelega ära vahetada. (Väljaandja)

57

Vaatasime üksteisele nõutult otsa.

«Käesl» ütles Good. «Peame kaevama augu, ronima sinna sisse ja katma pealt karruupõõsastega.»

See ettepanek ei paistnud küll olevat kuigi paljutõotav, kuid siiski oli see parem kui mitte midagi. Asusimegi tööle ning paljaste kätega ja kaasavõetud väikese labidaga õnnestus meil umbes tunni ajaga uuristada kaheteistkümne jala pikkune ja kümne jala laiune lohk, mille sügavus oli kaks jalga. Siis lõikasime jahinugadega hulga madalaid põõsaid, ronisime auku ning tõmbasime oksad endile peale. Välja jäi ainult Ventvõgel — tema oli hotentott ja kuumus ei avaldanud talle seepärast mingit erilist mõju. Saime küll põletavate päikesekiirte eest pisut varju, aga seda, milline oli õhk tolles omatehtud hauas, on kergem ette kujutada kui kirjeldada. Kalkuta Must Auk pidi selle kõrval olema poisike. Ma ei mõista tänini, kuidas me selle päeva üle elasime. Lamasime hingeldades ja niisutasime ühtelugu huuli oma kasinast veetagavarast. Kui oleksime oma ihadele voli andnud, oleksime juba esimese paari tunni jooksul ära neelanud kõik, mis meil oli, aga me olime sunnitud teostama kõige rangemat kokkuhoidu, sest teadsime, et kui vesi lõpeb, ootab meid peagi armetu ots.

Ent kõik lõpeb kord, kui te ainult elate nii kaua, et seda näha, ja kuidagi veeres õhtusse ka see hirmus päev. Umbes kella kolme paiku pärast lõunat leidsime, et me ei suuda seda kauem kannatada. Parem on surra käies kui kõngeda aeglaselt selles jubedas augus kuumuse ja janu kätte. Võtsime igaüks väikese lonksu oma kiiresti kahanevast vee-tagavarast, mille temperatuur oli nüüd umbes samasugune kui inimese kehasoojus, ja komberdasime edasi.

Olime seks ajaks läbinud seda kõnnumaad umbes viiskümmend miili. Kui lugejal oleks võimalik silmitseda vana dom José da Silvestra joonistatud lihtsat, kaarti, siis näeks ta, et kõrbe laiuseks on märgitud nelikümmend penikoormat ja veelomp on märgitud umbes keset kõrbet. Nelikümmend penikoormat teeb sada kakskümmend miili, järelikult pidime olema kõige rohkem kaheteistkümne kuni viieteistkümne miili kaugusel joogikohast, kui seda üldse olemas oli.

Kogu pärastlõuna vankusime aeglaselt ja vaevaliselt edasi, kattes vaevalt rohkem kui poolteist miili tunnis. Päevaloojangut tegime jälle peatuse, et oodata kuutõusu, ja kui olime pisut joonud, otsustasime veidi magada.

Enne kui pikali heitsime, näitas Umbopa meile madalat, ebaselgelt paistvat küngast, mis kerkis lamedalt tasandikult umbes kaheksa miili kaugusel. Siit paistis ta sipelgapesana ja enne uinumist mõtlesin veel, mis see küll võiks
olla.

Kui kuu tõusis, olime jälle teel, tundes end äärmiselt kurnatuna ja piineldes janus ning higinäärmepõletikus. Mitte keegi, kes pole seda läbi teinud, ei tea, mida me pidime-kannatama. Me ei kõndinud enam, vaid tuigerda-sime, aeg-ajalt väsimusest' ümber kukkudes, ning olime sunnitud iga tunni tagant peatuse tegema. Meil polnud enam õieti jõudu rääkidagi. Kuni siiamaani oli Good lobisenud ja naljatanud, sest ta on lõbus poiss, nüüd aga olid tal kõik naljad otsa lõppenud.

Kella kahe paiku jõudsime lõpuks nii vaimselt kui kehaliselt täiesti nõrkenuina veidra mäekingu või õigemini liivakünka juurde, mis esimesel pilgul näis hiiglasliku, umbes saia jala kõrguse sipelgapesana ja mille läbilõikepindala jalamil võis olla ligi kaks aakrit.

Siin me peatusime ja metsiku janu sunnil neelasime oma viimased veetilgad. Meil oli ainult pool pinti mehe peale ja igaüks meist oleks hea meelega joonud terve galloni.

Siis heitsime pikali. Kui olin parajasti uinumas, kuulsin, kuidas Umbopa endamisi suulu keeles pomises:

«Kui me ei leia vett, siis oleme surnud, enne kui kuu homme õhtul tõuseb.»

Värisesin, kuigi oli väga palav. Väljavaade nii varsti sellisel kohutaval viisil surra pole just meeldiv. Aga isegi mõte sellest ei suutnud mind kauem ärkvel hoida.

VI PEATÜKK VESI! VESI!

Ärkasin kahe tunni pärast— umbes kella nelja ajal —, sest niipea kui kõige ägedam füüsiline vajadus puhkuse järele oli rahuldatud, andis end uuesti tunda piinav janu. Ma ei saanud enam magada. Olin unes näinud, et suplesin kiire vooluga jões, millel .olid haljad kaldad ning mille kohale kummardusid puud, ja ärkasin, et leida end selles viljatus kõrbes ning meenutada, et — nagu Umbopa oli öelnud — kui me ei leia sel päeval vett, ootab meid paratamatult kurb lõpp. Ükski inimolend ei suuda sellises kuumuses

kaua ilma veeta elada. Ajasin end istukile ja hõõrusin oma korpunud nägu kuivade sarvestunud kätega, sest mu huuled ja silmalaud olid kokku kleepunud, ja alles pärast tuge-vat hõõrumist sain nad pingutusega avada. Puhteaeg oli juba lähedal, aga õhus polnud tunda koidueelset värskust. See oli raske, lämmatav ja läbipaistmatu — ma ei oska seda kirjeldadagi. Teised magasid veel.

Peagi oli küllalt valge, et lugeda, ja ma tõmbasin välja taskuformaadis «Ingoldsby legendid», mis mul kaasas olid, ning hakkasin lugema «Reimsi hakki». Kui jõudsin sinnamaani, kus

«poiss seisis, kruus kullane käes oli tal, milles sädeles vesi kui puhas kristall, selgeim vesi, mis voolab me päikese all»,

siis sõna tõsises mõttes limpsasin keelega üle oma pragunenud huulte või õigemini püüdsin seda teha. Paljas mõte tollest puhtast veest tegi mind hulluks. Kui kardinal oleks sel hetkel oma kellukese, raamatu ja küünlaga sealsamas seisnud, oleksin hüpanud ta juurde ja joonud vee ära, jah, isegi siis, kui ta oleks juba sinna sisse löönud seebivahtu, «mis on väärt, et paavst sellega oma käsi peseks», ja hoolimata teadmisest, et selle teo eest oleks mind tabanud terve katoliku kiriku'üldine needus. Usun peaaegu, et olin janust, väsimusest ja näljast juba veidi ogaraks jäänud, sest ma hakkasin kujutlema, millise jahmunud näo oleksid, teinud kardinal ja ta kena väike poisike ning hakk, nähes, kuidas väike, muštasilmaline, halli peaga ja päikesest põlenud elevandikütt järsku nende keskele hüppab, oma räpase näo anumasse pistab ja kogu kalli vee viimse tilgani ära neelab. See mõte lõbustas mind ja ma naersin või õieti luksusin nii kõvasti, et teised üles ärkasid ning hakkasid hõõruma oma räpaseid nägusid ja lahti kiskuma oma kokkukleepunud huuli ning silmalauge.

Kui me kõik lõplikult une silmist olime saanud, hakkasime arutama oma seisukorda, mis oli küllaltki tõsine. Tilkagi vett polnud enam järel, Pöörasime oma veepudelite põhjad'taeva poole'ja lakkusime nende kaelu, aga sellest polnud mingit kasu. Nad olid absoluutselt kuivad. Good, kelle hoole all oli konjakipudel, võttis selle välja ja silmitses igatseval pilgul, aga sir Henry võttis tal pudeli otsustavalt käest, sest alkohol oleks meie lõppu ainuit kiirendanud.

60

«Kui me vett ei leia, oleme kadunud,» sõnas ta.

«Kui usaldada vana domi kaarti, siis peaks seda kuskil siin ümbruskonnas leiduma,» ütlesin mina, kuid keegi ei paistnud sellest märkusest suuremat lohutust leidvat. Oli ju nii ilmne, et kaarti ei võinud eriti usaldada. Valgenes vähehaaval, ja kui me seal nõutult üksteisele otsa vahtides istusime, panin tähele, et hotentott Ventvögel tõusis ja hakkas silmi maas hoides ringi sammuma. Äkki peatus ta ja osutas liivale, tuues kuuldavale mingi kurguhäälitsuse.

«Mis seal on?» hüüdsjme meie. Kargasime kõik korraga püsti ja läksime sinna, kus ta maapinda uurides seisis.

«Noh, mis siin siis nii imelikku on,» ütlesin mina, «see pole ju muud kui hüpikgaselli jälg.»

‘«Gasell ei lähe kaugele veest,» vastas neeger hollandi keeles.

61

«Seda küll,» tunnistasin mina. «Unustasin. Olgu taevas tänatud!»

See väike leid kallas meisse uut elu. On imestamisväärne, kuidas meeleheitlikku olukorda sattunud inimene klammerdub kõige haprama lootuse külge ja tunneb end sellest peaaegu õnnelikuna. Pimedal ööl on ka üksainus täheke parem kui mitte midagi.

Vahepeal tõstis Ventvögel oma nösunina ja nuusutas kõigest väest kuumb õhku nagu vana isaantiloop, kes haistab ohtu. Siis kõneles ta jälle:

«Ma tunnen vee lõhna-,» ütles ta.

Nüüd tundsime juubeldavat rõõmu, sest teadsime, milline suurepärane vaist on sel metsikul maal kasvanud inimestel.

Parajasti sel hetkel kerkis särav päike ja avas meie imestunud silmadele nii kauni vaate, et unustasime paariks hetkeks isegi janu.

Mitte rohkem kui neljakümne või viiekümne miili kaugusel kerkisid Seeba Kuninganna mäed, sätendades hõbedaselt hommikupäikese esimestes kiirtes, ning sadade miilide kaugusele mõlemale poole kulges Suleimani mägede laialdane ahelik. Nüüd, kus ma siin istudes püüan kirjeldada selle vaate ülevust ja ilu, tuleb mul sõnadest puudu. Isegi mälestus

sellest võtab mu nõrgaks. Meie ees kerkisid kaks tohutut mäge, mille taolisi minu arvates Aafrikas teisi ei leidu, kui mujalgi maailmas üldse selliseid on. Mõlemad mäed olid vähemalt viisteist tuhat jalga kõrged, asusid üksteisest mitte rohkem kui tosina miili kaugusel, olles ühendatud järsu kaljuseljandikuga, ning tõusid aukartustäratavas pidulikus, valenduses otse taevasse. Need mäed meenutavad asendi poolest mingi tohutu värava sambaid. Kaljuseljandik, mis mägesid ühendab, näib olevat mitu tuhat jalga kõrge ning väga järsk, ja mõlemal pool, nii kaugele kui silm ulatub, kulgeb samasugune kaljusein, mida kohati katkestab mõni lamedatipuline mägi, umbes niisugune nagu maailmakuulus platoo Kaplinnas; selline maistu on Aafrikas muide väga tavaline.

Minu võimed ei küüni kirjeldama selle panoraami kogu ülevust. Neis vulkaanides — sest kahtlemata olid need kustunud vulkaanid — oli midagi nii sõnamatult pühalikku ja haaravat, et jäime tummaks. Mõni hetk mänglesid hommi-kupäikese kiired lumel ja pruunikatel mäenõlvadel, siis aga hakkasid tõusma kummalised aurud ja kogunema pilved,

nagu selleks, et locritada majesteetlikku vaatepilti, mu meie silmadele avanes, ja peagi ei eristanud me enam muud kui tohutute mägede korrapäraseid kontuure, mis paistsid varjuna läbi selle vatitaolise katte. Nagu meile hiljem selgus, ümbritses mägesid enamasti alati selline uduloor — see asjaolu oligi kahtlemata põhjuseks, miks me neid juba varem selgesti ei näinud.

Vaevalt olid Seeba Kuninganna mäed pilvede varju peitunud, kui janu, see äärmiselt põletav küsimus, end jälle, tunda andis.

Oli ju väga ilus kuulda, et Ventvögel tunneb vee lõhna, aga kuhu me ka ei vaadanud, ei näinud me sellest märkigi. Nii kaugele kui silm ulatus, polnud muud kui kuumust õhkuv liiv ja karruuvõsa. Läksime ümber künka ja vaatasime ka seal hoolega ringi, kuid siingi oli sama lugu: polnud leida tilkagi vett. Me ei märganud vähimatki jälge lombist, järvest ega allikast.

«Sa oled narr,» ütlesin vihaselt Ventvögelile, «siin pole vett.»

Aga ta tõstis jälle oma näotu nöbinina ja haistis õhku. «Ma tunnen selle lõhna, baas,» vastas ta, «see on kuskil õhus.»

«Jah,» vastasin, «kahtlemata on seda pilvedes ning kahe kuu pärast langeb ta alla ja uhab meie konte.»

Sir Henry silitas mõtlikult oma kollast habet. «Võibolla asub see künka tipus,» arvas ta.

«Mõttetus!» sõnas Good. «Kes on enne kuulnud, et mäe tipus võiks leiduda vett!»

«Lähme vaatame,» tegin ettepaneku ja üsna lootusetult ronisime Umbopa kannul mööda liivast künkanõlva üles. Äkki peatus ta nagu kivinenult.

«Nanzia manziel» (see tähendab: «Siin on vesi!») karjus ta valjul häälel.

Tormasime tema juurde, ja tõesti, sügavas lõhes või uurdes otse liivakünka tipus oli täiesti tõeline veelomp. Me ei hakanud uurima, kuidas ta võis asuda nii veidras kohas, samuti ei kohutanud meid ka must sogane pind. See oli vesi või vähemalt midagi, mis sellega väga sarnanes, ja rohkemat me ei nõudnudki. Ühe hüppega olime kohal, järgmisel hetkel lamasime kõik kõhuli maas ja kaanisime seda eemaletõukavat vedelikku, nagu oleks see olnud jumalatele määratud nektar. Taevas, kuidas me jõime! Ja kui

olime isu täis joonud, kiskusime riided seljast ja istusime lompi, imedes endasse niiskust läbi kuivanud naha. Sina, Harry, mu poiss, kellel sul pole vaja teha muud kui vaid pöörata paari kraani, ja suurest nähtamatust tsisternist jookseb sulle soovi järgi «külma» või «sooja», sa ei oska ette kujutada, millist naudingut tundsime sellest püherdamisest mudases, leiges ja soolakas vees.

Mõne aja pärast ronisime tublisti värskendatult lombist välja ja langesime oma biltongi kallale, mida me viimase kahekümne nelja tunni jooksul polnud saanud õieti suhugi võtta, ja sõime kõhud täis. Siis tegime ühe piibu, heitsime õnnistatud veelombi äärde kõrge kalda varju pikali ja magasime kuni keskpäevani.

Kogu selle päeva puhkasime sealsamas lombi ääres, tänades saatust, et olime selle õnnekombel leidnud, kuigi vesi oli halb, ega unustanud tänuga meenutamast ammu surnud da Silvestrat, kes oli selle asukoha nii täpselt oma särgisabale üles märkinud. Meid pani eriti imestama, et veeauk oli nii kaua püsinud, ja ainus põhjus, mille arvele ma seda panna oskasin, oli see, et teda toitis sügaval liivas asuv allikas.

Kui olime iseendid ja oma veepudelid kaelani täitnud, asusime kuu tõustes hoopis paremas meeleolus teele. Sel ööl katsime ligi kakskümmend viis miili, aga iseendast mõista ei leidnud enam vett. Omajagu õnne oli meil siiski, sest leidsime järgmisel päeval sipelgapesi, mis andsid meile mõningat varju. Kui päike tõusis ja salapärase udu lühikeseks ajaks hajutas, näis Suleimani mäeahelik oma kahe majesteetliku Seeba Kuninganna mäega, mis asusid nüüd ainult veel kahekümne miili kaugusel, kõrguvat otse meie kohal ja paistis suurejoonelisem kui kunagi enne. õhtu eel asusime jälle teele ja, et teha lühidalt, leidsime end järgmise päeva koidikul juba Kuninganna vasakpoolse mäe esimestel nõlvadel. Vasakpoolne mägi oligi meie sihiks. Selleks ajaks oli meil vesi jälle otsas ja me kannatasime kibedat janu. Me ei näinud aga mingit võimalust seda kustutada, enne kui jõuame lumepiirini kõrgel-kõrgel pea kohal. Puhanud tunni või paar ja kannustatud piinavast janust, liikusime edasi, ronides põletavas palavuses vaevaliselt laavanõlvakut mööda üles. Leidsime nimelt, et mäe võimas jalam koosnes tervenisti ainult tardunud laavakiutidest, mis maa oma sisemusest ammu möödunud aegadel välja oli pursanud.

Kella üheteistkümneks olime täiesti kurnatud ja üldiselt väga viletsas seisukorras. Laavaklinker, millel me edasi ronisime, oli küll kaunis sile, võrreldes näiteks sellega, mida võib leida Taevaminemise saarel, aga siiski küllalt konarlik, et meie jalgu veriseks hõõruda, ja see koos kõigi teiste hädadega võttis meilt viimase jõu. Paarsada jardi kõrgemal panime tähele suuri laavakaljusid ja suundusime nende poole, kavatsedes nende varjus pikali heita. Jõudsime kaljude juurde ja märkasime oma üllatuseks (niipalju kui meis veel üldse oli võimet üllatuda), et väikesel platool või kaljulaval kattis laavamassi tihe rohelus. Seal leidus nähtavasti murenenud laavast tekkinud mulda ning see oli kujunenud kasvukohaks taimedele, mille seemned linnud olid kohale toonud. See rohelus meid aga suuremat ei huvitanud, sest inimene ei suuda elada rohust nagu Nebukad-netsarl, kuna see nõuab saatusest määratud erilist elukorraldust ja vastavaid seedeorganeid.

Istusime niisiis kaljude alla maha ja ägasime, ning mina vähemalt soovisin südamest, et me iial poleks sellele hullumeelsele retkele tulnud. Kui me seal nõnda istusime, nägin, et Umbopa tõusis ja komberdas sinnapoole, kus haljendas rohelus. Mõne minuti'pärast nägin oma suureks üllatuseks seda muidu nii väärikat isikut tantsivat ja kisendavat nagu hull ja lehvitavat käes midagi rohekat. Tormasime kõik tema poole nii kiiresti kui väsinud jalad meid kandsid: lootsime, et ta on leidnud vett.

«Mis on, Umbopa, sa vana narr?» hüüdsin ma suulu keeles.

«Süüa ja vett, Macumazahn,» ja jälle viibutas ta midagi rohelist.

Nüüd taipasin, mis ta oli leidnud. Need olid melonid. Olime sattunud metsikute melonite kasvukohale — neid oli seal tuhandeid ja nad olid täiesti küpsed.

«Melonid!» möirgasin ma Goodile, kes istus minu kõrval, ja järgmisel minutil tungisid ta valehambad esimesse melonisse.

Usun, et sõime neid igaüks vähemalt kuus, enne kui isu täis saime, ja nii vilets kui see vili oligi, ma ei mäleta, et oleksin kunagi midagi paremat maitsnud.

Nebukadnetsar — Babüloonia kuningas, elas aastail 604— 562 e. m. a., vallutas Süüria ja Palestiina, hävitas Saalomoni ehitatud templi Jeruusalemmas ja viis juudid nn, Baabeli vangipõlve

Melonid pole aga just eriti toitvad, ja kui olime nende püdela sisuga janu kustutanud ning hea hulga jahtuma pannud — selleks lõikasime nad lihtsalt pooleks ja seadsime need pooled

kuuma päikese kätte, kus nad niiskust välja aurates külmaks muutusid —, siis hakkasime tundma teravat nälga. Meil oli küll veel pisut biltongi alles, aga see ajas meil juba südame pööritama ning pealegi olime sunnitud sellega väga kokkuhoidlikud olema, sest ei võinud teada, millal me jälle söödavat võime muretseda. Parajasti sel hetkel saabus õnnelik juhus. Heites korraks pilgu üle kõrbe, märkasin kümmekonda suurt lindu otse meie poole lendavat.

«Skit, baas, skitl» (Tulista, isand, tulista!) sosistas hotentott, viskudes silmili maha, ja me kõik järgnesime tema eeskujule.

Märkasin nüüd, et need linnud olid .pauvid ehk suured trapid ning et nad pidid meist umbes viiekümne jardi kõrgusel üle lendama. Võtsin «Winchester»-automaat-püssi, ootasin, kuni nad otse meie pea kohale jõudsid, ja hüppasin siis järsku jalule. Mind nähes kogunesid kõik pauvid tihedasse troppi, nagu ma seda lootsingi, ja ma tulistasin kaks korda otse nende keskele. Mul oli õnne: lask tõi ühe neist alla ja see oli tore lind, mis kaalus ligikaudu paarkümmend naela. Poole tunni pärast leegitses meil kuivanud melonivartest lõke, mille! praadis jahisaak. Sellest kujunes kõhutäis, mille taolist me terve nädala jooksul polnud saanud. Pistsime selle pauvi tervenisti kinni; temast ei jäänud järele muud kui jalakondid ja nokk, ja pärast seda tundsime end tublisti kosunumana.

Sel ööl jätkasime teekonda jälle kuuvalgel, võttes kaasa nii palju meloneid, kui kanda jõudsime. Kõrgemale tõustes panime tähele, et õhk muutus ikka jahedamaks ja jahedamaks, mis oli meile suureks kergenduseks, ning koidikul olime enda arvates lumepiirist ainult veel kaheteistkümne miili kaugusel. Siin leidsime veelgi meloneid, nii et edaspidi polnud meil enam vaja veeküsimuse pärast muret tunda, sest teadsime, et varsti on meil külluses lund. Tõus oli aga nüüd muutunud õige järsuks ja me jõudsime edasi väga aeglaselt, vaevalt miil tunnis.

Selsamal õhtul sõime ära viimase tüki biltongi. Pauvid välja arvatud, polnud me mäenõlvadel seni märganud ainsatki elavat olevust, samuti polnud me leidnud ühtki mägi-oja, ja see tundus meile väga imelikuna, arvestades laiu

lumevälju meie peade kohal, mis meie arvates pidid ju vahel ometi sulama. Aga nagu me hiljem teada saime, sundis mingi põhjus, mida mina igatahes seletada ei suuda, kõiki mägiojasid alla voolama mööda põhjapoolseid nõlvu.

Nüüd hakkasime toidumoona pärast juba suurt rahutust tundma. Olime pääsenud janusurmast, kuid, nagu nüüd näis, ainult selleks, et seejärel nälga surra.

Kolme järgneva vaevarikka päeva sündmustest annan kõige parema ülevaate, kui toon siin ära sissekanded, mis ma sel ajal oma märkmikku tegin.

«21. mai. Asusime teele kell 11 hommikul, sest leidsime, et on küllalt jahe päeval matkamiseks. Teemoonaks olid meil vaid mõned vesimelonid. Ronisime kogu päeva, melo-neid enam ei leidnud — nähtavasti oleme nende kasvualast välja jõudnud. Mingeid jahiloomi ei näinud. Päikeseloojangul jäime öölaagrisse. Oleme juba palju tunde söömata. Öösel vaevlesime tublisti külma käes.

22. mai. Päikesetõusul asusime jälle teele. Oleme nõrgad ja loiud. Terve päevaga jõudsime edasi ainult viis miili. Leidsime siin-seal pisut lund; sõime seda, midagi muud ei ole. öö veetsime laia kaljuserva all. Kibe külm. Jõime igaüks pisut konjakit ja pugesime vaipadesse mässitult ühte hunnikusse, et endil elu sees hoida. Nälg ja väsimus piinab meid rängalt. Uskusin juba, et Ventvögel sel ööl sureb.

23. mai. Ronisime jälle edasi, kui päike juba kõrgele taevasse oli tõusnud ja meie liikmed cham-vähem üles sulatanud. Meie seisukord on meeleheitlik ja ma kardan, et kui me toitu ei saa, siis jääb see päevateekond meil viimaseks. Konjakit on veel ainult natuke järel. Good, sir Henry ja Umbopa peavad suurepäraselt vastu, aga Ventvögeliga on lugu väga paha. Nagu enamasti kõik hotentotid, ei suuda ta külma kannatada. Näljavalu talun ma ise päris hästi, aga kõht tundub tuimana. Teised ütlevad sedasama. Asume nüüd ühel kõrgusel järsu kaljuharja või laavavalliga, mis kaht mäge ühendab, ja siit avaneb suurepärane vaade. Meie taga laiub kuni silmapiirini punakalt kollendav kõrb, meie ees aga paljude miilide ulatuses sile ja kõva lumeväli, mis näib peaaegu tasasena, kuid tõuseb vähehaaval, jä mille keskelt kerkib umbes ühemiilise ümbermõõduga mäetipp-Veel neli tuhat jalga kõrgemale taeva poole. Pole näha ainsatki elusolendit. Aidaku meid jumal. Kardan, et meie tund on tulnud.»

67

Nüüd aga jätan päeviku jälle kõrvale, osalt seepärast, et pärast, et see, mis nüüd järgneb, nõuab üksikasjalisemat kirjeldust.

Kogu selle päeva (23. mai) ronisime aeglaselt edasi mööda lumist kallakut, heites aeg-ajalt pikali, et puhata. Meie salk pidi küll pakkuma veidrat ja halenaljakat pilti, kui me pampudega koormatuna lohistasime oma vaevatu jalgele pimestava lagendiku, heites ümberringi näljaseid

68

pilke. Ringivahtimisest aga polnud mingit kasu — me ei leidnud midagi söödavat. Sel päeval katsime vaevalt seitse miili. Päevaloodeks jõudsime parajasti Seeba Kuninganna vasakpoolse mäe tipu alla. See oli sileda jäätunud lumega kaetud tohutu küngas, mis kerkis mitme tuhande jala kargusele. Kurnatusest hoolimata pidime imetlema maalilist vaadet, mida veelgi ülevamaks rriuutsid loojuva päikese , viimased kiired, mis siin-seal värvisid lume verevaks ja kroonisid kõrge tipu meie pea kohal hiilgava oreooliga.

«Kuulge,» hingeldas Good äkki, «me peaksime olema kuskil selle koopa lähedal, millest too vanahärra kirjutas.»

«Jah,» vastasin mina, «kui niisugune koobas üldse olemas on.»

«Nonoh, Quatermain,» torises sir Henry, «ärge rääkige nii, mul on domisse usku. Tuletage meelde joogikohta! Küllap leiame varsti koopagi.»

«Ega muud, aga kui me seda enne pimeda tulekut ei leia, oleme kõik kadunud,» oli minu lohutav vastus.

Järgmise kümne minuti jooksul komberdasime vaikides edasi. Umbopa sammus vaibasse mässitult minu kõrval ning oli end nahkvööga keskelt nii kõvasti kokku nööri-nud — selleks, nagu ta ütles, et «nälga väikeseks teha» —, et ta piht oli nagu mõne noore neiu oma. Äkki haaras ta mul käsivarrest.

«Vaata!» ütles ta, osutades mäetipu järsule nõlvale.

Vaatasin näidatud suunas ja märkasin meist umbes kahesaja jardi kaugusel midagi, mis näis olevat auk lumes.

«See on koobas,» sõnas Umbopa.

Rühkisime, nagu jõudsime, lähemale ning leidsime tõesti, et auk oli sügava koopa suu — kahtlemata sellesama koopa suu, millest kirjutas da Silvestra. Oli ka viimane aeg, sest niipea kui me varju alla jõudsime, loojus päike üllatava kiirusega ja maad kattis peaaegu täielik pimedus, sest neil laiuskraadidel on videvik väga üürike. Nii ronisime siis koopasse, mis ei paistnud olevat kuigi suur, kogunesime kõik ühte kobarasse, et sooja saada, jõime ära viimase kon-jakitilga — sellest sai igaüks vaevalt suutäie — ning püüdsime unes oma vaeva unustada. Kuid kibe külm ei lubanud meile seda, sest usun, et sellises kõrguses oleks termo-meeter näidanud vähemalt neliteist või viisteist kraadi alla nulli. Lugeja suudab ehk ise paremini kujutleda kui mina kirjeldada, mida selline temperatuur meile tähendas, meile, keda läbielatud raskused, nälg ja kõrbe palavus juba niigi

69

jõuetuks olid teinud. Piisab, kui öelda, et ma pole enda arvates iialgi surmale lähemal olnud. Seal me istusime tund tunni järel kogu selle vaikse kärekülma öö, tundes, kuidas pakane hiilis meie ümber, näpistades meid kord sõrmest, kord jalust, kord näost. Asjata pugesime üksteisele üha lähemale: meie viletsates nälginud kehades polnud enam soojust. Aeg-ajalt vajus üks või teine mõneks minutiks rahutusse unne, aga õieti magada ci saanud keegi ja võib-olla oli see õnneks, sest ma kahtlen, kas me siis iial enam oleksime ärganud. Ma usun, et ainult tahtejõud hoidiski meid elus.

Veidi enne koitu kuulsin, kuidas hotentott Ventvögel, kelle hambad olid kogu öö plagisentid nagu kastanjetid, sügavalt ohkas. Hammaste login vaikis. Ma ei osanud sellest siis midagi erilist arvata, mõtlesin ainult, et ta jäi magama. Ta selg tõotus minu vastu ja see tundus kogu aeg üha külmemaks muutuvat, kuni lõpuks oli täiesti jäine.

Lõpuks hakkas vähehaaval valgencma, siis vilksatasid kuldsed nooled üle lume ning viimaks piilus hiilgav päike üle laavavalli, heites pilgu meie poolkülmunud kogudele. Ta paistis ka Ventvögelile, kes istus seal meie hulgas, surnud ja külm. Polnud midagi imestada, et vaese poisi selg tundus jäisena. Ta suri, kui kuulsin teda ohkavat, ja oli nüüd peaaegu kõvaks külmunud.

Hirmsasti kohkunult tõmbusime laibast eemale (kummaline, kuidas meid surelikke surnukeha läheduses valdab õudus) ja jätsime ta sinna istuma, nii nagu ta oli, käed põimitud ümber põlvede.

Sel hetkel puistas päike oma külmi kiiri — _ ja nad olid siin tõesti külmad — otse koopasuust sisse. Äkki kuulsin ma kellegi suust hirmuhüüdu ja pöörasim pead.

Ja mis ma nägin! Koopa tagaseina ääres — koobas oli vaevalt kakskümmend jalga pikk — istus veel üks kogu, pea vajunud rinnale ja pikad käed rippu. Vaatasin seda ja nägin, et ka see oli surnu, ja pealegi veel valge.

Ka teised nägid teda ning see pilt oli meie vapustatud närvidele liig. Nagu üks mees tormasime koopast välja, nii kiiresti kui meie pooleldi jäätunud liikmed lubasid.

VII PEATÜKK SAALOMONI TEE

Koopa sissekäigu ees peatusime, tundes häbi.

«Ma lähen tagasi,» ütles sir Henry.

«Miks?» küsis Good.

«Sest mulle tuli mõte, et see, keda me nägime, võis olla minu vend.»

Sec oli uus mõte ja me läksime tagasi, et asja järele uurida. Väljast heledast valgusest tulles ei suutnud meie lumest pimestatud silmad tungida läbi koopas valitseva poolhämaruse. Lõpuks aga kohanesid silmad nõrga valgusega ja me astusime surnu juurde.

Sir Henry põlvitas ja vaatas talle näkku.

«Jumal tänatud,» ütles ta kergendusohkega, «see e i o 1 e minu vend.»

Nüüd kummardusin minagi lähemale ja vaatasin. See oli pikk keskealine mees, uhkete näojoontega, hallikate juustega ja pikkade mustade vurrudega. Nahk oli täiesti kollane ja kontidel pingul. Ta riided, välja arvatud ainult midagi näruste villaste pükste taolist, olid ära võetud ja luukeresarnane keha oli alasti. Täiesti kõvaks külmunud laiba kaelas rippus kollakas elevandiluust krutsifiks.

«Kes see ometi võiks olla?» küsisin mina.

«Kas te siis ei aima?» imestas Good.

Raputasin pead.

«Aga loomulikult vana dom José da Silvestra, kes muu!»

«Võimatu!» ehmatasin mina. «Ta suri ju kolmsada aastat tagasi.»

«Aga miks ei võiks ta sellises temperatuuris kas või kolm tuhat aastat alal hoiduda, tahaksin ma teada,» sõnas Good. «Kui vaid temperatuur on küllalt madal, püsib liha ja veri igavesti värskena nagu Uus-Meremaa lambaliha, ja jumala eest, siin on küllalt külm. Päike ei paista siia kunagi. Ükski loom ci tule siia, et laipa puruks rebida ja hävitada. Tema ori, kellest ta oma kirjas räägib, võttis kahtlemata tema riided ja lahkus. Üksi ei oleks ta suutnud teda matta. Vaadake!» jätkas ta, kummardudes ja võttes maast veidra kujuga kondi, mille üks ots oli teravaks lihvitud. «Siin ongi «luukild», mille abil Silvestra oma kaardi joonistas.»

Mõne hetke silmitsesime hämmeldunult ja omaenda hädasid unustades seda ainulaadset ja, nagu meile näis, peaaegu ebatõelist vaatepilti.

71

«Ja siit ta siis sai oma tindi,» ütles sir Henry, osutades väikesele haavale domi vasakus käsivarres. «Kas on inimese silmad kunagi niisugust asja näinud!»

Nüüd oli pilt meile täiesti selge, aga ma pean tunnistama, et vähemalt mind kohutas see küll hirmsasti. Seal istus surnud mees, kelle kümme inimpõlve tagasi kirjapandud juhendid olid meid siia toonud. Hoidsin peos primitiivset sulge, millega ta need oli kirjutanud, ja kaelas rippus tal krutsifiks, mida olid suudelnud ta surevad huuled. Teda vaadates kerkis mu vaimusilma ette selle draama viimane vaatus — külma ja nälja kätte surev rändur, kes siiski veel püüab maailmale edasi anda suurt saladust, mille ta on avastanud — ja meie ees istuva surnu õudne üksindus ta viimsel tunnil. Mulle tundus isegi, nagu leiaksin ta teravajoonelisel näol sarnasust ta järeltulijaga, mu vaese sõbra Silvestrega, kes kakskümmend aastat tagasi oli surnud minu käte vahel, aga võib-olla oli see ka ainult paljas kujutlus. Olgu kuidas on, seal ta igatahes istus, kurb meeldetuletus saatusest, mis nii tihti tabab neid, kes julgevad tungida tundmatusse. Ja seal istub ta matmatult ja surma jubedast majesteetlikkusest kroonituna kahtlemata veel sajandeid, kohutades meietaoliste rändurite pilku, kui mõni selline üldse veel kunagi tema üksildusse peaks tungima. Vaatepilt vapustas meid sügavalt — meid, kes me nälja ja külma tõttu juba peaaegu hukatuse äärel seisime.

«Lähme nüüd,» ütles sir Henry vaiksel häälel. «Aga me jätame talle seltsilise,» ja ta tõstis hotentoti Ventvõgeli laiba ning asetas selle vana domi kõrvale. Seejärel kummardus ta ja tõmbas ühe ropsuga katki pehkinud nööri, millega ristilöödu kuju da Silvestral kaelas rippus, sest ta sõrmed olid külmast nii kohmetunud, et polnud võimalik paela lahti sõlmida. Usun, et

krutsifiks on tal veel praegugi alles. Mina võtsin luust sule ja praegu, kus ma neid ridu kirjutan, lebab see minu ees. Kasutan seda mõnikord allkirja andmiseks.

Siis jätsime need kaks — uhke valge mehe ammu möödunud aegadest ja vaese hotentoti — pidama igavest valvet keset igavest lund, ronisime koopast välja armsasse päikesepaistesse ja asusime jälle teele, arutades südamepõhjas, mitme tunni pärast meie niisama vaiksed oleme kui nemad.

72

Kui olime kõndinud umbes pool miili, jõudsime platoo servale — mäetipp ei kerki nimelt mitte päris platoo keskelt, kuigi see kõrbe poolt vaadatuna nii oli paistnud. Maad, mis meie jalge ees asus, polnud näha, sest kõik oli mässitud hommikustesse udupilvedesse. Peagi aga hakkasid kõrgemad udukihid vähehaaval hajuma ja me nägime laia lumise nõlvaku jalamil, meist umbes viissada jalga allpool, haljast rohumaad, millest voolas läbi mägioja. See aga polnud veel kõik. Oja kaldal päikesepaistel seisis ja külitas kümme-viisteist suurt antiloopi — nende täpset liiki ei saanud me sellest kaugusest kindlaks teha.

See pilt täitis meie südamed ülekeeva rõõmuga. Sööki oli külluses, küsimus oli vaid selles, kuidas seda kätte saada. Jah, kuidas seda küll kätte saada? Loomad olid tublisti oma kuuesaja jardi kaugusel — see on väga suur laskekaugus ja me ei võinud õnne peale välja minna, sest mängus oli meie elu.

Kiiresti kaalusime, kas on lootust saagile lähemale hiilida, aga jätsime selle mõtte siis kahetsusega kõrvale. Esiteks oli tuule suund ebasoodus ja teiseks oleksid loomad meid pimestavalt hiilgaval lumisel nõlvakul, mis meil tuli ületada, kindlasti märganud, kui tahes ettevaatlikud me ka poleks olnud.

«Peame katsuma tabada siitsamast, kus oleme,» otsustas sir Henry. «Millist relva kasutada, Quatermain, kas automaatpüssi või ekspresspüssi?»

See oli oluline küsimus. «Winchester»-automaatpüssidel (neid oli meil kaks, Umbopa kandis nii enda kui ka vaese Ventvõgeli oma) oli sihikuline laskekaugus tuhat jardi, ekspresspüssidel aga, mis olid kerged jahipüssid, ainult kolmsada viiskümmend, ja nendega suuremale kaugusele tulistada oli enam-vähem õnneasi. Aga teisest küljest — jahipüssi kuulid olid tömbi otsaga ja tabamise korral oli nendega rohkem lootust, et loom maha jääb. See oli valus probleem, aga ma otsustasin siiski riskida ja kasutada jahipüssi.

«Võtame kõik kirbule soku, kes meile otse ette jääb. Siblige õlanukile, aga võtke tublisti kõrgemale,» ütlesin mina. «Ja sina, Umbopa, anna käsklus, nii et me kõik tulistaksime ühel ajal.»

Tuli lühike vaikushetk ja igaüks meist sihtis nii täpselt ijagu oskas — see on ju ka loomulik, kui inimene teab, et lasust oleneb tema elu.

73

«Tuld!» ütles Umbopa suulu keeles ja kolm püssi kõmatasid peaaegu korraga. Hetkeks hõljusid meie ees kolm suit-supilve ja üle vaikse lumevälja veeres sajakordne kaja. Suits hajus peagi jä me nägime — oh seda rõõmul — suurt sokku selili maas lamavat ja surmaagoonias metsikult jalgadega pekslevat. Meie rinnust kajas rõõmuhüüd. Olime päästetud, meil ei tulnud nälga surra! Nõrgad, nagu olime, tormasime mööda lumist mäenõlva alla ja kümme minutit pärast lasku lebasid"looma süda ning maks meie ees. Nüüd aga tõusis uus raskus — meil polnud nimelt põletusmater-jali ja me ei saanud teha tuld nende küpsetamiseks. Vaatasime üksteisele nõutult otsa.

«Nälginud inimesed ei tohi olla pirtsakad,» ütles Good. «Peame sööma toorest liha.»

Teist väljapääsu ei olnud ja kibe nälg tegi selle ettepaneku vastuvõetavamaks, kui see ehk muidu oleks olnud. Võtsime siis südame ja maksa ning matsime need mõneks minutiks lumme, et neid jahutada. Seejärel pesime neid jääkülmas ojavees ja sõime lõpuks aplalt ära. See kõlab üsna koledasti, aga ausalt öeldes pole ma kunagi söönud midagi maitsvamat kui see toores liha. Veerand tunni pärast olime nagu ümber sündinud. Elu ja jõud tuli meisse tagasi, nõrk pulss tugevnes jälle ja veri voolas kiirelt läbi soonte. Kuid mitte unustades

ohtlikke tagajärgi, mida toob kaasa nälginud kõhtude ülekoormamine, hoidusime söömast liiga palju ja lõpetasime eine, kuigi olime veel näljased.

«Tänu taevale!» ütles sir Henry. «See loom päästis meie elu. Noh, mis on, Quatermain?»

Ma tõusin ja läksin antiloopi vaatama, sest ma ei teadnud, mis liigist ta on. Ta oli umbes eeslisuurune loom, pikkade kõverate sarvedega. Ma polnud iial varem sellist näinud. Loom oli mulle täiesti tundmatust liigist. Ta oli paksu karvaga, värvilt pruun, kahvatupunaste triipudega. Hiljem sain teada, et selle imelise maa päriselanikud hüüavad teda inkoks. Nad on väga haruldased ja neid leidub ainult suures kõrguses, kus ükski teine uluk ei elutse. Looma oli hästi tabatud õlanukki, aga kelle kuul see oli, seda me muidugi kindlaks teha ei saanud. Usun, et meenutades oma suurepärast lasku kaelkirjaku pihta, pani Good selle salaja en." arvele ja me ei vaielnud talle ka vastu.

Olime näljakustutamisega nii kibedasti ametis olnud, et polnud seni jõudnud veel ümbergi vaadata. Nüüd aga jätsime Umbopa hooleks antiloobist nii palju paremaid palasid

välja lõigata, kui me kanda jõuame, ja hakkasime ümbrust uurima. Udu oli haihtunud, sest kell sai juba kaheksa — päike oli udu ära neelanud —, ning meile avanes võimalus haarata ühe pilguga kogu meie ees lebavat maad. Ma ci oska kirjeldada imekaunist panoraami, mis meie pilgu ees lahti rullus. Ma pole kunagi varem midagi niisugust näinud ja usun, et ei näe ka vist iial enam.

Meie taga kõrgusid lumised Seeba Kuninganna mäed ja all, umbes viis tuhat jalga madalamal, laius penikoormate kaupa kõige kaunim tasane lauskmaa. Siin-seal oli tihedat lopsakat metsa, hõbedaselt läikis suur jõgi. Vasakul avardus viljakas laineline veld ehk rohumaa, kus märkasime lugematuid jahiloomi või lehmakarju — sellisest kaugusest oli muidugi võimatu öelda, mis need olid, Lagendikku näis ümbritsevat kaugete mägede vall. Paremal pool oli maapind enam-vähem mägine, see tähendab lagendikul kerkisid üksikud mäed, mille vahel oli näha ülesharitud maalappe; sealsamas märkasime ka koonusekujulise katusega onnide rühmi. Maa avanes meie ees nagu geograafiline kaart, kus jõed looklesid hõbedaste madudena ja Alpe meenutavad mäetipud, mida kroonisid läbisegi põimitud lumepärjad, tõusid suursuguselt kõrgusse. Üle kogu selle maastiku helendas rõõmus päike ja lehvis looduse õnneliku elu hingus.

Meile hakkas silma kaks tähelepanuväärset asjaolu: esiteks see, et meie ees laiuv maa pidi asuma vähemalt kolm tuhat jalga kõrgemal kui kõrb, mille olime läbinud, ja teiseks, et kõik jõed voolasid lõunast põhja poole. Nagu me suurte vaevade hinnaga teada olime saanud, polnud meie selja taha jäänud vägeva mäeaheliku lõunanõlvadel vett, põhjapoolsel küljel voolas aga palju mägiojasid, millest enamik suubus suurde jõkke, mis kadus loogeldes silmapiiri taha.

Istusime veidikeseks ajaks maha ja vaatasime vaikides seda imetlusväärset pilti. Siis sõnas sir Henry:

«Kas kaardil pole öeldud midagi Suurest Saalomoni teest?»

tesM. a noogutasin, sest mu pilk oli ikka veel kinni kaugus-

«Noh, vaadake, seal ta ongi!» ja ta osutas käega pisut paremale.

Good ja mina vaatasime näidatud suunas ja tõepoolest, mäenõlval laskus loogeldes alla tasandiku poole lai tee,

peaaegu nagu maantee. Me ei olnud seda algul tähele pannud, sest alla lagendikule jõudes kadus ta kuhugi nõkku.

Me ei lausunud sõnagi — või vähemalt peaaegu mitte sõnagi. Hakkasime kaotama võimet millegi üle imestada. Miskipärast ei tundunudki kuigi ebaloomulikuna leida siin tundmatul maal tõelist roQma maanteed. Võtsime selle teaamiseks ja muud ei midagi.

«See ei või olla kuigi kaugel, kui suunduda otse paremale. Kas poleks õigem teele asuda?»

See oli asjalik nõuanne, ja niipea kui olime pesnud mägiojas silmi ja käsi, võtsime seda kuulda. Umbes üks miil tuli meil ronida üle kaljurahnude ja lumelaikude, siis aga, roninud

üles ühest madalast seljandikust, nägirne teed otse oma jalge ees. See oli suurepärane tee, raiutud massiivsesse kaljusse, vähemalt viiskümmend jalga lai ja ilmselt heas korras. Imelik oli vaid see, et tee näiski algavat otse sealtsamast. Ronisime alla ja astusime teele; vaevalt sada sammu Seeba Kuninganna mägede poole ta kadus ning mäekülge katsid vaid laialipaisatud kaljurahnud ja üksikud lumelaigud.

«Mis teie sellest arvate, Quatermain?» küsis sir Henry. Raputasin pead. Ma ci osanud asjast midagi arvata. «Mina tean!» ütles Good. «Tee viis kahtlemata otse üle mäestikuharja ning üle kõrbe selle taga. Kuid seal on liiv selle kinni matnud ja siit kõrgemal kulgeva osa on hävitanud mingi vulkaaniline sulalaava purse.»

See näis olevat päris mõistlik oletus; me igatahes nõustusime sellega ja hakkasime mäenõlvalt alla laskuma. Oli hoopis teine asi sammuda täie kõhuga allamäge mööda seda suurepärast teed, kui ronida täiesti nälginult ja peaaegu külmunult ülespoole mööda lumevälja. Kui meid poleks rõhunud kurvad mälestused vaese Ventvögeli saatusest ja õudsest koopast, kuhu ta vanale domilc seltsiks jäi, oleksime olnud tagasihoidmatult lõbusad, hoolimata isegi teadmisest, et ees ootavad meid tundmatud hädaohud. Iga läbitud miiliga muutus õhk soojemaks ning mahedamaks ja meie ees laiuv maa "näitas end üha säravamas ilus. Mis puutub teesse endasse, siis polnud ma sellist insenerikunsti saavutust veel iialgi näinud, kuigi sir Henry kinnitas, et suur tee üle Sankt Gotthardi mäekuru Šveitsis olevat sellega väga sarnane. Muistse maalima insenerile, kes selle oli ehitanud, polnud ükski takistus olnud ületamatu. Ühes kohas jõudsime kuristiku juurde, mis oli oma

kolmsada jalga lai ja vähemalt sada jalga sügav. See päratu nõgu oli sõna otseses mõttes täidetud tohutute tahutud kivist plokkidega. Kuristiku põhjas oli mitu võlvi, mille alt vesi läbi voolas, üleval aga jätkus takistamatult suurepärane tee. Teisal oli ta jälle siksakiliselt raiutud viiesaja jala kõrguse järsaku seintesse, kolmandas kohas läks ta rohkem kui kolmekümne jala pikkuse tunnelina läbi ettejäänud kaljukeele.

Viimati nimetatud kohas panime tähele, et tunneli seinad olid kaetud omapäraste reljeefskulptuuridega, mis enamasti kujutasid soömussärkldes sõdureid sõjavankreid juhtimas. Üks eriti kaunis bareljeef kujutas tervet lahingustseeni — tagaplaanil oli näha, kuidas vangide kolonni minema viidi.

«Noh, seda võib ju muidugi nimetada Saalomoni teeks,» ütles sir Henry, kui oli neid muistseid kunstitöid põhjalikumalt uurinud, «aga minu tagasihoidlik arvamine on, et egiptlased olid siin ammu enne seda, kui Saalomoni rahvas oma jala siia maale tõstis. Kui see ei ole egiptlaste või foiniiklaste töö, siis pean ütlema, et see on vähemalt väga nende moodi.»

Keskpäevaks olime juba nii kaugele allapoole laskunud, et jõudsime metsapiirkonda. Algul kohtasime üksikuid põõsaid, mis muutusid üha tihedamaks, ja lõpuks lookles maantee läbi hõbedaselt läikiva salu, nagu seda võib näha Kaplinna Laudmäe nõlvakuil. Seni polnud ma oma rannakuü kohanud neid puid kuskil mujal kui ainult Kaplinnas, ja asjaolu, et neid siin leidus, üllatas mind väga.

«No vaat,» hüüdis Good, silmitsedes neid säravalehelisi puid ilmse vaimustusega, «siin on meil nüüd lõpuks piisavalt põletusmaterjali. Teeme peatuse ja praeme midagi lõunaks. Selle toore südame olen ma juba ära seedinud.»

Kellelgi polnud midagi selle vastu ja niisiis pöördusime teelt kõrvale väikese jõekese kaldale, mis vulises sealsamas lähedal, ning peagi lõõmas meil kuivadest okstest tubli lõke. Lõikasime kaasatoodud inko lihast mitu paksu lõiku, küpsetasime need teravate keppide otsas, nagu kahvrid seda teevad, ja sõime neid suure naudinguga. Kui olime endid täis toppinud, läitsime piibud ja tundsime sellist mõnu, mis kõigi hiljuti läbielatud raskuste kõrval tundus lausa taevalikuna.

Meie kõrval vulises rõõmsalt oja, mille kaldaid varjasid hiilgasuured sõnajalad; sõnajalgade vahelt paistsid metsiku asparaaguse sulgjad puhmad. Pehme tuuleõhk sosis-

tas hõbepuude lehestikus, ümberringi kudrutasid tuvid, ja sillerdavate tiibadega linnud vilksasid nagu elavad kalliskivid ühelt oksalt teisele. See oli paradiis.

Selle kauni maakoha võlu ja meid kõiki valdav teadmine, et ohud on seljataha jäänud ning et me oleme lõpuks jõudnud tõotatud maale, tegi meid sõnakehvaks. Sir Henry ja Umbopa istusid ja jutlesid vaikselt, kuid üsna tõsisel toonil, kasutades segamini vigast inglise ja köögisuulu keelt; mina lamasin poolsuletud silmi lõhnaval sõnajalgadest asemel ja jälgisin neid.

Äkki tajusin, et Goodi pole enam meie lähedal, ja vaatasin ringi, et näha, kuhu ta on jäänud. Varsti märkasingi teda: ta istus oja kaldal ja oli just tulnud suplemast. Seljas polnud tal muud kui vaid flancllsärk. Tema äärmine; korraarmastus oli end jälle maksma pannud ja ta tegi parajasti väga põhjalikult tualetti. Ta oli puhtaks pesnud oma gutapertšist krae ja hoolikalt välja kloppinud püksid, vesti ja kuue, mis ta nüüd korralikult kokku lappas, seniks kui ta nad jälle selga saab panna. Kurvalt pead vangutades uuris ta arvukaid auke ja rebestusi, mis olid meie hirmsa teekonna loomulikuks tagajärjeks. Seejärel võttis ta oma saapad, nühkis neid sõnajalatuustiga ja hõõrus nad lõpuks üle pekitükiga, mille ta inko lihast ettenägelikult oli kõrvale pannud, kuni ta jalanõud lõpuks suhteliselt üsna viisakad välja nägid. Kui ta saapaid lõpuks läbi monokli hindavalt oli uurinud, tõmbas ta nad jalga ja asus järgmise operatsiooni juurde. Väikesest taskukesest, mida ta alati endaga kaasas kandis, võttis ta kammi, mille külge oli kinnitatud tilluke peegel, ja vaatas enda üle. Nähtavasti polnud ta tulemustega rahul, sest ta asus suure hoolega juukseid kammima. Siis tegi ta väikese pausi ja uuris end uuesti. Ikka polnud veel põhjust rahuloluks. Ta libistas peoga üle lõua, kus lokkas kümnepäevane habe nagu tihe võsa.

«Ega ta ometi kavatse habet ajada,» mõtlesin mina. Kuid seda ta just plaanitsesid. Good võttis pekitüki, millega ta oma saapaid oli võidnud, ja pesi selle hoolega ojas puhtaks. Siis pistis ta käe jälle taskukessc ja tõi välja väikese habc-menoa koos kaitsega, nagu neid tarvitavad inimesed, kes kardavad endale kuidagi sisse lõigata, ja nagu neid kasutatakse merereisidel. Seejärel hõõrus ta näo ja lõua rasvaga tugevasti sisse ja hakkas peale. See oli nähtavasti väga piinarikas tegevus, sest ta ägas ja oigas sealjuures tublisti, ning mina lausa vappusin tagasihoitud naerust,

78

nähes, kuidas ta võitles oma kangekaelse habemega. Tundus lausa pentsikuna, et inimene näeb vaeva ja ajab niisuguses olukorras ja paigas pekitüki abil habet. Lõpuks, suutis ta siiski habemetüüka paremalt põselt ja.lõualt maha kraapida. Äkki nägin ma, kuidas otse ta peast sähvatas mööda nagu mingi helkiv valguskiir.

Good kargas jämeda vandesõnaga püsti (kui ta habeme-noal poleks olnud kaitset, oleks ta endal kindlasti kõri läbi lõiganud) ja mina tegin sedasama, ainult ilma vandesõnata. Ja mis ma nägin! Minust vaevalt kahekümne ja Goodist kümne sammu kaugusel seisis salk mehi. Nad olid väga pikad, vaskpruuni nahavärviga, ja mõned neist kandsid suuri mustadest sulgedest peaehteid ning lühikesi leopardinahast ürpe. Rohkem ma esimesel hetkel ei märganud. Kõige ees seisis umbes seitsmeteistkümne-aastane nooruk, kelle käsi oli veel tõstetud ja keha ettepoole kallutatud nagu muinaskreeka odaviskaja kujul. Valgusesähva-tuse oli ilmselt põhjustanud tema käest lennanud viske-relva teravik.

Hetkel, mil mina neid vaatasin, astus vanem sõduri välimusega mees salgast välja ja noorukil käsivarrest kinni haarates ütles talle midagi. Siis tulid nad meie poole.

Vahepeal olid sir Henry, Good ja Umbopa haaranud püssid ja seadsid need ähvardavalt laskevalmis. Pärismaalaste salk tuli üha lähemale. Taipasin, et nad ei tea, mis laskeriistad on, sest muidu poleks nad neisse suhtunud sellise üleolekuga.

«Pange relvad ära!» hõikasin teistele, nähes, et meie julgeoleku ainus tagatis seisis kokkuleppes. Mu kaaslased kuulasid sõna. Astusin ettepoole ja pöördusin elatanud, mehe poole, kes oli noorukit tagasi hoidnud.

«Tervitus!» ütlesin suulu keeles, teadmata, millises keeles õieti kõnelda. Minu üllatuseks saadi sellest aru.

«Tervitus,» vastas mees, küll mitte päris samas keeles, aga sellele nii lähedases murdes, et ei Umbopale ega minule valmistanud mingit raskust teda mõista. Ja nagu me hiljem leidsime, oli selle rahva keel suulu keele arhailine vorm, erinedes sellest umbes samal määral nagu Chau-ceri '-aegne inglise keel üheksateistkümnenda sajandi inglise keelest.

1 C h a u c e r, Gcoffrey (1340—1400) — tuntud inglise poeet, inglise rahvusliku kirjanduse rajaja ning kirjandusliku keele looja.

«Kust sa tuled,» jätkas ta, «kes sa oled, ja miks on tele kolme näod valged, aga neljandal samasugune nagu meie emade poegadelgi?» ja ta osutas Umbopalc. Tema sõnn kuuldes vaatasin Umbopa poole ja mul vilksatas läbi pea, et tal on õigus. Umbopa oli näolt väga sarnane meestega, kes seisid meie ees, ja samuti sarnanes ta nendega oma vägeva kehaehituse poolest. Aga mul ei olnud aega selle kokkulangevuse üle järele mõelda.

«Me oleme võõrad ja tuleme rahus,» vastasin, kõneldes väga aeglaselt, et ta minust paremini aru saaks, «ja see mees on meie teener.»

«Sa valetad,» vastas ta. «Ükski võõras ei suuda tulla üle mägede, kus hukkub kõik elav. Aga mis loevad sinu valed. Kui te olete võõrad, peate surema, sest kukuaanade maal ei tohi elada ükski võõras. Nii on kuninga seadus. Seepärast valmistuge surema, oh võõrad!»

Seda kuuldes hakkas mu pea kergelt ringi käima, eriti kui nägin, et mõnede meeste käed libisesid küljele, kus igaühel rippus midagi, mis minu meelest väga sarnanes suure ja raske noaga.

«Mis see vana suli ütleb?» küsis Good. «Ta ütteb, et meid tapetakse,» vastasin süngelt. «Jumal hoidku!» ägas Good. Ja nagu tal kimbatushetkedel kombeks oli, tõstis ta käe suu juurde, tõmbas ülemise hammasterea alla ja laskis selle siis plaksatades suhu tagasi. See osutus väga õnnelikuks manöövriks, sest järgmisel hetkel kajas üheaegselt kõigi väärikate kukuaanade suust hirmukarjatus ja nad hüppasid mitu jardi tagasi. «Mis on?» küsisin mina.

«Tema hambad!» sosistas sir Henry erutatult. «Ta liigutas neid. Võtke nad välja, Good, võtke nad päris välja.»

Kapten tegi seda ja poetas valehambad oma flanellsärgl käisesse.

Järgmisel hetkel sai uudishimu hirmust võitu ja mehed tulid aeglaselt lähemale. Nähtavasti olid nad nüüd unustanud oma armastusväärse kavatsuse meile ots peale teha.

«Kuidas võib küll olla, oh võõrad,» küsis vanamees pühalikult, «et see paks mees» (ja ta osutas Goodile, kes kandis ainult saapaid ning flanellsärki ja oli habemeajamisega alles poole peale jõudnud), «kelle keha katab riie ja kelle sääred on paljad, kelle koledal näol kasvab ühel pool karv ja teisel pool mitte, ja kellel on üks suur särav ning läbipaistev silm, — kuidas võib küll olla, küsin ma, et temal

on liikuvad hambad, mis võivad tema tahtmise järgi lõualuust välja tulla ja jälle tagasi minna?»

«Tehke suu lahti,» ütlesin Goodile, kes tõmbas järsku huuled avali ja irvitas vanale džentelmenile näkku nagu vihane peni, paljastades üllatunud vaataja pilgule kaks kitsast punast kummiriba, mis olid hammastest niisama tühjad kui vastsündinud, elevandivasika suu. Pealtnägijad ahmisid õhku.

«Kus on ta hambad?» karjusid nad. «Nägime neid ju oma silmaga!»

Pöörates aeglaselt pead, näol sõnulseletamatult põlglik ilme, tõmbas Good peoga üle suu. Siis irvitas ta jälle, ja ennäe, suus oli kaks rida imeilusaid hambaidl

Nüüd viskus noormees, kes oli heitnud noa, rohule pikali ja tõi kuuldavale pika hirmuulgumise. Vana džentelmeni põlved aga plagisesid vastamisi hirmu pärast.

«Ma näen, et te olete vaimud,» ütles ta katkeval häälel. «Kas on kunagi mõnel naisest sündinud mehel karvad ühel näo poolel ja teine pool paljas, on tal niisugune läbipaistev silm või liikuvad hambad, mis kaovad ja kasvavad jälle! Andke meile andeks, oh isandad!»

See oli tõesti õnnelik juhus ja on ütlematagi selge, et ma ruttasin sellest kinni haarama.

«Teile on andeks antud,» ütlesin ma armuliku naeratusega. «Kuulake, te saate kõik teada. Me tuleme teisest maailmast, olgugi et oleme samasugused inimesed kui teiegi.» Ja ma jätkasin: «Me tuleme kõige suuremalt tähelt, mis öösiti särab.»

«Oo, 00!» ägas hämmastunud pärismaalaste koor.

«Jah,» kõnelesin ma edasi, «sealt me just tuleme.» Ja selle uskumatu valega välja tulles naeratasin ma jälle lahkelt. «Tuleme, et pisut aega teie juures viibida ja teile oma siinolemisega õnnistust tuua. Nagu te näete, oh sõbrad, olen ma end selleks külaskäiguks ette valmistanud ja teie keele ära õppinud.»

«Nii see on! Nii see on!» vastati kooris. «Ainult et sa oled seda õppinud väga viletsasti, mu isand,» märkis vana džentelmen.

Heitsin talle pahase pugu ja ta hakkas vabisema.

«Küllap võite isegi arvata, sobrad,» jätkasin, «et pärast nii pikka teekonda võib meie südames sündida soov teile säärase vastuvõtu eest kätte maksta ja võib-olla surmas kangeks teha see jultunud käsi, mis ... mis lühidalt öeldes

81

heitis noa, sihtides pähe sellele, kelle hambad kaovad ja ilmuvad jälle.»

«Heitke talle armu, oh isandad,» anus vanamees härdalt, «ta on kuninga poeg ja mina olen toma onu. Kui temaga õnnetus juhtub, langeb ta veri minu peale.»

«Jah, nii see just on!» kinnitas noormees erilise innukusega.

«Võib-oila te kahtlete, kas me olemegi võimelised kätte maksma,» jätkasin mina, jättes need vahemärkused tähele panemata. «Oodake, ma näitan teile. Hei, sina koer ja ori,» pöördusin ma metsikul häälel Umbopa poole, «ulata mulle mu kõnelev nõiatoru,» ja ma pilgutasin silma oma püssi poole.

Umbopa oli olukorra kõrgusel ja ulatas mulle relva, kusjuures ta väärikale näole tekkis ilme, mis sarnanes muigega rohkem kui kunagi varem.

«Siin ta on, oh isandate isand,» sõnas ta kõige alandlikuma sõnakuulelikkusega.

Just enne seda, kui küsisin püssi, olin märganud väikest antiloopi, kes seisis kaljurünkal umbes seitsmekümne jardi kaugusel. Otsustasin riskida ja tema pihta tulistada.

«Te näete seda sokku,» ütlesin, näidates looma minu ees seisvale salgale, «öelge mulle, kas võib naisest sündinud mees seda nii kauge maa pealt ainult mürinaga tappa?»

«See pole võimalik, oh isand,» vastas vanamees.

«Aga siiski ma tapan ta,» ütlesin rahulikult.

Vanamees naeraitas. «Seda ei suuda mu isand teha,» vastas ta.

Tõstsin püssi palge ja võtsin soku kirbule. See oli väike loom, nii et möödalaskmist oleks võidud vabandada, aga ma teadsin, et pean tingimata tabama.

Tõmbasin sügavalt hinge ja surusin aeglaselt päästikule. Sokk seisis liikumatult nagu kuju.

Kärgatas lask. Antiloop hüppas õhku ja kukkus siis kaljule nagu ront.

Meie ees seisjate suust kostis ühekorraga äkiline hirmu-karjatus.

«Kui te liha vajate,» laususin külmalt, «siis minge ja tooge sokk ära.»

Vanamees andis märku ja üks ta saatjaist eemaldus ning tuli peagi antiloopi kandes tagasi.

Panin rahuldustundega tähele, et olin tabanud looma

82

täpselt õlanuki taha. Pärismaalased kogunesid vaese olevuse laiba ümber, vahtides jahmunult kuuliauku.

«Te näete,» laususin, «et ma ei räägi tühje sõnu.»

Vastust ei tulnud.

«Kui te meie võimus veel kahtlete,» jätkasin, «mingu seisku mõni teie hulgast sellele kaljule, et ma võiksin teha temaga sedasama mis sokuga.»

Kellelgi ci paistnud soovi olevat sellest ettepanekust kinni hakata. Viimaks avas kuningapoeg suu:

«See on hästi öeldud. Mine, onu, astu kaljule. Nõidus tappis ju ainult soku. Kindlasti ei suuda ta tappa inimest.»
Vanale džcntelmenile oli see soovitus väga vastumeelt. Ta näis olevat koguni haavunud.
«Ei, ei!» hüüdis ta kärmesti. «Minu vanad silmad on juba küllalt näinud. Need on tõesti nõiad. Viime nad kuninga juurde. Kui aga keegi soovib veel mingit kinnitust, mingu siis tema ise kaljule, ot nõiatoru võiks temaga rääkida.»
See ettepanek lükati kähku ja üksmeelselt tagasi.
«Ei maksa raisata head nõidust meie tühistele kehadele,» ütles üks neist. «Me oleme rahuldatud. Kogu meie rahva nõiakunst ei suuda midagi niisugust korda saata.»
«Nõnda see on,» kinnitas vana džentelmen suure kergendustundega. «Pole mingit kahtlust, et see tõesti nii on. Kuulake, tähtede lapsed, särava silma ja liikuvate hammaste lapsed, kes te müristate nagu pikne ja tapate kauge maa pealt. Mina olen Infaduus, minu isa oli Kafa, kes kunagi oli kukuaana rahva kuningas. See noormees ori Skraga.»
Go<od;e Skraga oleks mul peaaegu hinge võtnud,» pomises
«Skraga isa on Tvala, suur kuningas Tvala, kellel on tuhat naist, Tvala, kukuaanade kõrge isand ja valitseja, Suure tee hoidja, oma vaenlaste hirm, mustade kunstide tundja ja saja tuhande sõjamehe juht, Tvala Ühesilmaline, Tvala Must, Tvala Hirmus.»
«Hea küll,» ütlesin kõrgilt, «vii meid siis Tvala juurde. Meie madala rahva ja alamatega ei räägi.»
«Olgu nii,-mu isandad, me oleme teile teejuhiks. Aga tee on väga pikk. Mc oleme jahiretkel kolme päeva tee

' Tegemist on tõlkimatu sõnamänguga: serag tähendab inglise keeles «kaela kaanama, kägistama».

kaugusel kuninga elupaigast. Aga kui mu isandatel jätkub kannatust, viime nad kohale.»
«Olgu pealegi,» ütlesin hooletult. «Kogu tulev aeg on meil ees, sest me ei sure. Oleme valmis, asume teele. Aga Infaduus ja sina, Skraga, vaadake ettel Ärge mängige meile vempe, ärge seadke meile lõkse, sest enne kui teie mudast ajud on need plaanid välja haudunud, saame neist teada ja karistame teid. Tema, kel on paljad jalad ja ühelt poolt karvane nägu, hävitab teid valgusega oma läbipaistvast silmast ja see valgus läheb läbi kogu teie maa. Ta nõiutud hambad haaravad teist kiiresti kinni ja söövad teid ära koos teie naiste ning lastega. Nõiatorud räägivad teiega valjusti ja teevad teid sõelaks. Vaadake ette!»
See suurepärane kõne ei jäänud mõjuta. Tõsi kull, selle oleks ehk peaaegu võinud pidamatagi jätta, sest meie sobrad olid meie vägevusest niigi juba vapustatud.

Vanamees kummardas sügavalt ja sosistas: «Koöm, koom», mis, nagu ma hiljem teada sain, oli tervitus, millega pöördutakse kuninga poole ja mis vastas sõnale bajete suulu keeles. Seejärel pöördus ta oma saatjate poole, kes otsekohe haarasid kõik meie seitse asja, et neid meie eest kanda, välja arvatud ainult püssid, mida nad mingi hinna eest puudutada ei tahtnud. Nad koguni kahmasid enda kätte Goodi riided, mis, nagu lugeja ehk mäletab, korra-likult kokkupanduna tema kõrval lebasid.
Ta nägi seda ja sööstis neid tagasi kiskuma, mispeale nende vahel tekkis äge sõnelus.
«Ärgu mu isand Läbipaistev Silm ja Liikuvad Hambad neid puudutagu. Küllap tema ori kannab neid asju tema eest.»
«Aga ma tahan need selga panna!» möirgas Good erutatult inglise keeles.
Umbopa tõlkis.
«Oh, mu isand,» vastas Infaduus, «kas tahab mu isand tõesti peita oma ilusad valged sääred» (kuigi Good on väga brünett, on tal ebatavaliselt valge nahk) «oma teenrite pilgu eest? Kas me oleme oma isandat kuidagi solvanud, et ta tahab nii talitada?»

Siinkohal oleksin ma peaaegu naerma pursanud. Vahepeal, asus juba üks meestest ta riietega teele.
«Kurat ja põrgu!» müristas Good. «See must suli võttis mu püksid!»
«Pidage silmas, Good,» sõnas sir Henry, «et te ilmusite siia maale teatud kindla välimusega ja nüüd peate sellest lõpuni kinni hoidma. Te ei tohi enam mingil tingimusel pükse jalga tõmmata. Nüüdsest peale olete sunnitud alati esinema flanellsärgis, saapad jalas ja monokkel silmas.»
«Jah,» lisasin mina, «ja põskhabe ühel pool, teiselt poolt aga sile. Kui te üheski suhtes midagi-muudate, siis mõtleb see rahvas, et oleme petised. Mul on teist väga kahju, aga midagi pole parata. Teil tuleb sellega leppida. Niipea kui nad meid kahtlustama hakkavad, pole meie elu enam punast krossigi väärt.»
«Kas te mõtlete seda tõsiselt?» küsis Good süngelt.
«Jah, täiesti tõsiselt. Teie «ilusad valged sääred» ja teie monokkel on nüüd meie seltskonna kõige iseloomustavamateks omadusteks ja, nagu sir Henry ütleb, teil tuleb nendega harjuda. Olge tänulik, et teil vähemalt saapad jalas on ja et õhk on soe.»
Good ohkas ega öelnud enam midagi, aga tal kulus paar nädalat, enne kui ta oma uue napi riietusega harjus.

VIII PEATÜKK SAABUME KUKUAANAMAALE

Kogu selle pärastlõuna sammusime mööda suurepärast maanteed, mis vähehaaval laskudes viis loode suunas. Infaduus ja Skraga kõndisid koos meiega, nende saatjad aga liikusid umbes sada sammu eespool.
«Infaduus,» küsisin ma tüki aja pärast, «kes ehitas selle tee?»
«Oh isand, see ehitati muistsel ajal ja keegi ei tea, kuidas ning millal, isegi mitte nõid Gaguul, kes on elanud mitu inimpõlve. Me oleme liiga noored, et selle ehitamist mäletada. Nüüdsel ajal ei oska keegi selliseid teid ehitada, aga kuningas ei luba, et sellele rohi kasvaks.»
«Ja kes on raiunud need kirjad koobaste seintele, kust me läbi tulime?» küsisin ma, vihjates egiptuselaadsetele kujutistele, mida me teel olime näinud.
86
«Mu isand, samad käed, mis ehitasid tee, raiusid ka need imelised kirjad. Meie ei tea, kes need sinna tegi.»
«Millal kukuaana rahvas sellele maale tuli?»
«Mu isand, meie sugu tuli siia nagu tormituule puhang tuhat korda kümme tuhat kuud tagasi suurtelt maadelt sealpool,» ja ta osutas käega põhja poole. «Nad ei saanud rännata kaugemale kõrgete mägede tõttu, mis maad igast küljest piiravad — nii kõnelevad meie esiisade hääled, mis on kandunud meieni, nende lasteni, ja nii ütleb ka tark eit Gaguul, nõidade kiusaja,» ja ta viipas lumiste mäetippude poole. «Maakoht oli hea ja nii asusid nad siia elama ning rahvas kasvas tugevaks ja vägevaks. Nüüd on meid nagu liiva mere ääres, ja kui kuningas Tvala oma sõjasalgad kokku kutsub, katavad ta sõjameeste suletutid lagendiku nii kaugele kui inimsilm ulatub vaatama.»
«Aga kui maa on mägedega piiratud, kellega need-sõja-väed siis peavad võitlema?»
«Mu isand, põhjapoolsed piirid on lahti ja aeg-ajalt langevad sõdurid tundmatult maalt meile pilvedena kallale, aga meie tapame nad. Sellest ajast, kui oli viimane sõda, on möödunud kolmas osa inimese elueast. Tookord suri palju tuhandeid, aga me hävitasime need, kes tahtsid meid ära õgida. Hiljem pole enam sõda olnud.»
«Teie sõjamehed on vist üsna tüdinud oma odadele toetumast, Infaduus?»
«Mu isand, siiski oli veel üks sõda varsti pärast seda, kui hävitasime rahva, kes meile peale tungis, aga see oli kodusõda: koer õgis koera!»
«Kuidas see tuli?»

«Minu isandal kuningal, kes .pn minu poolvend, oli kaksikvend, kes oli sündinud temaga ühel tunnil. Meil pole kombeks, mu isand, jätta mõlemaid kaksikuid ellu. Nõrgem neist peab alati surema. Aga kuninga ema peitis ära nõrgema, kes sündis teisena, sest ta süda kisendas lapse pärast, ja see laps on nüüd kuningas Tvala. Mina olen tema noorem vend, sündinud ühest teisest naisest.»

«Ja edasi?»

«Mu isand, meie isa Kafa suri, kui me meheikka jõudsime, ja minu vend Imotu tõsteti tema asemel kuningaks. Ta valitses mõnda aega ning tal sündis armsaimast naisest poeg. Kui lapsuke sai kolm aastat vanaks — varsti pärast suurt sõda, mille kestel keegi ei saanud külvata ega lõigata —, tabas maad näljahäda. Rahvas hakkas

nurisema ja vaatas ringi nagu näljane lõvi, otsides, kellele oma viha välja valada. Sel ajal siis oligi, et Gaguul, tark ja hirmus naine, kes kunagi ei sure, pidas rahvale kõne ja ütles: «Kuningas Imotu ei ole kuningas.» Imotu aga oli haavatud ning haige ja lamas oma kraalis ega suutnud liikudagi.

Siis läks Gaguul ühte hüttija tõi välja Tvala, minu poolvenna ja kuninga kaksikvenna, keda ta oli varjanud kaljude vahel mäekoobastes tema sündimisest peale, tõmbas tal muutša1 eest ja näitas kukuaana rahvale ümber ta kõhu looklevat püha mao kujutust, millega. sündimisel märgitakse kuninga vanim poeg, ning hüüdis valjusti: «Vaadake oma kuningat, keda ma olen teile hoidnud tänase päevani 1»

Rahvas, kes oli näljast hull ning hoopis kaotanud selge aru ja tõetundmise, karjus: «Kuningast Kuningas!» Äga mina teadsin, et asi pole nii, sest minu vend Imotu oli kaksikutest vanem ja meie seaduslik kuningas. Just siis, kui segadus kõige suurem oli, ronis kuningas Imotu, kuigi ta oli väga haige, oma hütist välja, hoides oma naisei käest kinni, ja tema järel tuli ta väike poeg Ignosi — see tähendab äraseletatult «välk».

«Mis see kära tähendab?» küsis ta. «Miks hüüate te: «Kuningas! Kuningas!»?»

Siis tormas Tvala, ta oma vend, kes oli sündinud samast naisest samal tunnil, tema juurde, haaras tal juustest kinni ja torkas talle noa südamesse. Ja kuna rahvas on heitlik ning alati valmis kummardama uut tõusvat päikest, plaksutasid kõik käsi ja hüüdsid: «Tvala.on kuningas! Nüüd me teame, et Tvala on kuningas!»»

«Ja mis sai Imotu naisest ja tema pojast Ignosist? Kas Tvala tappis ka nemad?»

«Ei, mu isand. Kui kuninganna nägi, et ta isand on surnud, karjatas ta, haaras lapse ja põgenes. Kaks päeva hiljem tuli ta väga näljaselt ühe kraali juurde, aga keegi ei andnud talle piima ega toitu, sest kuningas, tema isand, oli surnud, ja kõik inimesed vihkavad õnnetuid. Aga kui saabus öõ, hiilis üks väike tütarlaps välja ja tõi talle süüa. Naine õnnistas last, ja enne kui päike tõusis, läks ta oma pojaga teele mägede poole. Seal pidi ta arvatavasti hukka saama, sest keegi pole sellest ajast peale näinud ei teda ega tema last Ignosit,»

Muutsa — niudevöö.

«Nii et kui too laps Ignosi oleks elus, oleks tema kukuaana rahva tõeline kuningas?»

«Nii see on, mu isand. Püha madu on tema keha ümber. Kui ta elab, on ta kuningas. Aga paraku on ta ammugi surnud.»

«Vaata, mu isand,» jätkas Infaduus, osutades meist allpool nähtavale iimunud arvukatele hüttidele, mida ümbritses tara ja lisaks tarale veel sügav kraav, «see ongi kraal, kus Imotu naist ja last Ignosit viimati nähti. Me magame seal täna öösel,» jätkas ta. ent lisas kahtlevalt: «Muidugi kui mu isandad üldse selles maailmas magavad.»

«Kui me oleme kukuaanade hulgas, mu armas sõber Infaduus, siis talitame nii, nagu teevad kukuaanad,» vastasin majesteetlikult ja pöördusin kiiresti ümber, et kõnetada Goodi, kes kõmpis süngelt tagapool ja tegi kõike enda ümber unustades asjatuid katseid kinni hoida oma flanellsärki, mis õhtutuules hoogsalt lipendas. Oma üllatuseks põrkasin aga kokku Umbopaga, kes sammus otse minu taga ja oli ilmselt suure huviga kuulanud minu jutu-

ajamist Infaduusiga. Tema näol oli üpris kummaline ilme ja ta sarnanes minu arvates inimesega, kes vaevaliselt püüab meenutada midagi ammu unustatut.

Vahepeal .olime tubli tempoga edasi rühkinud allpool laiuva lainja tasandiku poole. Mäeahelik, mille olime ületanud, kenkis nüüd kõrgele taevasse ja Seeba Kuninganna mäed olid tagasihoidlikult peidetud- pool-läbipaistyasse uduloori. Mida kaugemale me jõudsime, seda kaunimaks muutus maastik. Taimkate oli lopsakas, ent siiski mitte troopiline. Päike oli särav ja soe, ent mitte põletav, ja üle lõhnavate mäenõlvade lehvis kergelt mahe tuuleõhk. See uus, tundmatu maa oli tõesti peaaegu maapealne paradiis. Ma pole kuskil leidnud sellist ilu, nii rikkalikku loodust ja nii head kliimat. Transyaal on tore maa, aga Kukuaana-maaga ei saa teda võrreldagi.

Kohe, kui me teele asusime, oli Infaduus ette saatnud kulleri, kes pidi teatama meie saabumisest kraalis, mis muide oli tema sõjaväelise juhatuse all. Mees oli sedamaid ebatavalise kiirusega teele asunud ja, nagu Infa-duus meile seletas, pidi katma kogu maa sellises tempos, kuna. jooksmine on. selle rahva hulgas laialt harrastatav sport.

Kiirsõnum oli nähtavasti avaldanud suurt mõju. Kui meil jäi kraalini veel kaks miili käia, nägime, kuidas üks

meestesalk teise järel väravaist välja valgus ja meile vastu marssima hakkas.

Sir Henry asetas käe minu käsivarrele ja märkis, et nähtavasti ootab meid palav vastuvõtt. Miski tema hääletoonis köitis Infaduusi tähelepanu.

«Mu isandail ei pruugi midagi karta,» sõnas ta kärmesti, «sest minu südames ei ole salakavalust. See väeosa on minu juhatuse all ja tuleb minu käsul teid tervitama.»

Noogutasin muretult, kuigi ma südamepõhjas sugugi nii muretu ei olnud.

Umbes poole miili kaugusel selle kraali väravatest laskub tee äärde lai laugjas nõlvak ja siia rivistusid sõja-salgad üles. Nad pakkusid suurepärast pilti, kui nad, igas kompaniis umbes kolmsada meest, odaotste välkudes ja suletuttide lehvides tõttasid kiiresti mööda nõlva ülespoole ning asusid määratud kohtadele. Kui me nõlva jalamini jõudsime, oli juba kaksteistkümmend sellist kompaniid, kokku kolm tuhat kuussada meest, välja tulnud ja tee äärde üles rivistunud.

Peagi jõudsime esimese kompaniini ja võisime imestusega silmitseda sõjaväge, millest toredamat ma pole iial näinud. Kõik sõdurid olid küpses eas mehed, enamasti üle neljakümne aasta vanused veteranid, ja ükski neist polnud kasvult alla kuue jala, kusjuures paljude pikkus ulatus kuue jala kolme või koguni nelja tollini. Peas kandsid nad raskeid musti sakaboola sulgi, samasuguseid kui need, millega olid end ehtinud meie. teejuhid. Umber piha ning parema põlve kandsid nad valgetest härjasabadest võrusid ja vasakus käes olid neil umbes kahekümnetollise läbimõõduga ümmargused kilbid. Need kilbid on õige ise-äralikud: all on õhukeseks taotud raudplaat ja selle peale on tõmmatud piimvalgest härjanahast kate.

Relvad, mida iga mees kandis, olid lihtsad, kuid tõhusad. Kõigil oli käes puust varrega, lühike ja väga raske, kahelt poolt teritatud otsaga oda, kusjuures teravik oli kõige laiemast kohast umbes kuus tolli läbi mõõta. Neid odasid ei heideta, vaid nad on nagu suulude «bangvanid» ehk torke-assegaid määratud ainult lähivõitlusekš ja selle relvaga löödud haav on hirmus. Lisaks «bangvanile» kandis iga mees kolme suurt, rasket nuga, mis kaalusid iga-üks umbes kaks naela. Üks nuga oli kinnitatud härjasabast vöö külge, kaks ülejäänut aga kilbi siseküljele. Need noad,

mida kukuaanad ise nimetavad tolladeks, asendavad siin suulude viske-assegaisid. Kukuaana sõdurid viskavad tol-lasid suure täpsusega kuni viiekümne jardi kaugusele ja neil on kombeks rünnakul vaenlasele lähedale jõudes neid relvi pilvena vastaste pihta lendu saata.

Iga kompanii ootas vaikselt nagu mingi pronkskujude rivi, kuni me otse nende kohale jõudsime. Siis aga — signaali peale, mille andis juhtiv ohvitser, kes eraldusmärgina kandis

leopardinahast ürpi ja seisis paar sammu rivist eespool — tõusid äkki kõik odad ja võimsa mürinaga kõlas kolmesajast kõrist kuninglik tervitushüüd: «Koom!» Niipea kui olime möödunud, asusid kõik sõjasalgad järgemööda meie kannule ja hakkasid meid saatma kraali poole,' kuni lõpuks kogu rügement — niinimetatud «Hallid», nagu seda kukuaanade löögiüksust nende valgete kilpide järgi nimetati — meile järgnes raskel marsisammul, mis pani maa müdisema.

Pöörasime Suurelt Saalomoni teelt kõrvale ja jõudsime lõpuks laia kraavi ette, mis ümbritseb kraali ja mille pikkus on vähemalt üks miil. Kraavi taga oli veel tugev palkidest püsttara. Värava kohal viis üle kraavi primitiivne tõstesild, mille valvur meie sisselaskmiseks langetas. Kraal on väga otstarbeka põhiplaaniga. Otse keskelt läheb läbi lai tänav, mida lõikavad täisnurga all põiktänavad, jaotades hütid ruudukujulistesse kvartalitesse. Igas kvartalis paikneb üks kompanii. Onnid on ehitatud kuplikujulistena ja nagu suuludelgi vitspunutisest sõrestikuga, mis on korralikult rohuga kaetud. Kuid erinevalt suulude hüt-tidest on neil kõrged ukseavad, kust inimene kummar-dumata läbi mahub. Nad on ka hoopis avaramad ja iga onni ümbritseb kuue jala laiune veranda, kõvaks tambitud lubjakivikillustikust põrandaga.

Mõlemale poole laia peatänava äärde olid kogunenud sajad naised, kes olid uudishimulikult tulnud meid silmitsema. Pärismaalaste kohta on siinsed naised väga ilusad. Nad on sihvakad ja graatsilised ning imetlusväärselt kauni kehakujuga. Nende lühike juus on pigem lokkis kui kräsus, neil on sageli uhked kotkanäod, ja huuled pole mitte ebameeldivalt paksud nagu enamikul Aafrika rahvastel: Aga mis kõige rohkem meie tähelepanu köitis, oli nende äärmiselt rahulik ja väärikas olek. Omal viisil olid nad niisama hästikasvatatud kui mõne peene salongi igapäevased külalised. Selles suhtes erinevad nad tunduvalt

suulu naistest ja nende hõimurahvast masaidest, kes elutsevad Sansibari taga. Nad olid küll tulnud uudishimust, aetuna meid vaatama, aga nad ei lubanud endale ühtki valju imestushüüdu ega jämedaid märkusi, kui me vaevaselt nende eest mööda kõmpisime. Isegi siis, kui vana Infaduus juhtis vargse käeliigutusega tähelepanu kõigi imede kroonile — vaese Goodi «ilusatele valgetele säärtele» —, ei lasknud nad välja paista ülimat imestust, mis neid kindlasti valdas. Nende tumedad silmad kiindusid küll neisse lumivalgeisse ja seninägematuisse kenadustesse, sest nagu ma juba olen märkinud, on Goodi nahk ebatavaliselt hele, aga see oli ka kõik. Ent Goodile jätkus sellestki, sest ta on loomu poolest häbelik.

Kui me kraali keskusse jõudsime, jäi Infaduus seisma ühe suure hüti ette, mida ringina piirasid väiksemad.

«Astuge sisse, tähtede pojad,» ütles ta suuresõnaliselt, «olge nii armulikud ja puhake veidi aega meie.armetutes eluasemetes. Teile tuuakse pisut toitu, et te ei peaks mitte oma vöösid nälja pärast kokku tõmbama — veidi mett ja> piima ja härg või paar ning mõni lammas. Seda pole. küll palju, mu isandad, aga siiski natuke.»

«See on hea, Infaduus,» ütlesin mina. «Me oleme väsinud reisist läbi õhuvalla, puhakem nüüd.»

Seepeale astusime hütti, mille leidsime olevat rikkalikult ja meie mugavusi silmas pidades sisustatud. Pargitud nahast magamisasemed olid meie jaoks maha laotatud ja pesemiseks oli valmis pandud vett.

Peagi kuulsime väljas hüüdeid ja uksele astudes nägime tervet rodu neide, kes kandsid piima, maisikookc ja meepotti. Nende selja taga ajasid mõned noormehed lihavat noort härga. Võtsime kingid vastu, seejärel tõmbas üks noormees vöölt noa ja lõikas härjal osavalt kõri läbi. Kümne minutiga oli loom tapetud,, nülitud ja tükeldatud. Parimad lihatükid lõigati meile, ülejäänud pakkusin oma kaaslaste nimel meie ümber seisvatele sõjameestele, -kes selle vastu võtsid ja «valgete isandate kingi» ära jagasid.

Umbopa asus ühe väga veetleva noore naise kaasabil tööle ja hakkas keetma meie osa suures savipotis tule kohal, mis süüdati hüti ees. Kui see peaaegu valmis oli, saatis ta käskjala Infaduusi ja kuningapoja Skraga juurde, paludes neid koos meiega einestama.

Nad tulidki kohe, istusid madalatele järgidele — kuku-aanad ei armasta kandadel kükitada nagu suulud — ja

92

aitasid.meil lõunasöögist jagu saada. Vana džentelmen oli äärmiselt lahke ja viisakas, aga mulle torkas silma, et nooruk vaatles meid kahtlustavalt. Nagu ta kaaslasedki, õli ta meie valge naha ja nõiakunstide vastu aukartust tundnud, aga mulle paistis, et nähes meid söövat, joovat ja magavat kõigi tavaliste surelike kombel, hakkas, ta aukartus haihtuma ja asendus vähehaaval vaenuliku kahtlusega — ja see tegi mind kaunikesti rahutuks.

Eine jooksul käis sir Henry mulle peale, et me teeksime katset välja uurida, kas meie võõrustajad ei tea ehk midagi ta venna saatusest, kas nad pole temast kunagi midagi kuulnud või teda näinud. Aga kõike arvesse võttes otsustasin, et targem on esialgu sellest asjast mitte sõnagi lausuda. Raske oleks olnud seletada, kuidas võis mõni meie omastest «tähtedelt» kaduma minna.

Kui olime eine lõpetanud, võtsime välja piibud ja läksime need. Viimane tegevus täitis Infaduusi ja Skraga suurima imestusega. Kukuaanadele olid tubakasuitseta-mise jumalikud mõnud ilmselt tundmatud. Seda taime leidub nende maal rohkesti, aga nad kasutavad seda ainult nuusktubakana nagu suuludki ega osanud teda ta uuel kujul ära tunda.

Küsisin Infaduusilt, millal me oma reisi jätkame, ja kuulsin rõõmuga, et on juba tehtud ettevalmistusi teeleasumiseks järgmisel hommikul. Kullerid, kes pidid kuningas Tvalale meie tulekust teate viima, olid juba teele läkitatud. . Selgus, et Tvala asub oma pearesidentsis, kohas, mida nimetati Loo'ks, jä valmistab ette iga-aastasi suuri pidustusi, mida peetakse juunikuu esimesel nädalal. Selleks puhuks tuuakse kokku kõik rügemendid, välja arvatud mõned väikesed üksused, mis jäetakse garnisoniteenis-tusse, ja lastakse neil kuninga ees defileerida. Samuti toimub suur iga-aastane nõiajaht, millest jutustan varsti lähemalt.

Pidime teele asuma koidu ajal ja Infaduus, kes pidi meid saatma, arvas, et jõuame Loosse järgmise päeva õhtuks, kui meid mõni ettenägematu (j vahejuhtum või üle kallaste tõusnud jõgi kinni ei pea.

Kui meie külalised.olid seda kõike meile teatanud, soovisid nad head ööd ja läksid minema. Leppisime omavahel kokku, et valvame kordamööda; kolm meist heitsid pikali ja vajusid väsinud inimese magusasse unne, kuna neljas fäi valvele, et võimaliku reetmise puhul teisi hoiatada.

IX PEATÜKK KUNINGAS TVALA

Mul pole vajadust pikalt ja üksikasjaliselt kirjeldada kõiki sündmusi meie reisil Loosse. See nõudis meilt kaks pikka päeva. Matkasime mööda Suurt Saalomoni teed, mis viis otsejoones Kukuaanamaa südamesse. Piisab, kui öelda, et mida kaugemale me jõudsime, seda jõukamaks näis muutuvat maa ja arvukamaks kraalid, mida ümbritses lai põldudevöö. Kõik nad olid ehitatud samal põhimõt-
tel nagu esimene, kus peatusime, ja neid kaitsesid rohkearvulised garnisonid. Nagu . germaanlaste, suulude ja masaide juures, nii on ka Kukuaanamaal iga terve mees sõdur, nii et sõja puhul võib rahvas kohe välja panna kogu oma löögijõu, olgu siis kaitseks või pealetungiks. Teel möödusid meist tuhanded sõdurid, kes tõttasid Loosse, et osa võtta iga-aastasest vägede ülevaatusest ning pidustustest, ja toredamaid sõjaväeüksusi pole ma oma elus näinud.

Teisel päeval tegime päikeseloojangul lühikese peatuse väikese, künka tipul, millest tee üle viis, ja seal meie jalge ees, kaunil ja viljakandval tasandikul asuski Loo ise. Pärismaalaste linna kohta oli ta tohutu suur. ma usun, et tublisti oma viis miili ümber mõõta,-ning tema ümber laiusid eeslinnataolised väiksemad kraalid, mida suurte

rahvakogunemiste puhul kasutatakse sõjavägede majutamiseks. Kaugemal põhja pool, umbes kaks miili linnast, asus kummaline hobuserauakujuline mägi, millega meil edaspidi tuli lähemat tutvust teha. Linn asub väga ilusas maakohas. Kraali keskelt voolab läbi jõgi, millest viib üle mitu silda, — õieti on see sama jõgi, mida olime juba näinud Seeba Kuninganna mägede nõlvaikuil. Kuuekümne või seitsmekümne miili kaugusel tõusevad tasaselt lagendikult kolm lumemütsiga mäetippu, moodustades kolmnurga. Need järsud teravatipulised mäed erinevad tunduvalt Seeba Kuninganna mägedest, mis on lamedad ja ümmargused.

Infaduus pani tähele, et me noid mägesid silmitseme, ja pidas vajalikuks seletusi anda.

«Tee lõpeb seal,» sõnas ta, osutades käega mägede poole,.mida kukuaanad nimetasid Kolmeks Nõiaks.

«Miks ta seal lõpeb?» küsisin.

«Kes võiks seda öelda,» vastas ta õlgu kehitades. «Mäed

94

on täis koopaid ja nende vahel on sügav kuristik. Sinna läksid muistsel ajal targad mehed, et sealt tuua seda, mida riad meie maalt otsima tulid, kuigi me ei tea, mis see oli, ja sinna, Surma koopasse maetakse nüüd meie kuningad.»

«Mida nad siit küll otsisid?» küsisin õhinal.

«Ma ei tea seda. Mu isandad, kes lendasid meie juurde tähtedelt, peaksid aga teadma,» vastas ta, heites mulle kiire, pilgu. Ilmselt teadis ta rohkem, kui arvas heaks öelda.

«Jah,» kinnitasin mina, «sul on õigus. Tähtedel saame me paljudest asjadest teada. Ma olen näiteks kuulnud, et vana aja targad mehed tulid neisse mägedesse otsima säravaid kive, ilusaid mänguasjakesi ja kollast rauda.»

«Mu isand on tark,» vastas ta külmalt. «Mina olen vaid lapsuke ega oska oma isandaga niisugustest asjadest rääkida. Mu isand peab kõnelema vana Gaguuliga kuningakojas, sest tema on niisama tark kui mu isand.» Ja ta eemaldus.

Niipea kui ta oli.läinud, pöördusin oma kaaslaste poole ja osutasin neile mägedele. «Seal ongi Saalomoni tee-mandikaevandused,» ütlesin neile.

Umbopa seisis meie kõrval, olles nähtavasti vajunud sügavasse mõtiskellu, mis oli tema juures tavaline. Kuid ta kuulis mu sõnu.

«Jah, Makumazahn,» sõnas ta suulu keeles, «teemandid on kindlasti seal ja te saate nad endale, sest teie, valged mehed, armastate ju nii väga neid iluasjakesi ja raha.»

«Kuidas sina seda tead, Umbopa?» küsisin teravalt, sest mulle ei meeldinud tema salapäratsemised.

Ta hakkas naerma. «Nägin seda unes, valged mehed.» Seepeale pöördus ta kannal ümber ja läks minema.

«Millele meie must sõber küll sihib?» imestas sir Henry. «On selge, et ta teab rohkem, kui suvatseb öelda. Muuseas, Quatermain, ega ta pole kuulnud midagi... minu vennast?»

«Mitte kõige vähematki. Ta on küsinud igaühelt, kellega sõbraliku jutu peale on saanud, kuid kõik nad kinnitavad, et siin maal pole kunagi varem nähtud ühtki valget meest.»

«Kas te usute, et ta üldse siia jõudis?» küsis Good. «Meiegi jõudsime siia ainult ime läbi. Kas on mõeldav, et tema oskas siia tulla ilma kaardita?»

95

«Ma ei tea,» vastas sir Henry süngelt, «aga mul on siiski tunne, et ma ta leian.»

Päike vajus pikkamööda silmapiiri taha ja siis langes maa peale äkki pimedus, otsekui oleks see midagi ainelist ja kombatavat. Päeva ja öo vahel polnud siin mingit hingetõmbamishetke, polnud mahedat üleminekut. Sellel laiuskraadil videvikku ei tunta. Päeva muutumine ööks on niisama kiire ja täielik kui elu vaheldumine surmaga. Päike loojus ja maailm mähkus varjudesse. Aga mitte kauaks, sest peagi lõi taevaserv läänes kumendama, ilmusid esimesed hõbedased valguskiired ja peagi kallas hiiK gav täiskuu tasandiku valgusega üle, paisates kaugele oma sirendavaid nooli ja täites maastiku maheda helendusega.

Seisime ja nautisime kaunist vaatepilti. Tähed kahvatasid selle karge majesteetlikkuse ees ja me tundsime, kuidas ilu, mida ma kirjeldada ei suuda, meie südamed kiiremini tuksuma pani. Minu elu on olnud karm, aga mul on siiski olnud rõõmuhetki, mille pärast ma oma elu elamisväärseks pean, ja üks neist ort see, mil nägin Kukuaana-maad kuupaistel.
Lõpuks katkestas meie mõtiskelu meie viisakas sõber Infaduus.
«Kui mu isandad on puhanud, siis reisime edasi Loosse, kus mu isandatele on täna ööseks üks onn valmis seatud. Kuu paistab heledasti ja meil ei ole vaja karta; et teel komistaksime.»
Nõustusime ja tunni aja pärast olime linna lähistel; Linn ise, mille plaani selgesti välja joonistasid tuhanded laagri-tuled, näis olevat lausa ääretu.
Good, kes alati kahtlase väärtusega nalja armastab heita, pani talle nimeks «Piiramatu Loo»
Varsti jõudsime vallikraavi juurde, millest viis üle tõs-tesild, ja seal peatas meid relvade kõlin ning valvuri käre ja käskiv hääl. Infaduus andis parooli, millest ma aru ei saanud; sellele vastati tervitusega ja me läksime edasi mõõda selle tohutu rohtlinna peatänavat. Pärast ligi poole-tunnilist käiku piki lõputuid onnideridu peatus Infaduus lõpuks väikese rühma hüttidc ees, mis ümbritsesid lubja-kivikillustikuga sillutatud väikese õue, ja teatao, et need ongi määratud meie «armetuks» eluasemeks.

1 Loo tihendab inglise keetes teatavat kaardimängu,

Astusime sisse ja leidsime, et igale meist oli määratud eraldi onn. Onnid ise olid peajagu paremad kõigist seni nähtuist ja igaühes leidus väga mugav magamisase pargitud nahkadest, mis olid laotatud lõhnavast rohust madratsile. Ka oli meile juba toitu valmistatud, ja niipea kui olime end pesnud veega, mida leidsime selleks otstarbeks suurtest savinõudest, tõid kena välimusega noored naised küpsetatud liha ja puuliudadel peenelt serveeritud maisi-tõlvikuid ning ulatasid need meile sügavate kummardus-tega.
Sõime ja jõime, ning kui kõik voodid olid meie nõudel ühte onni kokku toodud — ettevaatusabinõu, mis armastusväärsed, noored daamid muigama pani —, vajusime pikast reisist surmani väsinult raskesse unne.
Ärgates leidsime, et päike oli ammugi kõrgel taevas ja meie naisteenijad, keda mingi valehäbi tagasi ei hoidnud, seisid juba onnis, kuna neile oli käsk antud aidata meil endid «valmis seada».
«Kena küll — valmis seada!» ümatas Good. «Kui inimesel pole muud kui ainult flanellsärk ja paar saapaid, ei võta see just kaua aega. Tahaksin, et te mu püksid nende käest tagasi küsiksite, Quatermain.»
Tegingi seda, aga mulle teatati, et need pühad reliikviad on juba viidud kuninga juurde, kes meid samal ennelõunal vastu võtab.
Kui olime noori daame nende tõsiseks imestuseks ja pettumuseks palunud ukse taha astuda, asusime tegema nii põhjalikku tualetti, kui olukord võimaldas. Good läks isegi nii kaugele, et ajas oma näo paremalt poolelt uuesti habet. Vasakut poolt, kus nüüd lokkas juba üsna lopsakas karvas-tik, ta meie pealekäimisel ei puudutanud. Mis meisse puutub, siis piirdusime tubli pesemise ja kammimisega. Sir Henry heledad lokid langesid juba peaaegu õlgadeni ja ta sarnanes muistse taani viikingiga rohkem kui kunagi varem. Minu hallikas juuksepadrik oli kõvasti tollipikkune poole tolli asemel, mida ma seni üldiselt kõige suuremaks lubatud pikkuseks olin pidanud.
Seks ajaks kui olime hommikueine lõpetanud ja piibud tühjaks suitsetanud, tõi meile mitte keegi väiksem isand kui Infaduus ise teate, et kuningas Tvala on valmis meid vastu võtma, kui arvame heaks tulla.
Vastasime talle, et soovime oodata; kuni päike veel pisut kõrgemale tõuseb, sest oleme ikka veel reisist väsinud ja

nii edasi. Tsiviliseerimata rahvastega läbi käies on alati kasulik mitte eriti rutata. Nad kalduvad viisakust kart-likkuse ja orjalikkusega ära vahetama. Niisiis, kuigi me soovisime niisama kärsitult Tvalat näha kui tema meidki, istusime uuesti maha ja viivitasime veel ühe tunni, kasutades aega selleks, et valmis seada kinke, mida võisime oma kasinast tagavarast lubada — nimelt «Winchester», mida oli tarvitanud vaene Ventvögel, ja mõned helmekeed. Püssi koos laskemoonaga otsustasime kinkida Tema Kuninglikule Kõrgusele, kaelakeed aga olid määratud tema naistele ja õukondlastele. Olime juba andnud mõned Infaduusile ja Skragale, kes nende üle väga rõõmustasid, kuna nad polnud selliseid asju kunagi varem näi-nud. Lõpuks teatasime, et oleme valmis, ja Infaduusi juhtimisel siirdusime audientsile. Umbopa kandis püssi ja helmeid.

. Käinud paarsada jardi, jõudsime umbes samasugusele õuele kui too, kus asusid meile määratud onnid, ainult et see siin oli viiskümmend korda suurem — selle all .oli vähe mait kuus või seitse aakrit. Ümberringi välistara ääres paiknes rida onne, kus elutsesid kuninga naised. Otse värava vastas, väljaku teises servas asetses teistest eraldi väga suur onn. See oligi Tema Majesteedi residents. Muidu oli kogu õu täiesti lage — see tähendab oleks olnud lage, kui ta poleks olnud täis sõdureid, kes seisid kompanii kompanii kõrval; arvult võis neid seal olla seitse või kaheksa tuhat. Nad seisid liikumatult nagu kujud, kui me nende vahelt läbi sammusime. Võimatu on sõnadega täpset ettekujutust anda sellest suurejoonelisest vaatepildist, mida nad oma hõljuvate suletuttide, helkivate odade ja raudplekist, härjanahaga kaetud kilpidega pakkusid.

Suure onni ette oli jäetud vaba ruumi ja sinna olid paigutatud mõned järid. Infaduusi märguandel võtsime neil istet. Umbopa jäi meie selja taha seisma, Infaduus aga asus onni ukse kõrvale. Nii ootasime umbes kümme minutit surmavaikuses, olles teadlikud, et meile on koondunud kaheksa tuhande silmapaari terased pilgud. See ooteaeg pani meid kõvasti proovile, aga me kannatasime selle välja nii hästi kui suutsime. Viimaks avanes onni uks ja välja astus hiiglakasvuga mees, kellel oli õlgadele heidetud tore tiigrinahast mantel. Talle järgnes nooruk Skraga ja veel keegi, kes näis meile karusnahksesse .mantlisse mässitud kängunud ahvina. Mees istus ühele, istmele. Skraga seisis

98

tema selja taha, vana närbunud ahv aga ronis neljakäpukil onni varju ning kükitas maha.

Ikka veel valitses vaikus.

Siis libistas hiiglane tiigrinaha õlgadelt tõusis ia iäi meie ette Seisma, pakkudes tõepoolest hirmuäratavat vaate-

pilti. Ta oli kohutavalt suure kasvuga ja kõige eemale-tõukavama näoga, millist me iial olime näinud. Mehe huuled olid paksud nagu neegril, nina lame, ja tal oli üksainus kiirgav must silm, teise asemel oli vaid sügav lohk ning ta näoilme oli äärmiselt julm ja meelas. Ta suurt pead kaunistas valgetest jaänalinnusulgedest tore peaehe, keha kattis särav rõrtgashame, piha ja parema põlve ümber aga olid tavalised valgetest härjasabadest kaunis-tused. Paremas käes hoidis ta päratut oda, kaelas rippus tal jäme kuldkee ja otsaesisele oli seotud üksainus suur, tuhmilt sätendav, lihvimata teemant.

Ikka veel valitses vaikus, kuid mitte kauaks. Varsti tõstis mees, keda me õigusega kuningaks pidasime, oma suure oda. Ja otsekohe tõusid vastuseks sellele kaheksa tuhat oda ja kaheksast tuhandest kõrist kõlas kuninglik tervitus: «Koomh Seda korrati kolm korda ja iga kord värises maa sellest hirmsast karast, mida võib võrrelda vaid kõige tugevama kõuemürinaga.

«Ole alandlik, oh rahvas,» vigises peenike hääl, mis näis tulevat varjus istuva pärdiku suust, «see on kuningas!»

«See on kuningas!» mürises vastuseks "kaheksast tuhandest kõrist. «Ole alandlik, oh rahvas, see on kuningas!»

Siis tekkis jälle vaikus — surmavaikus. Kuid seda häi-riti peagi. Üks sõdur meist- vasaku! pillas oma kilbi, mis kukkus kolina! lubjakivisillutisele.

Tvala pööras oma ainsa silma kära suunas.

«Tule siia!» ütles ta külmal häälel.
Rivist astus välja kena noormees ja jäi tema ette seisma.
«See oli sinu kilp, mis kukkus, sa saamatu koer. Kas sa tahad mulle nende tähtedelt tulnud võõraste ees häbi teha? Mis sul on enda kaitseks öelda?»
Nägime, kuidas vaene mees oma tumeda naha all kahvatas.
«See juhtus kogemata, oh Musta Lehma Vasikas,» pomises ta.
«Siis pead sa selle eest maksma. Sa tegid mind narriks. Valmista end surema.»
«Ma olen kuninga härg.» kostis vaikne vastus.
«Skraga,» möirgas kuningas, «näita mulle, kuidas sa oma oda kasutada oskad. Tapa see loll käperdis.»
Inetu irvitusega astus Skraga ette ja tõstis oda. Vaene ohver kattis käega silmad ja seisis liikumatult. Meie aga olime õudusest kivinenud.
100
«Üks, kaks,» kõigutas ta oda ja lõi siis — oh! — otse südamesse. Odaots tungis jalapikkuselt sõduri seljast välja. Ta heitis käed üle pea ja vajus surnult maha. Inimhulgast meie ümber tõusis mingi ümin, lainetas ja kustus. Tragöödia oli lõppenud. Seal lamas laip ja me polnud veel õieti jõudnud arugi saada, mis toimub. Sir Henry kargas püsti ja vandus rängalt, siis aga, kohutatuna ümberringi valitsevast vaikusest, istus uuesti.
«Löök oli hea,» ütles kuningas. «Koristage ta ära!»
Rivist astusid välja neli meest, tõstsid tapetu keha üles ja kandsid minema.
«Katke vereplekid kinni, katke kinni,» piiksatas anvitao-line kuju peenikese häälega. «Kuninga sõna on öeldud, kuninga otsus on täide viidud!»
Seepeale ilmus onni tagant tütarlaps, kes kandis anumat peene lubjakivipuruga, mille ta puistas punasele loigule, varjates selle meie silme eest.
Vahepeal kees sir Henry raevust juhtunu üle. Suutsime teda suure vaevaga vaos hoida.
«Taeva pärast, istuge!» sosistasin talle. «Sellest oleneb meie elu.»
Ta andis järele ja rahunes.
Tvala istus vaikselt, kuni kõik tragöödia jäljed olid kustutatud, ja pöördus siis meie poole.
«Valged inimesed,» sõnas ta, «kes te tulete paigast, mida ma ei tunne, ja eesmärgil, mida ma ei tea, olge tervitatud!»
«Ole tervitatud, Tvala, kukuaanade kuningas!»
«Kust te tulete, valged inimesed, ja mida te otsite?»
«Me tuleme tähtedelt, aga ära küsi meilt, mil viisil. Tulime vaatama seda maad.»
«Võtsite ette pika tee väikese asja pärast. Ja kas see mees, kes teid saadab, tuleb samuti tähtedelt?» küsis ta, osutades Umbopale.
«Ka tema. Üleval taevas on ka sinu nahavärviga inimesi. Aga ära uuri asju, mis on sinu jaoks liiga kõrged, kuningas Tvala.»
«Tähtede rahvas, te räägite väga valju häälega,» vastas Tvala toonil, mis mulle sugugi ei meeldinud. «Pidage meeles, et tähed on kaugel, teie aga olete siin. Mis siis, kui ma teen teiega samuti nagu tollega, kes ära kanti?»
Puhkesin valjusti'naerma, kuigi ma südamepõhjas naerust kaugel olin.
101
«Oh kuningas,» ütlesin, «ole ettevaatlik, kui sa üle tuliste kivide astud, või muidu põletad oma jalad; hoia oda varrest, muidu lõikad sa endale kätte. Puuduta vaid ühtaipsat karva meie peas, ja sind tabab hukatus. Kas need inimesed,» jätkasin, osutades Infaduusile ja Skragale — see noor lurjus puhastas parajasti oma oda sõduri verest — «kas nad ei jutustanud sulle, mis sorti mehed me oleme? Oled sa kunagi näinud meietaolisi?» ja ma viipasin Goodi poole, olles veendunud, et kuningas pole iialgi varem näinud kedagi, kes vähegi oleks sarnanenud temaga, nagu ta sel ajal välja nägi.
«See on õigus, sääraseid mehi ei ole ma näinud,» vastas kuningas, silmitsedes Goodi suure huviga.

«Kas nad ei ole sulle kõnelnud, kuidas surm meie käest kaugele lendab ja tapab?» jätkasin mina.

«Nad jutustasid mulle, aga ma ei usu neid. Näidake mulle, kuidas te tapate. Tapke mõni neist meestest, kes seal seisavad,» ja ta osutas üle kraali õue teisele poole, «siis ma usun.»

«Ei,» vastasin mina, «me ei vala inimese verd muidu kui vaid õiglaseks karistuseks. Aga kui sa tahad oma silmaga näha, lase oma teenritel ajada üks härg läbi värava, ja enne kui ta on jooksnud kakskümmend sammu, löön ma ta surnuks.»

«Ei,» naeris kuningas, «tapa inimene, ja ma usun sind.»

«Hästi, oh kuningas, olgu nii,» vastasin ma külmalt. «Kõnni üle lageda platsi, ja enne kui sa jõuad värava juurde, tabab sind surm. Või kui sa ei taha ise minna, sanda oma poeg Skraga,» (kelle ma sel hetkel suurima rõõmuga oleksin maha lasknud).

Seda ettepanekut kuuldes kostis Skraga suust mingi ulgumine ja ta kadus kiiruga onni.

Tvala kortsutas majesteetlikult kulmu. Minu ettepanek ei meeldinud talle.

«Aetagu sisse noor härg,» käskis ta.

Kohe lahkusid kaks meest, pistes nobedalt jooksu.

«Sir Henry,» ütlesin ma, «seekord tulistage teie. Ma tahan sellele kaabakale näidata, et mina pole meie salgas ainus võlur.»

Sir Henry Võttis oma püssi ja seadis end valmis.

«Loodan, et taban,» ägas ta.

«Peate igal juhul tabama,» vastasin mina. «Kui te

esimesest rauast mööda lasete, tulistage teisest. Võtke sihik 150 ja oodake, kuni ta küljega siiapoole pöördub.»

Siis tuli lühike paus, kuni me silmasime härga, kes otse kraali värava poole tormas. Ta jooksis väravast sisse, siis aga, märgates tohutut inimhulka, jäi juhmilt seisma, pöördus ümber ja möirgas.

«Nüüd on paras aeg,» sosistasin.

Püss tõusis palge.. Kärgatas lask ja härg siputas selili maas, saanud kuuli roietesse. Poolõõnes kuul oli oma töö hästi teinud ja läbi kaheksa tuhande pealise inimhulga lendas imestuskahin.

Pöördusin külmavereliselt ümber.

«Kas ma valetasin, oo kuningas?»

«Ei, valge mees, sul oli õigus,» kõlas pisut nagu kartlik vastus.

«Kuula, Tvala,» jätkasin mina. «Sa oled näinud. Tea nüüd, et me tuleme rahus. Vaata,» ja ma tõstsin «Winches-teri», «siin on õõnes võlukepp, millega sa võid tappa niisamuti, nagu tapame meie, aga ma panen talle nõiduse peale, et sa ei tohi sellega tappa inimest. Kui sa tõstad selle inimese vastu, siis tapab see sinu. Vaata, ma näitar sulle. Mingu üks sõdur ja pistku oma oda vartpidi maasse nii et teravik jääks laiema küljega meie poole.»

See oli mõne hetkega tehtud.

«Vaata nüüd, ma purustan selle oda.»

Sihtisin hoolega ja tulistasin.. Kuul tabas oda ja lõi teraviku kildudeks.

Jälle ahhetas rahvas imestunult.

«Me anname selle nõiatoru nüüd sulle ja varsti õpetan ma sind, kuidas seda kasutada. Aga hoia end, et sa tähtede võluriista selle maailma inimeste vastu ei pööra!»'Ja ma ulatasin talle relva.

Kuningas võttis selle äärmise ettevaatusega vastu ja asetas oma jalge ette maha. Sel ajal kui ta seda tegi, panin tähele, kuidas kiprunud ahvi sarnane inimkogu onni varjust välja ronis. Ta liikus neljakäpukil, aga jõudes sinna, kus isžtüs kuningas, tõusis ta jalule ja heitis karvase katte peast, paljastades uskumatult veidra ja ennenägematu näo. See oli nähtavasti väga kõrges vanuses naine: ta silmnägu oli nii kokku kuivanud, et ei paistnud olevat suurem kui aastavanusel lapsel, ja koosnes lugematuist sügavaist kollastest kortsudest. Nende kortsude vahel peitus sissevajunud lõhe, mis kujutas suud, ja selle all kõverdus ettepoole

teravaotsaline lõug. Nina tal õieti ei olnudki ja oleks võinud arvata, et nägu kuulub päikese käes kuivanud laibale, kui selles poleks välkunud paar musti silmi, mis olid veel täis tuld ja tarkust ning sätendasid ja mänglesid lumivalgete kulmude ja teravatipulise pärgamendivärvilise kolba all nagu kalliskivid surnukambris. Pealagi oli täiesti paljas ja kollane, ning kibruline peanahk venis ja tõmbus kokku nagu kobramao kilp.

Inimkogu, mille juurde kuulus see õudustäratav nägu — tõepoolest nii õudne nägu, et teda nähes läbis meid kõiki hirmuvärin —, see inimkogu püsis mõne hetke vaikselt. Siis sirutas ta äkki välja kondise käpa, mis oli varustatud ligi tollipikkuste küüntega, asetas selle kuningas Tvala õlale ja hakkas peenel kimedal häälel kõnelema:

«Kuula, oh kuningas! Kuulake, oh sõdurid! Kuulake, mäed, lagendikud ja jõed, kukuaana rahva kodumaa! Kuulake, taevas ja päike, vihm, torm ja udu! Kuulake, oh mehed ja naised, oh noorukid ja neiud, ja oh kuulake, sündimata lapsedki! Kuulgu kõik elusad, kes te kord surema peate! Kuulake, surnud asjad, kes te uuesti ellu tõusete, et uuesti surra! Kuulake, minus on elu vaim ja ma kuulutan tulevikku! Ma kuulutan! Ma kuulutan!»

Sõnade kaja kustus kaebliku tooniga ja hirm näis haaravat kõigi südameid, kes teda kuulsid, kaasa arvatud ka meie omad. See vana naine oli tõesti konutav.

«Veri! Veril Veri! VercjõedI Kõikjal veri! Ma näen seda, ma haistan seda, ma tunnen selle maitset — see on soolane. Punasena voolab ta üle maa ja sajab vihmana taevast.

Sammud! Sammud! Sammud! Kaugelt kostab valge mehe jalaastumine. See raputab maad. Maa väriseb oma isanda ees.

Veri on hea, punane veri on särav. Pole paremat lõhna kui äsja valatud verel. Lõvid lakuvad seda ja möirgavad, raisakullid loputavad selles oma tiibu ja kisendavad rõõmu .pärast.

Ma olen vana! Ma olen vana! Ma olen näinud palju verd. Jrla-haa! Aga ma näen veel rohkem, enne kui- suren, ja olen õnnelik. Mis te mõtlete, kui vana ma olen? Teie isad tundsid mind ja nende isad tundsid mind ja nende isade isade isad. Ma olen näinud valget meest ja tean, mida ta Ihaldab. Ma olen vana, ainult mäed on vanemad kui mina. öelge mulle, kes ehitas suure tee? Öelge mulle,

kes raius märgid kaljudele? Öelge mulle, kes püstitas kolm Vaikijat, kes vaatavad üle kuristiku?» Ja ta osutas käega kolme järsu mäetipu poole, mida me olime märganud juba eelmisel õhtul.

«Teie ei tea, aga mina tean. Need olid valged inimesed, kes asusid siin enne teid ia kes on siin, kui teid enam pole, kes õgivad teid ära ja hävitavad teid. Jaa! Jaal Jaa!

Ja milleks nad tulid, need valged mehed, need hirmsad mehed, osavad nõiduses ja suured tarkuses, tugevad ja vankumatud? Mis särav kivi on su laubal, oh kuningas? Kelle käed on teinud raudse rüü, mis katab su rinda, oh kuningas? Sina ei tea, aga mina tean. Mina, kõige vanem, kõige targem, isanusi, mina, nõid!»

Siis pööras ta oma palja raisakullipea meie poole.

«Mida te otsite, valged mehed tähtedelt — ah jaa, tähtedelt! Kas otsite üht, kes on kadunud? Te ei leia teda siit. Teda pole siin. Mõõtmatute aegade jooksul pole valge jalg sellele maale astunud, välja arvatud üksainus kord, ja ma mäletan, et ta lahkus siit, et peagi surra. Te tulete otsima säravaid kive. Ma tean sedal Ma tean seda! Te leiate neid, kui veri on kuivanud. Aga kas te kunagi pöördute tagasi sinna, kust tulite, või jääte siia minu juurde? Ha-ha-haa!

Ja sina, sa tumeda nahaga ja uhke näoga» — ta näitas oma kondise sõrmega Umbopa poole —, «kes oled sina . a mida sina otsid? Mitte säravaid kive, mitte, kollast liilgavat rauda— need jätad sa «valgetele meestele, kes ulid tähtedelt». Mulle paistab, et ma tunnen sind, mulle näib, et ma tunnen sinu südame vere lõhna. Päästa valla oma vöö ...»

Siin hakkas selle ebatavalise olendi nägu kramplikult tõmblema ja ta vajus maha, vahutades langetõvehoos, ning ta kanti onni.

Kuningas ajas end värisedes püsti ja viipas käega. Otsekohe hakkasid rügemendid minema marssima ja kümne minuti pärast polnud avaral väljakul enam kedagi peale meie, kuninga ja mõnede teenrite.

«Valged mehed,» ütles ta, «.mul on mõttes teid tappa. Gaguul kõneles kummalisi sõnu. Mis ütlete teie?»

Ma naersin. «Ole ettevaatlik, oh kuningas, meid pole nii lihtne tappa. Sa nägid, milline oli härja saatus. Kas tahad minna sama teed, mida läks härg?»

Kuningas kortsutas kulmu. «Pole hea ähvardada kuningat.»

105

«Me ei ähvarda. Me räägime vaid seda, mis on õige. Proovi meid tappa, oh kuningas, ja sa näed, mis sünnib.»

Hiiglakasvuga metslane tõstis käe laubale ja mõtles järele.

«Minge rahus,» ütles ta viimaks. «Täna õhtul on suur tants. Te peate seda nägema. Ärge kartke, et ma teile lõksu sean. Homme ma mõtlen järele.»

«Olgu nii, oh kuningas,» vastasin mina ükskõikselt, seejärel tõusime ning läksime Infaduusi saatel oma kraali.

X PEATÜKK NÕIAJAHT

Oma onni juurde jõudes palusin Infaduusi koos meiega sisse astuda.

«Infaduus,» ütlesin mina, «me tahaksime sinuga rääkida.» «Mu isandad rääkigu.»

«Meile näib, Infaduus, et kuningas Tvala on julm mees.»

«Nii see on, mu isandad. Oh õnnetustl Maa ägab tema julmuste pärast. Täna õhtul te näete. Tuleb suur nõiajaht: paljud nuhitakse nõidadena välja ning surmatakse. Ühegi inimese elu pole kindel. Kui kuningas ihaldab mõne mehe karja või naist, või kui ta kellestki arvab, et see võiks tema vastu mässu õhutada, siis leiab Gaguul, keda te täna nägite, või mõni teine teadjamoor, kelle ta on välja õpetanud, et too mees on kardetav võlur, ja ta tapetakse. Täna öösel, enne kui kuu kahvatab, peavad paljud elu jätma. Nii on see alati. Võib-olla tapetakse mindki. Seni on mind säästetud, sest ma olen osav sõjakunstis ja sõdurid armastavad mind. Aga ma ei tea, kui kaua mul veel elada on jäänud. Maa halab kuningas Tvala julmuste pärast, ta on temast ja ta veristest tegudest ära vaevatud.»

«Aga kui see nii on, Infaduus, miks siis rahvas teda troonilt ei tõuka?»

«Oh, mu isandad, ta on ju kuningas, ja kui ta surma-taksegi, hakkab tema asemel valitsema ta poeg Skraga, ja Skraga süda on veel mustem kui ta isa Tvala süda. Kui Skraga saab kuningaks, on tema ike veel raskem kanda kui Tvala ike. Kui Imotut poleks tapetud või kui tema poeg Ignosi elaks, oleks kõik ehk olnud teisiti. Aga nad mõlemad on surnud.»

106

«Kust sa tead, et Ignosi on surnud?» ütles üks hääl meie selja taga. Pöördusime üllatunult ümber, et näha, kes nii räägib. See oli Umbopa.

«Mis sulle pähe tuleb, poiss?» küsis Infaduus. «Kes palus sind rääkida?»

«Kuula, Infaduus,» kõks vastus, «.ma jutustan sulle ühe loo. Aastate eest tapeti selle maa kuningas Imotu ja tema naine põgenes koos oma poja Ignosiga. On see nii?»

«Nii see on.»

«Kõneldakse, et see naine ja tema poeg hukkusid mägedes. Kas pole nii?» «Nii see tõesti on.»

«Sündis aga nõnda, et ema ja tema lapsuke Ingnosi ei surnud mitte. Nad läksid üle mägede, ja ringirändavate kõrbeelanike suguharu juhtis nad üle liivalagendiku mägede taga, kuni nad lõpuks jälle nägid vett ja rohtu ja puid.»

«Kust sa seda tead?»

«Kuula. Nad rändasid ikka edasi ja edasi, kuni jõudsid maale, kus elab sõjakas amasuulu rahvas, kes on kukuaa-nadega ühest tõust, ja nende juures viibisid nad palju aastaid, kuni

ema lõpuks suri. Siis sai Ignosist jälle rändur ja ta reisis imedemaale, kus elavad valged mehed, ja palju aastaid õppis ta seal valge rahva tarkust.»

«See on väga kena lugu küll,» ütles Infaduus kahtlevalt.

«Aastaid elas ta seal, oli teenriks ja sõduriks, aga hoidis oma südames tallel kõike, mis ta ema oli talle jutustanud ta päriskodumaast. Ja temas elas mõte leida tee, kuidas rännata tagasi, et enne surma veel kord näha oma rahvast ja isamaja. Palju aastaid elas ta nõnda ja ootas, kuni lõpuks tuli õige aeg, nagu alati tuleb sellele, kes oodata jõuab. Ta kohtas valgeid mehi,, kes tahtsid minna otsima seda tundmatut maad, ja ta ühines nendega. Valged mehed asusid teele ja rändasid ikka edasi ja edasi, otsides ühte, kes on kaduma läinud. Nad läksid läbi hõõguva k5rbe, nad ületasid lumega kaetud mäed ja jõudsid lõpuks.kukuaanade maale. Seal leidsid nad sinu, oo Infaduus.»

«Sa oled kindlasti hull, et niimoodi kõneled,» ütles vana sõdur jahmunult.

«Arvad sa nii? Vaata, ma näitan sulle, oh onu!

Mina olen Ignosi, kukuaanade seaduslik kuningas!»

Seepeale heitis Umbopa üheainsa liigutusega oma muutša ehk niudepõlle eest ja jäi alasti meie ette seisma.

«Vaata,» ütles ta, «mis see on?» Ja ta osutas suure mao kujutusele, mis talle ümber keha oli tätoveeritud; mao saba kadus looma avatud suhu just puusa kohal.

Infaduus vaatas, silmad pealuust peaaegu välja tungimas. Siis langes ta põlvili.

«Koom! Koom!» hüüdis ta. «See on mu venna poeg, see on kuningas!»

«Kas ma ei öelnud sulle, onu? Tõuse. Ma pole veel kuningas, aga sinu abiga ja nende vaprate valgete meeste abiga, kes on mu sõbrad, saan ma kuningaks. Aga vanal nõiaf Gaguulil oli siiski õigus: enne lainetab veel maa verest ja sinna seguneb ka tema veri, kui tal seda üldse on ja kui ta on surelik, sest tema tappis mu isa oma sõnadega ja kfhu-tas minema mu ema. Nüüd, Infaduus, pead sa valima. Kas sa tahad anda oma käe minu kätte ja seista minu kõrval? Kas sa tahad jagada hädaohte, mis mind ootavad, ja aidata mul seda hirmuvalitsejat ning mõrtsukat kukutada, või ei taha sa mitte? Vali!»

Vanamees tõstis käe laubale ja mõtles. Siis tõusis ta, astus Umbopa või õigemini Ignosi juurde, põlvitas tema ette ja haaras ta käe.

«Ignosi, kukuaanade seaduslik kuningas, ma panen oma käe sinu kätesse ja seisan surmani sinu kõrval. Kui sa olid lapsuke, kiigutasin sind oma põlvel, nüüd aga võitleb minu vana käsi sinu ja vabaduse eest.»

«See on hea, Infaduus. Kui ma võidan, saab sinust kuninga järel suurim mees riigis. Kui ma hukkun, ei oota sind miski halvem kui surm, ja surm pole sinust niikuinii enam kaugel. Tõuse, mu onu.

Ja teie, valged mehed, kas te aitate mind? Mis on mul teile pakkuda? Valgeid kive! Kui ma võidan ja neid leian, saate neid nii palju, kui jõuate kanda. Kas sellest piisab teile?»

Tõlkisin tema sõnad.

«Öelge talle,» vastas, sir Henry, «et ta hindab inglast valesti. Rikkus ori hea asi, ja kui mc seda oma teel leiame, ei jäta me seda võtmata, kuid džentelmen end varanduste eest ei müü. Kõneldes aga enda nimel, tahan öelda järgmist: Umbopa on mulle alati meeldinud, ja niipalju kui

suudan, tahan ma selles asjas tema kõrval seista. Mulle oleks väga meele järgi selle julma kuradi Tvalaga arveid õiendada. Mida ütlete teie, Good, ja teie, Quatermain?»

«Kui just tarvitada seda liialdustega keelt, mida kõik need inimesed siin näivad tarvitavat, siis võite talle öelda, et lööming on teretulnud ja soojendab südant, ning et mis minusse puutub, siis olen tema poiss. Mu ainus tingimus seejuures on, et ta lubab mul pükse kanda.»

Andsin nende vastuste sisu edasi.

«See on hea, mu sõbrad,» sõnas Ignosi, endine Umbopa. «Ja mis ütled sina, Makumazahn, kas oled sinagi minu poolt, vana kütt, kes sa oled targem kui haavatud pühvel?»

Mõtlesin pisut ja kratsisin kukalt.
«Vaata, Umbopa või Ignosi,» sõnasin ma, «mulle kodusõjad ei meeldi. Ma olen rahuarmastaja mees ja pisut pelglik» — siinkohal Umbopa.naeratas —, «aga teisest küljest, Ignosi, olen ma kiindunud oma sõpradesse. Sina hoiad meie poole ja oled käitunud nagu mees ja mina hoian sinu poole. Aga pea meeles, et ma olen kaupmees ja pean endale eluülalpidamist hankima, ning seepärast võtan vastu sinu pakkumise nonde teemantide suhtes, muidugi juhul kui meil üldse kunagi võimalus avaneb neid endale saada. Ja veel midagi: nagu sa tead, tulime otsima Inkubu» (sir Henry) «kadunud venda. Sa pead meid aitama teda leida.»
«Seda ma teen,» vastas Ignosi. «Kuule, Infaduus, mao märgi nimel, mis mul ümber keha on, kõnele mulle tõtt. Kas on ükski valge mees sinu teada kunagi oma jalga siia maale tõstnud?»
«Ei ükski, oo Ignosi.»
«Kui mõnda valget meest oleks siin nähtud või temast kuuldud, kas sa oleksid siis sellest teada saanud?»
«Ma oleksin sellest kindlasti teada saanud.» , «Sa kuuled, Inkubu,» ütles Ignosi sir Henryle, «ta pole siin olnud.»
«Ega siis midagi.» vastas sir Henry ohates. «Nii see vist on. Arvatavasti ei jõudnud ta üldse nii kaugele. Vaene poiss, vaene poissi Niisiis oli kõik asjata. Jumala tahtmine sündigu.»
«Nüüd aga asja juurde,» ütlesin mina, soovides juttu kiiremini sellelt kurvalt ainelt kõrvale juhtida. «On ju väga kena pärimisõiguse alusel kuningas olla, Ignosi, aga kuidas kavatsed sa tegelikult kuningaks saada?»
109
«Ma ei tea. Infaduus, on sul mõni plaan?»
«Ignosi, Välgu Poeg,» vastas onu, «täna õhtul on suur tantsupidu ja nõiajaht. Paljud valitakse välja ja hukatakse ning paljude teiste südames on kurbus ja ahastus, ja süttib raev kuningas Tvala vastu. Kui tantsud lõpevad, kõnelen ma mõnede tähtsamate pealikutega, ja kui ma suudan nad enda poole võita, kõnelevad nemad omakorda oma rügementidele. Algul räägin ma pealikutega ääri-veeri ja toon nad vaatama, et sa oled tõesti kuningas, ja ma usun, et homse päeva koidikuks on kakskümmend tuhat oda sinu käsutuses. Nüüd aga pean ma minema ja mõtlema, järele kuulama ning ette valmistuma. Kui tantsud on läbi ja ma veel elus olen ning meie kõik elus oleme, kohtan sind siin ja me võime läbi rääkida. Parim, mis me oodata võime, on sõda.»
Sel hetkel katkestasid meie nõupidamise hüüded, et kuninga juurest on tulnud kullerid. Onni uksele astudes andsime käsu nad sisse lasta ja kohe tulidki kolm meest — igaüks neist kandis kätel säravat soomussärki ja toredat sõjakirvest.
«Kingitused mu isandalt kuningalt valgetele meestele, kes on tulnud tähtedelt,» sõnas saadik, kes tuli koos nendega.
«Me täname kuningat,» vastasin. «Lahkuge.»
Mehed läksid minema ja me uurisime suure huviga soomusrüüsid. Need olid suurepärased rõngasturvistikud, millest toredamaid meist keegi polnud näinud. Kogu särk oli nii peen, et kokkupandult võis selle kahe peoga peaaegu täiesti kinni katta.
«Kas te teete neid asju ise, Infaduus?» küsisin mina. «Nad on väga ilusad.»
«Ei, mu isand, need on meile pärandanud meie esiisad. Me ei tea, kes on need teinud, ja meil on järel ainult mõned üksikud.[10] Ainuüksi kuningliku perekonna liikmed võivad neid kanda. Need on võlurüüd, millest ükski oda ei suuda läbi tungida, ja need, kes seda kannavad, on lahingus peaaegu haavamatud. Kuningal on kas väga hea meel või suur hirm, muidu poleks ta teile neid raudrüüsid saatnud. Pange nad täna õhtul selga, mu isandad.»
110

[10] **Sudaanis kannavad araablased veel praegugi mõõku ja soomusrüüsid, mis nende esivanemad nähtavasti langenud ristisõitjate kehadelt on röövinud. (Väljaandja.)**

Ülejäänud osa päevast veetsime vaikselt puhates ja arutades oma olukorda, mis oli küllaltki ärevusttekitav. Lõpuks loojus päike ja tuhanded vahituled lõid lõkkele. Kuulsime pimeduses paljude jalgade samme ning sadade odade täri-nat: rügemendid marssisid oma määratud kohtadele, et suure tantsu alguseks valmis olla. Siis tõusis täiskuu kogu oma hiilguses, ja kui me õues kuupaistet imetlesime, jõudis pärale sõjarüüs Infaduus, kaasas paarikümnemeheline eskort, kes pidi meid peoplatsile saatma. Tema soovitusel olime juba selga tõmmanud kuninga saadetud rõngassärgid, pannes need oma hariliku riietuse alla, ning me leidsime oma suureks imestuseks, et nad polnud sugugi rasked ega ebamugavad. Need terassärgid, mis olid ilmselt valmistatud väga suure kasvuga meeste jaoks, rippusid kaunis lõdvalt Goodi ja minu seljas, aga sir Henry oma sobis ta toredale kujule nagu valatud. Riputasime revolvrid puusale, võtsime kätte sõjakirved, mis kuningas meile koos rõngassärkidega oli kinkinud, ning asusime teele.

Jõudes suurde kraali, kus kuningas meid hommikul vastu oli võtnud, leidsime, et seal seisid tihedalt üksteise kõrval, rügementide kaupa ülesrivistatult, umbes kakskümmend tuhat meest. Rügemendid olid omakorda jagatud kompaniideks ja iga kompanii vahele oli jäetud kitsas läbikäik, et nõlaküttidel oleks ruumi cdasi-tagasi liikuda. On raske kujutleda midagi mõjuvamat kui see vaatepilt, mida pakkus tohutu hulk korrapäraselt ülesrivistunud relvastatud mehi. Nad seisid seal täielikus vaikuses ja kuu kallas valgust tõstetud odade metsale, meeste võimsatele kujudele, hõljuvatele suletuttidele ja harmooniliselt vahelduvate värvidega kilpide ridadele. Kuhu me ka ei vaadanud, kõikjal nägime viirg viiru järel hämaralt valgustatud nägusid ja nende kohal rida rea järel helkivaid oda-otsi.

«Siia on nüüd vist küll kogunenud terve armee,» ütlesin ma Infaduusile.

«Ei, Makumazahn,» vastas ta, «ainult kolmandik sellest. Igal aastal võtab peost osa ainult üks kolmandik, teine kolmandik on paigutatud väljapoole tara — juhuks kui tapatalguidaks puhkema segadusi —, umbes kümme tuhat meest on vahipostidel ümber Loo ja ülejäänud peavad valveteenistust kõigis kraalides kogu maal. Nagu sa näed, on see suur rahvas.»

111

«Nad on väga vaiksed,» ütles Good. Ja tõepoolest, selline täielik surmavaikus nii suure elavate inimeste hulga juures oli peaaegu õudne.

«Mida Bougvan ütleb?» küsis Infaduus.

Ma tõlkisin.

«Need, kelle kohal hõljub surma vari, ei tee kära,» vastas ta süngelt. «Kas paljud surmatakse?»

«Väga paljud.»

«Näib,» laususin oma kaaslastele, «et meil tuleb osa võtta omamoodi gladiaalorietendusest, mille puhul ei olda kuludega kokkuhoidlik.»

Sir Henry väristas õlgu ja Good ütles, et ta sooviks sellest kupatusest välja pääseda.

«Ütle mulle,» küsisin Infaduusilt, «kas me oleme hädaohus?»

«Ma ei tea seda, mu isandad, millelegi ei või kindel olla. Ärge te ainult näidake, et kardate. Kui te selle öö üle elate, võib veel kõik hästi minna. Sõdurid nurisevad juba kuninga vastu.»

Vahepeal olime peatumata edasi liikunud väljaku kesk-p_aiga poole, kuhu olid asetatud mõned järid. Lähemale jõudes märkasime, et kuninga onni poolt tuli meile vastu teine väike salk.

«Need on kuningas Tvala tema poeg Skraga ja vana Gaguul, ja vaadake, nendega on kaasas mehed, kes tapavad,» sõnas Infaduus, osutades väikesele rühmale, mis koosnes umbes tosinast hiiglakasvuga ja metsiku välimusega mehest, kes kandsid ühes käes oda ja teises rasket kirvest. Kuningas võttis istel keskmisel jähad, Gaguul kükitas tema jalge ette ja ülejäänud jäid tema selja taha seisma.

«Olge tervitatud, valged pealikud!» hüüdis Tvala, kui me lähemale jõudsime. «Istuge ja ärge raisake kallist aega, sest öö on niigi liiga lühike tegudeks, mis meil ees seisavad. Te tulete heal tunnil ja saate näha hiilgavat vaatemängu. Vaadake ringi, valged pealikud, vaadake ringi!» jätkas ta ja laskis oma ainukesel õelal silmal libiseda ühelt rügemendilt

teisele. «Kas te saate tähtedel näha sellist pilti nagu siin? Vaadake, kuidas nad värisevad oma kurjuses, kuidas värisevad kõik need, kes peidavad südames kurje mõtteid ja kardavad nüüd taeva karistust.»

«A 1 u s t a! A 1 u s t a!» piiksatas Gaguul oma peenikesel

lõikaval häälel. «Hüäänid on näljased, nad kisendavad toidu järele. Alusta! Alusta!»

Hetkeks valitses surmavaikus, mille tegi kohutavaks eelseisvate sündmuste aimus.

Kuningas tõstis oma oda ja äkki tõusid kakskümmend tuhat jalga, nagu oleks neid liigutanud üksainus mees, ja põrutasid siis tumeda mürtsuga uuesti vastu maad. Seda korrati kolm korda, nii et kindel maa meie jalge all kõikus ja vabises. Seejärel alustas üksik hääl kuskilt kaugemaist ridadest kaeblikku laulu, mille kordusvärss kõlas umbes nii:

«Mis on naisest sündinud inimese saatus?»

Ja siis kõlas kõmisev vastus selle tohutu inimhulga kahekümnest tuhandest kõrist: «Surm!»

Vähehaaval ühines lauluga üks kompanii teise järel, kuni laulis kogu see relvastatud hulk, ja ma ei saanud enam sõnadest, rohkem aru, kui et nad näisid kõnelevat inimlike kirgede, hirmude ja rõõmude mitmesugustest avaldustest. Kord tundus see olevat armastuslaul, kord jälle majesteetlik ning haarav sõjahümn ja viimaks surmaitk, mis lõppes järsku südantlõhestava halamisega — see kaikus pikalt, verd tarretama paneval toonil.

Jälle valitses väljakul vaikus ja jälle katkestas selle kuningas, tõstes käe. Kohe kuulsime sammude müdinat ja sõjameeste hulkade vahelt tulid joostes meie poole kummalised ja jubedad inimkujud. Kui nad lähemale jõudsid, nägime, ei need olid naised, enamikus vanad, sest neil lehvis kuklas kalapõitega kaunistatud valge juus. Näod olid neil võõbatud valge- ja kollasetriibuliseks, seljal ripenda-sid suured ussinahad ning piha ümber kolisesid-inimkon-tidest keed. Igaüks neist hoidis kuivetunud käes mitmeharulist nõiakeppi. Kokku oli -neid kümme. Meie ette jõudes jäid nad seisma, üks eit sirutas oma kepi kükitava Gaguuli poole ning hüüdis:

«Ema, vana ema, me oleme siin.»

«Hüva! Hüva! Hüval» vastas see vana õelus. «Kas teie silmad ön terased, isanusid, kes te näete läbi pimeduse?»

«Meie silmad on terased, ema.»

«Hästi! Hästil Hästi! Kas teie kõrvad on lahti, isanusid, kes te kuulete sõnu, mis ei kosta mitte inimkeelelt?»

113

«Meie kõrvad on lahti, ema.»

«Heal Heal Heal Kas teie meeled on erksad, isanusid? Kas te tunnete vere lõhna, kas te suudate puhastada maa kurjadest inimestest, kes sepitsevad halba kuninga ja oma naabrite vastu? Kas olete valmis kõrge taeva nimel kohut mõistma, teie, keda ma olen õpetanud, kes te olete söönud minu tarkuse leiba ja joonud minu nõiakunsti vett?»

«Me suudame seda, ema.»

«Siis minge! Ärge enam viivitage, te raisakullid! Vaadake, timukad teritavad odasid» — ta osutas hukkajate õudustäratavale salgale oma selja taga — «ja valged mehed, kes on tulnud tähtedelt, janunevad seda näha. M i n g e!»

Metsiku ulgumisega paiskusid Gaguuli jubedad saadikud nagu mürsukillud igas suunas laiali, kuivanud kondid klõbisemas jooksul piha ümber, ja suundusid erinevate punktide poole tihedas inimringis. Me ei suutnud neid kõiki jälgida ja seepärast jäime teraselt vaatama meile kõige lähemat isanusit. Kui ta sõduritest mõne sammu kaugusele jõudis, peatus ta ja hakkas meeletult tantsima, üha pööreldes lausa uskumatu kiirusega ja tuues kuuldavale hüüdeid, nagu: «Ma haistan teda, kurjategijat! Ta on lähedal, tema, kes mürgitas oma ema! Ma kuulen selle mõtteid, kes mõtles kuningast halba!»

Ta tantsis üha kiiremini ja kiiremini, kuni teda haaras nii metsik hullustus, et krigisevate hammaste vahelt lendas tortidena vahtu, silmad näisid peast välja tungivat ja kogu ta ihu

värises päris silmanähtavalt. Äkki jäi ta liikumatult ja tardunult seisma nagu hagijas, kes haistab jahilooma, ja hakkas siis vargsi, kätt nõiakepiga välja sirutades enda ees seisvate sõdurite poole hiilima. Meile tundus, et sedamööda kuidas ta lähenes, kadus nende stoiline rahu ja nad tõmbusid tema eest tagasi. Meie aga jälgisime õudusest lummatuina iga ta liigutust. Koera kombel lömakil roomates jõudis isanusi lõpuks nende ette. Seal peatus ta korraks otsekui õhku haistes ning hiilis siis jälle sammu või paari võrra edasi.

Äkki tuli lõpp. Kisendades kargas ta püsti ja puudutas oma harulise nõiakepiga üht pikakasvulist sõjameest. Kohe haarasid kaks hukkamõistetu seltsimeest, kes ta kõrval seisid, temast kinni, üks ühest, teine teisest käsivarrest, ja astusid koos temaga kuninga ette.

114

Ta ei pannud vastu, ega me nägime, et ta vedas jalgu järel nagu halvatu ning et ta sõrmed, millede vahelt oda oli maha langenud, olid lõdvad nagu äsja surnul.

Kaks nurjatut timukat astusid ette, et teda vastu võtta. Nad kohtusid, timukad pöördusid ümber ja vaatasid nagu käsku oodates kuninga poole.

«Tapke!» ütles kuningas.

«T a p k e!» kraaksatas Gaguul.

«T a p k e!» kordas Skraga õõnsalt luksatades.

Peaaegu veel enne, kui need sõnad said lausutud, oli õudne tegu tehtud. Üks hukka jäist oli oma oda ohvri südamesse kihutanud, kuna teine, et kindel olla, ta kolba suure nuiaga purustas.

«Ü k s,» luges kuningas Tvala, laip veeti mõni samm eemale ja asetati pikali maha.

Vaevalt oldi sellega valmis, kui toodi tapale teine õnnetu patune just nagu härg lihuniku ette. Seekord nägime leo-pardinaha järgi, mida ta kandis, et siin oli tegemist kõrgemast seisusest mehega. Jälle kõlasid kohutavad sõnad ja ohver langes surnult maha.

«Kaks,» luges kuningas.

Nii kestis see surmamäng edasi, kuni meie selja taga lebas mitmes reas umbes sadakond laipa. Ma olen kuulnud Rooma keisrite gladiaatorietendustest ja hispaania härjavõitlustest, aga ma julgen kahelda, kas need võisid pooltki nii jubedad olla kui kukuaana nõiajaht. Gladiaa-torietendused ja härjavõitlused olid vähemalt mõeldud rahva lõbustamiseks, siin aga ei võinud sellest juttugi olla. Ka kõige kirglikum sensatsioonijanuneja väldiks niisugust sensatsiooni, kus võib kergesti juhtuda, et liisk langeb temale ja tal endal tuleb järgmise «etteaste» peategelaseks olla.

Kord me tõusime ja püüdsime protesteerida, aga Tvala sundis meid karmilt rahule.

«Las seadus teeb oma töö, valged mehed. Need koerad on nõiad ja kurjategijad. On hea, et nad peavad surema,» oli ainus vastus, mida meile suvatseti anda.

Umbes kella poole üheteistkümne paiku tehti vaheaeg. Nõiaotsijad, kes olid nähtavasti oma verisest tööst surmväsinud, kogunesid kokku ja me uskusime juba, et etendus on sellega lõppenud. Ent me eksisime, sest meie üllatuseks ajas vanaeit Gaguul end kükkasendist püsti ja komberdas kepile toetudes lagedale platsile. Oli üpris kummaline näha,

115

kuidas see hirmus raisakullipeaga rauk, keda äärmiselt kõrge iga peaaegu looka vajutas, aegapidi jõudu kogus, kuni ta lõpuks ringi tormas peaaegu niisama kärmesti nagu ta õnnetusttoovad õpilased. Ta jooksis edasi-tagasi, ümisedes endamisi loitsusõnu, kuni sööstis järsku pika mehe poole, kes seisis ühe rügemendi ees, ja puudutas teda. Kui ta seda tegi, kostis rügemendist, mida mees nähtavasti juhatas, nagu mingi ägamine. Aga sellest hooli-mata haarasid kaks tema enda ohvitseri temast kinni ning tirisid hukkamisele. Hiljem saime teada, et ta oli väga jõukas ja tähtis mees ning kuninga nõbu.

Ta tapeti ja Tvala lausus .arvu sada kolm. Siis hüples Gaguul jälle siia-sinna, nihutades end meile üha lähemale ja lähemale.

«Poodagu mind, aga ma usun, et ta kavatseb oma trikki meie- nahal proovidal» hüüatas Good õudusest haaratuna. «Mõttetusi» ütles sir Henry.

Mis minusse puutub, siis vajus mu süda ausalt öelda saapasäärde, kui nägin, kuidas see vana saatan tantsides aina lähemale nihkus. Heitsin pilgu selja taha pika laipade rivi poole ja värin jooksis mul üle keha.

Gaguul kepsutas ikka lähemale ja lähemale, otsekui lihaks saanud koma või elustunud kõver malakas. Ta õudsetes silmades põles ja vaikus kõige kuratlikum kiirgus.

Ikka lähemale tuli ta, veelgi lähemale, ja kõik, kes sellel tohutul rahvakogunemisel viibisid, jälgisid teda suurima ärevusega. Lõpuks seisatas ta ja andis märku, et haistab saaki.

«Kes peab see olema?» küsis sir Henry endamisi.

Hetke pärast oli kõik selge, sest nõiamoor tormas meie juurde ning puudutas Umbopat alias[11] Ignosit õlast.

«Ma haistan teda,» kriiskas ta. «Tapke ta, tapke ta, ta on täis kurjust! Tapke ta, tapke see võõras, enne kui temast voolab verejõgi. Hukka ta, oh kuningas!» .   Tekkis lühike vaikushetk, mida tõttasin kiiresti kasutama.

«Oh kuningas,» hüüdsin ma, tõustes oma istmelt, «see mees on sinu külaliste teener, ta on nende koer. Kes iganes valab meie koera verd, valab meie verd. Külalislahkuse püha seaduse nimel nõuan ma temale kaitset.»

«Nõiaotsijatc ema Gaguul nühkis ta välja ja ta peab surema, valged mehed,» kõlas sünge vastus.

116

«Ei, ta ei sure,» vastasin ma. «Aga kes iganes katsub teda puudutada, sureb tema asemel.»

«Võtke ta kinni!» möirgas Tvala timukatele, kes seisid ümberringi, silmini punased oma ohvrite verest.

Nad hakkasid meie poole liikuma, kuid lõid siis kõhklema. Ignosi aga haaras oda tugevasti pihku, olles nähtavasti otsustanud, et ei anna oma elu odavalt.

«Tagasi, te koerad!» hüüdsin ma. «Tagasi, kui te tahate näha homset päeval Puudutage ainsatki juuksekarva tema peas, ja teie kuningas sureb.» Ning ma-tõstsin revolvri Tvala poole. Ka sir Henry ja Good tõmbasid püstolid; sir Henry võttis kirbule timukate juhi, kes astus ettepoole, et surmaotsust täide viia, ja Good sihtis Gaguuli pihta.

Tvala võpatas märgatavalt, kui mu relva raud ta rinnaga ühele joonele tõusis.

«Noh,» sõnasin, «kuidas soovid, Tvala?»

Ta hakkas rääkima:

«Pange oma nõiatorud ära,» sõnas ta. «Te palusite mind külalislahkuse nimel ja seepärast, aga mitte hirmu pärast, annan talle .armu, Minge rahus.»

«Olgu nii,» ütlesin ükskõikselt, «me oleme tapatalgust tüdinud ja tahame magada. Kas tants on lõppenud?»

«Ta on lõppenud,» vastas Tvala tusaselt. «Visatagu need surnud koerad» — ta osutas laipade ridadele.— «hüäänide ja raisakullide kätte.» Ning ta tõstis oma oda.

Viivitamatult hakkasid rügemendid täielikus vaikuses kraali väravast välja marssima. Kohale jäi ainult väike töökomando, kes pidi õnnetute ohvrite laibad ära koristama.

Siis tõusime ka meie, ja teinud kuningale lahkumiskum-marduse, mille ta vaevu suvatses vastu Võtta, läksime oma hüttidesse.

«Noh, mina igatahes tunnen tõsist vajadust oksendada,» sõnas sir Henry, kui me istet võtsime ja läitsime lambi, nagu neid kukuaanade juures tarvitatakse: tahiks kasutatakse neis teatud liiki palmi lehekiude, õliks aga on sulatatud jõehobuserasv.

«Kui ma algul pisut kõhklesingi, ka$ aidata Umbopat selle põrguliku lurjuse vastu mässu tõsta või mitte,» lausus Good, «siis nüüd on mu kahtlused küll haihtunud. Mul käis selle tapatalgu pealtvaatamine tõesti üle jõu. Katsusin vahetevahel silmi kinni hoida, aga avasin nad alati valel ajal. Ei tea, kus Inladuus peaks olema? Umbopa, mu

117

sõber, sa pead meile tänulik olema: sinu nahasse oleks äärepealt õhuauk torgatud.»

---

[11] *Teise nimega, teisiti.*

«Ma olengi tänulik, Bougvan,» kõlas Umbopa vastus, kui ma olin Goodi sõnad tõlkinud, «ja ma ei unusta seda. Infaduus aga peaks õige pea siia jõudma. Tuleb oodata.»
Läitsime piibud ja jäime ootama.

XI PEATÜKK TEEME IMETEO

Hulk aega — usun, et oma paar tundi — istusime vaikides, sest olime nähtud õudustest liiga vapustatud, et vestelda. Viimaks, parajasti siis, kui otsustasime magama heita, sest öö hakkas juba koidikusse kalduma, kuulsime samme. Seejärel kostis meieni, kuidas kraali väravasse paigutatud tunnimees parooli küsis, millele nähtavasti vastati, kuigi seda polnud kuulda. Sammud lähenesid ja hetke pärast astus Infaduus poole tosina väärika ilmega pealiku saatel onni.

«Mu isandad,» ütles ta, «ma tulin, nii nagu lubasin. Mu isandad ja Ignosi, kukuaanade seaduslik kuningas, ma võtsin kaasa need mehed» — ta osutas pealikute salgale —, «kes on meie hulgas tähtsad inimesed: igaühele neist allub kolm tuhat sõdurit, kes kuninga tahtele vastavalt täidavad kõik nende käsud. Kõnelesin neile sellest, mida ma nägin ja millest mu kõrvad kuulsid. Las näevad nüüd nemadki püha madu su keha ümber ja kuulevad sinu lugu, Ignosi, et nad võiksid öelda, kas nad on valmis koos sinuga Tvala vastu minema või mitte.»

Vastuseks päästis Ignosi jälle vöö valla ning näitas oma puusade ümber tätoveeritud madu. Järgemööda uurisid kõik pealikud lambi kahvatul valgusel seda märki ja astusid siis sõnagi lausumata kõrvale.

Seejärel pani Ignosi endale jälle muutša ümber ning kordas nende poole pöördudes lugu, mida ta hommikul, üksikasjaliselt oli jutustanud.

«Nüüd te olete kuulnud, pealikud,» sõnas Infaduus, kui ta oli lõpetanud. «Mis te ütlete? Kas tahate seista selle mehe kõrval ning aidata teda ta isa troonile või ei taha te mitte? Maa ägab valjusti Tvala pärast ja rahva veri voolab nagu kevadine suurvesi. Nägite seda täna öösel oma silmaga. Oli veel kaks pealikut, kellega mul mõttes oli kõnelda, aga

kus on nad nüüd? Hüäänid uluvad nende laipade kohal. Kui te vastu ei hakka, olete ka teie õige pea sealsamas kus nemad. Valige siis, mu vennad.»

Vanim kuuest, lühike, jässakas, valgete juustega sõjamees astus sammu ette ja vastas:

«Su sõnad on õiged, Infaduus, maa ägab. Mu oma vend oli nende hulgas, kes täna õhtul surid. Aga see on suur ettevõte ja võõra juttu on raske uskuda. Kuidas võime me kindlad olla, et kui tõstame oma odad, siis ei tee me seda mitte petise ja valeliku eest? See on suur ettevõte, ütlen ma, mille lõppu keegi ei või ette näha. Sest võid kindel olla, et enne kui asi teoks saab, voolab ojadena verd. Paljud hoiavad kindlasti veel kuninga poole, sest inimesed hindavad rohkem päikest, mis veel heledasti taevas särab, kui teist, mis pole veel tõusnud. Neil tähtedelt tulnud valgetel meestel on vägev nõidus ja Ignosi on nende kaitsva tiiva all. Kui ta on tõesti seaduslik kuningas, tehku nad meile imetegu, mida kõik näeksid. Siis hoiaksid inimesed meie poole, teades kindlasti, et valge mehe nõidus on nendega.

«Te ju nägite mao märki,» vastasin mina.

«Mu isand, sellest ei piisa. Madu võidi selle mehe ihule põletada igal ajal hiljem, pärast tema lapsepõlve. Andke meile veel teine märk, ja me oleme rahul, aga ilma selleta me ei liiguta sõrmegi.»

Teised pealikud kinnitasid otsustavalt, et nad on samal seisukohal, ja ma pöördusin kitsikuses sir Henry ja Goodi poole, seletades neile olukorra ära.

«Arvan, et tean, mida teha,» ütles Good rõõmsas erutuses, «öelge neile, et nad annaksid meile pisut aega järelemõtlemiseks.»

Tegingi nii ja pealikud lahkusid viivuks. Niipea kui nad olid-väljunud, läks Good väikese kastikese juurde, kus ta hoidis oma arstimeid, keeras selle lukust lahti ja võttis välja märkmiku, milles leidus ka kalender-teatmik. «Kuulge, sõbrad, kas homme pole mitte neljas juuni?» küsis ta.

Me olime päevade kohta hoolsalt arvet pidanud, nii et võisime küsimusele vastata jaatavalt.

«Väga hea. Siin ta meil on: «4. juunil täielik kuuvarjutus, algus kell 8.15 Greenwichi aja järgi, nähtav Tenerifes, Lõuna-Aafrikas»... ja teistes kohtades. Näete, ongi meile paras imetegu. Kuulutage neile, et me teeme homme öösel kuu pimedaks.»

119

See oli suurepärane idee. Ainus, mis meid selle juures kahtlema pani, oli kartus, et äkki on Goodi kalender ebatäpne. Kui meie ettekuulutus täppi ei lähe, oleme oma mõjuvõimu igaveseks kaotanud ja samuti on otsas Ignosi lootused Kukuaanamaa troonile tõusta.»

«Aga oletame, et kalendris on viga^» avaldas sir Henry oma kartuse Goodile, kes tühjal blokilehel midagi hoolsasti arvutas.

«Ma ei näe põhjust midagi seesugust oletada,» vastas ta. «Kuuvarjutused toimuvad alati täpselt ettenähtud ajal, vähemalt minu seniste kogemuste põhjal, ja siin on öeldud, et see varjutus on nähtav just nimelt Lõuna-Aafrikas. Arvutasin selle alguse välja nii hästi, kui see meie täpset asukohta teadmata võimalik on. Minu arvutuste järgi peaks varjutus algama homme õhtul umbes kell kümme ja lõppema'poole ühe paiku. Umbes poolteise tunni jooksul valitseb niisiis peaaegu täielik pimedus.»

«Arvan, et võiksime sellega riskida,» ütles sir Henry.

Ma nõustusin, kuigi kõheldes, sest varjutused on siiski kahtlane värk: öö võiks näiteks tulla pilvine või meie kalendripidamine võis sassis olla. Saatsin Umbopa pealikuid tagasi kutsuma. Nad tulidki varsti ja ma pöördusin nende poole järgmiste sõnadega:

«Kuulake, kukuaanade suured mehed, ja sina, Infaduus. Me ei armasta oma vägevust näidata, sest seda teha tähendab segada looduse käiku ja tekitada maailmas korralagedust ning hirmu. Aga kuna asi on väga tähtis ja kuna me oleme täis viha kuninga 'peale selle tapatalgu pärast, mida me nägime, ja kuna meid on pahandanud isanusi Gaguuli tegu, kes tahtis meie sõpra Ignosit surma saata, siis otsustasime oma seadust rikkuda ja lasta ilmuda niisugusel märgil, mida kõik inimesed võivad näha. Astuge siiapoole!» Ja ma juhtisin nad onni ukse juurde.ning osutasin punakale kuukettale. «Mida tc seal näete?» .   «Näeme loojuvat kuud,» vastas salga eestkõneleja.

«Nii see on. öelge mulle nüüd, kas suudab ükski surelik inimene kuuvalgust enne loojakutundi kustutada ja öö musta liniku maa kohale laotada?»

See küsimus ajas paaliku korraks lausa naerma. «Ei, mu isand, ükski inimene ei suuda seda teha. Kuu on tugevam kui inimene, kes teda silmitseb, ja ka; tema ise ei saa oma käiku muuta.»

120

«Nii arvad sina. Mina aga ütlen sulle, et homme õhtul, umbes kaks tundi enne keskööd, teeme me nii, et kuu tunniks ja veel pooleks tunniks ära neelatakse. Jah, pilkane pimedus katab maad, ja see olgu teile märgiks, et Ignosi on tõepoolest kukuaanade kuningas. Kui me seda teeme, kas olete siis rahul?»

«Jah, mu isandad,» vastas vana pealik naeratades ja see naeratus, peegeldus ka kõigi ta kaaslaste nägudel, «k-u J te seda teete, oleme me tõesti rahul.»

«See sünnib. Meie kolm, Inkubu, Bougvan ja Makuma-zahn, oleme seda öelnud ja see sünnib. Kas sa kuuled, Infaduus?»

«Ma kuulen, mu isand, aga see, mis sa lubad — kustutada kuu, maailma ema valgus, kui ta täielt paistab —, on ju lausa ime.»

«Ja ikkagi teeme me seda, Infaduus.»

«Siis on hästi, mu isandad. Homme õhtul, .kaks tundi pärast päikeseloojangut saadab Tvala mu isandatele sõna, et nad tuleksid vaatama neidude tantsu, ja üks tund pärast tantsu algust tapab kuningapoeg Skraga neiu, kelle Tvala leiab kõige kaunima olevat, ohvriks Kivistele Vaikijatele, kes valvavad seal nende mägede juures,» ja ta näitas käega kolme veidrakujulise mäetipu poole, kus Saalomoni tee pidi lõppema. «Tehku mu isandad siis kuu pimedaks ning päästku neiu elu, ja rahvas usub kindlasti.»

«Jah,» ütles vana pealik ikka veel naeratades, «rahvas usub siis kindlasti.»
«Kahe miili kaugusel Loost,» jätkas Infaduus, «on mägi, kõver nagu noorkuu, —- seal on kindlus,, kus asub minu rügement ja kolm teist rügementi, mida käsutavad need pealikud. Hommikul me mõtleme välja plaani, kuidas võiks sinna toimetada veel kaks või kolm rügementi. Ja siis, kui mu isandad tõesti suudavad kuu pimedaks teha, võtan ma pimeduses oma isandail käest kinni ja viin nad Loosi välja sintia paika, kus nad on väljaspool ohtu, ja sealt võime me siis kuningas Tvala vastu sõda pidama hakata.»
«See on hea,» sõnasin mina. «Ja nüüd lahkuge, et saaksime pisut aega magada ja oma nõidust ette valmistada.»
Infaduus tõusis, jättis jumalaga ning lahkus koos pealikutega.
«Sõbrad,» ütles Ignosi, niipea kui nad olid läinud, «kas te suudate tõepoolest teha seda imelist asja või kõnelesite sõjapealikutele tühje sõnu?»
121
«Usun, et me suudame seda teha, Umbopa, tähendab Ignosi.»
«See on kummaline,» vastas ta, «ja kui te poleks mitte inglased, ma poleks seda uskunud, aga ma olen kuulnud, et inglise džentelmen ei lausu valet. Kui me sellest loost terve nahaga välja tuleme, võite kindlad olla, et ma teile tasun.»
«Ignosi,» sõnas sir Henry, «luba mulle üht asja.»
«Ma luban, mu sõber Inkubu, isegi veel enne kui ma kuulen, mis see on,» vastas hiiglane naeratades. «Mida sa palud?»
«Seda, et kui sa kunagi selle rahva kuningaks saad, sa siis lõpu teed sellisele nõiaküttimisele, nagu me seda täna öösel nägime, ja et siin maal enam ei hukataks inimesi ilma kohut pidamata.»
Kui ma olin selle soovi tõlkinud, jäi Ignosi hetkeks mõt-tesse'ja vastas siis:
«Mustade kombed on teised kui valgetel meestel, Inkubu, ja meie ei hinda elu nii kõrgelt. Aga ma luban seda siiski. Kui minu võimuses on nõiakütte tagasi hoida, siis ei pea nad enam jahti ja ükski inimene ei sure vägivaldset surma ilma kohtupidamise ja surmaotsuseta.»
«Oleme selles siis kokku leppinud,» sõnas sir Henry. «Nüüd aga lase meid pisut puhata.»
Surmani väsinud, vajusime kõik peagi sügavasse unne ja magasime, kuni Ignosi meid kella üheteistkümne paiku äratas. Tõusime, pesime end ja sõime tubli hommikueine. Siis astusime õue ja läksime jalutama, uurides ajaviiteks kukuaanade hüttide ehitusviisi ja jälgides naiste askeldusi.
«Loodan väga, et varjutus ikka toimub,» ütles äkki sir Henry.
«Kui seda ei toimu, on meie lool lühike lõpp,» vastasin nukralt, «sest nii tõesti kui ma elan, jutustab mõni neist pealikuist kogu loo kuningale ära ja siis ootab meid teist laadi varjutus, mis meile igatahes sugugi ei meeldi.»
Oma onni tagasi tulnud, sõime kergelt lõunat ja veetsime ülejäänud osa päevast pidulikke ja uudishimulikke külastajaid vastu võttes. Lõpuks loojus päike ja paar tundi võisime nautida täielikku rahu, niipalju kui meie kurbadest aimustest rasked südamed seda lubasid. Kella poole üheksa ajal tuli lõpuks Tvala käskjalg meid kutsuma igaaastasele suurele neidude tantsule, mis pidi varsti algama.
Kiiruga tõmbasime selga kuningalt saadud rõngashamed.
122
võtsime kaasa oma relvad ja laskemoona, et need meil, nagu Infaduus oli soovitanud, käepärast oleksid, juhul kui tuleb põgeneda, ja asusime väliselt õige enesekindlalt, aga varjatud hirmu ja südamevärinaga teele. Avar väljak kuninga kraali ees pakkus nüüd väga erinevat vaadet, võrreldes sellega, kuidas ta eelmisel õhtul oli välja näinud. Sõjameeste tihedate ja süngete ridade asemel seisid seal nüüd salk salga kõrval kukuaana neiud, kelle tualetid polnud küll eriti rikkalikud, kuid kes kõik kandsid peas lillepärgi ning hoidsid ühes käes palmilehte, teises aga valget kallaõit. Ringi keskel säravas kuuvalguses istus kuningas Tvala, vana Gaguul tema jalge ees ning tema kõrval Infaduus, nooruk Skraga ja kaksteist

ihukaitsjat. Kohal viibisid ka paarkümmend pealikut, kelle hulgast tundsin ära enamiku neist, kellega me eelmisel ööl olime sõbrunenud.

Tvala tervitas meid rõhutatud südamlikkusega, aga ma panin tähele, et ta ainus silm sihtis õelalt Umbopa poole.

«Olge tervitatud, valged mehed tähtedelt,» ütles ta. «See vaatemäng on teistsugune kui too, mida te eelmisel ööl kuuvalgel nägite, aga see pole nii hea etendus. Neiud on kenad, ja kui nad tõesti nii ilusad ei oleks,» ja ta viipas käega ümberringi, «poleks ükski meist tänasel päeval siia tulnud, sest mehed on paremad. Naiste suudlused ja õrnad sõnad on magusad, aga sõjameeste odade tarin ja inim-vere lehk on kaugelt magusam. Kas tahate naisi meie rahva hulgast, valged mehed? Kui tahate, valige välja.kõige ilusamad, ja te saate neid nii palju kui süda soovib.» Ja ta vaikis, oodates vastust.

Sellel väljavaatel ei puudunud nähtavasti oma võlu Goodi jaoks, kes, nagu enamik meremehi, laskis end kergesti ahvatleda. Mina aga, olles juba aastates mees ja mõistlikum ning ette nähes lõpmatuid komplikatsioone, mis seesugusest asjast võisid tekkida, sest naised toovad pahandust niisama kindlasti kui öö järgneb päevale, vastasin kähku:

«Ole tänatud, oh kuningas, aga meie, valged mehed, naime ainult omataolisi valgeid naisi. Teie neiud on kaunid, aga nad ei ole meie jaoks.»

Kuningas naeris. «Hea küll, olgu nii. Meie rahval on vanasõna, mis ütleb, et «naise silmad on alati säravad, olgu nende värvus milline tahes», ja veel teine, mis ütleb: «Armasta seda, kes sinu juures on, sest see, kes on kaugel, murrab sulle kindlasti truudust», aga võib-olla tähtedel

on asjad teisiti. Maal, kus inimesed on valged, on kõik võimalik. Olgu nii, valged mehed, ega neiud seepärast veel hätta ei jää. Olge veel kord tervitatud ja ole tervitatud sinagi, must. Kui Gaguul oleks oma tahtmise saanud, oleksid sa praegu külm ja kange. Sinu õnn, et sa tuled tähtedelt, ha-ha-haa!»

«Ma võin su surmata veel enne, kui sina mind surmata jõuad, oh kuningas,» kõlas Ignosi rahulik vastus, «ja sina oled kange, enne kui minu liikmed jäigaks jäävad.»

Tvala võpatas. «Sa räägid upsakalt, poiss,» vastas ta vihaselt. «Hoia et sa liiga kaugele ei lähe.»

«See, kelle huulil on tõde, võib uhkelt kõnelda. Tõde on terav oda, mis märki tabab ja iial mööda ei lenda. Selline on sõnum tähtedelt, oh kuningas.»

Tvala põrnitses tigedalt ja ta ainsas silmas vaikus raev, aga ta ei öelnud enam midagi.

«Alustatagu tantsul» hüüdis ta ja lillepärgadega kroonitud neidude hulk hakkas liikuma, lauldes õrnaviisilist laulu ja lehvitades hapraid palmilehti ning valgeid kallaõisi. Nad tantsisid ja tantsisid, ja taevavõlvile kerkinud kuu pehmes nukras valguses näisid nad ähmastena ja haldjataolistena. Kord keerlesid nad ringi, kord liikusid üksteisele vastu, kujutades lahingut, hõljusid siin, pöörlesid seal, kord lähenesid ning siis jälle taganesid korrapärases segaduses, mida oli ütlemata kaunis vaadata. Lõpuks peatusid nad ja neidude ridadest jooksis välja noor kaunis naine, kes hakkas meie ees sellise graatsia ja hooga piruette tegema, et oleks enamiku baleriine häbisse jätnud. Lõpuks lahkus ta väsinult ja tema asemele tuli teine, selle asemele kolmas, neljas, aga mitte keegi neist polnud ei graatsia, osa-vuse ega ilu poolest esimese vääriline.

Kui kõik valitud neiud olid tantsinud, tõstis kuningas käe.

«Millist te kõige kaunimaks peate, valged mehed?» küsis ta.

«Esimest,» vastasin mõtlematult. Järgmisel hetkel kahetsesin seda, sest mulle meenusid Infaduusi sõnad, et kõige kaunim naine ohverdatakse.

«Siis on minu mõtted samasugused kui teie mõtted]i minu silmad nagu teie silmad. Tema on kõige kaunim. Ja häda temale, sest ta peab surema.»

«Jah, ta peab surema!» kiljus Gaguul, heites oma rahutult liikuvaist silmist pilgu vaese neiu poole, kes ei

olnud veel teadlik oma hirmsast saatusest ja seisis ühe nei-dudesalga ees, meist kümne jardi kaugusel, näppides erutatult oma pärja küljest võetud lille õielehti.

«Miks, oh kuningas?» küsisin mina, varjates vaevaga oma meelepaha. «Tüdruk tantsis hästi ja meeldis meile. Pealegi on ta ilus. Poleks õiglane talle selle eest surmaga tasuda.»

Ent Tvala vastas naerdes:

125

«Selline on meie komme, ja kivikujud, kes istuvad seal» — ta osutas kolme kauge mäetipu poole —, «peavad saama oma osa. Kui ma seda neidu täna surma ei saada, tuleb õnnetus minu ja mu soo peale. Sest nõnda kõlab ettekuulutus, mida teab kogu mu rahvas: «Kui kuningas neidude tantsu päeval ei ohverda Vaikijatele, kes mägesid valvavad, kaunist tütarlast, langeb tema ja ta sugu.» Teadke, valged mehed, et mu vend, kes valitses enne mind, jättis naise pisarate pärast ohvri toomata ja ta langes, samuti tema sugu, ja nüüd valitsen mina tema asemel. Lõpp sellega, ta peab surema!» Siis pöördus ta ihukaitsjate poole: «Tooge ta siial Ja sina, Skraga, terita oma oda.»

Kaks meest astusid ette ja hakkasid tüdruku poole sammuma. Alles nüüd aimates teda ähvardavat saatust, karjatas neiu valjusti ja pöördus ümber, et põgeneda. Aga tugevad Med haarasid temast kõvasti kinni ja tõid ta rabelevana hing nutvana, meie ette.

«Mis su nimi on, tüdruk?» piiksus Gaguul. «Mis! Sa ei vasta! Kas peab kuningapoeg siis otsekohe oma töö tegema?»

Seda -vihjet kuuldes astus Skraga, kelle ilme oli. õelam kui kunagi varem, sammu ettepoole, tõstis oma suure oda ja samal hetkel nägin ma, kuidas Goodi käsi revolvri juurde libises. Vaene tüdruk nägi läbi pisarate tuhmilt helkivat terast ja see kainestas teda. Ta jättis rabelemise ja jäi käsi kramplikult kokku surudes ning pealaest jalatallani värisedes vaikselt seisma.

«Vaadake,» hüüdis Skraga ülilõbusas tujus, «ta väriseb juba üksi mu väikest mänguasjakest nähes, veel enne. kui ta seda maitsnud on,» ja ta koputas oma oda laiale tera-vikule.

«Kui mul kunagi peaks paras juhus tulema, siis maksad selle eest kallilt, sa kutsikas,» kuulsin Goodi sosinal läbi hammaste suruvat.

«Nüüd, kus sa rahulik oled, nimeta meile oma nimi, mu armas. Noh, räägi, ära karda midagi,» meelitas Gaguul narritades.

«Oh ema,» vastas tüdruk väriseval häälel, «mu nimi on Foulatä, Suko Soost. Oh ema, miks ma pean surema? Ma pole midagi halba teinud.»

«Ära kurvasta,» jätkas vanaeit oma vihatekitavat pilkaval toonil. «Sa pead tõesti surema, sind tuuakse ohvriks Vaikijatele, kes istuvad seal,» ja ta näitas käega kaugete

126

mäetippude poole. «Aga parem on ööpimeduses magada kui päise päeva ajal tööd rühmata. Parem on surra kui elada ja sa sured kuninga enda poja kõrge käe läbi.»

Tütarlaps ringutas ahastades käsi ja hüüdis valjusti: «See on julmi Ma olen ju nii noor! Mis olen ma teinud, et ma ei tohi enam kunagi näha, kuidas ööpimedusest tõuseb päike ja kuidas õhtul tema järel kerkivad tähed, et ma ei tohi enam lilli korjata, kui maas on kaste, ega kuulata vete naeru. Häda mulle! Ma ei saa enam kunagi näha oma isa onni ega tunda oma ema suudlust ega hellitada haiget tallekest. Häda mulle! Armsama käsi ei põimu iial mu ümber, ei vaata ta silmad minu silmadesse ega sünni mulle iial poegi. Oh, kui julmi Julmi»

Ja jälle ringutas ta käsi ning pööras oma pisarmärja, lillepärjaga kroonitud näo taeva poole, nii kaunis oma meeleheites — sest ta oli tõesti ilus naine —, et ta oleks pannud sulama kõik vähem julmad südamed kui kolmel saatanal meie ees.

Prints Arthuri[12] palve lurjustele, kes tulid ta silmi välja pistma, ei võinud olla liigutavam kui selle metsrahva-tütre anumine.

---

[12] **P r i n t s A r t h u r — tegelane Shakespeare'i ajaloolises tragöödias «Kuningas John»; ajalooline isik, Inglise kuninga John Maa*» (valitses aastail 1199—1216) vennapoeg. Omavoliline ning julm kuningas laskis ta tappa.**

Aga see ei liigutanud Gaguuli ega Gaguuli isandat, kuigi ma nägin kaastunde märke nende selja taga seisvate ihukaitsjate ja pealikute näol. Good aga hakkas vihast ägedasti puhkima ja tegi liigutuse, nagu tahaks talle appi tormata. Naiseliku vaistuga taipas hukkamõistetud neiu, mis tema hinges toimus, sööstis äkki tema ette ja haaras ta «ilusate valgete jalgade» ümbert kinni.

«Oh valge isa tähtedelt,» hüüdis ta; «heida minu üle oma kaitsev mantel, luba, et ma poen sinu tugevuse varju ja päästan endi Oh kaitse mind nende julmade meeste eest ja Gaguuli kurjuse eest!»

«Pole viga, kullakene, küllap ma hoolitsen sinu eest,» hüüdis Good erutatult inglise keeles. «Tõuse üles, ole tubli tüdruk.» Ja ta kummardus ning haaras neiul käest.

Tvala pöördus ja viipas oma pojale, kes astus tõstetud odaga lähemale.

«Nüüd on paras aeg,» sosistas mulle sir Henry. «Mis te ometi ootate?»

127

«Ootan seda varjutust,» vastasin. «Vahin juba pool tundi üksisilmi kuud ja ma pole teda kunagi näinud heledamana.»

«Te peate riskima, või tüdruk tapetakse. Tvala hakkab juba kannatust kaotama.»

Mõistsin, et tal on õigus. Heitsin viimase meeleheitliku pilgu kuukettale — mitte iialgi pole ükski auahne astronoom, kes tahab oma teooriat tõestada, mõnd taevas toimuvat muutust sellise erutusega oodanud — ja astusin nii väärikalt kui iganes oskasin Goodi jalge ees põlvitava neiu ja Skraga läheneva oda vahele.

«Kuningas,» ütlesin ma, «see ei tohi sündida. Me ei salli niisugust asja. Lase tüdrukul vabalt minna.»

Maruvihaselt ning jahmunult tõusis Tvala oma istmelt, ja pealikute suust ning neidude tihedatest ridadest, kes ärevas ootuses meie ümber koomale olid tõmbunud, kostis imestuseümin.

«Ei tohi sündidal Ša valge koer julged haukuda lõvi peale tema oma koopasl Ei tohi sündidal Oled sa aru kaotanud? Vaata ette, muidu tabab selle kanapoju-' kese saatus ka sind ja neid, kes on sinuga. Kuidas mõtled sa teda või iseennast päästa? Kes sa oled, et sa ennast minu ja minu tahte vahele sead? Tagane, ütlen ma sulle! Skraga, tapa ta. Hei, valvurid, võtke need mehed kinni!»

Selle hüüde peale tormasid onni tagant kiiresti välja relvastatud mehed, kes ilmselt olid juba algusest peale seal peidus olnud.

Sir Henry, Good ja Umbopa asusid minu kõrvale ning tõstsid oma püssid.

«Tagasil» hüüdsin ma uhkelt, kuigi mu süda sel hetkel päris saapasääres oli. «Tagasil Meie, valged mehed tähtedelt, ütleme, et see ei tohi sündida. Tulge' veel üksainus samm lähemale, ja me teeme kuu pimedaks nagu lambi, mille tuul ära puhub. Meie, kes me tema kojas elame, võime seda teha, võime teie maa pimedusse tõugata. Katsuge meie käsust üle astuda, ja te saate tunda meie nõiduse jõudu.»

Minu ähvardus avaldas mõju. Mehed peatusid ja Skraga seisis liikumatult meie ees, tõstetud oda käes.

«Kuulake vaid! Kuulake vaid!» kiljus Gaguul. «Kuulake valetajat, kes ütleb, et võib kustutada kuu nagu lambi. Tehku ta seda, ja tütarlaps on pääsenud. Jah, tehku ta

128

seda, või ta sureb tüdruku kõrval — tema ja need, kes on temaga!»

Piilusin meeleheites kuu poole ja nägin nüüd oma ääretuks rõõmuks, et meie — või õigemini kalender — polnud eksinud. Suure ketta serval võis märgata kahvatut varju-riba, kuu säravale näole kogunes nagu mingit suitsu. Iial ei unusta ma selle hetke ülimat, oivalisimat kergendustunnet.

Tõstsin pühalikult käe taeva poole, sir Henry ja Good järgnesid minu eeskujule ja ma deklameerisin nii võimukal toonil kui vähegi suutsin paar-kolm värssi «Ingoldsby legendidest». Sir Henry jätkas salmiga vanast testamendist ja lisas sinna ladina keeles

midagi kellestki Balbusest ja vallide ehitamisest. Good aga pöördus ööde kuninganna poole rea kõige klassikalisemate vannetega, mida ta iganes oskas välja mõelda.

Hämar riba, see varju vari libises aegamööda üle kuu särava näo, ja sedamööda kuidas ta kasvas, hakkas meie ümber seisvast rahvahulgast kostma hirmuhüüdeid.

«Vaata, oh kuningas!» hüüdsin ma. «Vaata, Gaguul! Vaadake, pealikud ja rahvas ja naised, vaadake ja öelge, kas valged mehed tähtedelt peavad sõna või on nad ainult tühised valetajadl

Kuu läheb pimedaks teie silma all, varsti valitseb pimedus, pimedus tunnil, mil kuu kõige heledamini paistab. Te nõudsite meilt märki. See märk on teile antud. Pimene, oh kuu! Sa puhas ja püha, peida oma valgus, heida trooni anastanud mõrtsukate jultunud süda põrmu ja paiska maailm pimeduse varju!»

Pealtvaatajate hulgast vallandus õudusekisa. Mõned seisid hirmust kivinenult paigal, teised vajusid põlvili ja kisendasid valjusti., Kuningas istus vaikselt ja kahvatas oma tumeda naha all. Ainult Gaguul ei kaotanud julgust.

«See läheb möödal» karjus ta. «Ma olen seda tihti varemgi näinud. Ükski inimene ei saa kuud taevas kustutada. Ärge heitke meelt. Istuge vaikselt, vari läheb mööda.»

«Oodake, ja te saate näha,» vastasin mina, ise erutusest võppudes. «Oh kuu! Kuul Miks oled sa nii heitlik ja külm?» Need asjakohased read olid pärit ühest populaarsest romaanist, mida ma juhtumisi hiljuti olin lugenud. Nüüd, kus ma rahulikult sellele tagasi mõtlen, leian, et need sõnad olid ülekohtused taevase emanda vastu, kes näitas end meie ustavaima sõbrana, ükskõik milline siis ka oli

tema vahekord kirgliku armastajaga raamatus. Seejärel lisasin: «Laske edasi, Good, mulle ei tule enam ühtki värssi meelde, Vanduge kuidas oskate, olete ju sel alal meister.»

Good õigustas täiesti seda tunnustust oma loovale vaimule. Mul polnud sinnamaani vähimatki aimu mereväeohvitseri kirumisvõime laiusest, sügavusest ja kõrgusest. Kümme minutit ühtejärge vuristas ta peatumatult mitmes keeles, peaaegu ilma et oleks ennast korranud.

Vahepeal muutus must loor üha laiemaks, kuna iga silmapaar selles tohutus rahvahulgas oli pööratud, taeva poole ning aina vahtis seda lummatud vaikuses. Kummalised ja õudsed varjud röövisid kuuvalguselt sära ja väljakul levis pahaendeline tardumus. Kõik muutus surmvaikseks. Aeglaselt, kõige pühalikumas vaikuses möödus kümme minutit ja täiskuud kattis ikka rohkem ja rohkem maa vari, mille tintmust sõõr jubeda majesteetlikkusega üle kuu-kraatrite libises. Kuu suur kahvatu ketas näis nagu lähenevat ja suurenevat. Ta .muutus vasekarvaliseks, seejärel tõmbus ta pinna veel varjutamata osa halliks ja tuhkjaks ning kulminatsiooni lähenedes vajusid ta mäed ja lagendikud süngesse punakasse vinesse.

Tume sõõr libises üha edasi. Ta oli nüüd katnud juba enam kui poole veripunasest kettast. Hämarus tihenes ja Võttis punakasmusta varjundi. Varjutus edenes ja edenes, kuni me veel vaevalt nägime meie ees seisva rühma metsikuid nägusid. Pealtvaatajate suust ei kostnud ainsatki .häält ja lõpuks jättis ka Good oma vandumise.

«Kuu sureb! Valged nõiad on kuu tapnud 1» möirgas siis äkki prints Skraga. «Me kõik hukkume pimeduses!» Ja kas hirmust või vihast — või ka nende mõlema tunde sunnil — tõstis ta oda ja lõi sellega kõigest jõust sir Henryle rindu. Kuid ta unustas rõngassärgid, mis kuningas meile oli andnud ja mida me oma riiete all kandsime. Oda põrkas kahjutult tagasi, ja enne kui Skraga jõudis uuesti torgata, kiskus Curtis tal oda peost ja torkas selle tal endal otse läbi keha.

Skraga vajus surnult maha.

Seda nähes, samuti hulluseni hirmunult üha tihenevast pimedusest ja koledast varjust, mis nende uskumist mööda oli neelamas kuud, sööstis neidudehulk metsikus segaduses põgenema ja jooksis kiljudes väravate poole. Paanika ei piirdunud aga ainult sellega. Kuningas ise, ta ihukaitsjad

ja mõned pealikud ning Gaguul, kes neile imestusväärse kiirusega järele komberdas, põgenesid hüttidesse, nii et minuti pärast leidsime end üksi sündmuskohal koos ohvriks määratud Foulata, Infaduusi ja enamiku nende pealikutega, kellega olime eelmisel ööl läbirääkimisi pidanud. Meie kõrval lebas Tvala poja Skraga surnukeha.

«Pealikud,» ütlesin ma, «me andsime teile margi. Kui jäite sellega rahule, juhtige meid ruttu paika, millest te rääkisite. Nõidust ei saa praegu enam peatada. See kestab iseendast veel tunni ja pool tundi. Varjakem end pimedusse.»

«Tulge,» ütles Infaduus ja pöördus minekule. Järgnesime ta eeskujule, samuti tegid aupaklikud pealikud ja Foulata, keda Good toetas käsivarrest.

Enne kui me kraali väravasse jõudsime, kadus kuu täiesti ja igas taevakaares lõid mustjal laotusel äkki särama tähed.

Üksteisel käest kinni hoides komberdasime läbi pimeduse.

XII PEATÜKK ENNE LAHINGUT

Meie õnneks tundsid Infaduus ja teised pealikud põhjalikult kõiki suure linna radu, nii et pääsesime tülitamatult läbi kõrvaltänavate ja jõudsime pilkasele pimedusele vaatamata jõudsalt edasi.

Umbes tund aega sammusime üha edasi ja edasi, kuni varjutus viimaks mööduma hakkas ja see kuuserv, mis oli kadunud kõigepealt, jälle nähtavale ilmus. Kui me seda silmitsesime, paiskus sellest ahtakesest ribast hõbedane valguskiir, mida saatis imeline punakas kuma, nii et näis, nagu ripuks tumedas taevas tõeline lamp. See oli ühtaegu õudne ja kaunis vaatepilt. Järgneva viie minuti jooksul nakkasid tähed kahvatama ja muutus küllalt valgeks, nii et võisime oma asukoha kindlaks teha. Leidsime, et olime Loo linnast tükk maad väljas, ning lähenesime laiale lameda harjaga mäele, mille ümbermõõt võis olla umbes kaks miili. See mägi, mille taolisi Lõuna-Aafrikas Yäga sageli võib leida, pole kuigi kõrge. Ta kõige kõrgem tipp on vaevalt üle kahesaja jala, tal on hobuseraua kuju ning ta üsna järsud nõlvad on täis kiviräga. Muruga kaetud pla»

131

too mäeharjal moodustab avara laagriplatsi, kus paiknesid tugevad sõjasalgad. Kindluse tavaliseks garnisoniks oli üks kolme tuhande meheline rügement, aga kui me uuesti särama löövas kuuvalguses mööda järsku mäekülge üles ronisime, märkasime, et praegu oli seal laagris üsna mitu rügementi.

Jõudnud platoole, leidsime seal lugematul hulgal kiiruga unest äratatud mehi, kes hoidusid hirmust vabisedes ühte hunnikusse, äärmiselt kohkunud ning jahmunud loodusnähtusest, mille tunnistajaks nad olid. Sammusime sõnagi lausumata nende vahelt läbi ja jõudsime onni laagri keskpaigas, kus me oma üllatuseks eest leidsime kaks meest, kes olid kaasa toonud kogu meie vähese kraami, mille me oma kiirel põgenemisel muidugi olime pidanud maha jätma.

«Lasksin need ära tuua,» selgitas Infaduus, «ning samuti ka need,» ja ta tõstis üles Goodi ammu kadunud püksid.

Õndsaliku rõõmuhüüdega kahmas Good püksid enda kätte ja asus neid kohe jalga tõmbama.

«Mu isand ei kavatse ometi oma ilusaid valgeid sääri ära peita!» hüüatas Infaduus kahetsevalt. Kuid Good jäi oma tahtmise juurde kindlaks ja veel vaid ühelainsal korral oli kukuaana rahval juhust ta ilusaid sääri näha. Good oli väga häbelik inimene. Edaspidi tuli kukuaanadel oma esteetilistes nautlemistes rahulduda ta ühepoolse põsk-habemega, ta läbipaistva silmaga ja liikuvate hammastega.

Silmitsedes ikka veel nukra ihalusega Goodi pükse, teatas Infaduus meile, et oli andnud kõigile rügementidele käsu koguneda järgmisel hommikul varavalgel vägede ülevaatusele, kus ta kavatses neile põhjalikult seletada neid põhjusi ja asjaolusid, mis olid viinud mässuni,

mida pealikud olid kindlasti otsustanud tõsta, ja ühtlasi tutvustada neile seaduslikku troonipärijat Ignosit.

Niisiis kogunesidki kohe pärast päikesetõusu kõik üksused — kokku umbes kakskümmend tuhat meest, Kukuaana armee eliit — avarale väljakule, kuhu suundusime ka meie. Mehed olid üles rivistatud väljaku kolmel küljel ja pakkusid suurejoonelist vaatepilti. Meie asusime neljandale, vabaks jäänud küljele, ja kõik tähtsamad pealikud ning ohvitserid kogunesid kärmesti meie ümber.

Kui tekkis vaikus, pöördus Infaduus kõnega kõigi kohalviibijate poole. Pildirikkas ja kaunis keeles — sest nagu

132

enamik kõrgemast seisusest kukuaanasid, oli temagi sündinud oraator — jutustas ta Ignosi isa loo, pajatas sellest, kuidas praegune kuningas Tvala ta nurjatult mõrvas ja ta naise ning lapse kõrbesse nälgima kihutas. Seejärel kõneles ta sellest, kuidas rahvas Tvala julma valitsuse all kannatab ja ägab, tuues näiteks eelmise öö sündmused, kus paljud maa õilsamad mehed ettekäändel nagu oleksid nad kurjategijad, rivist välja veeti ning jõledal kombel hukati. Seejärel jutustas ta, kuidas valged isandad, kes tähtedelt nende maad ta hädas nägid, otsustasid, hoolimata ebamugavustest, mis see neile valmistas, ta saatust kergendada. Nad olid võtnud käekõrvale kukuaanade tõelise kuninga Ignosi, kes maapaos vaevles, ning toonud ta üle mägede kodumaale. Valged isandad nägid Tvala nurjatust, ja selleks et kõhklejaile imemärki näidata ning et päästa tütarlaps Foulata elu, kustutasid nad oma vägeva nõiduse abil kuuvalguse ja surmasid noore saatana Skraga. Nad on valmis seisma kukuaanade kõrval, aitama neil Tvalat kukutada ja tema asemel troonile tõsta seaduslikku kuningat Ignosit.

Ta viimased sõnad kadusid heakskiidusuminasse. Siis astus ette Ignosi ja alustas omakorda kõnet. Korranud kõike seda, mida ta onu Infaduus juba oli öelnud, tegi ta võimsal häälel kokkuvõtte, mis kõlas nii:

«Oh pealikud, sõjaülemad, sõdurid ja rahvas, te kuulsite mu sõnu! Nüüd peate te valima minu ja tema vahel, kes istub minu troonil, minu ja mu onu vahel, kes tappis oma venna ja kihutas vennapoja maalt välja surema külmas ja pimedas öös. Seda, et ma tõesti kuningas olen, võivad teile kinnitada nemad,» jä ta osutas pealikutele, «sest nad on näinud madu mu puusade ümber. Ja kui ma ei oleks kuningas, kas seisaksid siis valged mehed kogu oma nõi-duseväega minu kõrval? Värisege, pealikud, sõjaülemad, sõdurid ja rahvas! Kas ei seisa pimedus, millesse nad mässisid maa, et kohutada Tvalat ja varjata meie põgenemist, kas ei seisa see pimedus, mille nad nõidusid välja täiskuu ajal, veel teie silme ees?»

«Jah, seisab küll,» vastasid sõdurid.

«Mina olen kuningas, ütlen ma teile, miha olen kuningas,» jätkas Ignosi, ajades end kogu oma pikkuses sirgu ja tõstes laia teraga sõjakirve pea kohale. «Kui leidub teie hulgas'kcegi, kes ütleb, et see pole nii, astugu ta välja ja ma võitlen temaga otsemaid, ning ta punane veri tunnistagu,

133

et ma kõnelen tõtt. Astugu ta välja, ütlen ma!» Ja ta raputas suurt kirvest, nii et see päikesekiirtes sädeles.

Keegi aga ei soovinud nähtavasti seda väljakutset vastu võtta ja meie hiljutine kannupoiss jätkas oma kõnet:

«Ma olen tõesti kuningas, ja kui te lahingus minu kõrval seisate, ootab teid koos minuga võit ja au. Te saate minult härgi ja naisi ja teid tõstetakse kõrgemale kõigist teistest rügementidest. Kui te aga langete, langen mina teie kõrval.

Ja vaadake, ma tõotan teile, et kui ma oma isaisade troonile istun, lõpeb meie maal verevalamine. Enam ei viida teid tapale, kui te õigluse järele kisendate, enam ei pea nõiad teile jahti, et teid ilma põhjuseta maha lüüa võidaks. Kedagi ei saadeta enam surma peale nende, kes seadustest üle astuvad. Teie kraalidc röövimisele tehakse lõpp. Igaüks teist võib edaspidi ohutult oma onnis magada ja kellelgi pole vaja midagi karta, õiglus seatakse jalule

kogu maal ja kõigi jaoks ühteviisi. Kas tc olete valinud, pealikud, sõjaülemad, sõdurid ja rahvas?»

«Me oleme valinud, oh kuningas!» kõlas vastus.

«See on hea. Pöörake nüüd pilgud alla ja vaadake, kuidas Tvala käskjalad suurest linnast ida ja lääne, põhja ja lõuna poole teele asuvad. Ta tahab koguda vägeva sõjaväe, et mind ja teid ja mu sõpru ning kaitsjaid puruks lüüa. Homme või ehk ülehomme tuleb ta meie vastu koos kõigi nendega, kes talle ustavad on. Siis näen ma, kes on tõeliselt minu mehed ega karda surra õige asja eest. Ja ma ütlen teile, et neid mehi ei unustata, kui saagi jagamine tuleb. Ma olen rääkinud, oh pealikud, sõjaüiemad, sõdurid ja rahvas. Nüüd minge oma onnidesse ja seadke end sõjaks valmis.»

Tekkis lühike vaikushetk, kuni üks pealikutest käe tõstis ja läbi õhu mürises kuninglik tervitushüüd: «/<oom!» See näitas, et sõdurid tunnistasid Ignosi oma kuningaks. Seejärel marssisid nad pataljonide kaupa minema.

Poole tunni pärast läksime sõjanõukogule, kus viibisid kõigi rügementide ülemad.

Meile oli selge, et lähemal ajal ründab meid arvuliselt üleolev vastane. Oma soodsalt asukohalt kõrgel künkal nägime, kuidas kogunesid väeüksused ja kuidas Loost igas suunas väljusid kullerid, kes kahtlemata pidid kuningale uusi abivägesid kohale kutsuma. Meil oli umbes kakskümmend tuhat meest— Kukuaanamaa seitse kõige paremat

rügementi. Infaduusi ja teiste pealikute arvestuse järgi oli Tvalal sel hetkel Loos vähemalt kolmkümmend kuni kolmkümmend viis tuhat meest, järgmise päeva lõunaks aga oli tal arvatavasti võimalik koguda veel vähemalt viis tuhat meest abiväge. Polnud muidugi võimatu, et mõned ta üksused desertceruvad ja tulevad meie poole üle, aga sellele abijõule ei saanud me muidugi lootma jääda. Vahepeal sai selgeks, et Tvala teeb tõsiseid ettevalmistusi meie hävitamiseks. Juba patrullisid tugevad relvastatud salgad ümber mäejalami ja võis tähele panna teisigi märke, mis ennustasid peatset rünnakut.

Infaduus ja pealikud oli arvamusel, et samal päeval rünnakut siiski karta ei ole ja et see päev tuleb kasutada omapoolseteks ettevalmistusteks, samuti ka selleks, et kõiki võimalikke vahendeid kasutades hajutada masendust, mis oli haaranud sõdureid kuu arvatava nõiaväelise pimenemise tõttu. Pealikud kinnitasid, et kallaletung toimub järgmisel päeval, ja nagu selgus, oli neil õigus.

Asusime tööle, et oma kaitsepositsiooni nii palju kui võimalik tugevdada. Peaaegu iga mees oli väljas ja päeva jooksul, mis tundus meile küll hoopis lühikesena, tehti siiski üsna rohkesti ära. Teerajad, mis viisid üles mäele — see mägi oli muide pigem sanatoorium kui kindlus, sest siia saadeti tavaliselt laagrisse rügemendid, kes olid kurnatud lahinguülesannete täitmisest maa ebatervisliku kliimaga piirkondades —, tõkestati hoolikalt kivimürakatega ja ka mujalt tehti läbipääs nii raskeks, kui aeg lubas. Mitmesse kohta kuhjati kõrged vallid kividest, mis kavatseti pealetungivale vaenlasele kaela veeretada, iga üksiku rügemendi positsioon määrati kindlaks. Kõik ettevalmistused, mis me ühisel nuputamisel vajalikuks pidasime, said tehtud.

Pisut enne päikeseloojangut, kui me raskest tööst väsinutena puhkasime, silmasime väikest salka, kes Loost meie poole suundus. Uks meestest kandis käes palmilehte —-märgiks, et ta tuleb saadikuna.

Kui nad lähemale jõudsid, läksime koos Ignosi, Infaduusi ja paari teise pealikuga neile mäejalale vastu. Saadik oli uhke välimusega sõdur ja kandis määrustekohast leopardinahkset mantlit.

«Tervitus!» hüüdis ta meie juurde jõudes. «Kuninga tervitus neile, kes kuninga vastu vääritut sõda kavatsevad, lõvi tervitus šaakalitele, kes ta jalge ümber lõrise- vad!»

«Räägi!» ütlesin mina.

«Sellised on kuninga sõnad: «Heitke end kuninga meelevalla alla, või teid tabab palju hirmsam õnnetus. Juba on mustal pullil õlg maha rebitud ja kuningas kihutab looma veriselt läbi laagri.[13]»»

«Millised on Tvala tingimused?» küsisin uudishimu pärast.

«Ta tingimused on leebed, suure kuninga väärilised. Nõnda ütleb Tvala, Tvala Ühesilmaline, Tvala Vägev, kellel on tuhat naist, Tvala, kukuaanade isand, Suure tee» (Saalomoni tee) «hoidja, nende Õudsete» (Kolme Nõia) «lemmik, kes istuvad vaikides seal nendel mägedel, Musta Lehma Vasikas, Elevant, kelle sammudest väriseb maa, Kurjategijate Hirm, Jaanalind, kelle jalad neelavad kõrbe, Kohutavalt Suur, Must, Tark, kuningas põlvest põlve. Nõnda ütleb Tvala: «Ma olen halastaja ja nõuan ainult üsna vähe verd. Iga kümnes peab surema, ülejäänud on vabad. Aga valge mees Inkubu, kes tappis mu poja Skraga, ja tema must teener, kes nõuab minu trooni, ja mu vend Infaduus, kes õhutab minu vastu mässu, — nemad peavad surema piinasurma ohvritena Vaikijatele.» Sellised on Tvala armurikkad sõnad.»

Kui olin teistega pisut aega nõu pidanud, vastasin talle valjul häälel, nii et ka sõdurid kuulda võisid:

«Koer, mine tagasi Tvala juurde, kes sind saatis, ja ütle, et meie kõik, Ignosi, kukuaanade tõeline kuningas, Inkubu, Bougvan ja Makumazahn, targad mehed tähtedelt, kes kuu pimedaks teevad, kuninglikust verest sündinud Infaduus ja siia kogunenud pealikud, sõjaülemad ning rahvas vastavad sulle ja ütlevad: «Meie ei anna alla, ja enne kui päike kaks korda looja on läinud, lamab Tvala surnukeha tardunult Tvala värava ees ja Ignosi, kelle isa Tvala käe läbi hukkus, hakkab tema asemel valitsema.» Nüüd aga mine kärmesti, et me sind piitsaga ei peaks tagant kihutama, ja vaata ette, enne kui sa käe tõstad niisuguste meeste vastu kui meie.»

Saadik naeris valjusti.'«Suurte sõnadega ei liirmutata mehi,» hüüdis ta. «Näidake end ka homme niisama kangetena,

136

teie, kes te kuu pimedaks teete. Olge vaprad, võidelge ja tundke veel viimast korda rõõmu, sest peagi nokivad varesed teie konte, kuni need valgemaks muutuvad kui teie näod. Jumalagal Võib-olla kohtume tapluses. Ärge lennake tähtedele, valged mehed, vaid oodake mind.»

. Selle sarkastilise vihjega lahkus ta. Peaaegu kohe seejärel loojus päike.

Tol ööl oli palju tegemist, sest nii väsinud kui me ka polnud, jätkasime kuuvalgust ära kasutades ettevalmistusi homseks võitluseks. Meie sõjanõukogu ümber sagisid pidevalt käskjalad. Viimaks, kella üheks öösel, olime teinud kõik, mis teha andis, ja laager jäi vaikseks, välja arvatud ainult tunnimeeste lühidad hüüded. Ignosi ja ühe pealiku saatel laskusime koos sir Henryga mäest alla ja läksime vahiposte kontrollima. Kõikjal meie teel kerkisid äkki kõige ootamatumatest kohtadest kuuvalgel sädelevad odad ja kadusid kohe, niipea kui andsime märgusõna. Oli selge, et ükski valvur oma postil ei maga. Seejärel pöör-dusime tagasi, astudes ettevaatlikult tuhandete magavate sõdurite kenade vahelt läbi, kellest paljud puhkasid oma viimast maist puhkust.

Kuuvalgus, mis sädeles nende relvadel ja mängles nägudel, muutis nad tontlikuks. Jahe öötuul kõigutas nende kergeid peaehteid, mis sarnanesid surnuvänkri tuttidega. Nad lamasid seal läbisegamini, kuidas juhtus, käed välja sirutatud ja jalad konksus. Nende sõjakad ja turjakad kogud tundusid kuuvalguses kuidagi veidratena ja ebainimlikkudena.

«Kui palju neist teie arvates homme samal ajal veel elus on?» küsis sir Henry.

Vangutasin pead ja vaatasin jälle magavaid mehi ning mu väsinud, kuid ometi erutatud ajus tekkis kujutlus, nagu oleks neid juba puudutanudki surm. Mu vaimusilm otsekui märkis ära need, kellele surm oli vajutanud oma pitseri, ning äkki tunnetasin ma selgesti inimelu

---

[13] *See julm komme pole levinud mitte üksi kukuaanaüc juures, vaid on tuntud paljudele Aafrika suguharudele. Taoline kombetalitus võetakse ette sõja puhkemise või mõne teise suursündmuse puhul, (A. Q.)*

suurt "mõistatust ja mu süda täitus kahetsusega elu tühisuse ja kur-buse pärast. Täna magavad need tuhanded tervet, kosutavat und, homme aga on nende ja paljude teiste, sealhulgas võib-olla meiegi kehad külmad ja kanged. Nende naised jäävad leskedeks, nende lapsed orbudeks, ja kunagi ei tõsta nad enam jalga oma kodukohta. Ainult igivana kuu paistab häirimatult edasi, öötuul silitab rohukõrsi ja lai maailm puhkab nagu lugematuid igavikke enne seda, kui

137

sündisime meie, ja nagu ta puhkab veel mõõtmatult kauges tulevikus, kui meie oleme ammu unustatud.

Ometi ei sure inimene taiplikult, niikaua kui jääb püsima maailm, mis on ühtaegu tema ema ning ta mälestussammas. Tõsi küll, ta nimi vajub unustusse, aga sama õhk, mida ta hingas, lehvib praegugi männilatvade ümber mägede nõlvadel. Ta sõnade kaja levib praegugi veel lõpu-' tus ruumis. Mõtted, mida ta aju sünnitas, on pärandatud meile. Ta kired on .andnud meile elu. Rõõmud ja mured, mida ta tundis, on meiegi lahutamatud sõbrad, ja lõpp, mille eest ta hirmunult põgenes, tabab möödapääsematult meidki.

Universum on tõesti täis viirastusi — küll mitte kalmistuvaime, linad ümber, vaid kunagi elanud indiviidide kustumatuid jälgi, mis iialgi ei kao, kuigi nad segunevad ja muutuvad, muutuvad igavesti ja ikka jälle.

Tükk aega heietasin niisuguseid mõtteid, sest pean kahetsusega tunnistama, et sedamööda kuidas ma vanemaks saan, juurdub minus üha tugevamini põlastusväärne harjumus elu üle mõtiskleda. Seisin kurvalt ja vaatlesin uinuvate sõjameeste karme ning fantastilisi ridu, kes, nagu seal maal öeldakse, «magasid, oda pea all».

«Curtis,» ütlesin mina, «mind piinab kole hirm.»

Sir Henry silitas oma kollast habet ja vastas naerdes:

«Ma olen varemgi teie suust selliseid sõnu kuulnud, Quatermain.»

«Kuid nüüd on mul tõsi taga. Teate, ma kahtlen väga, kas meist ükski homme öösel veel elus on. Meid ründab arvuliselt ülekaalukas vaenlane ja see peab olema küll pime õnn, kui me seda positsiooni kaitsta suudame.»

«Noh, igatahes oleme mehe eest väljas. Vaadake, Quatermain, see on üldse üks must lugu ja ausalt öeldes oleksime paremini teinud, kui me poleks end sellesse seganud. Nüüd aga oleme ülepeakaela sees ja meil tuleb anda oma parim. Mina isiklikult eelistan pigem hukkuda lahingus kui surra mingil muul viisil, ja nüüd, kus näib olevat üpris vähe lootust mu vaest venda leida, ei tundugi see mõte eriti masendav. Aga õnn on alati vapra poolel ja meil võib kõik hästi minna. Lahing tuleb igal juhul kohutav, ja et meil tuleb hoolitseda oma hea kuulsuse eest, oleme sunnitud püsima seal, kus võitlusmöll kõige ägedam.»

138

Oma viimase märkuse tegi ta kurvameelsel toonil, aga ta silmis vaikus midagi, mis ta melanhoolia võltsiks tunnistas. Mulle on jäänud mulje, et sir Henry Curtis armastab tegelikult väga võidelda.

Seejärel heitsime paariks tunniks puhkama.

Juba koidu ajal äratas meid Infaduus, kes tuli ütlema, et Loos on märgata elavat liikumist ning et kuninga väe eelsalgad lähenevad meie valvetõketele.

Tõusime ja riietasime end lahinguks. Igaüks meist tõmbas selga soomussärgi, mille eest me kujunenud olukorras muide äraütlemata tänulikud olime. Sir Henry jäi selles asjas lõpuni järjekindlaks ja riietas end pärismaalasest sõduri kombel. «Kui te olete Kukuaanamaal, siis talitage nii nagu kukuaanad,» sõnas ta, varjates oma võimsa kogu helkiva terasrüüga, mis sobis talle nagu valatud. Kuid ta ei piirdunud veel sellega. Sir Henry erilise nõudmise peale oli Infaduus talle muretsenud pärismaalase täieliku sõja-varustuse. õlale kinnitas ta kõrgema ohvitseri leopardi-nahast mantli, laubale .sidus mustadest jaanalinnusulgedest peaehte, mida kannavad ainult kõige tähtsamad sõjapealikud, ja ümber keha seadis endale suurepärase valgetest härjasabadest muutša. Seda varustust täiendasid veel sandaalid, kitsevillast säärepaelad, ninasarviku sarvest käepidemega raske sõjakirves, valge härjanahaga kaetud

ümmargune rauast kilp ning määrustekohane arv tollasid ehk viskcnuge. Kõigele sellele lisas ta siiski ka veel oma revolvri. Rüü andis talle kahtlemata õige metsiku väljanägemise, aga ma pean tunnistama, et olen harva näinud uhkemat pilti kui see, mida pakkus sir Henry Curtis oma uues kostüümis. See tõi ta toreda kehaehituse suurepäraselt esile, ja kui tuli Ignosi, kandes samasugust varustust, mõtlesin endamisi, et pole vist kunagi nähtud kaht nii hiilgavat sõjameest.

Mis puutub Goodisse ja minusse, siis peab ütlema, et meile ei sobinud soomusrüüd pooltki nii hästi. Kõigepealt ei nõustunud Good mingi hinna eest loobuma oma äsja leitud pükstest, ja lühike ning tüse monokliga džentelmem kellel on pool nägu raseeritud ja kes on oma soomussärgi hoolega toppinud jämedatoimsetesse, üpris narmendaval te.sse pükstesse, näeb välja pigem iseäralik kui aukartustäratav. Minule aga oli jälle rõngashame liiga suur ja see-pärast tõmbasin ta kõigi oma riiete peale, nii et ta üsna näotult kohmu ja kühmu jäi. Loobusin siiski pükstest, jättes

139

jalga ainult veldtschoon'id, ja otsustasin minna lahingusse paljasääri, et juhul kui tuleb kiiresti taganeda, võiksin kergejalgsemalt joosta. Minu tagasihoidliku varustuse moodustasid niisiis rõngassärk, oda, kilp, mida ma kasutada ei osanud, paar tollat, revolver ja tohutu suur sule-tutt, mille ma oma jahikübara külge kinnitasin, et endale verejanulisemat välimust anda. Lisaks kõigele loetletule olid meil muidugi ka püssid, aga et laskemoonatagavara oli napp ja püssidest otserünnaku puhul mingit kasu ei olnud, korraldasime nii, et teenrid neid meie selja taga kaasas kandsid.

Kui me lõpuks relvis olime, neelasime kiiruga paar suutäit toitu ja,läksime siis vaatama, kuidas asjad arenevad. Platool leidus liivakivist küngas, mida kasutati nii staabina kui ka kindlustornina. Siin leidsime eest Infaduusr koos tema rügemendiga, niinimetatud «Hallidega», kes olid kahtlemata Kukuaana armee tuum ja keda me kaugel piiril asuvas kraalis kõige esmalt olime näinud. Seda rügementi, mille suurus oli praegu kolm tuhat viissada meest, hoiti reservis ja mehed pikutasid kompaniide kaupa rohus, silmitsedes kuninga vägesid, kes nagu sipelgad pikkades kolonnides Loost välja ronisid. Neil kolonnidel, mida kokku oli kolm, ei paistnud lõppu olevatki ja meie arvestuse järgi oli igaühes vähemalt üksteist kuni kaksteist tuhat meest.

Niipea kui kolonnid linnast välja olid jõudnud, rivistu-sid nad rügementide kaupa üles. Siis suundus üks kolonn paremale tiivale, teine vasakule, ja kolmas liikus aeglaselt otse meie poole.

«Ahaa,» ütles Infaduus, «nad tahavad meid rünnata kolmest küljest korraga.» _ See näis olevat üsna murettekitav uudis, sest meie positsioon, mis asus poolteisemiilise ümbermõõduga mäel, oi) õige pikaks venitatud ja meil oli tingimata vaja oma suhteliselt väikesearvulisi kaitsejõude võimalikult kitsasse lõiku koondada. Aga kuna me ei saanud vaenlasele ette kirjutada, kuidas ta meid peaks ründama, pidime olukorraga leppima ja saatsime seepärast rügementidele käsu valmistuda üksikute isoleeritud kallaletungide tagasilöömiseks.

140

XIII PEATÜKK RÜNNAK

Aeglaselt ja ilma vähimagi kiirustamise või ärevuse märgita roomasid kolm vaenlase kolonni edasi. Jõudnud meist umbes viiesaja jardi kaugusele, peatus keskmine kolonn kit-sustiku suudmes, kus tasandikukeel oruna mäenõlva tungis, et anda tiibkolonnidele aega ümber haarata meie positsiooni, mis oli enam-vähem hobüserauakujuline, otsad pööratud Loo linna poole. Selle manöövri eesmärgiks oli ilmselt üheaegne rünnak kolmest küljest korraga.

«Oh, oleks nüüd kuulipildujal» ägas Good, silmitsedes tihedaid faalankseid[1] meie jalge ees. «Sellega teeksin lagendiku kahekümne minuti jooksul puhtaks.»

«Et meil niisugust riista ei ole, pole mõtet seda taga nutta. Aga kui prooviksite korraks tulistada, Quatermain,» tegi sir Henry ettepaneku. «Vaatame, kui kaugelt te mööda lasete tollest pikast vennikesest, kes näib olevat juht. Kaks ühe vastu, et te teda ei taba, ja sovrin [2] — mis ausalt välja makstakse, kui me terve nahaga pääseme —-, sovrin selle peale, et lasete vähemalt viie jardi võrra mööda.»

See väljakutse ärritas mind, ja laadinud püssi raske kuuliga, ootasin, kuni meie sõber umbes kümme jardi oma väesalgast ettepoole tuli, et meie positsiooni paremini vaadelda. Teda saatis ainult ta adjutant. Heitsin pikali, toetasin relva kivile ja võtsin mehe kirbule. Minu püssil, nagu kõigil ekspresspüssidel, oli sihikuline laskekaugus ainult kolmsada viiskümmend jardi ja ma sihtisin talle kaelale, et lennujoont vastavalt tõsta, arvestades, et nii peaks kuul tabama meest rindu. Ta seisis täiesti rahulikult, nii et mul oli suurepärane võimalus sihtida. Aga ma ei tea, kas oli see tingitud erutusest või tuulest või lihtsalt märgi suurest kaugusest, igatahes juhtus midagi imelikku: usus, et ma surmkindlasti seda head märki taban, vajutasin päästikule, ent kui suitsupilveke hajus, nägin oma suureks meelepahaks, et mees seisis vigastamatult, kuna aga tema adjutant, kes seisis temast vähemalt kolm sammu vasakul, lamas nähtavasti surnult maas. Ohvitser, kelle pihta ma

1 Faalanks — muistses Kreekas ja Makedoonias jalaväe lahin-gurivistus, omas rünnakul tugevat lõõgijõudu.

2 S o v r i n (sovereign) — Inglise kuldmünt, võrdus väärtuselt naelsterlingiga.

olin sihtinud, pöördus kiiresti ümber ja pistis ilmselt üliväga ehmunult oma meeste poole jooksu.

«Braavo, Quatermain!» hõikas Good. «Ajasite talle hirmu nahka.»

See tegi mind tulivihaseks, sest mulle on äärmiselt ebameeldiv teiste ees märgist mööda lasta. Kui inimene on meister ainult ühel alal, siis tahab ta iga hinna eest oma kuulsust selles kunstis kõrgel hoida. Olin oma ebaõnne tõttu lausa enesest väljas ja tegutsesin ägedalt ning mõtlematult. Sihtisin kohe uuesti jooksva väeülema pihta ja tühjendasin teise raua. Sedamaid viskas vaeseke käed üles ja langes silmili maha. Seekord polnud ma mööda lasknud ja — ütlen seda selleks, et tõendada, kui vähe hoolime teistest, kui mängus on meie endi julgeolek, uhkus või au — ma olin küllalt toores, et sellest rõõmu tunda.

Meie rügemendid, kes seda vägitükki pealt olid näinud, tõstsid metsikut rõõmukisa valge mehe nõiduse üle, mida nad pidasid heaks endeks, kuna aga väeosa, kuhu ohvitser oli kuulunud ja mille ülemaks ta oli, nagu me hiljem teada saime, taganes, korratuses. Nüüd haarasid ka sir Henry ja Good oma püssid ja hakkasid tulistama, kusjuures viimane «kõrvetas» oma «\Vinchester»-automaadiga innukalt tihedasse sõduriteni assi .meie ees ning minagi tulistasin veel korra või paar. Selle tulemuseks oli, niipalju kui me suutsime kindlaks teha, et kuus kuni kaheksa meest tehti võitlusvõimetuks, enne kui nad laskeulatusest välja jõudsid.

Niipea aga, kui me tulistamise lõpetasime, kõlas kaugelt paremalt tiivalt kurjaennustav möirgamine ja kohe seejärel kostis samasugune kisa ka vasakult. Teised kaks kolonni alustasid pealetungi.

Seda kuuldes hargnes otse meie vastas asuv rivi pisut laiemale ja liikus siis üle lageda, rohuga kaetud maariba edasi mäe poole, lauldes aeglase sörksammu taktis kurgu-põhjast kõmisevat sõjalaulu. Jätkasime pidevalt tulistamist, vahetevahel ühines meiega ka Ignosi ja lõi mitu meest rivist välja, aga iseenesest mõista oli meil selle relvastatud inimmassi võimsale edasisööstule sama vähe mõju kui murdiainetesse heidetud kruusapeotäiel mere-voogudele.

Karjudes ja odasid täristades liikusid nad edasi. Nüüd lõid nad taganema meie eelpostid, mis me olime paigutanud

mäejälale kaljude Vahele. Seejärel jäi edasitung aeglasemaks, sest kuigi me seni veel mingit tõsisemat vastupanu ei avaldanud, pidid ründajad ju mööda mäenõlva üles-ronima ja nad liikusid pikkamööda, et hoida jõudu. Meie esimene kaitseliin oli mäeharjast umbes poolel teel, teine esimesest viiskümmend jardi kõrgemal, kolmas aga asus platoo serval.

Nad tormasid edasi, karjudes oma sõjahüüdu: «Tvala! Tvala! Tšielel Tšiele!» (Raiul Raiu!) Meie omad vastasid: «Ignosi! Ignosi! Tšiele! Tšiele!» Nüüd olid vaenulikud pooled juba üsna lähestikku, tõllad ehk viskenoad hakkasid vastamisi lendama ja hirmsa käraga puhkes tõeline lahing.

Võitlevate sõdurite mass vankus edasi-tagasi. Mehed langesid nagu puulehed sügistuules. Aga peagi hakkas ründajate ülevõim end tunda andma ja meie esimene kaitseliin suruti aegapidi tagasi, kuni ta segunes teisega. Siin toimus äärmiselt vihane võitlus, aga jälle suruti meie omad taganema, kuni lõpuks, kakskümmend minutit pärast lahingu algust, astus tegevusse kolmas liin.

Selleks ajaks aga olid ründajad juba õige väsinud ja pealegi kaotanud palju mehi langenutena ning haavatutena, nii et kolmandat läbitungimatut odademüüri murda käis neil üle jõu. Mõnda aega vankus pärismaalaste rähk-lev vall lahingu metsikus tõusus ja mõõnas edasi-tagasi ning ei olnud selge, kuidas heitlus lõpeb. Sir Henry vaatles seda meeleheitlikku kähmlust välkuvail silmil ja tormas siis äkki sõnagi lausumata minema, Good tema kannul, ning sööstis kõige palavamasse võitlusmöllu. Mina jäin oma kohale paigale.

Sõdurid nägid, ^uidas ta kõrge kuju taplusesse sööstis, ja kostsid valjud hüüded:

«Nanzia Inkubu! Nanzia Unkungunklovo!» (Siin on Inkubu! Siin on Elevanti) «Tšiele! Tšiele!»

Sellest hetkest peale polnud lahingu lõpptulemuses enam kahtlust. Kuigi ründajad võitlesid silmapaistva vaprusega, suruti nad tollhaaval mäekülge mööda alla, kuni nad lõpuks teatud määral segiiöödult oma varuvägedega ühinesid. Sel hetkel tuli kuller teatama, et ka,vasakul tiival löödi kallaletung tagasi. Ma pidin juba endale õnne soovima, uskudes, et seks korraks ori oht möödas, kui me järsku oma suureks ehmatuseks märkasime, et meie sõdurid, kelle-ülesandeks oli parema tiiva kaitsmine,.taganevad üle platoo

vaenlaste parve survel, kellel selles lõigus ilmselt edu oli olnud.

Ignosi, kes seisis minu kõrval, mõistis olukorda ainsa pilguga ja andis kiire käsu. Otsekohe asus «Hallide» rügement, mille keskel me asusime, oma tavalisse lahingukorda.

Jälle andis Ignosi mingi käskluse, mida sõjaülemad viivitamata kordasid, ja oma suurimaks meelepahaks leidsin, et mind tõmmatakse kaasa metsikule rünnakule edasitun-giva vaenlase vastu.

Hoidudes võimalikult Ignosi laia turja varju, püüdsin nii hästi kui sain selle halva olukorraga kohaneda ja sör-kisin edasi, et lasta end tappa, nagu oleks see mulle kangesti meeldinud. Minuti või kahe pärast — aeg näis minu meelest lennul kaduvat — sööstsime juba läbi oma taganevate sõdurite salkade, kes meie selja taga otsekohe oma ridu korraldama hakkasid, ja mis siis edasi juhtus, sellest ma enam õieti aru ei saanudki. Mäletan vaid, et äkki Dõrkasid kilbid lajataval mürinal kokku ja üks koletu suure <asvuga võllaroog, silmamunad peaaegu sõna tõsises mõt-es pealuust välja tungimas, kargas oma verise odaga otse minu poole. Kuid võin uhkusega tunnistada, et ma olin olukorra kõrgusel — või õigemini madalusel. Moment oli selline, kus enamik inimesi oleks lootusetult pea kaotanud. Taipasin, et kui jään oma kohale seisma, olen kadunud mees, ja hetkel, mil see hirmutis minu^poole sööstis, viskusin ta jalge ette pikali. Ta ei suutnud hoogu pidurdada ja lendas, pea ees, minust üle. Enne kui ta jõudis end püsti ajada, olin mina püsti jä korraldasin selle asja selja tagant oma revolvriga.

Varsti pärast seda virutas keegi mu uimaseks ja. rohkem ma sellest rünnakust ei mäleta.

Kui ma meelemärkusele tulin, leidsin end jälle künkal. Minu kohale kummardus Good, hoides käes kõrvitspudelit veega.

«Kuidas te end tunnete, vanapoiss?» küsis ta murelikult.

Ajasin end püsti ja raputasin enne vastamist luid-liikmeid.
«Pole viga, tänan küsimast,» ütlesin.
«Taevale tänul Kui ma nägin, kuidas teid tagasi kanti, jäi mul lausa süda seisma. Mõtlesin, et teiega on lugu läbi.»
144
«Seekord veel mitte, kulla sõber. Usun, et keegi kopsas mulle pähe ja lõi mu uimaseks. Kuidas lugu lõppes?»
«Esialgu on nad igas punktis tagasi löödud. Kaotused on kohutavad. Meil kaks tuhat tapetut ja haavatut, neil aga arvatavasti kolm tuhat. Vaadake, kus on alles pilt!» ja ta osutas tohutu pikale meestereale, kes neljakaupa vähehaaval edasi liikusid. Iga neliku keskel oli nahast kan-deraam, milliseid kukuaana väeüksustel alati teatav hulk kaasas on. Selle igas nurgas on käepidemeks jäme aas. Niisugustel kanderaamidel — ja nende hulk näis olevat lõputu — lamasid haavatud, kes saabumise järjekorras vaadati läbi arstide poolt — neid on igas rügemendis kümme. Kui haav polnud surmav, kanti haavatu minema ja ravitseti teda nii hoolikalt, kui olukord vähegi lubas. Kui aga vigastatu seisund osutus lootusetuks, järgnes midagi hirmsat, kuigi see tegelikult oli ehk kõige õigem halastus. Läbivaatamise ettekäändel avas üks arstidest vaheda noaga välkkiirelt tuiksoone ja minuti või kahe pärast heitis haavatu valutult hinge. Sel päeval tehti seda paljudel juhtudel. Tõtt öelda tehti seda peaaegu alati, kui oli tegemist keha-haavaga, sest päratu lai odateravik, nagu kukuaanad seda kasutavad, tekitab koleda haava, millest pole lootust paraneda. Vaesed kannatajad olid enamasti juba meelemärkuseta olekus, teistel aga tehti tilluke saatuslik lõige veresoonde nii kiiresti ja valutult, et nad seda nähtavasti tähelegi ei pannud. See oli siiski õudne vaade, selline, mida me parema meelega oleksime vältinud. Tõepoolest, ma ei mäleta, et oleksin kunagi näinud midagi masendavamat kui see, kuidas veriste kätega arstid neid vapraid sõdureid piinadest päästsid, — välja arvatud vahest üksainus kord, mil ma nägin, kuidas mingi Svaaside 1 sõjasalk pärast üht rünnakut mattis oma haavatud elusalt.
Pagesime selle koleda vaatepildi eest teisele poole küngast, kus leidsime eest sir Henry, kes ikka veel oma sõjakirvest käes hoidis, Ignosi, Infaduusi ja mõned pealikud tõsisel nõupidamisel.
«Tänu taevale, seal te olete, Quatermain! Ma ei taipa kuidagi, mida Ignosi kavatseb ette võtta. Kuigi me rünnaku tagasi lõime, on ilmne, et Tvala saab suuri abivägesid ja näib ilmutavat soovi meid sisse piirata ja näljutama hakata.

' Svaasid — Svaasimaad (Lõuna-Aafrikasj asustav neegri tõugu rahvas.
145
«Narr väljavaade!»
«Jah, eriti nüüd, kus Infaduus teatab, et veetagavara on lõppemas.»
«Mu isand, nii see on,» sõnas Infaduus. «Allikas ei suuda nii suurt hulka varustada ja tagavara kuivab kiiresti kokku. Enne pimeduse tulekut kannatame kõik janu. Kuula mind, Makumazähn. Sa oled tark, kahtlemata oled sa näinud palju sõdu neil mail, kust sa tuled, — muidugi kui tähtedel üldse sõda peetakse. Ütle nüüd meile, mida me peame tegema. Tvala on kogunud palju värskeid mehi, kes asuvad langenute kohale. Aga Tvala on saanud õppetunni. Küllap ta arvas, et tabab haiguri ootamatult. Aga meie nokk veristas ta rinna. Ta ei julge meile uuesti kallale tulla. Kä meie oleme haavatud ja ta jääb ootama meie surma^Ta mässib end meie ümber, nagu madu mässib end jäära ümber, ja võitleb oma võitlust maas istudes.»
«Ma kuulan sind,» sõnasin.
«Niisiis sa näed, Makumazähn, et meil pole siin vett ja meil on ainult üsna pisut toitu ning me peame valima kolme võimaluse vahel: kas kõngeda nagu nälgiv lõvi oma koopas või murda läbi põhja poole, või» — siin ta tõusis ja näitas meie vaenlaste tihedate hulkade poole — «söösta otseteed Tvala kõri kallale. Inkubu, suur sõjamees — sest täna võitles ta nagu võrku sattunud pühvel ja Tvala sõdurid langesid tema kirve all, nagu puruneb noor vili

rahehoo käes; ma nägin seda oma silmadega —, Inkubu ütleb: «Ründame!» Aga Elevant on alati juba loomu poolest valmis ründama. Mis aga ütleb Makumazähn, vana kaval rebane, kes .on palju näinud ja armastab tabada oma vaenlast selja tagant? Viimane sõna on kuningas Ignosil, sest kuningal on õigus otsustada sõjaasju. Aga kuulakem ka sinu häält, oo Makumazähn, kes sa valvad öösel, ja ka selle häält, kellel on läbipaistev silm.»

«Mis ütled sina, Ignosi?» küsisin.

«Ei, mu isa,» vastas meie kunagine teener, kes kandis nüüd täielikku metslase sõjavarustust ja oli kõigis üksikasjus väärikas sõjapealik, «räägi sina ja lase minul, kes ma olen tarkuses sinu kõrval vaid poisike, kuulda oma häält.»

Kuna mind sel kombel vannutati, pidasin kähku Goodi ja sir Henryga nõu ning esitasin siis lühidalt oma arvamuse, mille järgi meil kui lõksu aetutel oli parimaks võimaluseks — arvestades eriti meie veetagavara lõppemist —

146

Tvala sõjajõude rünnata. Soovitasin asuda rünnakule viivitamatult, erine kui me haavade pärast «ihust kangeks jääme» ja enne kui meie sõdurite südamed Tvala suurt ülekaalu nähes «värisema hakkavad nagu pekk tulel». Märkisin, et kui me ei ründa, võivad mõned pealikuist meelt muuta, Tvalaga rahu sõlmida ja tema poole üle minna või koguni meid temale reeta.

See arvamuseavaldus võeti üldjoontes nähtavasti üsna)ooldavalt vastu. Kukuaanad suhtusid minu sõnadesse ugupidamisega, mida ma kuskil ei varem ega hiljem ähelc pole pannud. Ent lõpliku otsuse meie plaanide suh-es pidi langetama Ignosi, kellel sest ajast peale, mil ta seaduslikuks kuningaks tunnistati, oli peaaegu piiramatu võim — niisiis muidugi ka õigus langetada lõplik otsus sõjaasjus —, ja kõigi pilgud pöördusidki temale.

Pärast pikka vaikust, mille jooksul ta näis sügavasti mõtlevat, hakkas ta lõpuks rääkima:

«Inkubu, Makumazähn ja Bougvan, vaprad valged mehed ja mu sõbrad, Infaduus, mu onu, ja pealikud! Mu südames on. kindel otsus. Ma ründan Tvalat selsamal päeval ja panen sellele ühele löögile kõik oma lootused ja oma elu ning samuti ka teie elu. Kuulake, ma ründan nii. Te näete seda kõverat mäge, mis on otsekui noorkuu, ja ka seda, kuidas lagendikuriba nagu roheline keel meie poole mäe kõveruse sisse jookseb.»

«Me näeme seda,» vastasin.

«Hüva. Praegu on keskpäev ning mehed kinnitavad keha ja puhkavad lahinguväsimust. Kui päike on natuke maad öö poole veerenud, mingu sinu rügement, onu, koos veel ühe teisega alla sellele rohelisele keelele. Niipea kui Tvala seda näeb, heidab ta sinna kõik oma jõud, et rieid rügemente puruks lüüa. Aga läbikäik on kitsas ja vaenlase rügemendid võivad sinu vastu ainult ükshaaval välja tulla. Nii võib nad ka ükshaaval hävitada ja kogu Tvala sõjaväe silmad on pööratud sellele heitlusele, mille sarnast inimsilm veel pole näinud. Koos sinuga, onu, tuleb mu sõber Inkubu, et Tvala näeks tema sõjakirvest «Hallide» esimeses reas välkumas ja ta süda sellest nõrgaks läheks. Ja mina tulen koos teise rügemendiga, mis on sinu-oma selja taga, nii et kui teid hävitatakse, mis kergesti sündida võib, jääb siiski veel alles kuningas, kelle eest võidelda. Koos minuga tuleb tark Makumazähn.»

147

«Nii on hea, oo kuningas,» sõnas Infaduus, kes nähtavasti vaatas oma rügemendi kindlale ja täielikule hävinemisele kõikumatu rahuga. Kukuaanad on tõepoolest kummaline rahvas. Surmas pole nende jaoks midagi kohutavat, kui see neid tabab kohusetäitmisel.

«Ja kui kõigi Tvala sõdurite pilke köidab see võitlus,» jätkas Ignosi, «siis hiilib üks kolmandik meestest, kes meil veel elus on,» (tähendab umbes kuus tuhat meest) «mööda parempoolset mäenõlva kitsustiku kohale ja langeb Tvala sõjaväe vasaku tiiva kallale, teine kolmandik hiilib kohale vasakpoolset seljandikku mööda ja langeb Tvala parema tiiva kallale. Ja kui ma näen, et need mäesarved on valmis Tvalat pillutama, siis ründan mina.nende meestega, kes mulle'veel jäävad, Tvalat otse eest; ja kui õnn meid maha ei jäta, saab sellest, meie võidupäev, ja enne kui öö ajab oma mustad härjad üle mägede, istume me rahulikult Loos. Nüüd aga sööme ja seame end valmis.,Sina, Infaduus, kanna hoolt, et see

plaan eksimatult täide viidaks. Ja mingu minu valge isa Bougvan parema tiivaga kaasa, et ta särav silm pealikutele julgust annaks.»

Korraldused eelseisva rünnaku kohta, mis sedaviisi lühidalt edasi anti, täideti kiirusega, mis kõneles selget keelt kukuaana sõjaväelise' organisatsiooni täiuslikkusest. Vaevalt ühe tunni jooksul olid toiduportsjonid välja jagatud ning ära söödud, diviisid lahingukorda seatud ja rünnaku plaan juhtidele ära seletatud, ning kogu armee, arvult kaheksateist tuhat meest, välja arvatud valvesalk, kes jäeti haavatute juurde, oli valmis liikuma hakkama.

Enne minekut astus Good sir Henry ja minu juurde.

«Jumalaga, sõbrad,» ütles ta. «Ma asun käsu kohaselt teele koos parema tiivaga. Seepärast tulin teie kätt suruma, sest võib-olla ei kohtu me enam,» lisas ta paljutähendavalt.

Raputasime üksteisel vaikides kätt, ilmutades seejuures parajasti nii palju meeleliigutust, kui anglosaksidel konv beks.

«Asi on väga kahtlane,» ütles sir Henry ja ta sügav hääl värises kergelt, «ning ma pean ütlema, et mina küll ei looda homset päeva näha. Niipalju kui ma aru saan, tuleb «Hallidel», kellega mina pean kaasa minema, võidelda viimse meheni, et võimaldada meie tiibadel Tvalat märkamatult ümber haarata. Hüva, olgu nii; Vähemalt on see mehine surm. Jumalaga, vanapoiss. Jumal õnnistagu

148

teid. Loodan, et jääte ellu ja pistate teemandid tasku. Aga kui see teil korda läheb, kuulake mu nõuannet ja ärge enam kunagi trooninõudlejatega tegemist tehke!»

Järgmisel hetkel oli Good meil veel kord tugevasti kätt pigistanud ning läinud. Siis tuli Infaduus ning võttis kaasa sir Henry, juhtides ta neile määratud kohale «Hallide» esireas. Mina aga, süda täis süngeid aimusi, asusin koos Ignosiga oma kohale teises rügemendis.

XIV PEATÜKK «HALLIDE» VIIMNE VÕITLUS

Mõne minuti pärast asusid rügemendid, kelle ülesandeks oli vaenlast tiibadelt rünnata, vaikselt teele, hoidudes hoolega mäeveeru taha, et oma liikumist Tvala piilurite eest varjata.

Pärast tiibväeosade liikuma hakkamist oodati pool tundi või pisut rohkemgi, enne kui välja astusid «Hallid» ja teine, neid toetav rügement, mis kandis nimetust «Pühvlid». Need kaks rügementi moodustasid armee tsentrumi ja olid määratud kandma lahingu pearaskust.

Mõlemad rügemendid olid veel peaaegu päris värsked ja täies jõus: «Hallid» olid hommikupoolikul reservis olnud ning kaotanud ainult üsna vähe mehi, kui nad lõid tagasi vaenlase rünnakut, kellel oli õnnestunud meie kaitseliini läbi murda. Nendega koos käisin minagi rünnakul, kus mind tasuks mu innukuse eest uimaseks löödi. «Pühvlid» aga õlid moodustanud kolmanda kaitseliini vasakul tiival, ja kuna kallaletungi} ail selles lõigus ei õnnestunud teist liini läbi murda, ei olnudki neil õieti tarvis tegevusse astuda.

Infaduus, kes oli vana ja ettevaatlik väejuht ning teadis; kui äärmiselt tähtis on meeste võitlusvaimu sellise meeleheitliku tapluse eel üleval hoida, kasutas seda ooteaega ja pöördus poeetilise kõnega oma «Hallide» poole. Ta selgitas neile, kui suureks auks neile on, et nad sel viisil rinde kõige tähtsamasse lõiku on paigutatud ja et nende ridades võitleb tähtedelt tulnud suur valge sõjamees. Ta tõotas suuri autasusid kariloomade ja ülenduste näol, mis Ignosi relvade edu puhul ootab neid, kes ellu jäävad.

Silmitsesin pikki ridu heljuvaid musti sulgi ja tõsiseid nägusid nende peaehete all ning ohkasin, mõeldes, et hil-

149

jemalt ühe tunni pärast lamavad põrmus kui mitte kõik, siis vähemalt enamik neist suurepärastest sõjaveteranidest, kellest ükski polnud alla neljakümne aasta vana, ja on kas juba hinge heitnud või siis suremas. See oli paratamatu. Nad saadeti kindlasse surma tolle targa hoolimatusega inimelude suhtes, mis iseloomustab suuri väejuhte, kes sellega sageli säästavad oma jõude ning jõuavad oma eesmärgile, luues endale ja ülejäänud osale armeest võiduvõimalused. Nad olid juba ette surmale määratud ja nad mõistsid seda. Nende

ülesandeks oli kitsas haljas mäekurus meie jalge ees püsima jääda ja Tvala rügementide rünna-kulainetele vastu panna, kuni langeb neist viimnegi mees või kuni tiibväeosad leiavad paraja võimaluse omakorda rünnakule minna. Seal nad seisid, valmis minema kindlasse surma ja sulgema igaveseks silmad õnnistatud päikesevalgusele, aga ometi polnud neis vähimatki kõhklust ning ühegi sõdalase näolt ei leidnud ma hirmu märki. Nad oskasid oma saatusele vähimagi nurinata silma vaadata. Selgi hetkel ei suutnud ma hoiduda võrdlemast nende meeleolu enda omaga, mis oli allpool arvustust, ja ma ohkasin kadedusest ning imetlusest. Mitte kunagi varem polnud ma näinud sellist andumust kohusetäitmise-ideele ja sellist täielikku ükskõiksust kibedate viljade vastu, mida niisugune ustavus kannab.

«Vaadake, siin seisab teie kuningas!» lõpetas vana Infaduus Ignosile osutades. «Minge võitlusse ja langege tema eest, nagu on vaprate meeste kohus, ja olgu neetud ning igaveseks häbistatud see, kes kardab surra oma kuninga eest, ja see, kes selja vaenlase poole pöörab. Pealikud, ülemad jä sõdurid, siin seisab teie kuningas! Andke nüüd au Pühale Maole ja siis hakkame liikuma; et Inkubu ja mina võiksime teile näidata teed, mis viib Tvala väe südamesse.»

Hetkeks valitses vaikus, siis aga hakkas äkki tihedast rivist meie ees kostma mingi tümin, otsekui kaugete merelainete sosin. Seda tekitasid kuus tuhat odavart, millega tasakesi koputati vastu kilpe. Heli paisus vähehaaval, kuni kasvas sügavaks ja kõminal veerevaks mürinaks, mis kajas nagu kõu mägedes ja pani õhu raskelt vabisema. Siis nõrgenes see vähehaaval ja kustus vaikusse, ja äkki prahvatas kuninglik tervitushüüd.

Mõtlesin endamisi, et Ignosi võis tol päeval tõsist uhkust tunda, sest ühelegi Rooma imperaatorilegi pole

150

«surma minevate» gladiaatorite poolt osaks saanud sellist tervitust.[1]

Ignosi võttis selle üleva auavalduse vastu, tõstes oma sõjakirve, ja seejärel hakkasid «Hallid» kolmerealises lahingukorras liikuma. Igas reas oli peale ohvitseride umbes tuhat võitlejat. Kui viimased kompaniid olid umbes viissada jardi edasi jõudnud, asus Ignosi «Pühvlite» etteotsa, kes olid paigutatud samasugusesse kolmerealisse lahingurivisse, andis käskluse Jiikuma hakata ja me asusime teele, kusjuures mina iseendast mõistagi pomisesin südamest tõusvaid palveid, et ma sellest heitlusest veel terve nahaga välja tuleksin. Ma olen sattunud nii mõnessegi ohtlikku olukorda, aga kunagi pole need olnud nii ebameeldivad kui see ja kunagi pole mu pääsemislootused olnud nii väikesed kui tookord.

Seks ajaks, kui me platoo servale jõudsime, olid «Hallid» juba pooleldi alla laskunud nõlvakust, kus lõppes rohu-maariba, mis tungis mäe kõverusse, nagu kabjakiil jookseb hobuseraua sisse. Tvala laagris, mis asus lagendikul, tekkis ärev liikumine ja rügement rügemendi järel kiirustas pikal kõikuval sörksammul kitsustiku suudme poole, et ründajatele vastu astuda, enne kui need Lood ümbritsevale lagendikule välja jõuavad.

Nimetatud lagendikukeel oli umbes nelisada jardi pikk ja isegi oma kõige laiemas kohas suudme juures polnud rohkem kui kuussada viiskümmend sammu lai. Tipus ulatus ta laius vaevalt üheksakümne sammuni. «Hallid», kes mäenõlvalt alla laskudes ja lagendikuribale välja jõudes olid kolonni asunud, rivistusid laiemas kohas jälle endist viisi kolme ritta ning jäid liikumatult seisma. Meie see tähendab «Pühvlid», laskusime omakorda lagendikukee-lele ja asusime umbes sada jardi «Hällide» viimasest viirust tagapool, pisut kõrgemal kohal tagavarapositsioonile. Nüüd oli meil võimalus vaadelda kogu Tvala armeed, mis pärast hommikust rünnakut oli ilmselt abivägesid saanud. Selle arvuline suurus tõusis kaotustele vaatamata vähemalt neljakümnele tuhandele mehele ja kogu see jõud liikus nüüd kiiresti meie poole. Kitsustiku suudmesse jõudes lõid nad aga kõhklema, avastades, et korraga võib sinna

1 Muistses Roomas pöördusid gladiaatorid enne võitlusmängu keisri poole vormipärase lausega: «Tervist, tseesar, imperaator surmaminejad tervitavad sind.»

ainult üksainus rügement sisse tungida ja et seal, umbes seitsekümmend jardi kitsustiku suust, seisab kuulus «Hallide» rügement, kukuaana sõjaväe uhkus, valmis läbikäiku nende vastu kaitsma, nagu kunagi kolm roomlast kaitsesid üht silda tuhandete vastu. Järskude, kivirägaga ülekülvatud mäenõlvade tõttu mõlemal'.pool võis neid pealegi rünnata ainult otse eest.

Vaenlane kõhkles ja peatus lõpuks. Tal polnud mingit isu ristata odasid hirmuäratavate, sõduritega, kelle rivi seisis seal nii kindlalt ja võitlusvalmilt. Lõpuks ilmus nähtavale pikakasvuline kindral, kes kandis tavalist hõljuvatest jaanalinnusulgedest peaehet ning keda saatis grupp pealikuid ja adjutante. Mulle näis, et see pole keegi muu kui Tvala ise. Ta andis mingi käskluse ja esimene rügement ründas kõva kisa tõstes «Halle», kes seisid täiesti liikumatult ja vaikselt, kuni ründajad peist neljakümne jardi kaugusele jõudsid -ning tollade ehk viskenugade pilv tärinal nende ridadesse lendas.

Siis tormasid nad äkki tõstetud odadega möirates edasi ja rügement alustas oma surmavõitlust. Järgmisel sekunr dil kajas kokkupõrkavate kilpide mürin nagu pikne meie kõrvu ja lagendik lõi üleni sätendama odateravikest, millelt valguskiired välgusähvatustena tagasi peegeldusid. Voogav, rabelev ja -üksteist veristav inimmass kõikus edasi-tagasi, ent mitte. kaua. Ründajate read jäid kiiresti hõredamaks ja pika, aeglase ponnistusega vajusid «Hallid» neist üle, nii nagu kerkib võimas laine ja uhab üle eelmise, raugenud laine harja. Sellega oli lõpp. See rügement hävis täielikult. Kuid ka «Hallidest» oli nüüd järel veel ainult kaks liini. Üks kolmandik neist oli langenud.

Koondudes õlg õla vastu, jäid nad jälle vaikselt seisma, oodates uut rünnakut. Märkasin rõõmuga sir Henry kollast habet, kui ta. ridu korraldades edasi-tagasi liikus. Ta oli niisiis veel elusl

Vahepeal jõudsime meiegi võitlusväljale, kus lamas tihe-, dalt umbes neli tuhat keha — surnud, surijad ja haavatud. Maapind oli sõna tõsises mõttes Verest punaseks värvunud. Ignosi andis korralduse, mis kärmesti piki rivi edasi anti ja mille kohaselt ühtki vaenlase haavatut ei tohtinud tappa. Niipalju kui'me tähele võisime panna, peeti sellest käsust rangelt kinni.

Meile avanev vaatepilt oleks olnud masendav, kui meil oleks aega olnud selle üle mõelda.

152

Nüüd hakkas.edasi liikuma teine rügement, milles sõdalased kandsid valgeid sulgi, valgeid niudepõllesid ja valgeid kilpe, ning asus ründama kahte tuhandet ellujäänud «Halli», kes seisid ja ootasid samasuguses kurjakuulutavas vaikuses kui eelmiselgi korral, kuni vaenlane jõudis umbes neljakümne jardi kaugusele, ja sööstsid siis vastupandamatu jõuga nende kallale. Jälle 'kostis kokkupõrkavate kilpide kole mürin ja meie silme all kordus tragöödia uuesti.

Nüüd aga laskis heitluse lõpptulemus end kauem oodata. Mõnda aega näis koguni võimatuna, et «Hallid» ka seekord võitjaks jäävad. Ründav rügement, mis koosnes noortest meestest, võitles äärmise raevuga ja näis älgut juba. ainult oma raskusega veterane tagasi suruvat. Taplus oli tõesti jube, igas minutis langes mitusada meest ja sõdurite hüüetega ning surijate kõrinaga,, mida saatis kokkupõrkavate odade muusika, segunes pidev sisisev .alatoon: «Sgee, sgeel» — võitjate rõõmuhüüded, mida nad kuuldavale lasksid iga kord,, kui oma langenud vastase assegaiga läbi torkasid.

Aga laitmatu distsipliin ning püsiv ja murdumatu vaprus võivad teha imesid, ning nagu varsti selgus, väärib üks veteran kaht noort sõdurit. Just siis, kui me mõtlesime, et nüüd on «Hallidega» kõik lõplikult otsas, ning valmistusime juba nende, kohale asuma, niipea kui nad oma hävinguga meile ruumi teevad, kuulsin ma sir Henry sügavat,, kõmisevat häält, mis lärmist üle kostis, ning nägin •korraks, kuidas ta kõrgel sulgedest peaehte kohal sõjakirvest välgutas. Siis tuli pööre. «Hallid» ei taganenud enam. Nad seisid kindlalt nagu kalju, mille vastu ikka ja jälle tormasid odameeste raevukad lained-, et üha uuesti murduda ja tagasi langeda.- Lõpuks hakkasid «Hallid» jälle liikuma, seekord aga juba edasi. Kuna tulirelvi ei

tarvitatud, polnud ka suitsu ja me võisime kõike selgesti näha. Veel üks minut, ja rünnak hakkas raugema.

«Ah, need on tõesti alles mehed, nad võidavad seegi kord!» hüüdis Ignosi, kes minu kõrval seistes erutusest hambaid kiristas. «Vaata, ongi lõpp!»

Äkki pistis ründav rügement üksikutes, salkades põgenema— nagu suitsupilved, mis kahuritorust välja lendavad —, nii et nende valged peaehted järel lehvisid, ja jätsid oma vastased võidukatena maha. Kuid oh hädal Rügementi ei olnud enam. Uhkest kolmikrivist, mis neljakümne

153

minuti eest kolme tuhande mehelisena lahingusse astus, oli järele jäänud kõige rohkem kuussada verist meest. Ülejäänud lamasid nende jalge all. Ent siiski hõiskasid nad ning kõigutasid võidurõõmsalt odasid. Siis aga, selle asemel et tagasi tõmbuda, nagu me lootsime, tormasid nad põgenevale vaenlasele veel sadakond jardi järele, hõivasid ühe madala kingu, võtsid uuesti sisse oma kolmerealise rivi ja asetusid sellise kolmekordse ringina ümber' künka jalami. Ning seal, kingu harjal, märkasin ma, taevale tänu, sir Henryt minutiks seisatavat. Ilmselt oli ta vigastamata, ja tema kõrval seisis meie vana sõber Infaduus. Siis veeresid Tvala rügemendid sellele surmamõistetute salgale kallale ja võitlus puhkes uue hooga.

Nagu need, kes seda lugu loevad, arvatavasti juba ammugi on tähele pannud, olen mina ausalt öelda väikest viisi argpüks ja kindlasti mitte kõige vähemalgi määral võitlushimuline, kuigi saatus on mind sageli ebameeldivatesse olukordadesse tõuganud ning sundinud inimverd valama. Aga see on mulle alati väga vastumeelt olnud ja ma olen oma verd, kui vähegi võimalik, hoidnud kahanemast, mõnikord lihtsalt sel teel, et kasutan mõistlikult kanda ning varvast. Seekord aga tundsin ma esimest korda elus, kuidas mu rinnas taplusiha leegitsema lõi. Mu mälus kerkisid nagu seened pimeduses esile sõjakad katkendid «Ingoldsby legendidest» ja vana testamendi verisemad lood; mu veri, mis seni oli õudusest pooleldi tardunud, voolas tuigates läbi soonte ning mind haaras metsik iha armu heitmata tappa. Vaatasin sõdurite tihedat rivi oma selja taga ja kuidagi äkki tekkis mul mõttes küsimus, kas minu näoilme peaks olema samasugune kui neil. Seal nad seisid, pead üle kilbi serva ette sirutatud, käed kramplikult rusikas, huuled avali, metsistunud nägudel näljane võit-lusiha ja silmis pilk nagu verekoertel, kes pärast pikka jälitamist oma saaki märkavad.

Ainult Ignosi süda näis ta suhtelise enesevalitsuse järgi otsustades tuksuvat ta leopardinahast mantli all niisama rahulikult kui ikka, ent isegi tema kiristas hambaid nagu ennegi. Ma ei suutnud seda kauem välja kannatada:

«Kuule, Umbopa — see tähendab Ignosi —, kas me peame siin seisma niikaua, kuni meil juured alla kasvavad, samal ajal kui Tvala meie vennad seal nahka paneb?»

«Ei, Makumazahn,» kõlas vastus, «vaata, nüüd on aeg küps, kasutame seda.»

154

Sel hetkel, kui ta neid sõnu ütles, tormas vaenlase uus värske rügement madalale künkale kogunenud sõdurite-rõngast mööda ja ründas neid siis ümber pöördudes selja tagant.

Nüüd andis Ignosi sõjakirvest üles tõstes märku edasiliikumiseks ja metsiku ning kõrvulukustava kukuaana sõjahüüuga tormasid «Pühvlid» vaenlase kallale nagu vägev tõusulaine.

Seda, mis nüüd järgnes, ei ole minu sulg võimeline kirjeldama. Ma ei mäleta muud, kui et liikusime pidurdamatult, kuid siiski korrapäraselt edasi, nii et maapind meie all näis värisevat. Vaenlase rügement, kelle vastu rünnak ette võeti, pöördus kiiresti rindega meie poole, järgnes hirmus raksatus, segane kisa ja odade välkumine, mida ma nägin otsekui läbi punase vereudu.

Kui mu mõistus jälle selgines, leidsin end seisvat «Hallide» rügemendi riismete keskel madala künka tipul, ei kellegi muu kui sir Henry enda selja taga. Sel hetkel ei suutnud ma taibata, kuidas ma õieti sinna sattusin, kuid sir Henry jutustas mulle hiljem, et «Pühvlite» esimene äge rünnakulaine kandis mind iseendast üles, peaaegu otse tema jalge ette, ja jättis

mu sinna maha, sest neid hakati omakorda tagasi suruma. Seepeale oli ta ringist välja sööstnud ja mu künkale varjule toonud.
Kes suudaks kirjeldada võitlust, mis nüüd järgnes! Ikka ja jälle tormasid üha uued vaenlaste hulgad meie kiiresti kokkukuivava ringi peale ning ikka ja jälle lõime nad tagasi.

«Seisavad kindlalt kui mustendav laas:
kui neist ka mõni on langenult maas,
teine ta kohale astub siis taas —
visad on odamehed ... »

nagu keegi nii ilusasti ütleb.
Oli tõesti uhke vaadata, kuidas need vaprad pataljonid tulid ikka ja jälle üle omaenda langenuist tõkete, hoides mõnikord laipu endi ees, et need meie odatorked vastu võtaksid, — kuid.tulid siiski ainult selleks, et oma laipadega suurendada surnute mägesid. Tore oli vaadata ka seda visa vana sõdurit Infaduusi, kes oli rahulik nagu paraadil ja andis aina käsklusi ning heitis pilke- ja koguni naljasõnu, et oma väheste allesjäänud meeste võitlusvaimu üleval hoida. Kui aga rünnakulaine jälle meie poole veeres,
155
astus la esiritta, sinna, kus võitlusmöll kõige ägedam oli, et oma käega kaasa aidata selle tagasilöömisele. Veelgi hiilgavam "kuju oli aga sir Henry, kelle jaanalinnusuled oli vaenlase odalöök ära viinud, nii et ta pikad heledad juuksed 'tuules vabalt seljal lehvisid. Seal ta seisis, see hiiglane, täpselt nagu muistne viiking, .käed, tapper ja kogu varustus verest punased, ja tema löögi alt ei pääsenud ükski eluga. Aeg-ajalt, kui mõni suurem sõjamees julges temaga võitlusse astuda, nägin teda kirvega äiga-vat ja kuulsin, kuidas ta lüües hüüdis: «Ohoil Ohoil.» — just nagu ta esivanemad berserkid[1]. Ta hoop pulustas raks aiad es kilpe, odasid ja peaehteid, läks läbi juuste ja kolju, ning lõpuks ei lähenenud enam keegi vabatahtlikult suurele valgele «umtagatile», nõiale, kes tappis ja kordagi mööda ei löönud.
Ent äkki kostsid hüüded: «Tvala, Tvala!» ja lahingu-rüsinast tormas esile ei keegi muu kui hiiglakasvuga ühe silmaline kuningas ise, relvastatud samuti sõjakirve ning kilbiga, soomussärk seljas.
«Kus sa oled, Inkubu, valge mees, kes sa tapsid mu poja Skraga? Eks proovi, kas sa ka .mind tappa suudadl» hüüdis la ning lennutas samal hetkel oma toila otse sir Henry poole, kes seda aga õnneks märkas ja oma kilbiga kinni püüdis. Toila tungis härjanahast kattest läbi ja jäi raud-plaadi sisse kinni.
Siis kargas Tvala kisendades otse tema poole ja virutas talle oma sõjakirvega säärase hoobi vastu kilpi, et löögi-, jõud vajutas sir Henry, nii tugev mees kui ta ka oli, põlvili.
Kuid seekord asi kaugemale ei läinud, sest samal hetkel kostis meie ümber tunglevaist rügementidest kohkumiskisa ja ringi vaadates nägin, mis QÜ selle põhjuseks.
Vasakul ja paremal täitus lagendik ründavate sõdurite suletuttidega. Tiibüksused olid meile appi tulnud. Selleks polnud ka võimalik valida sobivamat momenti. Nagu Infa-duus ennustas, oli kogu Tvala armee tähelepanu koondunud verisele heitlusele, mis kees «Hallide» riismete jä samuti «Pühvlite» ümber, kes meist veidi eemal omal käel

1 Berserk — «karunahk»; vanade Põhja rahvaste uskumust mööda mees, kellel on võime end karuks ja uuesti inimeseks moondada (vrd. libahunt eesti vanades rahvapärimustes). Hiljem mõisteti berserki all ebatavaliselt lugevat meest, kes võitleb metsiku raevuga ega kasuta seejuures kaitserelvi.
156
lahingut pidasid. Need kaks rügementi olid moodustanud meie armee esimese liini. Tiibadelt ründavaid rügemente panid vaenlased tähele alles siis, kui ring nende ümber oli juba peaaegu sulgunud, sest nende arvates asusid need rügemendid peidetud reservidena

kuusirbi taolise mäe harjal. Nüüd aga kargasid tiibadel kaugele ette liikunud «Impid» neile külje pealt kallale nagu hurdakoerad, enne kui nad suutsid kaitseks ümber rivistuda.

Viie minuti pärast oli lahingu saatus otsustatud. Rünna-tuna mõlemalt küljelt ja kohutatuna hirmsast tapatalgust, mis neid «Hallide* ja «Pühvlite» poolt tabas, pöördusid Tvala rügemendid põgenema ning varsti oli kogu avar lagendik meie ja Loo vahel täis korratult põgenevaid sõdu-ritesalku, kelle taganemist oli võimatu peatada. Need vaenlased aga, kes veel äsja olid ümbritsenud meid ja «Pühvleid», hajusid nagu nõiaväel ja peagi seisime seal nagu kalju, mille jalalt meri on tagasi tõmbunud. Aga milline pilt meile nüüd avanesl Meie ümber lamasid hunnikus surnud ja haavatud ning vapradest «Hallidest» püsis jalul veel- ainult üheksakümmend viis meest. Ainuüksi selles ühes rügemendis oli rivist välja langenud kolm tuhat nelisada meest ja enamik neist ei tõusnud enam iialgi.

«•Mehed,» ütles Infaduus rahulikult, kui ta oma käsivarres olevat haava sidudes aega sai ringi vaadata ja nägi, mis ta väeüksusest järele on jäänud, «te hoidsite kõrgel oma rügemendi kuulsust ja tänasest võitlusest räägivad veel teie lapselapsed.» Siis pöördus ta ümber ja surus sir Henry Curtise kätt. «Sa oled suur Sõjamees, Inkubu,» ütles ta lihtsalt. «Ma olen kaua elanud sõdurite seas ja olen tundnud paljusid vapraid, aga ma pole näinud ühtki meest, kes oleks sinu vääriline.»

Sel hetkel hakkasid «Pühvlid» meie positsioonist mööda marssima, suundudes Loo poole viivale teele, jä meile toodi Ignosi poolt sõna, et ta palub Infaduuši, sir Henryt ja mind endaga ühineda. Niisiis, kui järelejäänud üheksakümne viiele «Hallile» oli antud käsk asuda haavatuid kokku korjama, läksime Ignosi juurde, kes teatas meile, et ta tõttab Loosse, kuna tahab oma võitu kroonida Tvala vangistamisega, kui see peaks võimalik olema. Me polnud veel kuigi kaugele jõudnud, kui leidsime Goodi umbes saja sammu kaugusel sipelgapesal istumas. Üsna tema kõrval lamas ühe kukuaana keha.

157

«Ta on vist haavatud,» ütles sir Henry erutatult. Parajasti kui ta neid sõnu lausus, juhtus kole lugu. Langenud kukuaana sõduri surnukeha või õigemini see, mis surnukehana oli paistnud, kargas äkki püsti, lõi Goodi ülepeakaela sipelgapesa otsast alla ja hakkas talle odahoope jagama. Pistsime meeletus hirmus sinnapoole jooksu ja lähemale jõudes nägime, kuidas turjakas sõdur sörkis vahetpidamata odaga maas lamavat Goodi, kes iga.torke puhul käed-jalad taeva poole heitis. Nähes meid tulemas, andis kukuaana veel viimase ja kõige rängema hoobi, hüüdis: «Said nüüd, nõid!» ja laskis jalga. Good ei liigutanud enam ja me olime kindlad, et nüüd on meie vaese seltsimehe laul lauldud. Astusime kurvalt tema juurde, aga oma suureks üllatuseks leidsime ta küll kahvatuna ja nõrgana, kuid muretult naeratavana, monokkel ikka endiselt silmas.

«See on alles soomussärk!» sosistas ta, nähes meid enda kohale kummardumas. «Küll see lurjus võis alles pettunud olla!» Siis kaotas ta teadvuse. Teda läbi vaadates leidsime, et mees oli lahingus saanud tõsise tollahaava jalga, kuld et soomussärk oli teda kaitsnud viimase kallaletungija odalöökide eest, nii et need polnud talle muud kahju.tei-nud, kui ainult tublisti muljunud. See oli tõesti üpris õnnelik pääsemine. Kuna me sel hetkel tema heaks midagi teha ei saanud, asetasime ta punutud kanderaamile, nagu neid seal haavatute jaoks kasutati, ja võtsime ta endaga kaasa.

Loo lähima värava juurde jõudes leidsime eest ühe rügemendi, kes seda Ignosilt saadud käsu põhjal valvas. Teised rügemendid valvasid ülejäänud sissepääse. Rügementi juhatav ohvitser tervitas Ignosit na.gu kuningat ja teatas talile, et Tvala armee on põgenenud linna, kuhu on varjule pääsenud ka Tvala ise, aga et sõjavägi on tema arvates täielikult kaotanud igasuguse võitlusvaimu ja usutavasti alistub. Olles meiega nõu pidanud, läkitas Ignosi iga värava juurde saadikud, kes pidid kõikjal avamist nõudma ja lubama tema kuningliku sõna põhjal, et igale sõdurile, kes enne öö tulekut relvad maha paneb, kingitakse elu ja andestus. Vastupanu korral aga põletatakse linn maha koos kõigi nendega, kes asuvad selle müüride vahel.

See läkitus ei jäänud mõjuta. Pool tundi hiljem lasti tõstesild «Pühvlite» hõisete ja rõõmukisa saatel üle vallikraavi ja väravad teisel kaldal avanesid.
Võtnud tarvitusele kindlad ettevaatusabinõud, et mitte reetmise ohvriks langeda, marssisime linna sisse. Tänavate
158
ääres seisid ridamisi löödud sõdurid, pead longus, kilbid ja odad jalge eesmaas. Ohvitseridega eesotsas tervitasid nad mööduvat.Ignosit kui kuningat. Marssisime edasi otse Tvala kraali poole. Suur väljak, kus me paari päeva eest olime jälginud paraadi ja nõiajahti, oli nüüd tühi ja mahajäetud. Ei, siiski mitte täiesti mahajäetud, sest platsi teises servas oma onni ees istus Tvala ise üheainsa kaaslasega — Gaguuliga.
Oli üsna hale pilt, kuidas ta seal istus, sõjakirves ja kilp kõrvale maha pandud, lõug vajunud soomussärgiga varjatud rinnale, kaaslaseks üksainus kuivanud vanamoor, ja ' vaatamata kõigile ta julmustele ja kuritegudele, hoovas mu südamesse kaastundelaine, kui silmitsesin «oma kõrgelt troonilt langenud» Tvalat. Ei ühtki sõdurit kogu ta sõjaväest, et ühtki õukondlast kõigist neist sadadest, kes varem tema ümber libitsesid, isegi mitte ainsatki naist polnud ta juurde jäänud, et jagada ta saatust ja osa võtta ta langemise kibedusest. Vaene metslanel Ta oli saanud õppetunni, mille saatus annab enamikule meist, kes me elame küllalt kaua, — nimelt et inimsugu pöörab lüüasaanutele selja ja et see, kes on kaitsetu ning langenud, leiab harva sõpru ja halastust. Käesoleval juhul polnud ta aga tõesti seda ära teeninudki.
Läbisime kraali värava ning sammusime üle avara väljaku sinna, kus istus endine kuningas. Rügemendile anti käsk peatuda temast umbes viiekümne jala kaugusel, ja ainult mõnede ihukaitsjate saatel suundusime tema poole, kusjuures Gaguul meid ägedasti mõnitas. Kui lähemale jõudsime, tõstis Tvala esimest korda oma sulgedega ehitud pea ning suunas edukale võistlejale Ignosile oma ainsa silma, milles vaikus tagasihoitud viha peaaegu niisama heledasti, kui sädeles laubale seotud suur teemant.
«Ole tervitatud, oh kuningas,» ütles ta kibeda pilkega hääles, «kes sa sõid minu leiba ja oled nüüd valgete meeste nõiduse abil ära petnud minu rügemendid ja löönud' minu sõjaväge, ole tervitatud! Millise saatuse sa oled mulle määranud, oh kuningas?»
«Sama saatuse, mille sa lasksid osaks saada minu isale, kelle troonil sa oled istunud palju aastaid!» kõlas karm vastus.
«Olgu nii. Ma näitan sulle, kuidas surra, et sa seda mäletaksid, kui su oma aeg tuleb. Vaata, päike läheb veriselt looja,» ja ta osutas oma sõjakirvega loojuva päikese-
159
ketta poole. «On hea, et minu päike loojub temaga koos. Ja nüüd, oh kuningas, olen ma valmis surema, aga ma nõuan kükuaana kuningliku soo eesõigust surra võidel-des.1 Sa ei või'mulle seda keelata, sest muidu häbistavad sind isegi need argpüksid, kes täna pakku jooksid.»
«See õigus on sulle antud. Vali, kellega sa võidelda tahad. Mina ise sinuga võidelda ei saa, sest kuningas ei võitle muidu kui ainult sõjas.»
Tvala sünge pilk libises üle meie rea edasi-tagasi, ja kui see hetkeks minule peatuma jäi, tundsin ma, et asjad on jälle kord õudse pöörde võtnud.. Mis siis, kui ta valib oma esimeseks vastaseks minu? Mis lootust võiks mul olla võitluses kuue jala pikkuse ja vastavalt ka turjaka, meeleheitele viidud metslase vastu? Võiksin niisama hästi otsekohe ise endale otsa peale teha. Võtsin kiiresti nõuks võitlusest loobuda, kuigi mind selle tagajärjel Kukuaana-maalt välja oleks vilistatud. Usun, et parem on siiski lasta end välja vilistada kui sõjakirvega tükkideks raiuda.
Äkki sõnas Tvala:
«Inkubu, mis sa arvad, kas viime lõpule selle, mida me täna päeval alustasime, või pean ma sind nimetama valgeks veretuks pelguriks?»
«Ei,» segas kähku vahele Ignosi, «sa ei pea mitte võitlema Inkubuga.»
«Kui ta kardab, siis mitte,» vastas Tvala.

Õnnetuseks sai sir Henry sellest märkusest aru ja veri valgus tal palgesse.
«Ma võitlen temaga,» ütles ta. «Ta saab .näha, kas ma teda kardan või mitte.»
«Taeva pärast,» anusin ima teda, «ärge pange oma elu kaalule võitluses selle meeleheitele viidud mehega, Igaüks, kes teid täna nägi, teab niikuinii, et te olete vapper mees.»
«Ma võitlen temaga,» kõlas sünge vastus. '«Ükski inimene siin maailmas ci pea mind nimetama argpüksiks. Olen valmis!» Ja ta astus ette ning tõstis oma sõjakirve.
See mõttetu donkihhotlus.pani mind käsi ringutama, aga kuna ta oli kord juba otsustanud sellele kahevõitlusele minna, ei saanud ma loomulikult teda enam tagasi hoida.

1 Kukuaanade juures on seaduseks, et ühtki kuninglikust perekonnast meest ei või surma mõista muidu kui ainult tema enda nõusolekul, mida aga kunagi ci kcelduta andmast. Tal on õigus valida rida vastaseid, kes kuninga poolt kinnitatakse, ja nendega võitleb ia, kuni üks neist .ta tapab. (A. Q.)

«Ära võitle, mu valge vend,» ütles Ignosi, asetades õrnalt käe sir Henry käsivarrele. «Sa oled juba küllalt võidelnud, ja kui sind tema käe läbi õnnetus tabab, lõhkeb mu süda.»
«Ma võitlen, Ignosi,» vastas sir Henry.
«Hea küll, Inkubu, sa oled vapper mees. Sellest tuleb vägev heitlus. Vaata, Tvala, Elevant ootab sind.»
Endine kuningas naeris tigedalt ja jäi paari sammu võrra lähemale astudes Curtisega silm silma vastu. Hetkeks seisid nad seal nii ja loojuva päikese kiired mässisid nende võimsad kujud punasesse kumasse. Nad olid väärilised vastased. Siis hakkasid nad sõjakirveid kõrgel hoides teineteise ümber tiirlema.
Äkki kargas sir Henry ettepoole ja. virutas Tvalale hirmsa hoobi, see aga hüppas kõrvale. Hoop oli nii võimas, et lööja ise kaotas pooleldi tasakaalu — olukord, mille vastane kiiresti ära kasutas. Hirm -nööris mul kõri •kinni. Uskusin, et nüüd on kõik lõppenud. Ent eil Kär-mesti tõstis sir Henrv vasaku käe ja seadis kilbi enda ja oma vastase kirve vahele. Kilbi servast lendas kild ja kirves tabas sir Henryt vasakust õlast, ent nii nõrgalt, et see tõsisemat haava ei tekitanud. Järgmisel hetkel virutas sir .Hen.ry juba omakorda teise hoobi, mille Tvala kilbiga vastu võttis.
Nüüd järgnes hoop hoobile, mille eest kas kõrvale põi-geldi või end kilbiga kaitsti. Pealtvaatajate erutus kasvas üha. Rügement, kes seda võitlust jälgis, unustas distsipliini, nihkus lähemale ja hõiskas ning möirgas iga hoobi puhul. Parajasti sel hetkel ärkas Good, kes minu kõrvale pikali maha oli asetatud, oma minestusest, ajas end istuli ja märkas, mis toimub. Ühe ropsuga oli ta püsti ning liipas minu käsivarrele toetudes ühel jalal ringi, vedades mind enda. järel ja julgustades sir Henryt hüüetega.
«Lase käia, vanapoiss!» pasundas ta. «See oli tubli! Anna talle otse pardasse!»
Parajasti sel hetkel tõrjus sir Henry kilbiga uue hoobi ja lõi siis kõigest jõust vastu. Kirves lõikus läbi Tvala kilbi ja samuti ka läbi tiheda soomussärgi ning haavas teda õlast. Valu- ja vihakarjatusega andis Tvala omakorda vägeva hoobi, nii jõulise, et see purustas ta vastase sõjakirve ninasarvikusarvest varre, mis ometi oli terasvitstega veelgi tugevdatud, ja haavas Curtist näost.

«Pühvlite» ridades karjatati kohkunult, kui meie kangelase laiateraline kirves maha kukkus. Tvala aga tõstis uuesti oma relva ja tormas kisaga vastase kallale. Sulgesin silmad. Kui ma need jälle avasin, nägin, et sir Henry kilp lebab maas ja ta ise hoiab oma vägevate käsivartega Tvala keha ümbert kinni. Nad tammusid edasi-tagasi ning pigistasid teineteist nagu karud, võideldes kõigi oma

võimsate lihaste viimase jõuga kalli elu ja veel kallima au eest. Metsiku pingutusega heitis Tvala inglase pikali, nad langesid koos ja veerlesid üksteise külge klammerdudes

lubjakiviprügitisel, kusjuures Tvala püüdis Curtiselc sõjakirvega pähe virutada, sir Henry aga omakorda katsus vöölt tõmmatud tollat läbi Tvala soomussärgi torgata.
See oli vägev heitlus ja hirmus vaatepilt.
«Võta tema kirves!» möirgas* Good ja võib-olla kuulis meie eestvõitleja neid sõnu. Igatahes laskis ta toila langeda ja haaras kinni kirvest, mis oli pühvlinahast rihmaga Tvala randme külge kinnitatud. Üha üksteisest üle rulludes võitlesid nad selle pärast nagu metskassid, hingeldades raskelt ja järskude tõmmetega. Äkki katkes nahk-rihm ja suure pingutusega kiskus sir Henry enda vabaks, kusjuures relv jäi tema kätte. Järgmisel hetkel oli ta juba jalul, endal nägu leemendamas verest, aga niisamuti oli püsti ka Tvala. Viimane tõmbas vöölt raske toila, vaarus Curtise poole ning lõi talle otse rindu. Löök oli tugev ja täpne, kuid too, kes iganes selle soomusrüü oli valmistanud, tundis oma tööd, sest see pidas terasele vastu. Metsiku röögatusega tegi Tvala veel kord -katset ja jälle põrkas vahe nuga tagasi, sir Henry aga vankus paar sammu tagurpidi. Kolmandat korda ründas Tvala, ent kui ta lähenes, võttis meie suur inglane end kokku, keerutas kirvest mõlema käega pea kohal ja virutas siis kõigest jõust.
Tuhandeist kõridest kostis jahmunud ahhetus ja ennäe, Tvala pea oleks otsekui õlgadelt ära hüpanud: see kukkus maha, tuli põrgates- ning keereldes Ignosi poole ja jäi tema jalge ette pidama. Keha püsis umbes sekundi jooksul püsti, prantsatas siis rnaha, ja kuldne võru, mida ta kaelas kandis, veeres üle prügisillutise eemale. Kohe seejärellanges sir HAnry väsimusest ja verekaotusest nõrkedes langenud kuninga laibale.
Järgmisel hetkel oli ta-juba üles tõstetud ja hoolitsevad käed kallasid talle vett näole. Minuti pärast avas ta oma suured hallid silmad.
Ta elas.
Parajasti loojus päike. Ma astusin sinna, kus lebas tolmus Tvala pea, võtsin külmenevalt laubalt teemandi ja ulatasin selle Ignosile.
«Võta see,» ütlesin, «sa oled kukuaanade seaduslik kuningas, pühitsetud sünni ja võidu läbi.»
163
Ignosi sidus teemandi oma kulmude kohale Siis astus ta ette, asetas jala oma .peata vaenlase laiale rinnale ja .alustas laulu Või õigemini võiduhümni, mis oli nii kaunis ja samal ajal nii läbini metslaslik, et mä jätan igasuguse lootuse seda samaväärselt edasi anda. Kord kuulsin ma, kuidas üks õpetlane kreeka poeeti Homerost ilusa häälega ette luges, ja ma mäletan, et nende voogavate värsside kõla pani mul nagu vere soontes seisatama. Ingosi laul, mis oli esitatud niisama kaunis ja kõlavas keeles kui vana-kreeka keel, avaldas mulle just samasugust mõju, kuigi ma päeva erutustest ja vaevadest äärmiselt kurnatud olin.
«Nüüd on meie ülestõus võidukalt lõppenud.» alustas ta, «ja meie tugevus õigustab tehtud kurja.
Hommikul ärkasid meie rõhujad ning sirutasid end. Nad panid endale Sõjariistad ümber ja seadsid end lahinguks valmis.
Nad tõusid ja viibutasid odasid; sõdurid hüüdsid pealikutele: «Tulge juhtige meid!» ja pealikud hüüdsid kuninga poole: «Tule ja juhi sina lahingutl»
Nad irvitasid oma uhkuses, neid oli kakskümmend tuhat meest ja veel kord kakskümmend tuhat meest.
Nende peaehete suled katsid orge nagu lind katab sulgedega oma pesa. Nad raputasid kilpe ja kisendasid, nad kõigutasid oma kilpe (päikesepaistel. Nad ihkasid lahingut ja olid rõõmsad.
Nad tulid minu vastu. Nende kõige tugevamad mehed tõttasid, et mind tappa. Nad karjusid: «Ha-haa! Ta on juba niisama hästi kui surnudl»

Siis hingasin ma nende peaie ja minu hingus oli otsekui tuulepuhang. Ja vaata, neid ei olnud enam.

Minu välk puuris nad läbi.. Ma lõin puruks nende jõu oma odade piksega. Ma heitsin nad põrmu oma hüüete äikesemürinaga.
Nad murdusid, nad pudenesid laiali, nad kadusid nagu hommikune udu.
Nad on saanud raisakullide ja rebaste söödaks ja lahingupaik on raske nende verest.

Kus on need vägevad, kes hommikul tulid minu vastu?
Kus on need uhked, kes hõljutasid odasid ja karjusid: «See mees on niisama hästi kui surnud.»?
164
Nende pead on longu vajunud, aga nad ei maga. Nad on end pikali sirutanud, aga nad ei maga.
Nad on unustatud. Nad on läinud pimedusse. Nende elupaik on surnud kuudel. Teised viivad endile nende naised, ja nende lapsed ei pea neid enam meeles.
Ja mina, kuningas! Nagu kotkas leidsin ma oma pesa.
Vaata, ma lendasin kaugele öisel ajal, kuid koidikul pöördusin ma ..ometi- jälle tagasi oma poegade juurde. .
Rahvas, varja end minu tiibade all, ma lohutan sind ja sul ei tarvitse hirmu tunda.
Nüüd algab hea aeg, saagi jagamise aeg.
Minu omad on loomakarjad mägedes, minule kuuluvad, neitsid kraalides.
Talvised tormid on möödas, on tulnud suvi lilledega.
Nüüd katab kurjus kinni oma näo ja maale asuvad halastus ja rõõm.
Rõõmusta, mu rahvas, rõõmustal
Rõõmustagu kõik tähedki, et see türann on troonilt tõugatud ja et mina olen kuningas!»
Ignosi lõpetas oma laulu ja tihenevast pimedusest kostis kõmisev vastus:
«Sina oled kuningas!»
Niisiis oli minu ettekuulutus vaenlase saadikule täide iäinud ja neljakümne kaheksa tunni pärast lamas Tvala tarduv peata keha tõepoolest Tvala värava ees.

XV PEATÜKK GOOD JÄÄB HAIGEKS

Pärast võitluse lõppu kanti sir Henry ja Good Tvala onni, kuhu minagi neile järele läksin. Nad mõlemad olid läbitehtud pingutustest ja verekaotusest äärmiselt kurnatud ja minu olukord oli vaevalt parem. Olen väga visa ja suudan väsimusele paremini, vastu panna kui .enamik inimesi — seda tõenäoliselt oma kerge kehakaalu ja pikaajalise treeningu tõttu. Kuid sel õhtul .olin minagi omadega täiesti läbi, ja nagu alati juhtub, kui. ma väga väsinud olen, nii hakkas ka nüüd too vana lõvihammustus
165
mulle jälle vaeva tegema. Ka valutas mu pea ägedasti hommikul saadud hoobist, mis mu uimaseks oli löönud. Ühesõnaga — raske oleks olnud leida haledamat triot kui meie sel õhtul. Meie ainsaks lohutajaks oli mõte, et on siiski suur õnn seal istuda ja ennast haletseda, selle asemel et surnult lahinguväljal lebada, nagu see oli tol ööl nii paljude vaprate meeste saatuseks, kes hommikul olid' välja, läinud täis tervist ja jõudu.
Ilusa Foulata kaasabil, kes pärast seda, kui, me ta elu päästsime, ilma palumata meie ja eriti Goodi ümmardajaks oli hakanud, saime lõpuks suure hädaga soomus-särgid seljast. Kahtlemata olid need vähemalt kahel meist tol päeval elu päästnud. Ent nagu oligi arvata, avastasime, et ihu nende all olj hirmsasti marraskil ja muljutud, sest kuigi terasrõngad olid takistanud relvadel kehasse tungimast, ei suutnud nad ära hoida pindmisi vigastusi. Nii sir Henry kui Goodi ihu olid kaetud mul-jutustega ja ka mina polnud sugugi terve nahaga pääsenud. Ravimiks tõi Foulata meile mingeid healohnalisi purukstambitud rohelisi lehti, millest valmistatud mähised tõid meile tublisti kergendust.
Ent kuigi marrastused olid valusad, ei teinud need meile hpopiski nii palju muret kui sir Henry ja Goodi haavad. Goodil oli ta «ilusa valge jala» säärest läbiulatuv torkehaav, mille

tõttu ta oli kaotanud palju verd. Sir Hen-ryl aga oli lisaks kõigile muudele vigastustele veel lõuas sügav haav, mille oli tekitanud, Tvala sõjakirves, õnneks on Good üpris osav kirurg, ja niipea kui ta väike arsti-mitekastike kohale toimetati ja vigastatud kohad põhjalikult ära olid puhastatud, õmbles ta enne sir Henry ja siis omaenda haava küllaltki hästi kinni, eriti kui arvestada viletsat valgust, mida andis onnis süüdatud algeline kukuaana lamp. Seejärel määris ta haavad ohtralt üle mingi antiseptilise võidega, mis tal purgikesega arstimite-kastis kaasas oli, ja sidus nad lõpuks ühe taskurätiku ribadega kinni.

Vahepeal oli Foulata meile valmistanud rammusa lihaleeme, sest olime liiga vaevatud, et süüa' tahket toitu. Kugistasime selle alla ja vajusime siis suurepärastele karusnahksetest vaipadest asemetele, mida kuninga onnis rohkesti leidus. Kummalise saatuseiroonia tahtel magas sel ööl Tvala enda asemel ja Tvala enda vaipa mässitult just sir Henry — mees, kes oli ta tapnud.

166

Ma ütlen «magas», kuid pärast niisugust päeva oli tõesti väga raske uinuda. Esiteks oli õhk sõna tõsises mõttes

«täis surijate oigeid
ja leinaitkemist».

Igast kaarest kõlas naiste halamist, kelle mehed, pojad ja vennad olid lahingus langenud. Ja pole imestada nende kurtmise üle, sest rohkem kui kaksteist tuhat meest ehk ligi viiendik kogu Kukuaana armeest oli selles jubedas heitluses otsa saanud. Süda tahtis lõhkeda, kui lebasime seal nõnda ja kuulasime kaebeid nende pärast, kes enam iialgi ei pidanud tagasi pöörduma. Alles nüüd mõistsin möödunud päeva sündmuste kogu jubedust — sündmuste, mis tegelikult olid teeninud üheainsa mehe auahnust. Kesköö paiku jäi naiste lakkamatu nutt siiski vähehaaval vaiksemaks, kuni lõpuks katkestasid vaikust veel ainult mõneminutiliste vaheaegade järel kostvad läbilõikavad huilged, mis tulid ühest meie lähimas naabruses asuvast onnist. Nagu ma hiljem teada sain, oli see Gaguul, kes itkes taga surnud kuningas Tvalat.

Hiljem vajusin rahutusse unne, aga ainult selleks, et ühtelugu võpatades ärgata: uskusin end jälle olevat viimase kahekümne nelja tunni jooksul toimunud hirmsate sündmuste keerises. Kord näis mulle, et sõdur, kelle ma oma käega olin ta viimsele teekonnale saatnud, ründab mind uuesti samal mäeharjal, kord seisin jälle «Hallide» kuulsas ringis, kes väikesel künkal pidasid oma unustamatut võitlust kõigi Tvala rügementide vastu, kord nägin Tvala verist, sulgedega ehitud pead hambaid kiristades ja silmi pööritades oma jalge eest mööda veerevat.

Lõpuks sai see öö siiski kuidagi mooda. Ent kui loi kumama koit, leidsin, et mu kaaslased polnud maganud sugugi paremini kui mina. Good oli kõrges palavikus ja hakkas peagi sonima ning minu suureks ehmatuseks verd sülitama — kahtlemata tulenes see mingist sisemisest vigastusest, mille talle eelmisel päeval oli tekitanud kuku-aana sõdur, kes meeleheitlikult püüdis oma suurt oda läbi ta soomusrüü torgata. Sir Henry näis seevastu olevat üsna värske, hoolimata näohaavast, mis tegi tal söömise raskeks ja naermise hoopis võimatuks; ometi oli temagi nii vaevatud ja kange, et suutis vaevalt liigutada.

167

Kella kaheksa ajal külastas meid Infaüuus, kellele lahingu pingutused ipolnud peaaegu üldse mõjunud, kuigi ta meile kinnitas, et oli kogu öö üleval olnud; aga ta oli ju ka sitke vana sõjamees. Ta oli rõõmus meid nähes ja raputas meil südamlikult kätt, kuid Goodi seisukord tegi ta väga murelikuks. Panin muide tähele, et sir Henry poole pöördus ta sellise aupaklikkusega, otsekui oleks "too midagi enamat kui inimene, ja nagu meile hiljem selgus, vaada-tigi kogu Kukuaanamaal suurekasvulisele inglasele kui mingile üleloomulikule olendile. Sõdurite arvates poleks ükski inimene võidelnud nii, nagu võitles tema,, ja samuti poleks ükski inimene suutnud pärast nii väsitavat ning verist lahingupäeva võita

üksikvõitluses Tvälat, kellel •lisaks kuningaaule oli veel riigi kõige tugevama sõduri kuulsus, ja lüüa ühe hoobiga ta härjakaela otsast pea maha. See hoop sai Kukuaanamaal nii üldtuntuks, et iga erakordselt tugevat lööki või vägitegu hakati edaspidi nimetama «Inkubu hoobiks».

Infaduus jutustas meile samuti, et kõik Tvala rügemendid olid alistunud Ignosile ja et truudusekinnitused hakkasid saabuma ka pealikutelt provintsist. Tvala surm sir Henry käe läbi oli teinud lõpu igasugustele edaspidistele rahutustele. Skraga oli olnud ta ainus seaduslik poeg ja seega polnud ühtki võistlevat trooninõudlejat enam elus.

Märkisin, et Ignosi ujus võimu juurde läbi verejõe. Vana pealik kehitas õlgu. «Jah,» vastas ta, «aga kukuaana rahvast võib vaos hoida ainult sellega, et tal vahetevahel verd lastakse. Tõsi, .paljud on tapetud, aga naised on alles ja peagi kasvavad uued, kes asuvad langenute kohtadele.. Nüüd on maal igatahes hulgaks ajaks rahulik.»

Veidi hiljem tegi meile lühikese" külaskäigu ka Ignosi. kes kandis nüüd laubal kuninglikku diadeemi. Silmitsesin teda, kui ta alandliku ihukaitsja saatel täis kuninglikku väärikust lähenes, ja tahtmatult meenus mulle pikakasvuline suulu, kes paar kuud tagasi oli end meile Du-rbanis esitlenud ning palunud end teenistusse võtta. See pani mind mõtlema, milliseid kummalisi pöördeid'võib küli teha saatuse õnneratas.

«Ole tervitatud, oh kuningas!» ütlesin ma tõustes.

«Jah, Makumazahn. Viimaks ometi kuningas — teie kolme võimsa parema käe läbi,» kõlas varmas vastus.

Ta teatas, et kõik läheb hästi ja et ta loodab korraldada

kahe nädala pärast suure peo, kus ta võib end rahvale näidata.

Küsisin temalt, mida ta on otsustanud Gaguuliga ette võtta.

«Tema on meie maa paha vaim,» vastas ta, «ning ma tapan ta ja koos temaga kõik ta nõiad.*Ta on elanud nii kaua, et kõik mäletavad teda ainult igivanana. Just tema on alati välja õpetanud nõiajahtijaid ja teinud maa taeva silmis halvaks.»

«Siiski teab ta palju,» vastasin mina, «ja kergem on teadmisi hävitada kui neid koguda, Ignosi.»

«Nii see on,» vastas ta mõtlikult. «Tema ja ainult tema teab Kolme Nõia saladust, kes istuvad seal, kuhu viib suur tee, kus ori maetud kuningad ja kus valvavad Vaikijad.»

«Jah, ja seal on ka teemandid. Ära unusta oma lubadust, Ignosi. Sa pead meid kaevanduste juurde viima, isegi kui sul tuleks Gaguul selleks ellu jätta, et ta meile teed' näitaks.»

«Ma ei unusta, Makumazahn, ja ma mõtlen järele selle üle, mis sa ütlesid.»

Pärast Ignosi lahkumist läksin vaatama Goodi ja leidsin, ta rängalt sonimas. Haavast tekkinud palavik oli nähtavasti haaranud kogu keha, kusjuures komplikatsioonina tuli veel juurde sisemine vigastus. Neli või viis päeva püsis ta seisukord äärmiselt kriitilisena ja ma usUn kindlasti, et kui Foulata poleks teda väsimatult põetanud, oleks ta pidanud surema.

Naised on kõikjal maailmas ühesugused, olgu nende-nahavärv milline tahes. Siiski oli kuidagi imelik näha seda tõmmut kaunitari päeval ja ööl kummardumas palavikus-vaevleva mehe aseme kohale ja tegemas kõiki halastusrikkaid haigetoatalltusi kähku, lahkelt ja niisama peene vaistuga nagu mõni väljaõppinud haiglaõde. Paaril esimesel ööl püüdsin teda abistada ja samuti pakkus oma abi sir Henry, niipea kui ta oma kangestusest vabanedes jälle liikuma hakkas, aga me tegime Foulata oma vahelesegamisega ainult kannatamatuks ja lõpuks palus ta meid, et me Goodi tema hoolde jätaksime, väites, et rae teeme haige oma' askeldustega rahutuks, ja ma usun, et tal oli tõepoolest õigus. Päeval ja ööl valvas ja põetas ta Goodi, andes talle oma ainukest ravimit — piimast valmistatud jahutavat jooki, millele oli lisatud mingi tulbiliigi sibula mahla — ning peletades eemale kärbseid. Mul on praegugi selgesti

silme ees pilt, mida ma öö öö järel meie algelise lambi valgel nägin: Good viskleb oma asemel, nägu kõhnunud, läikivad silmad pärani, sonib ja jampsib. Maas tema kõrval istub

selga vastu onni seina- toetades sale kukuaana iludus, kelle pikast valvamisest kurnatud nägu hingestab lõpmatut kaastunnet väljendav pilk — või oli see ehk midagi rohkemat kui kaastunne?

Kaks päeva kartsime, et ta sureb, ja komberdasime ringi raske südamega.

Ainult Foulata üksi ei tahtnud seda uskuda.

«Ta jääb elama,» kinnitas neiu.

Umbes kolmesaja jardi raadiuses Tvala onni ümber, kus haige lamas, valitses täielik vaikus. Kuninga käsul olid kõik elanikud peale sir Henry ja minu ümbritsevatest onnidest välja viidud, et ükski hääl ei häiriks haige mehe rahu. Ühel õhtul — see oli Goodi haiguse viiendal päeval — läksin nagu tavaliselt enne mõneks tunniks puhkama heitmist vaatama, kuidas ta käsi käib.

Astusin ettevaatlikult onni. Põrandale asetatud lambi valgel nägin ähmaselt Goodi kogu. Ta ei viselnud enam ia lebas täiesti vaikselt.

Tähendab see oli siis ikkagi lõpuks sündinud! Mu südant haaras valu ja mu huulilt kostis midagi nuuksatusetaolist.

«Tsss!» sosistati pimedast varjust Goodi päitsi taga. Lähemale hiilides nägin, et ta pole surnud, vaid magab sügavasti, pigistades kramplikult oma vaeses valges peos Foulata saledaid sõrmi. Kriis oli möödas, ta jäi elama. Good magas nõnda ühtesoodu kaheksateist tundi. Ja ma ei tuha sellest õieti rääkidagi, sest kardan, et keegi ei usu,, ent kogu selle aja istus see ustav neiu tema kõrval, hirmul, et kui ta end liigutab ja kae ära tõmbab, äratab ta haige üles. Kuidas ta küll suutis taluda krampi ja väsimust, rääkimata näljast, seda ei oska keegi ära arvata. • Kuid on tõsiasi, et kui Good lõpuks ärkas, tuli Foulata ära kanda: ta liikmed olid nii kangestunud, et ta ei suutnud kõndida.

Kui pööre oli kord juba toimunud, järgnes Goodi kiire ja täielik paranemine. Alles siis, kui ta juba peaaegu täiesti terve oli, jutustas sir Henry talle kõigest sellest, mis ta Foulatale võlgnes. Ja kui ta oma jutuga sinnamaani jõudis, kuidas neiu oli kaheksateist tundi järjest tema juures istunud, kartes haiget vähimagi liigutusega äratada,

170

täitusid ausa meremehe silmad pisaratega. Ta läks jala-pealt onni, kus Foulata lõunaoodet valmistas, — me asusime nüüd.jälle oma endises korteris — ja võttis minu tõlgiks/kaasa, juhuks kui ta ei .peaks suutma ennast talle arusaadavaks teha, aga ma olen sunnitud tunnistama, et neiu sai temast enamasti suurepäraselt aru, hoolimata sellest, et Goodi kukuaana keele sõnavara oli äärmiselt piiratud.

«öelge talle,» sõnas.Gopd, «et võlgnen talle oma elu ja et ma ei unusta, tema headust surmatunnini.»

Ma tõlkisin ja mulle näis, et neiu tõepoolest- punastas oma tumeda naha all.

Pöördudes Goodi poole talle omase kärme ja graatsilise liigutusega, mis mulle alati meenutas põgenevat mets-lindu, ja vaadates talle oma suurte pruunide silmadega otsa, vastas Foulata pehmel .häälel:

«Ei, mu isand! Mu isand unustab! Kas ei päästnud tema minu elu ja kas pole mina tema ümmardaja?»

Lugejal ei jää tähele panemata, et noor daam näis olevat täiesti unustanud selle osa, mida sir Henry ja mina olime mänginud tema päästmises Tvala küünte vahelt. Aga nii on kord juba naised! Mäletan, et minu armas abikaasa oli just samasugune. Nii lõpetasin ma selle väikese jutuajamise üsna kurval südamel. Mulle ei meeldinud neiu Foulata mahe pilk, sest ma tundsin meremeeste ja eriti Goodi saatuslikke armukalduvusi.

Olen selgusele jõudnud, et maailmas on kaks täiesti vältimatut asja: on võimatu hoida suulut eemal võitlusest ja takistada meremeest armumast kõige tühisemagi võrgutuse sunnil.

Mõni päev pärast viimati kirjeldatud sündmusi kutsus Ignosi kokku suure «indaba» ehk nõukogu, kus ta «indu-nade» ehk vanemate poolt vormiliselt Kukuaanamaa kuningaks kuulutati. See nõupidamine koos sinna juurde kuuluva sõjaväeparaadiga kujunes vägevaks vaatepildiks. SeJ päeval defileerisid vormikohaselt ka «Hallide» rügemendi riismed ja võtsid

kogu sõjaväe ees vastu tänu erakordse vapruse eest suures lahingus. Kuningas kinkis igale mehele hulga kariloomi ja ülendas nad kõik korraga ohvitserideks uues «Hallide» rügemendis, mida juba formeeriti. Samuti saadeti üle kogu Kukuaanamaa laiali käsk, mille põhjal meid sel maal viibimise ajal tuli austada kuningliku tervitusega ja kohelda samasuguse piduliku

171

viisakuse ning lugupidamisega, nagu seda tavaliselt osutati kuningale. Ka anti meile avalikult õigus otsustada inimeste elu ja surma üle. Kogu rahva juuresolekul kinnitas Ignosi veel kord oma lubadusi, mille kohaselt ühegi inimese verd ei tohtinud enam valada ilma kohtuta ja nõiajahile sellel maal pidi tulema lõpp.

Kui tseremoonia oli lõppenud, läksime Ignosi juurde ja teatasime talle; et soovime nüüd tingimata hakata uurima nende kaevanduste saladust, mille juurde viib Saalomoni tee, ning küsisime temalt, kas ta on nende kohta midagi teada, saanud.

«Mu sõbrad,» vastas ta, «ma tean niipalju: seal istuvad nood kolm .kuju, mida siin nimetatakse Vaikijateks, kellele Tvala kavatses ohvriks tuua neitsi Foulata. Sügaval mäe sees asuvas suures koopas on maetud selle maa kuningad. Nüüd istub seal ka Tvala keha koos nendega, kes on sinna läinud enne teda. Samuti on seal sügav auk, mille ammu möödunud aegadel on kaevanud inimesed, kes vististi otsisid kive, millest te räägite — Natalis elades kuulsin, et samasuguseid leidub ka Kimberleys. Siis ön seal veel nõndanimetatud Surma koobas ja sealt edasi salakamber, mida tunnevad ainult .kuningas ja Gaguul. Ent Tvala, kes teadis selle asukohta, on surnud, ja mina ei tunne seda paika ega tea ka, mis seal .peitub. Siiski jutustatakse siin maal lugu, et kunagi paljude inimpõlvede eest tuli üks valge mees üle mägede ja keegi naine juhtis ta salakambrisse ning näitas talle seal peituvaid aardeid. Ent enne kui ta neid röövida jõudis, reetis see nairte ta ja tookordne kuningas kihutas ta uuesti mägedesse. Pärast seda pole ükski inimene sinna oma jalga tõstnud.»

«See lugu on kindlasti tõsi, Ignosi, sest mägedes me ju leidsime selle valge mehe,» ütlesin mina.

«Jah, me leidsime ta. Ja ma olen teile.lubanud, et kui te sinna kambrisse jõuate ja kivid on seal... »

«Kalliskivi sinu laubal tõendab, et nad on tõesti seal,» sõnasin mina, osutades suurele teemandile, mille ma olin võtnud Tvala otsmikult.

«Võib-olla. Kui nad on seal,» jätkas ta, «saate neid nii palju, kui jõuate kaasa võtta — kui te tõesti tahate minust lahkuda, mu vennad.»

«Kõigepealt peame leidma salakambri,» vastasin mina.

«On vaid üksainus inimene, kes teab seda süite juhatada — Gaguul.»

172

«Ja kui tä ei taha seda teha?»

«Siis peab ta surema,» vastas Ignosi karmilt. «Kinkisin talle elu ainult selleks. Oodake, las ta otsustab kohe,» ning ta hõikas käskjala ja andis korralduse Gaguul kuninga ette tuua.

Mõne minuti pärast ta tuligi, lohistatuna kahe sodun poolt, keda ta vahetpidamata sajatas.

«Laske ta lahti,» ütles kuningas sõduritele. Niipea kui need oma toetavad käed tagasi tõmbasid, vajus see vana sasipundar — sest ta sarnanes tõepoolest mingi puntraga, millest välkusid säravad õelad silmad otsekui maosilmad — maha hunnikusse.

«Mis sa minuga tahad teha, Ignosi?» kriiskas ta. «Sa ei julge kätt mu külge panna. Niipea kui sa mind puudutad, tapan ma su sealsamas, kus sa praegu istud. Hoia end minu nõiduse eesti»

«Sinu nõidus ei päästnud Tvalat, vana emahunt, ja see ei suuda mullegi viga teha,» kõlas vastus. «Kuula: ma tahan sinult, et sa juhataksid meid kambrisse, kus o.n peidus säravad kivid.»

«Hahaa!» kähistas Gaguul. «Mitte keegi peale minu ei tunne kambri saladust ja mina ei avalda seda sulle iialgi. Valged saatanad lähevad minema tühjade kätega.»

«Küllap sa räägid. Ma panen su kõnelema.»
«Kuidas, oh kuningas? Sa oled suur, aga kas suudab su vägevus naise suust tõde välja kiskuda?»
«See on raske, aga ma teen seda siiski.»
«Kuidas, oh kuningas?»
«Nõnda: kui sa ei räägi, pead aeglaselt surema.»
«Surema!» kriiskas ta hirmunult ja vihaselt. «Sa ei julge mind puudutada. Mees, sa ei tea, kes ma olen. Mis te arvate, kui vana ma olen? Ma tundsin teie isasid ja teie vaarisasid. Ma olin juba siis siin, kui maa oli veel noor. Ja kui maa jääb vanaks, olen ma ikka veel siin. Ma ei või surra muidu kui vaid õnnetu juhuse läbi, sest keegi ei julge mind tappa.»
«Mina tapan su siiski. Vaata, Gaguul, kõige kurja ema, sa oled nii vana, et elu ei või sulle enam armas olla. Mida võib elu pakkuda niisugusele krõbile nagu sina? Sul pole enam tegu ega> nägu, ei juukseid ega hambaid, sul on ainult kurjus ja õelad silmad. Oleks armutegu sulle lõpp teha, Gaguul.»
173
«Sina narr,» karjus vana saatan, «sa neetud narr, kas arvad, et elu on magus ainult noorele? See pole nii ja sa ei tunne inimsüdant, kui mõtled nõnda. Noorele on surm mõnikord tõesti teretulnud, sest noorus suudab tunda. Nad armastavad ja kannatavad ja nad langevad ahastusse,, nähes, kuidas nende armastatud rändavad varjuderiiki.. Aga raukadel ei ole tundeid, nad ei tunne armastust ja— hahaa! — nad naeravad, nähes teisi minevat pimedusse;, hahaa! nad naeravad, nähes kurja, mis sünnib päikese all. Nad ei armasta muud kui vaid elu, sooja-sooja päikest ja mahedat õhku. Nad kardavad külma, kardavad külma ja> pimedust, hahahaa!» Ja vanamoor püherdas maas, haaratud jubedast lõbususest.
«Lõpeta oma õel jutt ja vasta mulle,» ütles Ignosi vihaselt. «Kas sa juhatad meile paiga, kus on kivid, või ei juhata mitte? Kui sa seda ei tee, siis sured', ja kohe praegu,»-ning ta haaras oda ja tõstis selle nõia kohale.
«Ma ei juhata teile seda. Sa ei julge mind tappa, sa ei' julge! See, kes mu tapab, on igaveseks neetud.»
Aeglaselt langetas Ignosi odaotsa, kuni see torkas maas-lömitavat kaltsuhunnikut.
Metsiku röögatusega kargas Gaguul jalule, kukkus siis-, uuesti ja veeres üle põranda eemale.
«Jah, ma näitan sulle. Jäta mulle ainult elu, lase mui' istuda päikese käes ja anna mulle tükike liha imeda, ning-ma näitan sulle.»
«Hüva, ma teadsin, et leian tee, kuidas sinuga mõistlikult kõnelda. Homme lähed Infaduusiga ja minu valgete vendadega sinna, ja hoia et sa neid ei peta, sest kui sa neile kambrit ei näita, siis ootab sind aeglane surm. Ma olen rääkinud.»
«Ma ei peta, Ignosi. Ma pean alati oma sõna, hahahaa! Kunagi varem näitas üks naine seda kambrit ühele valgele mehele, ja vaata, õnnetus tabas seda meest!» Nõia õelad silmad sädelesid. «Ka selle, naise nimi oli Gaguul. Mina olingi see naine.»
«Sa valetad,» sõnasin mina, «see oli kümme inimpõlve-tagasi.»
«Võib-olla, võib-olla. Kui elatakse nii kaua, siis unustatakse. Võib-olla jutustas sellest minu vanaema. Aga kindlasti oli temagi nimi Gaguul. Kuid pange tähele: te-leiate kohast, kus on peidus säravad mängukannid, nahk-pauna kividega. Too mees täitis selle koti, aga ta ei viinud
174
seda ära. õnnetus tabas teda, teadke seda, õnnetus-tabas tedal Võib-olla. jutustas sellest minu vanaema. Meil tuleb lõbus reis: teel saame näha nende laipu, kes langesid lahingus. Nende silmad on nüüd juba välja nokitud janende küljed sisse langenud. Hahahaa!»

XVI PEATÜKK SURMA KOOBAS

Valitses juba pimedus, kui me kolmandal päeval pärast eelmises peatükis kirjeldatud stseeni asusime öökortcrisse paaris üksildases onnis Kolme Nõia jalamil — nii nimetatakse mägedekolmikut, mille juures lõpeb Suur Saalomoni tee, Reisiseltskond oli järgmine: meie ise kolmekesi, Foulata, kes meid ja eriti Goodi teenis, Infaduus, Gaguul, keda kanti kandetoolis, kus teda kogu päev võis kuulda pomisemas ja sajatamas, ning salk ihukaitsjaid ja teenreid.

Mäed — või õigemini ühe ja sama mäe kolm tippu, sest kogu see mäemassiiv oli ilmselt tekkinud ühise moodustisena — kujundasid kolmnurga, mis asetses meie suhtes nii, et üks tipp jäi meist vasakule, teine paremale ja kolmas otse ette. Iialgi ei unusta ma vaadet, mida pakkusid need kolm kõrget mäetippu järgmisel päeval varahommikuse-päikese kiirtes. Kõrgel-kõrgel üleval sirendasid väänlevad lumekeeled. Lumepiirist allpool olid mäeküljed kanarbikust lillad, samuti ka metsik nõmm, mis mööda mäejalamit laug-jalt üles kerkis. Otse meie ees jooksis Suur Saalomoni tee-ülesmäge keskmise mäetipu jalami poole, mis asus meist umbes viie miili kaugusel, ja lõppes seal. Kaugemale see-enam ei ulatunud.

Jätan parem lugejate hooleks kujutleda, millise äärmise-erutusega me tol hommikul teele asusime. Lõpuks ometi olime jõudmas nende muinasjutuliste kaevanduste juurde, mis olid hukutanud kolme sajandi eest vana portugali domi, minu vaese sõbra — tema õnnetu järeltulija — ja samuti ka, nagu me kartsime, sir Henry venna George Curtise. Kas ootas meid pärast kõike seda, mis me olime läbi elanud, õnnelikum saatus? Nagu ütles too vana saatan Gaguul, käis nende käsi halvasti. Kas läheb meil niisamuti?* Mööda teed mäkke tõustes tundsin tahtmatult ebausklikku; hirmu meie ettevõtte õnnestumise pärast ja ma usun, et Goodi ja sir Henry tunded olid umbes samasugused.

175

Vähemalt poolteist tundi sammusime mööda kanarbikust palistatud teed ülesmäge. Kõndisime oma erutuses nii kiiresti, et Gaguuli kandctooli kandjad suutsid meiega häda-vaevalt sammu pidada, ja reisija .kraaksus meile Sealt, et peatuksime.

«Kõndige aeglasemalt, valged mehed,» ütles ta, pistes •oma jubeda krimpsukuivanud lõusta rohust punutud eesriiete vahelt välja" ja puurides meid on kiiskava pilguga. «Varanduseotsijad, miks tormate nii nobedasti õnnetuse poole, mis teid kindlasti tabab?» Ja ta naeris oma õudset naeru, mis mulle alati külmajudinad peale ajas, jahutades sel kombel mõneks ajaks tublisti meie vaimustust.

Jätkasime siiski teed, kuni nägime enda ees, meie ja mäetipu vahel, päratut ümmargust laugete külgedega .auku, mis oli vähemalt kolmsada jalga sügav ja tubli pool miili ümber mõõta.

«Kas oskate arvata, mis see on?» küsisin sir Henrylt ja Goodilt, kes silmitsesid hämmastunult sügavikku meie jalge ees.

Nad raputasid pead.

«Siis on selge, et te pole kunagi näinud Kimberley teemandikaevandusi. Võite kindlad olla, et siinsamas olidki Saalomoni teemandikaevandused. Vaadake siia,» ütlesin, osutades sitke sinise savi kihtidele, mida augu ääri katvate põõsaste ja rohu vahelt nüüdki veel näha oli. «Pinnas on siin täpselt samasugune. Vean kihla, et kui mc alla laskuksime, leiaksime sealt kindlasti pehme bretša [1] sooni. Ja vaadake!» jätkasin, näidates neile hulka kulunud kiviplaate, mis olid paigutatud laugele nõlvale, veejuhtme alla, mis ammustel aegadel oli massiivsesse kaljusse raiutud. «Kui need pole mitte tahvlid, mida kunagi kasutati teemantide väljäuhtmiseks, siis olen ma küll vana kaamel.»

Päratu augu serval — see polnud midagi muud kui vana domi kaardile märgitud kaevandus — hargnes Saalomoni tee kaheks ja viis ringi ümber süvendi. Mitmes kohas oli see ringtee ehitatud massiivsetest kaljupankadcst — nähtavasti selleks, et kindlustada kaevanduse servi ja takistada seinu alla varisemast. Kiirustasime edasi, kihutatud uudishimust näha saada, mida endast kujutavad kolm tor-nitaolist eset, mida mc suure augu teisel serval märkasime.

1 Bretša ehk rihas — kivim, mis koosneb looduslikult tsementeerunud teravaservalistest kivimi murdosadest.

Lähemale jõudes nägime, et need on mingid hiiglakujud, ja oletasime õigusega, et meie ees istuvad Vaikijad, kelle vastu kukuaana rahvas,nii sügavat aukartust tunneb. Aga Vaikijate tõelist majesteetlikkust tunnetasime alles siis, kui me üsna nende juurde jõudsime.

Tohutu suurtel tumedast kivist alustel, mis kandsid ürgaegade algelisi sümboleid, istusid üksteisest neljakümne sammu kaugusel kolm kolossi, pilk suunatud piki teed üle lagendiku Loo poole, mis asus siit umbes kuuekümne miili kaugusel. Kaks neist kujutasid mehi, üks naist, ja kõik nad olid pealaest aluseni mõõdetult oma kolmkümmend jalga kõrged.

Naisekuju, mis oli alasti, oli karmilt ilus, ent õnnetuseks oli ilmastik sajandite vältel ta näojooni kahjustanud. Mõlemal pool pead kerkisid tal kuusirbi teravad sarved. Kaks meeskolossi kandsid aga riideid ja nende näojooned olid hirmuäratavad, eriti parempoolsel, kellel oli kuratlik lõust. Vasakpoolne oli rahuliku näoga, ent ka selles rahulikus ilmes oli midagi õudset. Nagu sir Henry märkis, väljendas see rahu ebainimlikku julmust, mida vana-aja rahvad omistasid olendeile, kes on küll suutelised heategudeks, ent kes ometi jälgivad inimkonna kannatusi kui just mitte rõõmuga, siis vähemalt täiesti osavõtmatult. Need kujud moodustasid ülimalt aukartustäratava kolmiku, istudes seal oma üksilduses ja vahtides igavesti üle lagendiku kaugusse.

Kui me seal nõnda neid Vaikijaid silmitsesime, nagu kukuaana rahvas neid nimetas, haaras meid jälle põletav uudishimu teada saada, kes olid need, kelle käed nad lõid, kes kaevasid süvendi ning ehitasid tee. Nende kujude üle endamisi mõtteid mõlgutades torkas mulle järsku meelde — kuna tunnen hästi vana testamenti —, et Saalomoni eksitasid ära võõrad jumalad, kellest kolme nimed mulle meenusid: «Astoreth, Siidoni jumalanna, Kemos, moabiitide jumal, ja Milkom, Ammoni laste jumal,» ja. ma kõnelesin sõpradele oma oletusest, et kolossid meie ees võiksid ehk kujutada neid kolme põlustatud väärjumalat.

«Hm,» ütles sir Henry, kes on õpetatud mees ja kolledžis klassikute uurimise eest kõrge auhinna saanud, «selles võib tõesti omajagu tõtt olla. Heebrealaste Astoreth oli sama mis Astarte foiniiklastel ja nemad olid Saalomoni ajal suured kaubitsejad. Astartet, kellest hiljem sai kreeklaste Afrodite, kujutati poolkuutaoliste sarvedega, ja selle naisekuju laubal on sarved selgesti näha. Võib-olla kavandas

need kolossid mõni foiniiklasest ametnik, kes oli siinsete kaevanduste juhatajaks. Kes teab.»

Me polnud veel jõudnudki lõpetada nende ammu möödunud aegade kummaliste mälestusmärkide uurimist, kui meie juurde astus Infaduus, tervitas Vaikijaid, tõstes oma oda, ja küsis, kas kavatseme otsekohe minna Surma koopasse või soovime oodata, kuni lounaoode valmis saab. Gaguul oli avaldanud nõusolekut meile teed näidata sel juhul, kui oleksime valmis otsemaid sinna minema. Kuna kell ei olnud veel üksteistki ja meid kihutas tagant kõrvetav uudishimu, teatasime, et kavatseme viivitamatult edasi minna. Tegin ettepaneku pisut toiduaineid kaasa võtta — juhuks kui meil peaks koopas rohkem aega kuluma. Niisiis toodi Gaguuli kandetool meie juurde ja auväärt daam aidati sealt välja. Vahepeal pani Foulata minu palvel valmis pisut biltongi ehk kuivatatud metsloomaliha ja asetas selle ning paar pudelkõrvitsatäit vett kaanega pilliroost korvi.

Otse meie ees, umbes viiekümne jala kaugusel kolossidi selja taga, kerkis järsk, vähemalt kaheksakümne jala kõrgune kaljumüür, mis ülevalpool muutus laugemaks, moo Süstades seal aluse uhkele lumega pärjatud tipule, mis kerkis kolme tuhande jala kõrgusele.

Kandetoolist välja tõstetud, irvitas Gaguul õelalt ja hak kas siis kepile toetudes kaljumüür! poole komberdama Järgnesime talle, kuni jõudsime massiivselt võlvitud kitsa portaali juurde, mis sarnanes kaevancuskäigu sissepääsuga.

Siin jäi Gaguul meid ootama, hirmsal näol ikka veel õel irve.

«Kas olete nüüd valmis,» piiksus ta, «valged mehed tähtedelt, suured sõjamehed Inkubu, Bougvan ja tark Maku-mazahn, kas olete valmis? Sest vaadake, ma olen siin, et täita oma isanda, kuninga käsku ja näidata teile säravate kivide kambrit. Hahahaa!»

«Oleme valmis!» ütlesin mina.

«Hästi, hästi! Tehke oma südamed kõvaks, et suudaksite taluda seda, mida te näha saate. Kas tuled ka sina, Infa-duus, sina, kes sa reetsid oma isanda?»

Infaduus kortsutas kulmu ja vastas:

«Ei, ma ei tule mitte. Mulle pole määratud sinna sisse tungida. Aga sina, Gaguul, talitse oma keelt ja vaata ette et mu isandatega midagi kurja ei sünniks. Sinu käest tuler ma neid nõudma, ja kui puudutatakse ühtainsat karvagi

178

nende peas, tuleb sul surra, Gaguul, olgu sa kas või viie-kümnekordne nõid. Kas kuulsid?»

«Ma kuulsin, Infaduus. Ma tunnen sind, sa oled alati armastanud suuri sõnu. Ma mäletan, et kui sa olid veel sülelaps, ähvardasid sa oma lihast ema. See oli alles eile. Aga ära karda, ära karda, ma elan ainult selleks, et täita kuninga käsku. Ma olen täitnud paljude kuningate käske, Infaduus, lõpuks aga täitsid nemad ikkagi minu omi. Hahahaa! Ma lähen, et jälle kord näha nende nägusid ja ka Tvala nägu. Tulge, tulge, siin on lamp,» ja ta tõi oma karusnahksc urbi alt esile suure õliga täidetud pudeli, mis oli varustatud lugatahiga.

«Kas sina tuled kaasa, Foulata?» küsis Good oma viletsas kukuaana keeles, milles ta sellelt noorelt daamilt õpetust võttis.

«Ma kardan, mu isartd,» vastas tüdruk arglikult. «Siis anna korv mulle.»

«Ei, mu isand, kuhu lähed sina, sinna lähen ka mina.»

«Pipart sulle keelele!» mõtlesin endamisi. «Kui me kunagi s.cst supist välja saame, võib lugu tüdrukuga üsna keeruliseks minna.»

Aega raiskamata astus Gaguul käiku, mis oli nii lai, et kaks inimest võisid kõndida kõrvuti, ja täiesti pime. Järgnesime tema häälele, mis kutsus meid edasi, kartuse ja hirmujudinatega, mida just ei vähendanud ootamatu tii-varabin.

«Tohoo! Mis see on?» pasundas Good. «Miski lõi mulle vastu nägu*.»

«Nahkhiired,» vastasin mina. «Lähme aga edasi.»

Kui me oma arvestuse järgi olime käinud umbes viiskümmend sammu, märkasime, et käigus muutub vähehaaval valgemaks. Kulus veel minut ja me jõudsime võib-olla kõige imelisemasse paika, mida inimsilm iial on näinud.

Kujutlegu lugeja kõige suuremat katedraali, kus ta kunagi on viibinud; tõsi küll, see katedraal on akendeta, kuid ülalt siiski hämaralt valgustatud — arvatavasti tuli valgus lõhedest laes, mis võlvus saja jala kõrgusel pea kohal. Kujutlegu lugeja seda, ja ta saab mõninga ettekujutuse määratu suurest koopast, milles me end leidsime, ainult selle erinevusega, et too looduse poolt kavandatud katedraal oli kõrgem ja avaram kui ükski inimkäte ehitatud kirik. Aga koopa rabav suurus oli selle paiga üks kõige väiksemaid imesid. Piki koobast kulgesid hiiglaslike sam-

179

maste read, mis näisid olevat nagu jääst, ent olid tegelikult tohutu suured stalaktiidid. Mul käib üle'jõu anda lugejale umbkaudsetki ettekujutust nende valgest pagukivist sammaste meeliköitvast ilust ja vägevusest. Mõned olid jalalt kuni kakskümmend jalga läbi mõõta; uhkes, ent siiski õrnas ilus sööstsid nad üles kõrge lae poole. Mõned teised sambad olid alles kujunemisjärgus. Sellisel juhul oli kaljupõrandal mingi moodustis, mis sir Henry sõnade järgi täpselt meenutas murdunud sammast vanas kreeka templis, kuna aga kõrgelt ülevalt paistis laes rippuva hiigla-purika ots.

Seda pilti imetledes võisime kuulda, kuidas protsess üha edasi kestis: aeg-ajalt langes kõrgel rippuva purika otsast tasase plaksatusega alla sambale veetilk. Mõnele sambale langes tilk ainult kord kahe või kolme minuti tagant. Huvitav oleks välja arvutada, kui kaua aega läheb sellise tilkumissageduse juures, et tekiks näiteks kaheksakümne jala-kõrgune ja kümnejalase läbimõõduga sammas. Ühestainsast näitest piisab, et saada ettekujutust sellest,

kui lõpmata aeglane see protsess on — vähemalt ühel kindlal juhul. Ühte sambasse oli raiutud primitiivne muumiakuju-tis ja muumia pea kõrvale midagi, mis pidi nähtavasti olema mingi egiptuse jumal istuvas poosis. Kahtlemata, oli see mõne muistse kaevandustöölise kätetöö: kunstiteos oli tahutud sellel loomulikul kõrgusel, millel tegevuseta inimene — olgu see siis foiniikia töömees või briti suli — tavaliselt püüab oma mälestust looduse meistriteostele jäädvustada, nimelt viis jalga maapinnast. Ajal, mil meie seda nägime — ja see p i d i olema ligi kolm tuhat aastat pärast seda, kui kiviraiuja oma töö oli lõpetanud —, oli sammas alles kaheksa jalga kõrge ja kujunes üha edasi, sest samba juures seistes kuulsime veetilka langevat. See annab kasvukiiruseks üks jalg iga tuhande aasta kohta ehk pisut üle ühe tolli sajandis.

Kohati olid stalagmiidid võtnud kummalise vormi — nähtavasti seetõttu, et vesi ei olnud tilkunud alati täpselt Samale kohale. Nii oli tohutul kivimassil, mis kaalus kindlasti oma sada tonni, kõnepuldi kuju, mis oli kaetud kauni pitsi-taolise ornamendiga. Teised jälle meenutasid veidraid loomi ja koopa seintel olid lehvikukujulised joonised, sarnased nendega, mida pakane kujundab aknaruutudele.

Siin-seal avanesid pealöövi väiksemad kõrvalkoopad — sir Henry sõnade järgi täpselt nagu kabelid suure katedraali

kõrval. Mõned olid päris avarad, kuid üks või kaks olid üsna tillukesed. Need pakkusid suurepärast näidet sellest, kuidas loodus tegutseb alati samade muutumatute seaduste järgi, vähimalgi määral hoolimata oma kätetöö mõõtmetest. Seal oli näiteks pisike urg, mitte avaram kui ebatavaliselt suur nukumaja, ja ometi oleks see võinud olla kogu pealöövi mudeliks, sest siingi tilkus vesi, laes rippusid tillukesed purikad, ja sambad kujunesid täpselt samuti kui mujalgi.

Meil polnud kahjuks piisavalt aega, et uurida seda ilusat koobast nii põhjalikult, kui oleksime soovinud, sest Gaguul näis õnnetuseks stalaktiitide suhtes ükskõikne olevat ja soovis vaid oma ülesannet kiiremini lõpule viia. See pahandas mind eriti'seepärast, et ma oleksin väga tahtnud välja uurida, mil viisil pääses koopasse valgus ja kas oli see inimeste kätetöö või looduse tegevuse vili. Samuti huvitas mind, kas seda koobast muistsetel aegadel mingiks otstarbeks kasutati— igatahes paistis see olevat tõenäoline. Lohutasin end mõttega, et uurime seda põhjalikumalt tagasiteel, ja me sammusime oma jubeda teejuhi kannul edasi.

Ta viis meid määratu surmvaikse koopa viimasesse soppi, kus leidsime teise ukseava; see aga ei olnud pealt võlvitud, vaid kandiline, umbes selline nagu egiptuse templitel.

«Kas olete valmis Surma koopasse astuma, valged mehed?» küsis Gaguul ilmse kavatsusega meis kõhedust tekitada.

«Lase aga edasi,» ütles Good pühalikult, püüdes teha võimalikult külmaverelist nägu nagu me kõik, välja arvatud Foulata, kes kaitset otsides Goodi käsivarrest kinni hoidis.

«Siin läheb küll kaunis õudseks,» sõnas sir Henry, heites pilgu mustavasse ukseavasse. «Tulge, Quatermain — séniores priores Me ei tohi vana daami oodata lasta!» Ja ta laskis mul viisakalt salga etteotsa asuda, mille eest ma teda südames just ei õnnistanud.

Kopp, kopp, tümpsus vana Gaguuli kepp mööda käiku, kui selle kandja võikalt naeru kohista'des edasi komberdas. Vallatud mingist seletamatust õnnetuseaimusest põrkasin tagasi.

«Minge, minge, vanapoiss,» ütles Good, «muidu kaotame oma kauni teejuhi silmist.»

1 Vanemad esimestena (lad. k.).

Sunnitult hakkasin mööda käiku edasi astuma ja paarikümne sammu järel leidsin end sünges koopas, mis oli umbes nelikümmend jalga pikk, kolmkümmend lai ja kolmkümmend kõrge. Selle ruumi olid inimkäed nähtavasti kauges minevikus mäe sisemusse õõnestanud. Ruum oli hoopis nõrgemini valgustatud kui esimene avar stalaktiitkoobas ja algul eristasid mu silmad ainult massiivset kivilauda, mis jooksis läbi kogu ruumi. Laua otsas oli hiiglasuur valge kuju ja laua ümber hulk teisi valgeid inimesesuurusi kujusid. Seejärel märkasin midagi pruuni, mis oli asetatud laua keskkohta. Järgmisel hetkel kohanesid mu silmad nõrga valgustusega, ma mõistsin, mis need kujud olid; ning tahtsin nii kiiresti kui jalad kandsid koopast välja tormata.

Ma ei ole üldiselt võttes eriti nõrganärviline ega ka sugugi mitte ebausklik, sest pean seda lolluseks. Ent ma tunnistan ausalt, et see pilt lõi mu rööpast välja, ja kui sir Henry poleks mul kraest kinni haaranud ja mind tagasj hoidnud, usun, et oleksin viie minuti pärast ka stalaktiit-koopast väljas olnud ja kõik Kimberley teemandidki poleks mind sisse tagasi meelitanud. Aga ta hoidis mind kõvasti ja ma peatusin, sest polnud midagi parata. Järgmisel hetkel kohanesid aga ka tema silmad valgusega ning ta laskis mu lahti, hakates laubalt higi

pühkima. Good vandus jõuetult, Fo.ulata aga heitis talle käed ümber kaela ja kriiskas läbilõikavalt.

Ainult Gaguul kõkutas kaua ja valjusti naerda.

See oli tõesti võigas pilt. Laua otsas, hoides oma luises peos suurt valget oda, istus Surm ise hiiglasuure inim-skeleti kujul, mis oli umbes viisteist jalga kõrge. Oda hoidis ta löögivalmilt kõrgel pea kohal. Teine kondine käsi toetus ta ette lauale nagu inimesel, kes on just laua tagant püsti tõusnud, kuna kere oli ette kallutatud, nii et ülemised kaelalülid ja läikiv, irvitav kolp olid suunatud meie poole. Ta vahtis meid oma tühjade silmakoobastega, lõualuud pisut avali, otsekui tahaks rääkima hakata.

«Taevane jumal,» ütlesin ma lõpuks nõrgal häälel, «mis see ometi on?»

«Ja mis need on?» küsis Good, osutades valgele seltskonnale laua ümber. .

«Ja taeva pärast, mis see on?» päris omakorda sir Henry, vaadates, laual istuvat pruuni kogu.

«Hihihiil» itsitas Gaguul. «õnnetus tabab neid, kes Sur-
nute Saali astuvad. Hihihiil Hahahaa!

182

Tule, Inkubu, kes sa oled vapper võitluses, tule ja vaata seda, .kelle sa tapsid!» Ja vanaeit haaras oma kuivetunud sõrmedega Curtise kuuest kinni ning vedas ta laua juurde. Järgnesime talle.

Ta peatus ja osutas lauale istuma seatud pruunile kujule. Sir Henry vaatas ning põrkas tagasi, karjatades ehmatusest. Ja polnud midagi imestada, sest seal istus täiesti alasti kukuaanade 'viimase kuninga Tvala õudne laip; pea, mille Curtise sõjakirves oli õlgadelt maha löönud, lebas tal põlvedel. Laipa kattis õhuke läbipaistev kile,, mille tekkimist me esimesel hetkel kuidagi seletada ei osanud, kuni me lõpuks tähele panime, et ruumi laest tilkus pidevalt vett — pliks, plaks, pliks, plaks. See langes laiba kaelale, valgus üle kehapinna alla ja kadus lõpuks läbi lauasse tehtud väikese augu kaljuprakku. Siis äkki taipasin, mis see kile õieti oli: Tvala keha oli muutumas s t a 1 a k t i i d i k s.

Ainus .pilk valgetele kujudele, kes istusid kivipingil ümber selle jubeda laua, kinnitas seda arvamust. Need olid tõesti inimkehad, või õigemini küll olid seda kunagi olnud. Nüüd olid nad stalaktiidid. Sel viisil siis oligi kukuaana rahvas iidsetest aegadest peale säilitanud oma kuninglikud surnud. Nad lasksid neil kivistuda. Ma ei saanudki teada, kas kuulus asja juurde veel mingi muu protseduur või paigutati nad lihtsalt paljudeks aastateks tilkumise aita, kusjuures räni sisaldav vedelik nad igaveseks säilitas.

On võimatu kujutleda aukartustäratavamat vaatepilti kui see pikk rida surnud kuningaid (neid oli kokku kakskümmend seitse, viimane oli Ignosi isa), kes olid mässitud jäätaolisest pagukivist surilinasse, mille läbi võis veel ebamääraselt aimata nende näojooni, ja istusid selle küla-listevaenulise laua taga, mille ääres Surm ise peopere-meheks oli. Selline kuningate säilitamise komme pidi olema väga vana — seda kinnitas ilmekalt nende arv: kui võtta keskmiseks.valitsemisajaks viisteist aastat ja oletada, et. viimane kui üks sel maal valitsenud kuningas on paigutatud siia — väga ebatõenäoline võimalus, sest mõned hukkusid kindlasti lahingus kaugel kodumaast —, siis ulatub-selle kombe algus neli ja veerand sajandit tagasi.

Hiiglaslik Surm aga, kes istub laua otsas, on kaugelt vanem, ja kui ma ei eksi, on ta autoriks sama kunstnik, kes on loonud kolm kolossi väljas. Ta on välja raiutud ühestainsast stalaktiidišt ja kunstiteosena imetlusväärne

184

meistritöö. Good, kes'tunneb,asja, kinnitas, et niipalju kui tema aru saab, on skeleti anatoomia kuni kõige pisemate luukesteni täpselt õige.

Minu arvates on see koletu teos mõne muistse kujuri veidra tuju vili ja tema sealolek nähtavasti viiski kukuaa-nad mõttele paigutada oma kuninglikud surnud tema jubeda eesistumise alla. Võib aga ka olla, et ta asetati sinna selleks, et eemale peletada riisujaid, kellel võis olla tagapool asuva varakambri suhtes kurje kavatsusi. Ma ei tea muidugi midagi

kindlat öelda. Kõik, mis ma võin teha,, on vaid seda kirjeldada, nii nagu ta on, ja lugeja arvaku ise asjast, mida tahab.

Niisugune igatahes oli Valge Surm ja sellised olid Valged Surnud.

XVII PEATÜKK SAALOMONI VARAKAMBER

Sellal kui me püüdsime oma kohkumisest üle saada ja silmitsesime Surma koopa jubedaid imesid, leidus Gaguulil muud tegemist. Kuidagiviisi oli ta roninud suurele lauale,, sest ta võis, kui soovis, olla väga nobe, ja astunud sinna, kus meie lahkunud sõber Tvala istus tilkumise all. Nähtavasti tahtis ta, nagu arvas Good, vaadata, kuidas viimane «märineerib», või siis ajas teda sinna mingi ainult talleendale teadaolev salapärane põhjus. Kui ta oli kummardunud ja suudelnud kuninga jäisi huuli, teda otsekui õrnalt tervitades, komberdas ta jälle tagasi, aeg-ajalt peatudes-jä pomisedes ühele või teisele muumiale paar arusaamatut sõna, just niisamuti nagu teie või mina tervitaksime mõnd vana tuttavat. Kui ta selle müstilise ning jubeda tseremooniaga valmis oli, kükitas ta lauale otse Valge Surma alla ja hakkas, niipalju kui ma taipasin, palveid lugema. See pilt, kuidas too õel olend saatis innukaid, ent kahtlemata kurje palveid inimkonna vana verivaenlase poole, oli nii võõrastav, et me kiirustasime oma ülevaatust lõpetama

«Ja nüüd, Gaguul,» ütlesin ma tasasel häälel, sest millegipärast ei julgenud ma selles paigas rääkida valjemini kui sosinal, «juhi meid varakambrisse.»

Vana nõid ronis kähku laualt maha.

«Kas mu isandad ei karda?» küsis ta mulle mõnitava pilguga otsa vaadates.

«Vii meid edasi.»

185

«Hästi, mu isandad.» Ta komberdas ümber laua suure Surma selja taha. «Varakamber on siin. Süüdaku mu isandad lamp ja astugu sisse,» ja ta asetas õliga täidetud lambi põrandale ning toetus vastu koopa seina. Tõmbasin tikku — neid oli meil toosis veel üsna vähe —, läitsin lugatahi ja vaatasin siis ringi ukseava järele, aga meie ees oli vaid massiivne kaljusein. Gaguul irvitas: «Tee läheb siit, mu isandad. Hahahaa!»

«Ära naljata meiega!» ütlesin rangelt.

«Ma ei naljata, mu isandad. Vaadake!» ja ta osutas kaljule.

Tema sõnade peale tõstsin lambi ja me märkasime, et raske kiviplaat kerkis aeglaselt, kadudes üleval kaljusse, kus kahtlemata oli mingi õõnsus, kuhu ta parajasti sisse mahtus. Kaljuplaat oli paraja ukse laiune, umbes kümme jalga kõrge ja vähemalt viis jalga paks. Ta kaalus kindlasti oma kaks-kolmkümmend tonni ja pandi nähtavasti liikuma lihtsal kangipõhimõttel mingi vastukaalu abil, samuti nagu avaneb ja sulgub tavaline moodne aken. Ükski meist muidugi ei näinud, kuidas seadeldis töötas — Gaguul varjas seda hoolikalt. Kuid ma ei kahtlegi, et kuskil oli mingi väga lihtne kang, mida võis teatavasse kohta vajutades liigutada ja seega peidetud vastukaalule lisa-raskust andes kaljupanga maast üles kergitada.

Suur kivimürakas tõusis väga aeglaselt ja sujuvalt, kuni ta lõpuks täiesti kadus, ja kohas, kus oli seisnud kalju, haigutas nüüd mustav avaus.

Nähes teed Saalomoni varakambrisse lõpuks ometi avatuna, haaras meid hirmus ärevus ja vähemalt enda kohta pean ütlema, et hakkasin üleni värisema. Kas osutub kõik tühjaks kuulujutuks, mõtlesin, või oli da Silvestral siiski õigus? Kas peituvad seal pimeduses tõesti tohutud varandused, aarded, mis teevad meist rikkaimad mehed maailmas? Paari minuti pärast pidi see selguma.

«Astuge sisse, valged mehed tähtedelt*» ütles Gagüül uksele lähenedes. «Enne aga kuulake vana Gaguuli. Särajad kivid, mida te näha saate, kaevati välja august, mille kohal valvavad Vaikijad, ning pandi siia varjule — kelle poolt, seda ma ei tea, sest sellest on isegi veel rohkem aega tagasi, kui mina mäletan. Pärast seda kui need, kes kivid siia peitsid,

kiiruga põgenesid ja oma vara maha jätsid, on inimese jalg vaid üksainus kord siia sisse astunud. Lugu varandusest käis põlvest põlve rahva suus, kes elas siin

186

iidsetest aegadest peale, kuid keegi ei teadnud, kus see kamber asub, ega tundnud ukse saladust. Aga siis sündis, et üks valge' mees jõudis üle mägede siia maale — võibolla tuli ka tema «tähtedelt» —, ning kuningas, kes tol ajal valitses, võttis ta hästi vastu' Seal too kuningas istub,» ja Gaguul osutas viiendale kuningale surnute laua ääres. «Siis sündis, et tema ja üks naine siit maalt, kes oli koos temaga, matkasid siia ja see naine sai juhuslikult ukse saladuse teada. Te võite otsida tuhal aastat, aga te ei saa seda-saladust kätte. Valge mees läks koos naisega kambrisse, leidis kivid ja täitis nendega väikese kitsenahast pauna, milles naine toitu kaasas kandis. Ja kui ta kambrist lahkumas oli,.võttis ta veel ühe kivi, suure kivi, ja hoidis seda käes.»

Siin ta peatus.

«Noh,» küsisin mina, uudishimust hingetu nagu mu kaas-lasedki, «mis juhtus siis da Silvestraga?»

Vanaeit võpatas seda nime kuuldes.

«Kuidas sa tead surnud mehe nime?» küsis ta teravalt, ent jätkas siis vastust ootamata:

«Keegi ei tea, mis juhtus, aga vististi kohkus valge mees ära, sest ta heitis kitsenahast pauna kividega maha ja põgenes välja, hoides käes ühtainsat kivi, ja selle võttis kuningas ära. See on toosama kivi, mille sina, Makumazahn, võtsid Tvala otsaesiselt.»

«Kas keegi pole sellest ajast peale sinna sisse läinud?» küsisin, piiludes jälle pimedasse käiku.

«Ei keegi, mu isandad. Ainult ukse saladust hoiti alal ja kõik kuningad on selle kord avanud, ent ükski pole sisse läinud. Kõneldakse, et kõik need, kes sinna sisse lähevad, surevad, enne kui üks kuu mööda läheb, samuti nagu suri valge mees koopas üleval mäel, kus te ta leidsite, Maku-mazahn, ja seepärast ei lähe kuningad mitte sisse. Hahaa! Minu sõnad on õiged!»

Vaatasin talle silma, kui ta seda ütles, ja ma tundsin pööritustning külmajudinaid. Kuidas võis see vanaeit kõiki neid asju teada?

«Astuge sisse, mu isandad. Kui ma kõnelesin õigust, siis lebab kitsenahast paun kividega ikka veel põrandal. Ja kas mul õigus on selles, et kõiki, kes sisse lähevad, tabab surm, seda näete hiljem. Hahahaa!» Ja ta komberdas uksest sisse, võttes lambi endaga kaasa. Tunnistan, et kõhklesin seegi kord talle järgnemast.

187

«Oh, kuradile kõik!» vandus Good. «Laseme käia. Mina ennast sel vanal saatanal hirmutada ei lase.» Ja Foulata saatel, kellele kogu see lugu ilmselt siiski äärmiselt vas-tumeelne oli, sest ta värises hirmust, astus Good Gaguuli kannul käiku. Järgnesime viivitamata tema eeskujule.

Kõndinud mõned jardid selles .massiivsesse kai j usse raiutud kitsas käigus, seisatas Gaguul ja ootas meid järele.

«Vaadake, mu isandad,» sõnas ta, hoides lampi enda ees, «need, kes varanduse siia peitsid, põgenesid rutates. Neil oli mõttes kaitsta seda kõigi vastu, kellel olekski korda läinud ukse saladust teada saada, aga neil ei jätkunud enam aega,» ja ta näitas meile suuri tahutud kiviplokke,. mis kahes kihis, umbes kahe-kolme jala kõrguselt, olid laotud risti üle läbikäigu ilmse kavatsusega seda kinni müürida. Käigu seina ääres olid samasugused plokid valmis pandud ja, mis kõige imelikum, seal oli ka mördi-kuhi ja paar kellut. Viimati nimetatud tööriistad, niipalju kui mul aega oli neid silmitseda, paistsid nii- kujult kui valmistamisviisilt olevat just samasugused, nagu neid töölised tänapäevalgi tarvitavad.

Siiamaani jõudes ütles Foulata, kes oli äärmiselt erutatud ja hirmul, et ta tunneb end halvasti ega suuda enam kaugemale minna ja ootab meid sealsamas. Panime ta niisiis lõpetamata jäänud müürile istuma, seadsime korvi toidumoonaga tema kõrvale ning jätsime ta sinna end koguma.

Läinud mööda käiku veel viisteist sammu edasi, jõudsime äkki peenelt värvitud puust ukse ette. See oli pärani lahti. Tollel, kes iganes viimasena siit lahkus, polnud jätkunud aega ust sulgeda või oli ta siis unustanud seda teha.

Ukselävel aga lebas kitsenahkne paun, mis näis olevat pungil täis kivikesi.

«Hihii, valged mehed!» itsitas Gaguul, kui lambivalgus paunale langes. «Mis ma teile rääkisin! Valge mees, kes siia tuli, põgenes kiiruga ja pillas naise pauna maha — siin see on! Vaadake sisse ka, ja kivide vahelt leiate te veepudeli.»

Good kummardus ja tõstis 'pauna üles. See oli raske ja klirises.

«Jumala eest! Usun, et see on täis teemante,» sõnas ta. aukartlikul sosinal, ja tõepoolest, teemantidega täidetud väikesest kitsenahksest paunast on kindlasti küllalt, et igaühes aukartust äratada.

188

«Lähme edasi,» ütles sir Henry kannatamatult. «Olge nii lahke, vanaproua, ulatage lamp minu kätte.» Ja võtnud Gaguuli käest lambi, astus ta uksest sisse ning tõstis õlipudeli kõrgele pea kohale.

Tungisime tema järel sisse, unustades hetkeks teeman-dikoti, ja leidsime end kuningas Saalomoni varakambris.

psimesel hetkel ei näinud me lambi ähmasel valgusel muud kui massiivsesse kaljusse raiutud ruumi, mis ei paistnud olevat suurem kui kümme korda kümme jalga. Siis aga märkasime kõigepealt suurepäraste elevandikihvade virna, mis ulatus kuni laeni. Kui palju neid seal olla võis, seda ei saanud me teada, sest mei4 polnud loomulikult võimalik kindlaks teha, kui sügavale kaljuõnarusse see elevandi-luulasu ulatus, aga meile paistsid kätte vähemalt nelja-kuni viiesaja kihva otsad — ja niipalju kui ma esimese pilguga otsustada võisin, olid nad kõik parimat sorti. Ainuüksi sellest elevandiluust oleks piisanud, et. inimene elu lõpuni jõukuses oleks võinud elada. Mõtlesin, et võib-olla tõi Saalomon just sellest laost toormaterjali oma suure elevandiluust trooni jaoks, «mille sarnast üheski kuningriigis ei olnud tehtud».

.Ruumi teise seina ääres- seisis paarkümmend puukasti, umbes samasugused kui Martini-Henry laskemoonakastid, ainult märksa suuremad ja punaseks võõbatud.

«Seal on teemandid!» hüüdsin mina. «Näidake valgust!»

Sir Henry kuulas sõna, tõstis lambi kõige pealmise kasti kohale, mille kaas aegade jooksul isegi sellises kuivas kohas nagu see ära oli kõdunenud ja nähtavasti kellegi poolt — arvatavasti oli see olnud da Silvestra ise — sisse löödud. Pistsin käe läbi kaanes oleva augu ja tõmbasin välja peotäie ... aga mitte teemante, vaid kuldmünte, mille "taolisi keegi meist varem ei olnud näinud ja millele olid löödud heebrea kirja meenutavad märgid.

«Noh,» ütlesin mina, lastes mündid kasti tagasi, «igatahes ei lähe me tagasi tühjade kätega. Igas kastis peaks olema oma paar tuhat kuldtükki ja siin on kokku kaheksateist kasti. Ma usun, et selle rahaga tasuti töölistele ja kaupmeestele.»

«Jah,» lisas Good,,«ja ma arvan, et muud siin vist enam ei olegi. Teemante pole näha — kas vana portugallane ei toppinud ehk kõike oma pauna?»

«Kui,mu isandad kive otsivad, siis vaadaku nad kõige pimedamasse nurka,» sõnas Gaguul, lugedes meie pilgust.

189

«Seal leiavad mu isandad seinaorva ja selles orvas kolm kivikirstu — kaks kinni pitserdatud ja üks lahti.»

Enne kui ma tõlkisin ta sõnad sir Henryle.kes kandis lampi, ei suutnud ma oma uudishimu taltsutada ja küsisin temalt, kuidas ta kõiki neid asju teab, kui ometi keegi pole sellesse paika astunud pärast valget meest, kes käis siin palju inimpõlvi tagasi.

«Oo, Makumazahn, kes sa valvad öösel,» kõlas pilkav vastus, «sina, kes sa elad tähtedel, kas sa ei tea siis, et mõned inimesed elavad kaua ja et mõnedel on silmad, mis suudavad näha läbi kalju? Hahahaa!»

«Vaadake sinna nurka, Curtis,» ütlesin mina, osutades kohale, millest Gaguul oli kõnelnud.
«Ohoo, sõbrad, siin on mingi nišš. Püha taevasi Vaadake siia!»
Kiirustasime tema juurde. Ta seisis seinaorvas, millel oli madala kaarakna kuju. Selles orvas vastu seina seisid kolm kivikirstu, igaüks kaks jalga lai ja kaks jalga pikk. Kaks neist olid kaetud kivikaantega, kolmanda kaas toetus aga vastu kirstu, mis oli avatud.
«Vaadake!» kordas ta kähedal häälel, hoides lampi lahtise kirstu kohal. Me vaatasime, kuid ei näinud esiotsa midagi, sest meie silmi pimestas hõbedane sädelus. Kui silmad pisut harjusid, nägime, et kirst oli pooleni täis lih-vimata teemante, mis enamikus olid õige suured. Kummardusin ja võtsin mõned kätte. Jah, polnud mingit kahtlust,, nad tundusid katsudes omapäraselt libedaina nagu ehtsad teemandid kunagi.
Hingetult lasksin need kirstu tagasi kukkuda.
«Oleme rikkaimad inimesed maailmas,» ütlesin mina. «Monte-Cristo oli meie kõrval poisike.»
«Me ujutame turu teemantidega üle,» arvas Good.
«Enne tuleb need aga sinna toimetada,» tähendas sir Henry.
Seisime vaikides ja kahvatult hing vahtisime üksteisele otsa, lamp ja sädelevad kalliskivid meie jalge ees maas. otsekui oleksime olnud mingid salaseltslased, kes valmistuvad kuritegu toime panema, aga mitte kõige varakamad mehed maailmas, kelleks me end pidasime.
«Hihihii!» kõkutas Gaguul meie selja taga, sahistades ringi nagu vampiir..«Siin on säravaid kive, mida te armastate, valged mened, nii palju kui iganes ihaldate. Võtke
190
nad kätte, libistage neid läbi sõrmede, sööge neid, jooge neid, hihii! Jooge neid, hahaa!»
Sel hetkel tundus mulle mõte süüa ja juua teemante nii naeruväärsena, et puhkesin meeletult naerma ja teised minu eeskujul niisamuti, ilma et oleksid teadnudki, miks. Seal me seisime ja möirgasime naerda kalliskivide-
191
kohal, mis- kuulusid meile, kivide kohal, mida kannatlikud kaevurid suurest august meie jaoks tuhandete aastate eest olid välja toonud ja mis meiejaoks oli tallele pannud Saalomoni ammu surnud töödejuhataja, kelle nimi ehk oligi löödud kõdunenud vahapitsatitele, mida kivist kirstukaante küljes veel praegugi näha võis. Nad ei jõudnud kunagi Saalomoni katte ega ka mitte Taaveti kätte, ei saanud neid ei da Silvestra ega keegi teine. Ent. nüüd kuulusid nad meile. Meie ees oli miljonite naelte eest teemante ja sadade tuhandetenaelte väärtuses kulda ning elevandiluud, mis ootas ainult äraviimist.
Äkki läks see meeletusetuhin üle ja me jätsime naeru.
«Avage ka1 teised kastid, valged mehed,» kraaksus Gaguul, «kindlasti on seal veel rohkem. Võtke nii, et teil küll saab, valged isandad! Hahaa! Võtke nii palju kui ihkate!»
Tema sõnade peale asusime tööle ja hakkasime ülejäänud kahe kasti kaasi lahti kangutama. Murdsime pitsatid, tundes end seejuures pisut nagu pühaduserüvetajatena.
Hurraa! Ka need olid täis, ääreni täis, vähemalt teine kast. See närune murdvaras da Silvestra polnud oma kit-senahast pauna täitnud igatahes mitte sellest kastist, Mis puutub kolmandasse, siis oli selles kive ainult veerandi võrra, aga need olid kõik valitud eksemplarid. Ükski ei kaalunud alla kahekümne karaadi ja mõned olid tuvimuna suurused. Paljud neist suurematest kividest olid aga kollaka tooniga, nagu me neid vastu valgust hoides kindlaks tegime — Kimberleys nimetatakse selliseid, kive «pleeki-nuiks».
Mida me aga mitte ei näinud, oli kohutavalt õel pilk, mille meie poole heitis Gaguul, kui ta roomas,, roomas nagu madu varakambrist välja ja mööda käiku massiivsest kaljust ukse poole.
*

Kuulake! Üksteise järel kajavad võlvkäigust karjatused. See on Foulata hääl! «Oo, Bougvan! Appi! Appi! Kivi langeb alla!» «Las minna, tüdruk! Siis ... » «Appi! Appil Ta lõi mind noaga!»

Juba me tormasimegi .mööda käiku edasi. Ja mida me lambivalgel nägime! Kaljuuks vajus aeglaselt alla. See oli veel vaid kolme jala kõrgusel põrandast. Ukse ees heitlesid

192

Foulata ja Gaguul; Neiul voolas haavast ohtralt verd, aga vapper tüdruk hoidis siiski kinni vana nõiamoori, kes võitles nagu metskass. Ah, ta kiskus end vabaks! Foulata kukkus ja Gaguul viskus maha, vingerdades otsekui madu kitsasse lõhesse, langeva kalju alla. Ta on seal all — oh jumal! Liiga hilja! Kivi surub teda, ta röögib surmapiinas, Ikka allapoole, ikka allapoole vajub kivi, aeglaselt rõhub kolmkümmend tonni ta vana keha vastu kaljupõrandat. Ta kisendas, nagu me pole veel kedagi kuulnud kisendavat, siis kostis pööritama panev rudin ja uks sulgus — just siis, kui me mööda käiku tormates sinna vastu sööstsime. See kõik toimus mõne sekundiga.

Nüüd pöördusime vaatama Foulatat. Vaene tüdruk oli saanud sügava noahaava kehasse ja me mõistsime, et ta ei ela enam kaua.

«Oh, Bougvan, . ma suren,» ägas see kaunis olend. «Gaguul hiilis välja — ma ei näinud teda, mu süda oli nõrk — ja uks hakkas langema. Siis ta tuli tagasi ja piilus käiku. Nägin, kuidas ta sisse tuli ukse alt, mis aeglaselt vajus. Haarasin temast kinni ega lasknud tal minna. Siis lõi ta mind noaga ja nüüd ma suren, Bougvan.»

«Vaene tüdruk, vaene tüdruk!» hüüdis Good 'meeleheites. Ja kuna ta ei osanud muud teha, hakkas ta teda suudlema.

«Bougvan,» küsis Foulata veidi aja pärast, «kas Maku-mazahn on siin? Nii pimedaks läheb, ma ei näe enam.» «Olen siin, Foulata!»

«Makumazahn, ole mulle keeleks, ma palun sind, sest Bougvan ei saa minust aru, aga enne kui ma lähen pimedusse, tahan ma talle öelda paar sõna.»

«Räägi, Foulata, ma annan su sõnad edasi.»

«Ütle mu isandale Bougvanile, et ma teda armastan ja et' ma suren rõõmuga, sest tean, et ta ei saa oma elu koormata sellisega nagu mina: päike ei või pimedusega ühte heita ega valge mustaga.

Ütle talle, et sellest päevast, kui ma teda nägin, tunnen ma aeg-ajalt, nagu oleks mul rinnas linnuke, kes lendab sealt peagi minema, et laulda kuskil mujal. Isegi nüüd, kus ma enam ei jaksa tõsta kätt ja kus mu pea -külmaks läheb,, tundub mulle, et mu süda ei sure. Ta on nii täis armastust, et võiks elada tuhat aastat ja ikka nooreks jääda. Ütle talle, et kui ma jälle uuesti sünnin, siis näen teda ehk tähtedel, ja ma tahan nad kõik läbi otsida, ehkki

193

ma võib-olla ka seal oleksin ikka veel must ja tema ikkagi valge. Ütle... ei, ära ütle enam muud, Makuma-zahn, kui et ma armastan... Oo, hoia mind tugevamini, Bougvan, ma ei tunne enam su käsi... oo, oo!»

«Ta on surnud ta on surnud!» sosistas Good, tõustes masendatult püsti. Ta ausameelsel näol voolasid pisarad.

«Sul ei maksa sellepärast nii väga muretseda, vanapoiss,» ütles sir Henry.

«Mis!» hüüatas Good. «Mida sa sellega mõtled?»

«Mõtlen seda, et sul on peagi võimalus talle järele minna. Mees, kas sa ei mõista, et me oleme elavalt maetud?»

Usun, et enne kui sir Henry need sõnad oli lausunud, ei mõistnud me õieti oma olukorra kogu õudust, sest meid haaras sügavalt vaese Foulata surmastseen. Ent nüüd me taipasime. Päratu raske kaljuuks oli sulgunud — arvatavasti igaveseks, sest ainus aju, mis ta saladust tundis, oli ta raskuse all põrmuks rõhutud. See oli uks, mida polnud lootust purustada muuga kui vaid suure hulga dünamiidiga. Kuid me olime valel poolel!

Paar minutit seisime õudusest tardunult Foulata laiba ümber. Viimnegi mehisuseraas näis olevat meist kadunud Esimene ehmatus, mida tekitas mõte meid ootavast aeglasest ja

haletsusväärsest surmast, lõi meid oimetuks. Nüüd oli asi meile selge: too saatan Gaguul oli selle püü nise meie jaoks juba algusest peale valmis sepitsenud.

See oli just niisugune õel pilge, mis tema põrgulikku südant võis rõõmustada: kolm valget meest, keda ta algu sest peale mingil ainuüksi temale teadaoleval põhjuse1 vihkas, hukkuvad pikkamööda janust ja naljast varanduste kõrval, mida nad nii väga ihaldasid. Nüüd ma taipasin, mida ta mõtles, kui ta irvitades soovitas meil teemante süüa ja juua. Arvatavasti oli keegi tahtnud mängida vanale domile samasugust vempu, kui ta kalliskividega täidetud nahkpauna maha jättis.

«Nii ei jõua me kuskile,» ütles sir Henry kähedal häälel. «Lamp kustub varsti. Vaatame järele, ehk õnnestub meil leida vedru, mis kalju liikuma paneb.»

Hakkasime meeleheitliku energiaga tegutsema. Seistes ukse alt nõrguvas verises ligas, kobasime ust ja käigu seinu. Aga me ei avastanud mingit nuppu ega vedru.

«On päris kindel, et ust ei saa seestpoolt avada,» ütlesin mina. «Kui see oleks võimalik, poleks Gaguul riski-

194

nud kivi alt läbi pugema hakata. Just see teadmine sundiski teda katset tegema ja iga hinna eest põgenema — olgu ta neetud!»

«Igatahes tabas teda karistus väga kiiresti,» sõnas sir Henry, naerdes lühidalt ja karmilt. «Tema saatus oli peaaegu niisama jube kui see, mis arvatavasti ootab meid. Uksega pole meil midagi peale hakata. Lähme parem tagasi varakambrisse.»

Pöördusime ümber ja läksime tagasi, ning möödudes märkasime käigus lõpetamata jäänud müüritise kõrval toidukorvi, mida oli kandnud õnnetu Foulata. Tõstsin selle maast ja võtsin kaasa neetud varakambrisse, mis oli määratud meile hauaks. Seejärel pöördusime tagasi, kandsime hardalt sisse Foulata keha ning asetasime selle rahakastide kõrvale põrandale.

Siis võtsime istet, toetudes seljaga kivikirstudele, kus peitus hindamatu varandus.

«Jagame toidu ära, nii et sellest jätkuks võimalikult kauaks,» ütles sir Henry. Nii me tegimegi. Sellest pidi meie arvestuse järgi jätkuma neljaks äärmiselt kasinaks söömaajaks, mis võis meie elu ehk paari päeva võrra pikendada. Peale biltongi ehk kuivatatud metsloomaliha oli meil kaks pudelit vett, kummaski mitte palju üle liitri.

«Ja nüüd sööme ja joome, sest peagi ootab meid surm,» ütles sir Henry süngelt.

Sõime igaüks väikese tükikese biltongi ja jõime lonksu vett. On ütlematagi selge, et meil polnud suuremat isu, kuid me vajasime hädasti toitu ja tundsime end pärast sööki pisut paremini. Seejärel tõusime püsti ja uurisime süstemaatiliselt läbi oma vangla seinad — nõrgas lootuses leida mõni teine väljapääs.

Koputasime seinad ja põranda hoolega läbi, ent väljapääsu ei olnud. Ja polnudki tõenäoline, et sellisel varakambril võiks olla varuväljapääs.

Lamp hakkas suitsema. Oli oli peaaegu otsas.

«Quatermain,» pöördus sir Henry minu poole, «mis kell on — teie uur vist käib?»

Tõmbasin uuri taskust ja vaatasin: kell oli kuus. Koopasse olime tulnud kell üksteist.

«Infaduus hakkab meie pärast muret tundma,» tähendasin ma. «Kui me õhtuks tagasi ei jõua, hakkab ta meid hommikul otsima, Curtis.»

195

«Ta otsib asjata. Ta ei tunne ukse saladust ega tea isegi, kus see uks asub. Eile ei teadnud saladust ükski hingeline peale Gaguuli. Täna aga-ei tea seda enam mitte keegi. Isegi kui ta ukse leiaks, ei suudaks ta seda maha lõhkuda. Terve Kukuaana armee ei suuda viie jala paksusest kõvast kaljuseinast läbi murda. Sõbrad, ma ei näe muud teed, kui et meil tuleb end kõigevägevama tahte alla painutada. Varandusi otsides on paljud kurva lõpu leidnud. Ja meie suurendame nende arvu kolme võrrat»

Lamp jäi veel ähmasemaks.

Siis tõusis ta leek korraks kõrgele ja valgustas heledalt ning selgelt kogu seda stseeni — suurt valgete kihvade virna, kullakaste ja vaese Foulata laipa nende ees, aaretega täidetud

kitsenahast pauna, teemantide tuhmi helki ja meid, kolme piinatud ja kahvatute nägudega valget meest, kes istusid ja ootasid näljasurma.

Leek langes alla ja kustus.

XVIII PEATÜKK JÄTAME LOOTUSE

Minu sulg ei ole suuteline tõetruult kirjeldama kõiki järgneva öö õudusi, õnneks leevendas neid pisut halastav uni, sest isegi sellises olukorras nagu see, milles viibisime, nõuab väsinud keha oma osa. Kuid vähemalt enda kohta pean ütlema, et võimatu oli pikemaks ajaks uinuda. Kui jätta kõrvale hirmus -mõte meid ähvardavast koledast saatusest — sest vapraimgi mees maailmas kaotaks julguse sellise lõpu ees, mis meid ootas, ja mina pole kunagi saanud hoobelda erilise vaprusega —, siis juba siin valitsev vaikus ei lasknud magada. Lugeja, võib-olla oled sa mõnikord öösiti ärkvel voodis lamanud ja tundnud, kui rõhuv on vaikus, aga ma kinnitan täiesti veendunult, et sul ei ole ettekujutust, milline masendav, otse käegakatsutav asi on täielik vaikus. Maa peal on alati mingeid helisid ja liikumist, ja kuigi need iseenesest polegi ehk tajutavad, ometi nürivad nad absoluutse vaikuse vaheda tera. Aga meie juures polnud midagi niisugust. Olime maetud määratu, lumega kaetud mäe sisemusse. Tuhandete jalgade kõrgusel meie kohal tuhises värske tuul üle valge lume, aga meieni ei jõudnud ükski heli. Meid lahutas isegi tollest jubedast Surma koopast pikk tunnel ja viie jala paksune

kaljuplaat. Ja surnud on hääletud. Meie, kes me lamasime õnnetu Foulata kõrval, võime seda kinnitada. Kogu maapealse ja taevase kahurväe kogupauk poleks kostnud hauda, kuhu olime elavalt maetud. Me olime ära lõigatud kõigist maailma häältest — olimegi ju tegelikult niisama hästi kui laibad hauas.

Siis tungis mulle järsku teadvusse meie olukorra kogu iroonia. Meie ümber lebas küllalt varandust, et tasuda mõni tagasihoidlikum riigivõlg või ehitada soomuslaevade eskaader, ja ometi oleksime kõik selle loovutanud tühiseimaga pääsemislootuse eest. Ja varsti oleksime selle kahtlemata suurima rõõmuga vahetanud toiduraasukese või Kruusitäie vee vastu, veel hiljem aga andnud kõik ära eesõiguse vastu oma kannatused kiiremini lõpetada. Jah, tõesti, varandus, mille tagaajamisele inimesed sageli pühendavad kogu oma elu, on lõppude lõpuks täiesti väärtusetu.

Öö venis edasi.

«Good,» ütles lõpuks sir Henry hääl, mis selles ääretus vaikuses õudsena kõlas, «kui palju tikke teil veel toosis järel on?»

«Kaheksa, Curtis.»

«Tõmmake üks põlema, vaatame kella.»

Good kuulas sõna. ja pärast tihedat pimedust tikuleek jeaaegu pimestas meid. Minu kell näitas viis. Kõrgel meie)eade kohal lumeväljadel lõi praegu roosatama kaunis coit ja hommikutuul pani öise udu orgudes liikuma.

«Võiksime ehk natuke süüa, et oma jõudu alal hoida,» panin ette.

«Mis meil söömisest kasu on,» vastas Good. «Mida rutem mc surerne ja oma piinast lahti saame, seda parem.»

«Kuniks elu, seniks lootust,» sõnas sir Henry.

Nii me siis sõime ja rüüpasime pisut vett, ja jälle möödus hulk aega. Siis tuli sir Henry mõttele, et oleks ehk kasulik asuda nii ukse lähedale kui võimalik ja hüüda — nõrgas lootuses, et keegi võib väljas kuulda. Good, kellel on pikast mereteenistusest tugev, läbitungiv hääl, ronis käiku ja asus tööle. Pean ütlema, et ta tegi otse kuratlikku kisa. Ma pole iial kuulnud sellist möirgamist. Aga tulu oli sellest niisama vähe kui sääse pirinast.

Mõne aja pärast jättis ta järele ja tuli tagasi väga janusena ning talle tuli vett anda. Seejärel loobusime karjumisest, kuna see vähendas kurjasti meie veetagavara.

istusime jälle põrandale ja toetusime Kasutute teemandi-kirstude vastu, vajudes sellesse hirmsasse, tegevusetusse, mis oli meie seisukorra üks raskemaid piinu. Ja ma pean tunnistama, et vähemalt minu üle sai võimust meeleheide. Toetasin pea sir Henry laia õla najale ja puhkesin nutma, aga ma usun, et kuulsin ka Goodi nuuksuvat teise seina ääres ja vanduvat ennast sellise nõrkuse pärast.

Oh, kui tubli ja vapper oli see suur mees! Kui me oleksime olnud kaks hirmunud last ja tema meie amm, ka siis poleks ta võinud meid õrnemini kohelda. Ta nagu unustas, et ka tema ise oli selle viletsuse osaline, ja tegi kõik, mis võis, et meie laostunud närve rahustada, jutustades lugusid meestest, kes olid olnud umbes samasugustes olukordades ja siiski imekombel pääsenud. Ja kui ta nende lugudega meie meeleolu tõsta ei suutnud, püüdis ta meile selgeks teha, et jõuame nüüd lihtsalt kiiremini lõpuni, mis paratamatult ootab kõiki, et peagi on kõik möödas ja et näljasurm on üks kergemaid surmasid (mis pole sugugi tõsi).

Tal on suurepärane iseloom — väga vaikne, .ent väga tugev.

Kuidagi möödus ka päev, nagu oli möödunud eelmine öögi — kui ma üldse võin kasutada neid mõisteid, kõneldes paigast, kus alati valitses pilkane öö. Kui ma jälle süütasin tiku, et aega vaadata, siis nägin, et kell oli seitse.

Sõime ja jõime ning seejuures tuli mulle äkki pähe uus mõte.

«Kuidas on võimalik, et õhk püsib siin värske? See on küll paks ja raske, ent ta uueneb siiski.»

«Püha taevas!» hüüatas Good püsti karates. «Vaat selle peale ma ei tulnudki! See ei või tulla läbi kiviukse, sest too on nii õhukindel, kui üks uks üldse olla võib. öhk peab sisse pääsema kuskilt mujalt. Kui siin poleks õhutõmbust, oleksime juba kohe sisse tulles lämbunud või mürgituse saanud. Vaatame järele.»

Kummaline, millise muutuse see tühine lootusesäde meis esile kutsus. Hetke pärast ronisime kõik käpuli põrandal ringi, püüdes tabada kõige nõrgematki tuuletõmbust. Äkki jahtus mu innukus. Mu käe alla jäi midagi külma. See oli surnud Foulata nägu.

Umbes tund või isegi kauem kobasime ringi, kuni sir Henry ja mina sellest lõpuks meeleheitel loobusime. Olime tublisti viga saanud, põrgates ühtelugu peadpidi vastu

198

elevandikihvu, kivikirste ja ruumi seinu. Aga Good ei lasknud end siiski heidutada ja kinnitas peaaegu rõõmsalt, et see on ikkagi parem kui tegevusetus.

«Noh, sõbrad,» ütles ta äkki pingutatud häälel, «tulge siia.»

Iseenesestki mõista ronisime üpris kiiresti tema juurde.

«Quatermain, pange oma käsi siia, kus minu oma on. Noh, kas tunnete midagi?»

«Mulle näib, et tunnen õhutõmbust.»

«Kuulake nüüd!» Ta tõusis ning trampis sellel kohal ja meie südames lõi lõkkele lootus: kõmises õõnsalt.

Väriseval käel süütasin tiku (mul oli neid ainult kolm tükki järel). Nägime, et oleme ruumi kaugeimas nurgas — seepärast me ei olnudki esialgu põhjalikule läbiuurimi-sele vaatamata seda õõnsat kõma tähele pannud. Seni kui tikk põles, uurisime kohta hoolikalt. Massiivses kaljupõrandas oli kitsas pragu ja — püha taevas! — sealsamas, põrandaga ühel tasapinnal, oli kivirõngas. Keegi meist ei lausunud sõnagi, olime liiga erutatud ja meie südamed peksid uuesti tärganud lootusest nii ägedasti, et me poleks suutnudki rääkida. Goodi taskunoal oli teises otsas konks, millega hobusekabja seest kivikesi välja urgitsetakse. Ta tõmbas konksu lahti ja kraapis sellega ümber kivirõnga. Lõpuks pistis ta konksu rõnga alla ja kangutas tasakesi, karte's konksu ära murda. Rõngas hakkas liikuma. Kuna ta oli kivist, polnud ta kõigi nende sajandite jooksul, mis ta seal lebas, kinni roostetanud, nagu see oleks tingimata juhtunud raudrõngaga. Lõpuks oli rõngas püsti kanguta-tud. Siis haaras ta sellest kahe käega kinni ja sikutas kõigest jõust, aga miski ei liikunud.

«Laske mina proovin,» ütlesin kannatamatult, sest kivi asetus ruumi nurgas oli selline, et ainult üks inimene korraga võis tõmmata. Haarasin rõngast kinni ja tirisin nagu suutsin, ent tulemusteta.

Siis katsetas sir Henry — samuti asjata. «Teate, Curtis,» ütles Good, «proovige veel ja pange kogu oma jõud mängu. Teie olete niisama tugev kui meie kahekesi kokku. Pidage!» Ta tõmbas välja tugeva mustast siidist taskurätiku, mida ta oma headele kommetele ustavaks jäädes alati kaasas kandis, ning pistis selle rõngast läbi. «Quatermain, teie haarake Curtisel vöökohalt kinni, ja kui ma käskluse annan, tõmmake oma kalli elu eest. N ü ü d!»

199

Sir Henry pani välja kogu oma tohutu jõu ja ka meie Goodiga andsime oma parima.

«Sikutage! Sikutage! Juba annab järele,» ägises sir Henry ja ma kuulsin, kuidas musklid ta laial turjal nak-susid. Äkki kostis krigisemist, meile lõi vastu värske õhu puhang ning järgmisel hetkel olime selili põrandal maas, raske kiviplaat kõige peal. Sir Henry jõud oli võidule pääsenud — ja kunagi pole kehaline tugevus kellelegi suuremat kasu toonudl

«Tõmmake tikku, Quatermain,» ütles ta, niipea kui olime end püsti ajanud ja hinge tagasi tõmmanud. «Aga ettevaatlikult.»

Tegin seda ja — taevale tänul — meie ees paistis kivi-trepi esimene aste.

«Ja mis nüüd edasi?» päris Good.

«Lähme trepist alla muidugi ja usaldame ennast saatuse hooleks.»

«Pidage!» ütles sir Henry. «Qüatermain, võtke kaasa see tükike biltongi ja järelejäänud vesi. Meil võib neid vaja minna.»

Läksin ja ronisin tagasi meie endisele kohale kivikirstude juurde, et teha, nagu öeldud, aga kui hakkasin sealt ära tulema, torkas mulle pähe üks mõte. Viimase kahekümne nelja tunni jooksul olime teemandid peaaegu unustanud — ausalt öelda ajas.paljas mõte teemantidele meil südame pööritama, arvestades kõike seda, mis nad meile kaela olid toonud. Aga ma mõtlesin, et võiksin siiski mõned kaasa võtta — juhuks kuj me kunagi peaksime sellest jõle-dast urkast välja pääsema. Niisiis pistsingi käe esimesse kirstu ja toppisin kõik oma vana jahikuue ja pükste vabad taskud täis, lisades lõpuks — ja see oli õnnelik mõte — paar peotäit suuri teemante kolmandast kirstust. Veidi järele mõelnud, puistasin veel suure hulga kive Foulata toidukorvi, kus leidus nüüd veel ainult väike tükike biltongi ja üks veepudel.

«Kuulge, sõbrad,» hõikasin, «kas te ei taha ka pisut teemante kaasa võtta? Mina panin endal taskud ja korvi täis...»

«Oh, tulge juba, Quatermainl Põrgusse need teemandid!» ütles sir Henry. «Loodan, et ma enam kunagi ühtki neist ei näe!»

Good ei vastanud üldse. Usun, et ta jättis viimast korda hüvasti sellega, mis oli säilinud vaesest neiust, kes teda

200

nii väga oli armastanud. Ja nii imelik kui see sulle ka võib tunduda, armas lugeja, kes sa istud mugavalt kodus ja mõtled tohutule, tõtt öelda hindamatule aardele, mille me nõnda hülgasime, — ma kinnitan sulle, et kui sina oleksid veetnud oma kakskümmend kaheksa tundi niisama hästi kui söömata ja joomata sellises paigas, poleks sinagivae-vunud end koormama teemantidega ja oleksid samuti kiiruga roninud alla tundmatutesse käikudesse, mis viisid maa sügavusse, meeletus lootuses pääseda piinarikkast surmast. Kui mul kogu mu pika elu jooksul poleks saanud nagu teiseks loomuseks -harjumus mitte midagi väärtuslikku maha jätta, kui on veel kübegi lootust, et suudan seda kaasa viia, siis poleks ma kindlasti hakanud end oma taskute ja korvi täitmisega vaevama.

«Tulge ometi, Qüatermain,» kordas sir Henry, kes juba seisis esimesel trepiastmel. «Aga tasakesi!.Mina lähen ees.»

«Vaadake ette, kuhu te astute, seal all võib olla mõni hirmus auk,» hoiatasin mina.

«Tõenäolisemalt on seal küll mingi teine kamber,» vastas sir Henry ja laskus aeglaselt ning trepiastmeid lugedes allapoole.

Viieteistkümneni jõudes ta peatus. «Siin on põrand,» sõnas ta. «Tänu taevale! Paistab, et siit algab mingi käik. Tulge mulle järele.»

Good läks teisena ja mina viimasena, kandes korvi. Alla jõudes läitsin ühe kahest tikust, mis meil veel alles olid. Selle valgusel jõudsime märgata, et seisime kitsas tunnelis, mis viis

trepist, kust olime alla tulnud, täisnurga all vasakule ja paremale. Enne kui meil mahti oli asja täpsemalt uurida, põletas tikk mul näppe ja kustus. Nüüd tõusis eluline küsimus — kumba teed minna? Me ei osanud muidugi arvatagi, mis tunnel see õieti oli ja kuhu ta viis, ent ometi võis meid ühes suunas oodata pääsemine ja teises hukk. Olime suurimas kimbatuses, kui Goodile äkki meenus, et kui ma tiku läitsin, kallutas käigus puhuv kerge tuuletõmbus leegi vasakule.

«Lähme siis tuuletõmbusele vastupidises suunas,» ütles ta, «õhk tõmbub sissepoole, mitte väljapoole.»

Kiitsime selle nõu heaks, ja kätega seinu kobades ning jalaga igal sammul ettevaatlikult maapinda katsudes jätsime tolle neetud aaretekambri selja taha ja asusime koledale retkele, et oma elu päästa. Kui keegi kunagi veel

201

sinna sisse astub — mida ma küll ebatõenäoliseks pean —, siis leiab ta märke meie sealviibimisest avatud aardekirs-tude, tühja lambi ja vaese Foulata valgete luude näol.

Kui me sel kombel umbes veerand tundi mööda käiku edasi olime komberdanud, tegi see järsku käänaku — või õigemini küll ristus teise käiguga, kuhu me nüüd pöördusime —, aga ainult selleks, et mõne aja pärast jõuda kolmandasse. Nii kestis mitu tundi. Näis, nagu oleksime sattunud kivilabürinti, mis ei viinud kuskile välja. Mis otstarve kõigil neil käikudel kunagi võis olla, seda ma muidugi ei tea öelda, aga me arvasime, et need on mingid muistsed kaevanduskäigud, mis ristlesid siia-sinna, nii nagu maapõuevarade sooned neid kunagi olid juhtinud. See on ainus seletus, mida me neile nii arvukatele käikudele oskasime anda.

Lõpuks peatusime, kurnatud väsimusest ja masendatud oma lootuste kokkuvarisemisest, mis närtsitab südant, ning sõime viimase tükikese biltongi ja jõime ära viimase lonksu vett, sest meie kurgud olid kuivad nagu lubjaaugud. Paistis, et olime pääsenud surmast varakambri pimeduses ainult selleks, et hukkuda nende käikude pimeduses.

Kui me seal nõnda täielikus masenduses seisime, tundus mulle, nagu kuuleksin mingit heli, millele ma juhtisin ka oma kaaslaste tähelepanu. See oli väga nõrk ja väga kauge, aga see oli siiski mingi hääl, tasane "kohin, sest ka teised kuulsid seda, ja on võimatu kirjeldada, kui taevalik see oli pärast pikki tunde täielikku, õudset vaikust.

«Püha taevas! See on voolav vesi,» ütles Good. «Lähme!»

Asusime teele suunas, kust' see tasane kohin näis kostvat, kobades nagu ennegi käsikaudu piki kaljuseina edasi. Mäletan, et panin teemantidega täidetud korvi korraks maha sooviga kandamist vabaneda, ent järgmisel hetkel sundis teine mõte mind seda jälle üles võtma. Inimene võib ju surra niisama hästi rikkana kui vaesena. Mida kaugemale me- läksime, seda selgemaks muutus heli, kuni see tolles vaikuses kõlas juba päris valjusti. Edasi, ikka edasi. Nüüd kuulsime juba üsna selgesti kiirelt voolava vee iseloomulikku kohinat. Kuidas aga võis seal maa sügavuses leiduda voolavat vett? Olime sellele nüüd juba päris lähedal ja Good, kes sammus kõige ees, kinnitas vandega, et ta haistab seda.

«Minge aeglasemalt, Good,» ütles sir Henry, «peame

202

hoiduma lähestikku.» Ja nagu vastuseks plärtsatas vesi ning kostis Goodi karjatus. Ta oli sisse kukkunud.

«Good, Good! Kus te olete?» karjusime hirmsas ahastuses. Meie tohutuks kergenduseks kõlas lämbunud häälel vastus:

«Kõik on korras, sain ühest kaljust kinni. Tõmmake tikku, et ma näeksin, kus te olete.»

Kähku läitsin viimase 'tiku. Selle ähmasel valgusel nägime oma jalge ees kiiresti voolavat tumedat veemassi Me ei näinud, kui lai see õieti oli, ent sealsamas lähedal, kaldast veidi eemal, märkasime oma seltsimehe tumedat kogu, kes oli klammerdunud veest väljaulatuva kaljunuki külge.

«Seiske paigal ja võtke mind vastu,» hõikas Good. «Pean ujuma.»

Seejärel kuulsime sulpsatust ja ägedat sumamist. Mõne hetke pärast kahmas ta toetuspunkti järele ja sai sir Henry väljasirutatud käest kinni. Tõmbasime ta tunnelisse kuivale.

«Oh sa tuhat!» ähkis ta hingeldades. «See läks küll üle noatera! Kui ma poleks sellest kaljunukist kinni saanud ega osanud ujuda, oleks kõik läbi olnud. See jõgi voolab nagu veskipaisust ja mu jalad ei puutunud põhja.»

Me ei julgenud selle maa-aluse jõe kallast pidi edasi minna, sest kartsime jälle pimedas vette kukkuda. Kui Good oli pisut puhanud ja me olime küllastuseni joonud vett, mis oli maitsev ja värske, ning pesnud nii hästi kui saime oma nägusid, mis seda hädasti vajasid, lahkusime selle Aafrika Stüksi14 kallastelt ja hakkasime mööda käiku tuldud teed tagasi minema, Good ebameeldivalt tilkudes kõige ees. Viimaks jõudsime uude käiku, mis viis paremale.

«Võime niisama hästi pöörata ka siia,» ütles sir Henry vaevatult. «Siin on kõik teed ühesugused. Meil pole muud teha kui edasi minna, kuni kokku vajume.»

Kaua, kaua komberdasime aeglaselt ja äärmiselt kurnatuna piki seda uut käiku edasi, sir Henry kõige ees. Jälle korraks mõtlesin korvi maha jätta, kuid ei teinud seda siiski.

Äkki sir Henry peatus ja meie põrkasime vastu tema selga.

203

«Vaadake!» sosistas ta. «Kas ma hakkan mõistust kaotama või on see tõesti valgus?»

Vahtisime, silmad pärani, ja seal, jah, seal kaugel meie ees helendas valguslaik, mitte suurem kui maamajakese aknaruut. Valgus oli nii nõrk, et kahtlen, kas kellegi teise silmad peale meie omade, mis mitu päeva polnud näinud midagi peale pimeduse, oleksid seda üldse märgata suutnud. Lootusetuhinas ruttasime edasi. Viie minuti pärast polnud enam mingit kahtlust: see oli tõesti nõrk valguslaik. Veel minut, ja meile lehvis vastu tõeliselt värske õhu puhang. Tungisime edasi. Siis äkki tunnel ahenes. Sir Henry laskus põlvili. Ikka ahtamaks jäi käik, kuni ta polnud laiem kui paras reba.seurg — aga pange tähele, see oli uuristatud mullasse!. Kalju oli kadunud.

Veel pisut pingutust, veel pisut rabelemist, ja sir Henry oli väljas, tema järel Good ja Goodi järel rriina, lohistades enda järel Foulata toidukorvi. Kõrgel meie kohal sira-sid armsad tähed ja meie sõõrmeisse tungis mahe õhk. Siis andis pinnas meie all äkki järele ja mc veeresime kukerpalli läbi rohu ja põõsaste, mööda pehmet niisket maapinda üha allapoole.

Korv jäi kuhugi kinni ja ma sain pidama. Ajasin end istukile ja hõikasin valjusti. Pisut altpoolt kostis vastus — seal oli sir Henry metsik kihutamine väikesel astangul peatunud. Ronisin tema juurde ja leidsin ta vigastamatuna, kuigi hingetuna. Siis hakkasime vaatama, kuhu on jäänud Good. Leidsime ta pisut kaugemalt — ta oli mingite haruliste juurte vahele .kinni jäänud ning kaunis uimane, ent toibus peagi.

Istusime kolmekesi sinnasamasse rohule ja meid haaras nii võimas tundesööst, et puhkesime vist kõik rõõmU pärast nutma. Olime pääsenud tollest jubedast koobas-tikust, mis äärepealt oleks saanud meie hauaks. Kahtlemata juhtis mingi halastav võim meie sammud tunneli lõppu tolle šaakaliuru juurde — sest seda see arvatavasti oli. Ja vaata, mägede kohal puhkes roosakaspunane koit, mida me enam iial näha ei lootnud!

Peagi taganes mäenõlvadelt hallikas aovalgus ning me nägime, et oleme koopa sissekäigu ees asuva suure kaevanduseaugu põhjas või peaaegu põhjas. Nüüd märkasime ka juba augu äärel istuvate kolosside ähmaseid kogusid. Kahtlemata olid need hirmsad käigud, mida mööda me olime ekselnud tolle mõõtmatult pika öö jooksul, kunagi

204

mingil viisil suure teemändikaevandusega ühenduses olnud. Mis puutub maa-alusesse jõkke mäe sisemuses, siis ainult taevas ise teab, mis see õieti on, kust ta tuleb ja kuhu läheb. Mina igatahes ei tunne mingit tahtmist ta voolu suunda uurida.

---

[14] **S t ü k s — manalajögi kreeka mütoloogias,**

Läks ikka valgemaks ja valgemaks. Võisime juba eristada üksteise nägusid, ja niisugust pilti, nagu me seekord pakkusime, pole minu silmad ei enne ega pärast näinud. Lohkus paledega, aukuvajunud silmadega inimvaremed, üleni tolmu ja poriga määritud, muljutud, verised, pikaajaline surmahirm ikka veel näole kirjutatud — nii olime tõepoolest vaatepilt, mis oleks võinud päevavalguse ära hirmutada. Aga ometi on püha tõde, et Goodil püsis monokkel ikka veel silmas. Kahtlen, kas ta üldse oli seda vahepeal välja võtnud. Ei pimedus, ei suplus maa-aluses jões ega veeremine mäenõlvalt polnud suutnud Goodi ta monoklist lahutada.

Tõusime kähku, kartes, et kui jääme kauemaks istuma, kangestuvad meie liikmed, ja hakkasime aeglasel ning piinarikkal -sammul'mõõda järsku augunõlva üles rühkima. Umbes tund või rohkemgi pingutasime visalt sinisavisest kaldast üles, rebides end edasi nõlvu katvate rohupuh-maste ja juurikate abil. Kuid nüüd ei tulnud mul enam pähegi korvi maha jätta — ainult surm oleks suutnud mind sellest lahutada. Lõpuks jõudsime üles ja seisata-sime suure tee ääres kaevanduse serval, just hiiglakujude vastas.

Tee ääres, meist umbes saja jardi kaugusel põles väikese onniderühma ees tuli ja tule ümber liikusid inimkujud. Vankusime üksteise najale toetudes nende poole, tehes iga paari sammu järel peatuse. Äkki üks neist kujudest tõusis, nägi meid ja langes hirmu pärast karjudes maha.

«Infaduus, Infaduusl Need oleme meie, sinu sõbrad!»

Ta tõusis ja jooksis meie poole, silmad meeletult pärani, ikka veel hirmust vabisedes.

«Oh mu isandad, mu isandad! Te olete siis surnuist üles tõusnud! Surnuist üles tõusnud!»

Ja vana sõjamees viskus meie ette põlvili, haaras sir Henry põlvede ümbert kinni ning puhkes rõõmu pärast valjusti nutma.

205

XIX PEATÜKK IGNOSI JUMALAGAJÄTT

Kümme päeva pärast seda sündmusterohket hommikut leidsime end jälle Loos, oma vahas korteris. Ja imelik küll, me ei olnudki oma hirmsates seiklustes eriti kannatada saanud — ainult et minu juuksepadrik oli kolm varjundit hallim kui koopasse minnes ja Good ei muutunudki päris endiseks pärast Fculata surma, mis oli teda nähtavasti sügavalt vapustanud.

Vaevalt on vajadust öelda, et me ei tunginud enam iial Saalomoni varakambrisse. Pärast seda kui olime üleelatud vaevadest kosunud — ja see nõudis nelikümmend kaheksa tundi—, laskusime uuesti suure kaevanduse põhja, lootuses leida üles auk, mille kaudu olime mäest välja roninud, aga meie vaev oli asjatu. Esiteks, vahepeal oli sadanud vihma ning kustutanud meie jäljed, ja mis veel hullem, päratu augu küljed olid täis sipelgakaru ning teiste loomade urge. Oli võimatu öelda, millisele neist paljudest urgudest me oma pääsemise võlgnesime. Viimasel päeval, enne kui asusime tagasiteele-Loo poole, uurisime veel kord põhjalikult stalaktiitkoopa imesid, ja taga kihutatud mingist 'rahutusest, tungisime isegi uuesti Surnute Kambrisse. Roninud Valge Surma oda alt läbi, silmitsesime tunnetega, mida minu sulg kirjeldada ei suuda, kaljut, mis oli meil pääsemistee ära lõiganud, ja meenutasime hindamatuid aardeid selle taga, mõtlesime salapärasele vanaeidele, kelle lamedaks litsutud ja lömastatud jäänused lebasid kalju all, ja kaunile neiule, kelle haua sissekäiguks see koht oli saanud. Ma ütlen «silmitsesime kaljut», sest mii hoolega kui me ka ei uurinud, ei leidnud me vähimatki pragu ega märki languksest. Samuti ei õnnestunud meil avastada müüd igaveseks lahendamatut saladust, kuidas seda liikuma panna, kuigi 'me otsisime üle 'tunni. See on kindlasti mingi imeväärne seadeldis, mis oma massiivsuse ja äraarvamatu lihtsusega on iseloomulik ajastule, mis ta lõi. Ma kahtlen, kas kuskil mujal maailmas leidub midagi taolist.

Lõpuks loobusime oma otsinguist, südamed täis kibedat pettumust — ehkki ma ei usu, et meil siis, kui kaljusein oleks meie silme ees järsku üles kerkinud, oleks jätkunud julgust astuda üle Gaguuli purustatud jäänuste ja veel kord tungida varakambrisse, isegi kindlas lootuses

sealt välja tuua piiramata hulgal teemante. Ometi kerkis mulle peaaegu nutt kurku mõtte juures, .et tuleb maha jätta kogu see varandus, arvatavasti suurim ühte paika koondatud varandus kogu maailmas. Aga polnud midagi parata. Ainult dünamiit oleks suutnud avada tee läbi viie jala paksuse massiivse kalju.

Niisiis jätsime selle sinnapaika. Võib-olla satub kunagi kauges tulevikus mõni õnnelikum uurija vajalikule «Avane, Seesamile» [15] ja ujutab turu teemantidega üle. Aga mina isiklikult kahtlen selles. Mulle tundub, et need kolmes kivikirstus peituvad kalliskivid, mis on väärt kümneid miljoneid naelu, ei kaunista iial ühegi maise iluduse kaela. Need kivid ja Foulata luud jäävad oma külma üksindusse kõigi 'aegade lõpuni.

Pettumusohkega pöördusime tagasi ja järgmisel päeval asusime teele Loosse. Ja ometi olime oma pettumuses tõesti äärmiselt tänamatud, sest nagu lugeja ehk mäletab, olin ma enne meie vangikongist lahkumist õnneliku mõttevälgatuse sunnil igaks juhuks täitnud kalliskividega oma vana jahikuue ja pükste taskud, samuti ka Foulata korvi, mis mahutas Veel kaks korda niipalju, kuigi veepudel osa ruumi endale nõudis. Hulk kive oli küll välja kukkunud, kui me mööda mäekülge alla veeresime, sealhulgas mitu suuremat, mis ma olin toppinud kuuetaskusse kõige peale. Aga suhteliselt oli neid siiski tohutu hulk järel, muuseas ka üheksakümmend kolm suurt kivi, kaaluga kakssada kuni kakssada seitsekümmend karaati. Minu vana jahikuue taskus ja korvis leidus küllalt varandust, et teha meid kõiki kui mitte just miljonärideks sõna niisuguses mõttes, nagu sellest aru saadakse Ameerikas, siis ikkagi väga jõukaks. Ja igaühel oleks veel järele jäänud küllalt kive, et lasta teha kolm kõige kaunimat ehet Euroopas. Nii et meil polnud sugugi halvasti läinud.

Loosse jõudmisel ootas meid äärmiselt südamlik vastuvõtt Ignosi poolt, kelle me leidsime olevat hea tervise juures ja kibedasti ametis oma võimu kindlustamisega ning nende rügementide taastamisega, mis suures võitluses Tvalaga kõige rohkem kannatada olid saanud.

Ta kuulas pingsa huviga jutustust meie imelistest seiklüstest,

ent kui me talle kõnelesime Gaguuli koledast surmast, jäi ta mõttesse.

«Tule siia!» hõikas ta ühele väga vanale indunale ehk nõunikule, kes istus koos teistega ringis kuninga ümber,, aga siiski väljaspool tavalise kõne kuuldekaugust. Rauk tõusis, astus lähemale, tervitas ja võttis istet.

«Sa oled vana,» ütles Ignosi.

«Jah, kuningas, mu isand. Sinu isaisa ja mina sündi-sime ühel ja samal päeval.»

«Ütle mulle, kas sa tundsid lapsena vana nõida Gaguuli?»

«Jah, kuningas, mu isand.»

«Milline ta siis oli — noor nagu sinagi?»

«Ei, kuningas, mu isand. Ta oli just samasugune kui praegugi ja samasugune, nagu ta oli minu vanavanaisa ajal: vana ja kuivanud, väga inetu ja täis õelust.»

«Teda ei ole enam. Ta on surnud.»

«Või nõnda, oh kuningas! Siis on maalt võetud muistne needus.»

«Mine!»

«Koom\ Ma lähen, Must Kutsikas, kes sa vana koera kõri puruks rebisid. Koomh

«Näete, mu vennad,» ütles Ignosi, «see oli kummaline naine ja ma olen rõõmus, et ta on surnud. Ta oleks teil lasknud surra tolles pimedas paigas ja võimalik, et hiljem oleks ta leidnud tee, kuidas tappa mindki, nagu ta leidis tee, kuidas tappa mu isa ja seada tema asemele Tvala, kes ta mustale südamele armas oli. Nüüd aga jätkake oma lugu; kindlasti pole sellesarnast iial kuuldud!»

Kui olin jutustanud kogu loo meie pääsemisest, nagu me omavahel kokku olime leppinud, kasutasin juhust, ct rääkida Ignosiga meie lahkumisest Kukuaanamaalt.

---

[15] **< Avane, Seesami» (õieti: «Seesam, Seesam, avaneb) — araabia muinasjutus «Ali-Baba ja nelikümmend röövlit* võlusõnad, mis avavad sissekäigu aaretega täidetud koopasse,**

«Ja nüüd, Ignosi,» ütlesin, «on tulnud aeg, kus peame sinuga jumalaga jätma ja teele asuma, et uuesti oma kodumaad näha. Vaata, Ignosi, sa tulid siia meie teenrina ja nüüd, kus me sinust lahkume, oled sa vägev kuningas. Kui tahad meile tänulik olla, siis pea meeles oma lubadust ja talita selle järgi: valitse õiglaselt, austa seadust ja ära saada kedagi ilma kohtuta surma. Siis lööb su riik õitsele. Homme päevatõusul annad sa meile kaasa saatjaskonna.. kes meid üle mägede juhib. Kas sa teed seda, oh kuningas?»

Ignosi kattis hetkeks näo kätega, enne kui vastas:

208

«Mu süda on täis kurbust. Teie sõnad lõhestavad selle kaheks. Mis olen ma teile teinud, Inkubu, Makumazahn ja Bougvan, et te mind maha jätate? Teie, kes te ülestõusu ajal ja lahingus minu kõrval seisite, lahkute minust rahu ja võidu päeval. Mida te ihkate? Naisi? Valige neidude seast! Elupaika? Vaadake, maa kuulub teile, nii kaugele kui silm ulatub. Valgete inimeste maju? Te õpetate minu rahvale, kuidas neid ehitada. Kariloomi, et saada liha ja piima? Iga abielus mees toob teile härja või lehma. Metsloomi küttimiseks? Kas ei huigu minu metsades ringi elevante ja kas ei tuku pilliroos jõehobuseid? Tahate sõdida? Minu «Impid» on teie käsutuses. Ja kui on veel midagi, mis ma teile pakkuda võiksin, siis annan ma teile ka selle.»

«Ei, Ignosi, me ei taha ühtki neist asjust,» vastasin mina. «Tahame oma kodupaika.»

«Nüüd ma tean,» ütles Ignosi kibedalt ja välkuvail silmil, «et te armastate säravaid kive rohkem kui mind, oma sõpra. Kivid on teil käes, nüüd lähete te Natalisse ja sealt üle voogava tumeda vee, et need maha müüa ja rikkaks saada, nagu valge mehe süda seda ihaldab. Olgu seepärast neetud need valged kivid ja neetud olgu see, kes neid otsib. Tabagu surm seda, kes oma jala nende pärast Surma koopasse tõstab. Ma olen rääkinud. Valged mehed, te võite minna.»

Asetasin käe tema käsivarrele. «Ütle mulle, Ignosi,» sõnasin, «kui sa rändasid Suulumaal ja valgete inimeste seas Natalis, kas su süda siis ei kiskunud maa poole, millest su ema sulle jutustas, sinu kodumaa poole, kus sa maailmavalgust nägid ja lapsena mängisid\ maa poole, kus oli sinu kodu?»

«Nii see oli, Makumazahn.»

«Niisamuti, Ignosi, kisuvad meie südamed isamaa ja kodupaiga poole.»

Tekkis vaikus. Ja kui Ignosi selle katkestas, oli ta hääletoon muutunud.

«Ma mõistan nüüd paremini kui kunagi varem, et sinu sõnad on targad ja täis mõistlikkust, Makumazahn. See. kes lendab õhus, ei armasta liikuda maapinnal. Valge mees ei armasta elada mustadega ühel viisil ega elutseda nende kraalides. Hüva, te peate minema ja jätate mu südame valutama: minule olete te niisama hästi kui surnud, sest sealt, kuhu te lähete, ei jõua minuni ükski sõnum.

209

Ent kuula ja ütle oma vendadele edasi minu sõnad. Ükski teine valge mees ei tohi iial üle mägede tulla, isegi siis, kui ta elusalt mägedeni pääseb. Ma ei taha näha kaubitsejaid koos nende püsside ja džinniga. Minu rahvas võitleb odaga ja joob vett nagu nende esiisad enne neid. Ma ei taha näha palvemehi, kes sõdurite südamesse surmahirmu istutavad ja rahvast kuninga seaduse vastu üles ässitavad. Nad rajavad tee valgetele, kes tulevad seda mööda nende kannul. Kui mõni valge mees minu riigi väravate taha tuleb, saadan ma tema tagasi, kui tuleb sada, kihutan ma nad minema, ja kui tulevad sõjaväed panen ma nende vastu välja kogu oma jõu ja nad ei saa minust võitu. Keegi ei pea iial enam säravaid kive leidma, isegi mitte terve sõjavägi, sest kui nad tulevad, saadan välja rügemendi, kes kaevanduse täis. ajab, raiub koobastes maha valged sambad ja paiskab need segamini kaljurahnudega, nii et keegi ei jõua isegi mitte ukseni, millest te kõnelesite ja mille liikuma panemise saladus on nüüd kadunud. Kuid teile kolmele, Inkubu, Makumazahn ja Bougvan, on alati tee lahti, sest teadke, et te olete mulle kallimad kui ükski teine hingeline.

Te lahkute. Minu onu ja nõuandja Infaduus juhib teid kättpidi ja saadab teid ühe rügemendiga. Nagu ma nüüd olen teada saanud, läheb üle mägede veel teine tee, mida ta

teile näitab. Jumalaga, mu vennad, vaprad valged mehed. Ärge tulge enam minu juurde, sest mu süda ei suuda seda taluda. Vaadake, ma annan seaduse, mida kuulutatakse mägedest mägedeni: teie nimed, Inkubu, Makumazahn ja Bougvan, peavad olema hlonipa niisamuti kui surnud kuningate nimed, ja see, kes neid lausub peab surema.1 Nii hoitakse teie mälestus sel maal igavesti alles.

Minge nüüd, et mu silmist ei purskaks pisarad nagu naisel. Kui te mõnikord vaatate tagasi oma eluteele või kui te jääte kord vanaks ja kogunete tule ümber, sest et päike teid enam ei soojenda, siis tuletage meelde, kuidas me seisime õlg õla kõrval suures lahingus, mis plaanitseti sinu tarkade sõnade järgi, Makumazahn; kuidas sina olid

[1]See veider ning laiduväärne komme, millega osutatakse kõige sügavamat austust, on Aafrika rahvaste hulgas laialt' levinud ja Selle tulemuseks on, et kuna nimel on tavaliselt mingi kindel tähendus, siis tuleb seda mõistet edasi anda mingi kõnekäänu või teise sõna abil. Nii säilib mälestus paljude sugupõlvede jooksul, kuni uus sõna lõplikult endise asemele astub. (A. Q.)

selle sarve ots, mis lõi Tvalale külje sisse, Bougvan; kuidas sina seisid «Hallide» ringis, Inkubu, ja mehed langesid su kirve all nagu viljapead sirbi ees, ja kuidas sa murdsid selle metsiku, härja Tvala vägevuse ning heitsid ta uhkuse põrmu. Jääge alati terveks, Inkubu, Makumazahn ja Bougvan, mu isandad ja mu sõbrad.»

Ignösi tõusis ja vaatas meile paari hetke jooksul tõsiselt otsa. Siis tõmbas ta mantlisiilu üle pea, et peita meie eest oma nägu.

Taandusime vaikides.

Järgmise päeva koidikul lahkusime Loost, saadetuna oma vanast sõbrast Infaduusist, kes oli meie äraminekust täiesti masendatud, ning «Pühvlite» rügemendist. Kuigi aeg oli varajane, palistasid linna peatänavat rahvahulgad, kes meid kuningliku tervitushüüdega austasid, kui me rügemendi eesotsas mööda sammusime. Naised õnnistasid meid selle eest, et olime vabastanud maa Tvalast, ja pildusid meie teele lilli. See oli tõesti väga liigutav stseen, pärismaalaste puhul lausa ebatavaline.

Siiski oli meil ka üks lõbus vahejuhtum, mida ma rõõmuga tervitasin, sest see andis meile põhjust naeruks.

Just enne kui me linna piirile jõudsime, astus ette kena noor tütarlaps, hoides käes valgeid liiliaid, mis ta ulatas Goodile — millegipärast meeldis neile eriti tema; usun, et ta monokkel ja poolik põskhabe andsid talle mingi võltsi suursugususe. Neiu teatas, et tal on suur palve.

«Kõnele,» vastas Good.

«Näidaku mu isand oma ümmardajale oma ilusaid valgeid sääri, et ta ümmardaja võiks neid vaadata ja eluks ajaks meelde jätta ning neist oma lastele jutustada. Ta ümmardaja on sooritanud nelja päeva pikkuse teekonna, et neid näha, sest kuuldus neist on levinud üle kogu maa.»

«Tabagu mind välk, kui ma seda teen!» hüüdis Good ärritatult.

«Tasa, tasa, kallis sõber,» ütles sir Henry, «te ei või ometi keelduda, kui daam teilt midagi palub.»

«Ma ei saa,» vastas Good kangekaelselt, «see on ju lihtsalt sündmatu.»

Kuid lõpuks nõustus ta ometi ning tõmbas püksid põlvini üles, meelitades sellega kõigi kohalviibivate naiste ja eriti suure armu osaliseks saanud noore daami suust pööraseid vaimustushüüdeid. Sellises kostüümis oli ta

sunnitud sammuma seni, kui me linnast tubli tüki maad välja jõudsime.

Kardan, et mitte kunagi enam ei ärata Goodi sääred sellist imetlust. Ta liikuvate hammastega ja koguni ta «läbipaistva silmaga» harjusid kukuaanad veel kuidagi ära, aga ta säärtega mitte iialgi.

Edasi matkates jutustas Infaduus meile, et põhja pool sellest läbikäigust, mille juurde viib Suur Saalomoni tee, on veel teine ülepääs mägedest või õigemini on olemas koht, kus on võimalik alla ronida kaljuseinast, mis eraldab Kukuaanamaad kõrbest ja millel tegelikult kõrgu-vadki Seeba Kuninganna mäed. Samuti selgus ka, et paar-kolm aastat tagasi oli üks-kukuaana jahisalk jaanalindude otsingul, kelle sulgi seal maal kõrgelt hinnatakse ja rohkesti kasutatakse sõja-peaehete valmistamiseks, seda rada mööda alla kõrbesse laskunud. Oma jahiretkel olid nad sattunud mägedest õige kaugele ja' kibedasti kannatanud janu käes. Märgates lõpuks silmapiiril puid, olid nad suundunud sinnapoole ning avastanud suure ja viljaka oaasi, mille ümbermõõt oli mitu miili ja kus leidus rohkesti vett. Infaduus andis meile nõu tagasi minna selle oaasi kaudu ja see oli minu arvates hea mõte, sest sel kombel oleksime vältinud mägede ületamise vaeva. Meiega olid kaasas mõned tookordsetest küttidest, kes pidid meid juhtima oaasi, kust nende jutu järgi olevat kaugemal kõrbes paistnud veel teisigi viljakama maa lappe.[16]

Reis edenes jõudsalt ja neljanda päeva õhtul leidsime end jälle mägede harjal, mis eraldavad . Kukuaanamaad kõrbest, mille lainetav liivane pind laius meie jalge ees. Olime umbes kakskümmend viis miili Seeba Kuninganna mägedest põhja pool.

Järgmise päeva koidikul juhiti meid järsu kuristiku kaldale, mille kaudu me pidime alla tasandikule laskuma. Esialgu

212

asusime sellest rohkem kui kaks tuhat jalga kõrgemal.

Siin jätsime hüvasti oma ustava sõbra ja vapra sõjamehe Infaduusiga, kes soovis meile pühalikult kõike head ja oleks kurvastusest peaaegu nutma puhkenud. «Ei iialgi enam, mu isandad,» kurtis ta, «ei näe mu vanad silmad selliseid mehi nagu teie. Oh, kuidas Inkubu lahingus oma vastaseid maha nottis! Oh, missugune hoop see oli, millega ta mu vennal Tvalal pea otsast lõil See oli ilus! Ilus! Mul pole lootustki teist niisugust hoopi näha, või kui, siis vahest ehk ainult õnnelikes unenägudes.»

Lahkumine temast kurvastas meidki väga. Good oli nii liigutatud, et kinkis talle mälestuseks — mis te arvate, mille? — monokli! Hiljem selgus, et see oli tal tagavaraks. Infaduus oli üliõnnelik, sest ta nägi ette, et säherduse eseme omamine suurendab määratult tema. mõjukust, ning pärast mitmeid asjatuid katseid õnnestuski tal see endale silma sobitada. Ma pole iial näinud midagi pentsikumat kui see vana sõjamees monokliga silmas. Monoklid ei sobi kuigi hästi leopardinahast mantlitega ja mustade jaanalinnusulgedega.

Kui olime veendunud, et meie teejuhid on tublisti varustatud veega ja toidumoonaga, ning võtnud «Pühvlitelt» vastu müriseva lahkumistervituse, surusime Infaduusil kätt ja hakkasime alla ronima. See osutus väga vaevaliseks tegevuseks, ent õhtuks jõudsime imekombel siiski ilma äpardusteta alla.

«Teate, ma leian siiski,» ütles sir Henry, kui me sel õhtul lõkke ääres istusime ja meie kohal rippuvaid kaljuseinu silmitsesime, «et maailmas on halvemaidki paiku kui Kukuaanamaa ja et ma olen üle elanud viletsamaid aegu kui need paar viimast kuud, kuigi mitte nii kummalisi. Mis teie arvate, sõbrad?»

«Ma peaaegu igatsen sinna tagasi,» ütles Good ohates.

Mina aga mõtlesin endamisi, et lõpp hea — kõik hea. Kuid kogu oma pika ning seiklusrikka elu jooksul pole mul ette tulnud nii kaelamurdvaid juhtumusi kui need, mis meile viimaste kuude jooksul osaks olid langenud. Mõte tollele lahingule paneb mu vere praegugi veel tarduma, ja mis puutub varakambrisse ...!

---

[16] Murdsime sageli pead selle üle, kuidas oli võimalik, et Ignosi ema, kes pealegi kandis kaasas last, pääses eluga kõigist hädaohtudest oma teekonnal üle mägede ja läbi kõrtje — hädaohtudest, mis meile peaaegu saatuslikuks oleksid saanud. Hiljem aga torkas mulle: pähe — ja ma jätan lugeja otsustada, mis see mõte väärt on —, et too naine kasutas nimelt teist teed. Kui ta tõesti nii talitas, siis pole selles loos enam midagi seletamatut, sest nagu Ignosi ise jutustas, võis kergesti juhtuda, et mõned jaanalinnukütid ta leiosidj enne kui tema ja ta laps lõplikult kurnatud olid, ning juhtisid ta oaasi, .kust ta viljaka maa lappe mööda edasi rändas ja pikapeale Suulumaale jõudis. (A. Q.)

Järgmisel hommikul asusime vaevarikkale teekonnale läbi kõrbe, kuid seekord oli meil kaasas piisav veetaga-

213

vara, mida kandsid meie viis teejuhti, õhtul jäime lagedas' kõrbes laagrisse, et järgmisel hommikul koidu ajal jälle edasi minna.

Kolmanda päeva lõuna paiku märkasime oaasi puid, millest meie juhid olid rääkinud, ning tund enne päevaloojangut sammusime jälle rohul ja kuulsime voolava vee sulinat.

XX PEATÜKK LEITUD!

Ja nüüd tulen ma võib-olla ehk kõige kummalisema seikluse juurde, mis meile kogu selles iseäralikus ettevõttes üldse juhtus ja mis näitab, kui imelisi kokkusattumusi võib elus ette tulla.

Sammusin rahulikult veidi maad oma kahest kaaslasest eespool mööda oja katlast, mis jookseb oaasist välja, kuni janune kõrbeliiv ta 'lõpuks ära neelab, kui ma äkki peatusin ja ägedasti silmi hõõruma hakkasin. Sealsamas, vähem kui kahekümne jardi kaugusel meie ees, imeilusas kohas, mingit liiki viigipuude all oja kaldal seisis mugav onn, mis oli ehitatud enam-vähem kahvrite stiilis rohust ja pajuvitstest, ent millel oli tavalise hiireaugu asemel täie kõrgusega uks.

«Kirevase päralt, kuidas võis siia sattuda selline hütt?» sõnasin endamisi. Samal hetkel, kui ma neid sõnu laususin, avanes onni uks ja sealt lonkas välja suure musta habemega, loomanahkadesse riietatud valge mees. Mõtlesin, et olen vist saanud päikesepiste. See oli võimatu. Sellisesse kohta ei tulnud iialgi ükski kütt. Ja veel kindlam, et ükski kütt ei asunud iialgi siia elama. Ma vahtisin ja vahtisin, ja sedasama tegi ka too mees. Parajasti siis jõudsid ka sir Henry ja Good mulle järele.

«Vaadake, sõbrad,» ütlesin mina. «Kas see on tõesti valge mees või olen ma aru kaotanud?»

Sir Henry vaatas ja Good vaatas, ja siis äkki kostis musta habemega lombaka mehe suust vali karjatus ning ta hakkas meie poole komberdama. Meie lähedale jõudes vajus ta minestusetaolises olekus maha.

Ühe hüppega oli sir Henry tema kõrval.

«Taevane jumal!» hüüdis ta. «See on ju minu vend George!»

214

Hääli kuuldes ilmus hütist nähtavale veel teine, samuti loomanahkadesse riietatud mees ja tormas, püss käes, meie poole. Mind nähes karjatas ka tema.

«Makumazahn,» hõiskas ta, «kas te ei tunne mind enam, baas? Ma olen kütt Jim. Ma kaotasin sedeli, mille te mulle andsite baasi jaoks, ja me oleme siin olnud juba ligi kaks aastat.» Ja poiss vajus minu jalge ette pikali, veeretades end maas ja nuttes rõõmu 'pärast.

«Sa hooletu lontrus!» ütlesin mina. «Sulle tuleks selle eest korralik keretäis anda.»

Vahepeal oli musta habemega mees toibunud ja püsti tõusnud ning raputas nüüd kõvasti sir Henry kätt, suutmata

215

nähtavasti sõnagi lausuda. Mis tahes põhjusel nad ka minevikus tülli olid läinud — ma arvan, et see oli mõne daami pärast, kuigi ma kunagi ei küsinud —, siis nüüd oli see kindlasti unustatud.

«Kallis vanapoiss,» sai sir Henry lõpuks sõna suust, «ma mõtlesin, et oled surnud. Käisjn Saalomoni mägede taga sind otsimas. Jätsin juba kõik lootused sind veel kord näha ja nüüd leian su kõrbes konutamas nagu vana aasvogel'i. [1]»

«Katsusin ligi kaks aastat tagasi üle Saalomoni mägede minna,» kõlas vastus kõhkleval häälel, nagu räägib inimene, kes on viimasel ajal. harva saanud oma emakeelt kasutada, «aga kui ma siia jõudsin, kukkus mulle kalju-pank jalale ja purustfs selle ning ma ei saanud enam ei edasi ega tagasi.»

Nüüd astusin mina nende juurde. «Tere, härra Neville,» ütlesin, «kas mäletate veel mind?»

«Mis,» hüüdis ta, «ega see ometi ole kütt Quatermaini Ja Good ka! Kannatage üks minut, sõbrad, mul hakkas jälle pea ringi käima. See kõik on nii kummaline, ja kui inimene on juba kaotanud lootuse — nii pööraselt rõõmustav!»

Sel õhtul jutustas George Curtis meile laagritule ääres oma loo, mis omast kohast oli peaaegu niisama sündmusterohke kui meie oma ning oli lühidalt kokkuvõetuna järgmine.

Pisut vähem kui kahe aasta eest oli ta asunud Sitanda kraalist teele eesmärgiga jõuda Suleimani mägedeni. Mis puutub kirjasse, mille ma talle Jimiga olin saatnud, siis oli too armuline isand selle ära kaotanud ja ta peremees polnud sellest tänini midagi kuulnud. Aga juhindudes pärismaalastelt saadud teadetest, suundus ta mitte Seeba Kuninganna mägede, vaid trepitaolise astmestiku poole, mida mööda meie äsja olime mägedelt alla laskunud ja mis on kaugelt parem tee kui see, mis vana dom Silvestra kaardile oli kantud. Kõrbes tuli temal ja Jimil taluda suuri raskusi, kuid lõpuks jõudsid nad siia oaasi, kus George Curtist tabas hirmus õnnetus. Nende saabumise päeval istus ta oja kaldal, kuna Jim võttis ühe kalju tipus otse tema pea kohal mett nõelata mesilase pesast, nagu neid kõrbes sageli leidub. Sealjuures kangutas ta lahti suure

1 Aasvogel (hollandi ja saksa k.) — rqisakull

216

kaljupanga, mis langes George Curtise paremale jalale-ja tekitas hirmsa vigastuse. Sellest päevast saadik lonkas ta nii tugevasti, et pidas võimatuks teekonda jätkata ja samuti ka tagcc: pöörduda ning eelistas võimalikku surma oaasis kindlale hukkumisele kõrbes.

Toiduküsimus ei teinud neile muret, sest neil oli rikkalik laskemoonatagavara ja oaasi külastasid — eriti öösiti — arvukad metsloomad, kes käisid siin janu kustutamas. Neid nad küttisid või siis püüdsid lõksudesse, kasutades liha toiduks, ja kui riided ära kulusid, siis ka nähku kehakatteks.

«Ja nii oleme elanud ligi kaks aastat,» lõpetas George Curtis, «nagu teine Robinson Crusoe ja tema teener Reede, hellitades tühja lootust, et kunagi ehk satuvad siia päris-maalased, kes meid minema aitavad, aga kedagi pole tulnud. Just eile õhtul leppisime kokku, et Jim lahkub minust ja katsub jõuda Sitanda kraali, et abi tuua. Ta pidi homme teele asuma, aga mul oli vähe lootust teda veel'kunagi näha. Jä nüüd tulete teie, keda ma kõige vähem oodata oskasin, teie, kellest ma arvasin, et olete mu juba ammu sootuks unusVanud ja elate mugavalt vanal Inglismaal — te tulete ja leiate mu täiesti juhuslikult kohast, kus te seda kõige vähem arvata võisite. See on kõige kummalisem ja ühtlasi kõige õnnelikum juhus, millest ma kunagi olen kuulnud.»

Siis asus sir Henry talle jutustama meie peamistest seiklustest ja me jäime seejuures istuma hilise ööni.

«Kirevase päralt!» hüüatas George Curtis, kui ma talle-näitasin mõningaid teemante. «Noh,.see on hea, et te oma vaeva eest vähemalt midagi olete saanud -~ peale minu-vääritu isiku.»

Sir Henry naeris. «Need kuuluvad Quatermainile ja Goo-dile. Meie kaubas oli ette nähtud tingimus, et nemad jagavad omavahel võimaliku saagi.»

See märkus pani mind mõtlema, ja kui piin Goodiga läbi. rääkinud, teatasin sir Henryle meie ühisest soovist, et tema võtaks teemantidest kolmandiku endale, või kui ta sellega nõus ei ole, siis annaks oma osa üle vennale, kes jahil nende-järele oli kannatanud veel rohkem kui meie. Lõpuks õnnestus meil teda selle korraldusega nõustuma sundida, kuid.' George Curtis sai asjast teada alles tükk aega hiljem.

*

217

Usun, et nüüd on mul paras aeg oma jutustus lõpetada. Meie reis läbi kõrbe Sitanda kraali oli äärmiselt vaevarikas, eriti seetõttu, et pidime toetama George Curtist, kelle parem jalg oli tõepoolest väga vilets ja ajas ühtelugu välja luukilde. Aga me saime'siiski kuidagi hakkama,

ning kõnelda selle teekonna üksikasjust tähendaks ainult korrata seda, mis meile juhtus esimesel korral.

Kuus kuud pärast meie jõudmist Sitanda kraali, kus me leidsime oma relvad ja müu varustuse täiesti puutumatult — ehkki vana suli, kelle hooleks me need olime jätnud, -oli väga pettunud, nähes meid elus olevat ja neid tagasi nõudvat —r, olime kõik jälle elusalt ja tervelt koos minu väikeses majakeses Bereal Durbani lähedal, kus ma praegu neid ridu kirjutan. Siinsamas jätsin ka jumalaga nendega, kes olid minuga kaasas tollel kõige iseäralikumal retkel, mis ma oma pika ja sündmusterohke elu jooksul etje olen võtnud.

P. S. Just siis, kui olin kirja pannud viimase sõna, nägin üht kahvrit tulevat mööda'apelsinipuu-alleed; käes lõhestatud otsaga kepp ja selle vahel kiri, mille ta oli postilt ära toonud. Selgus, et kiri oli sir Henrylt, ja kuna see kõneleb ise enda eest, toon ta täielikult ära.

1. oktoober 1884. Brayley Hall, Yorkshire.

Armas Quatermain,

saatsin Teile hiljutise postiga paar rida, milles teatasin, et meie kolmekesi — George, Good ja mina — jõudsime õnnelikult Inglismaale. Lahkusime Southamptonis laevalt ja peatusime linnas. Te oleksite pidanud nägema, kui peeneks isandaks muutus Good kohe järgmisel päeval: ta oli korralikult raseeritud, kandis mereväeohvitseri kuube, mis istus nagu valatud, tuliuut monoklit jne. Läksin temaga parki jalutama, kohtasin seal mõningaid tuttavaid ja jutustasin neile otsekohe loo tema «ilusatest valgetest säärtest».

Ta oli tulivihane, eriti seetõttu, et keegi õel inimene avaldas loo ühes suuremas ajalehes..

Äriasjadest kõneldes pean teatama, et Good ja mina viisime teemandid Streeteri juurde, et lasta need ärä hinnata, nagu me omavahel kokku leppisime, ja mul on tõesti lausa hirm Teile öelda, mis nende hinnaks määrati — see summa tundub tõepoolest tohutuna. Nad ütlevad, et hindamine on .muidugi enam-vähem umbkaudne, kuna nende teada: pole

218

selliseid kive kunagi niisugusel hulgal turule paisatud. Selgus, et välja arvatud paar kõige suuremat, on nad äärmiselt puhta tooniga ja igas suhtes parimate brasiilia tee-mantide väärilised. Küsisin neilt, kas nad ei soovi kive ära osta, aga nad kinnitasid, et see käib neil üle. jõu, ja soovitasid meil müüa need vähehaaval, mitme aasta jooksul, et turgu mitte üle ujutada. Siiski pakuvad nad ühe üsna väikese osa eest sada kaheksakümmend tuhat.

Peate tulema koju, Quatermain, ja isiklikult neid asju .korraldama hakkama, eriti kui Te oma juurde kindlaks jääte ja kavfltsete. endiselt kinkida ühe kolmandiku, mis e i kuulu mulle, minu vennale George'ile. Mis puutub Goodisse, siis temaga pole lugu eriti kiita. Ta kulutab liiga .palju aega habemeajamisele ja teistele sellesamastele toimetustele, mis on seoses tühise välise ilu eest, hoolitsemisega. Aga ma usun, et ta mõtleb ikka veel oma kallile Fou-latale. Ta rääkis mulle, et kodumaale jõudmisest saadik pole ta näinud ühtki naist, keda võiks temaga võrrelda — ei kehakuju ega armsa ilme poolest.

Soovin, et tuleksite koju, mu armas vana semu, ja ostak-site siia lähedale maja. Te olete oma päevatöö teinud ja nüüd on teil rohkesti raha. Siinsamas lähedal on müüa kena majake, mis sobiks teile suurepäraselt. Tulge ometi, mida varem, seda parem. Võite lõpetada meie seikluste kirjapanemise laevapardal. Me oleme keeldunud oma lugu jutustamast, kuni Teie pole seda kirja pannud, sest kardame, et meid ei usuta. Kui Te kohe pärast selle kirja saamist teele asute, jõuate jõutuks siia ja ma palun Teid selleks ajaks endale külla. Good tuleb ja George, ja samuti ka teie poeg Harry (niisiis on mul Teie jaoks ka peibutis olemas). Poiss oli nädalapäevad siin minu juures jahti pidamas ja ta hakkas

mulle meeldima. Harry on kindla käega noormees. Ta laskis mulle jalga, lõikas haavlid välja ja juhtis siis minu tähelepanu sellele, kui kasulik oleks võtta igasse jahiseltskonda mõni arstiteaduse üliõpilane.

Nägemiseni, vanapoiss. Mul pole enam rohkem öelda, aga ma tean, .et Te tulete, kas või ainutt selleks, et rõõmustada oma ustavat sõpra

Henry Curtist.